

साक्षात्

दिवाळी आंक

नोव्हेंबर १९८९

मोल रुपये : १५-००

दिवाळेची परबीं आनी नव्या वर्साखातीर शुभेच्छा !

साहित्य अकादेमी

नवीं कोंकणी उजवाडावपां

- ✱ कोंकणी काव्य संग्रह
संपादक : बा. भ. बोरकार 45/-
- ✱ कोंकणी कथा संग्रह
संपादक : चंद्रकांत केणी 50/-
- ✱ दोन दंगाळी भात
बरोवपी : तकझी शिवशंकर पिल्ले, अणकारपी : आर. के. राव 35/-
- ✱ दोळ्यांतले किशोर (बंगाली कादंबरी)
बरोवपी : रवींद्रनाथ ठाकुर, अणकारपी : एन्. एन्. आनंदन 45/-
- ✱ मल्याळम् साहित्याचो इतिहास
पी. के. परमेश्वरन् नायर, अणकारपी : आर. के. राव 45/-
- ✱ कन्नड साहित्याचो इतिहास
बरोवपी : र. श्री. मुगळि, अणकारपी : जे. बी. मोरायस 60/-
- ✱ नानालाल
बरोवपी : उमेदभाई मणियार, अणकारपी : पुंडलीक ना. नायक 5/-
- ✱ गालिब
बरोवपी : एम्. मुजीब, अणकारपी : नारायण वादोळकार 5/-

English

- ✱ The Golden Treasury of Indo-Anglian Poetry
Comp. V. K. Gokak (6th ed.) 50/-
- ✱ History of Indian-English Literature
by : M. K. Naik (2nd ed.) 60/-

Just Released

- ✱ Encyclopaedia of Indian Literature (Vol. III)
Chief Editor : Amaresh Datta 400/-

Send your order to

SAHITYA AKADEMI

Regional Office

172, Mumbai Marathi Granth Sangrahalaya Marg,
Dadar, Bombay-400 014

● Phone : 413 57 44

HELP PRESERVE THE CULTURE HERITAGE

VISIT

THE MUSEUM OF GOA

- ✱ This is a multi-purpose Museum and intends to depict the culture of Goa.
- ✱ The Museum has at present the Galleries of Ancient History and Archaeology, Art and Craft, Geology, Anthropology and the Western Art.
- ✱ The total objects in possession of the Museum are more than five thousand.
- ✱ The Museum has an Audio-Visual unit and film shows of historical and archaeological importance are arranged.
- ✱ The new Museum Complex which will also have an open air Cannon Gallery, is coming up along Rua de Ourem creek.
- ✱ The Museum Complex will include now galleries of Agriculture Forestry and Natural History in addition to the existing galleries.
- ✱ Being your Museum you can take an active part in enriching it by donating, keeping as loan or selling your valuable collection of antiquities and art objects.

STATE MUSEUM OF GOA,

1st Floor, Ashirvad Building,

St. Inez, Panaji-Goa.

Phone No. : 6006

Issued by :

The Directorate of Archives,
Archaeology and Museum,

Rua de Ourem, Panaji-Goa 403 001.

With Best Compliments From :

Hede Group of Companies

Ship Charterers, Managers & Agents

✻ Registered Office : Rua Ismail Gracias,
Post Box No. 181,
PANAJI-GOA-403 001

✻ Phone : 3374, 3375

✻ Telex No. : 0194-224 Hede in

✻ BOMBAY OFFICE :

**M/s Hede Consultancy
Co. Pvt. Ltd.**

Mon Repose Bldg. 1st Floor, Minoo Desai Marg.
COLABA, BOMBAY-400 005.

✻ DELHI OFFICE :

D-535, Defence Colony, Chetna Marg,
NEW DELHI-110 024.

✻ Phone : 624986

✻ Telex : 031 61802 Hede in

With best compliments from :

HOTEL BAIA DO SOL

Baga, Calangute, Goa

❁ Riverside Cottages on the seafront at
Baga Beach, Near Calangute

✂ Tel. no. : 84 & 85

✂ For Reservations :

Goa Resorts

R-7, Dr. Atmaram Borkar Road,
PANJIM

✂ Tel. No. : 5207/4644

✂ Tlx. No. : 0194-303 SOL IN

❁ Head Office :

V. N. Naik Road,
Post Box No. 43,
MARGAO, GOA

✂ Tel. No. : 21141-2-3-4

✂ Tlx. No. 0196-216 NAIK IN

Seasons Greetings and Best Wishes for a
Bright and Happy Diwali •

K A R E

Group of Companies

GOA • BOMBAY

Head Office :

DAVID HOUSE, 2nd FLOOR

Margao - Goa

☼ Phone : 22161, 22867

☼ Grams : DROGSAL

☼ Telex : 196-226 DCI IN

Pioneers in the Pharmaceutical Line

With best compliments from :

House of Dempo

**Dedicated to the nation's economic growth
and welfare of its people**

Over the years Dempo has grown to cover a vast range of enterprises from domestic trading to exports, from mining to building, from paints to milk products, from auto accessories to calcination of petroleum coke, from newspapers to educational institutions...

Dempo has helped propel Goa into a modern progressive industrial state. Today its operations extend also to Delhi, Bombay and Bangalore from where its benefits radiate to entire country.

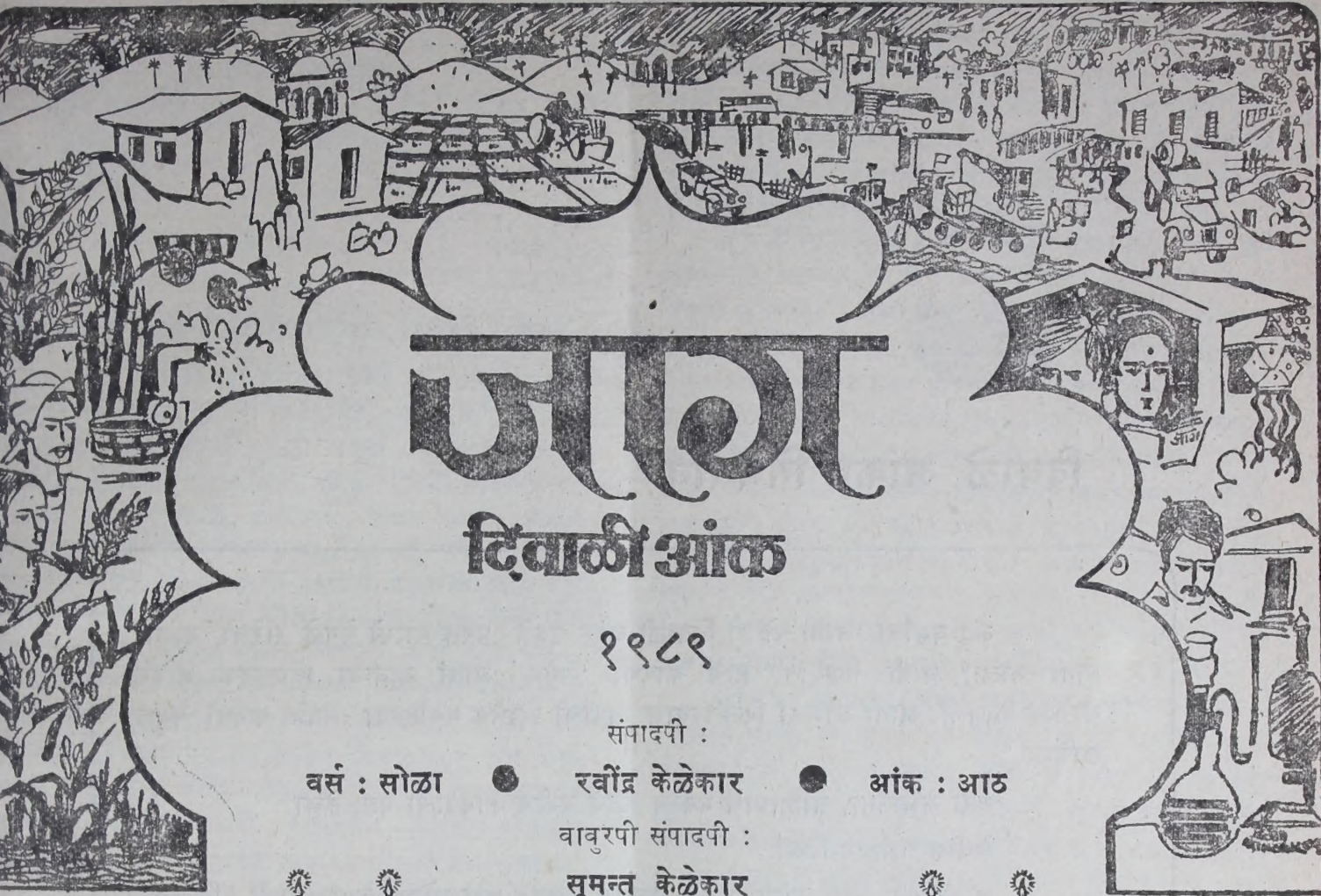
V. S. DEMPO & Co. PVT. LTD.

**Adm. Office : Dempo House
Campal, PANAJI-GOA 403 001.**

☒ Phones : 6281 to 6286

☒ Grams : DEMPO

☒ Telex : 0191-217 DMPO IN

जाग

दिवाळी आंक

१९८९

संपादपी :

वर्स : सोळा

रवींद्र केळेकार

आंक : आठ

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

नोव्हेंबर १९८९

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

मोल : रु. १५-००

कथा

महाबळेश्वर सैल शीला कोळमकार निलबा खांडेकार (खेळ) माया खरंगटे
मनोहर पै धुंगट विजयकुमार कामत

लेख

शंकर रामाणी सुमन्त केळेकार लक्ष्मणराव सरदेसाय रवीन्द्र केळेकार प्रा. सुमन सामंत

कविता

शंकर रामाणी रमेश भ. वेळुस्कार प्रकाश पाडगांवकार नागेश करमली राम प्रभु चोडणेकार
रमेश लाड सुदेश लोटलीकार अभयकुमार वेलींगकार महाबळेश्वर सरदेसाय
आर. रामनाथ मनोराय नायक दुर्गादास गावडे सोनिया सु. शहा • प्रमिला बोरकार
ते भायर 'वाचपी कळयतात', 'इतिहासाची पानां' आनी 'साहित्य नियाळ' हीं सदचीं सदरां.

उजवाडावपी : सुमन्त रामचंद्र केळेकार, जाग प्रकाशन, प्रियोळ, म्हाड्डोळ, गोंय ४०३ ४०४

छापपी : एस. जे. हुंद्रे, रवि मुद्रणालय, कडोलकर गल्ली, बेळगांव ५९ ० ००२. फोन : २३०७९

दिवाळे आंका निमतान

अंदू वर्साचो 'जागा'चो हो दिवाळी आंक सदचे परस मात्सो वेगळे तरेचो जाला. पानां मात्शीं थोडीं दिल्यांत. हाचें कारण, 'जाग' आतां म्हयन्या म्हयन्याक भायर सरपाक लागला. आनी आमकां कितलेश्याच तरांचो हिशोब मनांतल्या मनांत करचो पडूंक लागला.

तरी आसतना, साहित्याचे नदरेन सदचे वरीच काडपाचो यत्न केला.

वेंचीक साहित्य दिलां.

आंकांतल्या अेका आंगाकडेन वाचप्यांचें मुजरत लक्ष ओडूंक जाय. तांणी 'अितिहा-
साचीं पानां' मात्शीं लक्ष दिवन वाचचीं. गोंयचे सुटके उपरांतच्या ताच्या अितिहासांत कसले
कसले अंतप्रवाह व्हांवताले ताचो अदमास येतलो.

नव्या कोंकणी भक्तांक तांचो अितिहास सारको खबरूच ना.

नागेशबाब फेर्नांदु पेस्सोआ फाटल्यान पिशे जाल्यात. तांच्यो पन्नाशेक कविता ते
कोंकणींत हाडपाचें करतात. मागीर, फेर्नांदु पेस्सोआ कोण कितें हें सांगूं नाका आशिल्लें ?
ह्या पुर्तुगेज कावची अेक धांवती वळखूय ह्या आंकांत दिल्या. जमल्यार अेक पुस्तकूच काड-
पाचें मनांत आसा.

वेंचणुके उपरांतच्या नव्या गोंयांत आनी नव्या देशांत आमच्या नशिबांत
कितें आसा, आयजूच सांगूंक येवपाचें ना. पुणून अितलें खरें : कोंकणी भक्तांच्या नशिबांतलें
रस्त्यार येवन झुजपाचें ना जालांशें दिसना. तातूंत परती कोंकणी शक्त विस्कळीत जाल्ली
पळेतकूच कोंकणीच्या फुडाराचो हुसको सगळ्यांची न्हीद खळोवंक लागलो जाल्यार अजाप-
न्हय. कशेंय सासूं, कोंकणी भक्त घाळ रावचे नात अशी आस्त बाळगुंया.

‘वाचप्यांक, बरप्यांक, जायराती दितल्यांक- सगळ्यांक नवें वर्स सुखाचें वचूं.

— वावुरपी संपादपी

वाचपी कळयतात.....

संपादपी जाग

पणजी

३०-१०-८९

विशय : आगळीक प्रकरण. तुमी... आमी... आनी...

'जाग' मासिकाच्या सप्टेंबर आनी ऑक्टोबरच्या अंकांनी गोंयांत तशें गोंयाभायर गाजिल्ले अके घडणुकेचेर लेख, पत्रां आयल्यांत. तशें पळोवंक गेल्यार ही घडणूक घडून आतां बरेच दीस जाल्यात. Public memory बरीच मोटवी आशिल्ल्यान ही घडणूक ल्हवल्हव करून स्मृतीआड जायत चल्ल्या. रोखडोच वेंचणुकिचो बोवाळ नाशिल्लो तर येन्ना ती घडणूक म्हळ्यार 'इतिहास' जावन लेगीत गेल्लो आसतलो आशिल्लो. आनी अशा-वेळार 'जागांत' हो 'वाद' तकली वयर काडटा हें म्हज्या मत्तान बऱ्याचें लक्षण. जेन्ना हें प्रकरण गाजतालें तेन्ना नाय म्हळें तरी संबंधीत लोकांच्या आंगांत अक 'अवसर' चडिल्लो. ते परिस्थितींत विचारांपरस भावनांचो चड शेक चलता आनी 'हय सायबा' करून दर अकलो मेकळो जाता. थंड तकलेन विचार करून, निपक्षपाती-पणान मत दिवप कठीण जाता. आतां ती थंडसाण पातळ्ळ्या. घडिल्ले घडणुकेचो आनी घडणुकेचेर जाल्ले प्रतिक्रियेचो 'पोस्टमॉर्टम' करप हे घडयेक शक्य आसा. ताची गरजूय आसा.

ही आगळीक घडली तेन्ना कांय गजालिची वळख घडली. गजाली अशो : (१) आमचें मत हें चडशें कोणाचें तरी, आनी अदीक करून वर्तमानपत्राचे सांगणेवेल्यान तयार जाता. (२) चार चौगांनी, खासा करून दांत लागत्यांनी (प्रतिश्ठीतांनी), खंयचोय विचार वा मत मांडलें, तर तें ना म्हणपाक आमच्या जिवार येता. (३) चार चौगांनी मांडिल्ल्या दर अका मताकडेन दर अकल्यान सहमत जावंचें असो आमी आग्रो धरतां. (४) जे कोण सहमत जायना, तांच्या कार्याचो फाटफुडें पळेनायताना तांकां आमी समाजद्रोही म्हणून खेपतां. (५) चार चौगांनी धरिल्ली वाट आनी सांगिल्लो उपाय, होच एकमेव उपाय, ते बगर दुसरी वाट ना, उगाय आमुंकूच शकना हें आमी कसलोय कस लायनासताना स्वता मानून घेतां. दुसऱ्यानूय मानून घेवंचें म्हण जबरदस्ती करतां.

चार चौगांनी, चार चौगांत फोर्सान सांगिल्लो विचार पारखून घेवपाइतली, वैचारीक तशी मानसीक तयारी आमची नाशिल्ल्यान त्या विचाराचें आमचेर वागरे पडटा. आमकां कळचे पयलींच आमी त्या विचाराक शरण वतां. मागीर त्या विचाराचें समर्थन करपाची नैतीक जापसालदारकी उखलतां. जे त्या विचाराकडेन सहमत रावता तांच्यो बकच्छायो करून आमी आमची बाजू घट करूंक सोदतां. हेच प्रक्रियेकल्यान मागीर आमी कोंकणीच्या अर्वाचीन नेतृत्वाक पंड पांडव म्हणून हिणसायतां. कोंकणी चळवळूच

म्हय तर कोंकणी समाजाच्या अस्तित्वाचें आनी परजळीत फुडाराचें, नेतृत्व अत्यंत कठीण अशा समयार, यशस्वीपणान चलयल्लें आनी कोंकणी समाजाक भौमानान उस्वास घेवपाची संद निर्माण करून दवरली, त्या नेतृत्वाक प्रतिगामी थारायताना अकतर आमी आमचें उथळपण दाखयतां वा पडमूरपण. ह्या नेतृत्वान सोंगिल्ल्या घायांचेर खवळचो धरचे पयलींच ते घाये आमचेकडल्यान विसरप जाता ही अत्यंत अक्षम्य गजाल.

आमची क्रिया आनी प्रतिक्रिया दोनूय उतावळचो. केन्ना काय अकदां त्यो उरकून घेतां अशें आमकां जाता. अकदां त्यो करून घेतल्यो म्हणटकीर 'सुटलें बाबा' जाता. विचार करपाची कुवत आसता पूण ती वापरपाचें पासियेंस उरना. हाचें सामकें दोळ्यांत भरपासारकें अक मोख ह्याच आगळीक आंदोलनांत पळोवंक मेळ्ळें. सरकाराचे निष्क्रियतेचो निशेध म्हणून आंदोलनातल्या बायलांनी कांकणाचे जोड मुखेलमंत्र्याक धाडून दिले साडयोय धाडपाचो तांचो विचार आसलो. कांकणां म्हणजे नाकर्तेपणाचें आनी साडयो म्हणजे नालायकीचें प्रतीक अशें गृहीत धरून ही कांकणांभेट धाडून दिवप जालें अशें करून कांकणां आनी साडयो वापरपी बायलांचो आपूण अपमान करतां हें तांच्या ध्यानांत आयलेंना. विचार शेजलो की विकार आपलो शेक चलोवंक लागता आनी, मागीर विकारविवश जावन असल्यो अर्थहीण उतावळचो प्रतिक्रिया जल्माक येतात.

ऑक्टोबर 'जागा'च्या अंकांत बाय शीला कोळमकार बरयता : 'गोंयांत चलपी मारामारी, खून बलत्कार लागून गोंयकार म्हणून घेवपाक तिका आतां लज जाता.' हीय अक अशीच विकारविवश जावन केल्ली उथळ प्रतिक्रिया. मारामारी, खून, बलत्कार जायनासताना खंयचीच सुवात आयज मेकळी उरूंक ना बाय शीला रावता ते मुंबयत तर विचारूंच नाका. मागीर बाय शीलाखातीर, लज ना दिसपासारकी सुवात खंयची ? आपल्या जल्मसुवातिचो, म्हणजे गोंयाचो, बाय शीलाक अभिमान दिसताच आसूंक जाय. अभिमानाचें सोडुंया, निदान आपलेंपण तरी जरूर आसतलेंच हातूंत दुबाव ना. पूण तें विकारविवश जावन बरोवन गेलें. अक उतावळी प्रतिक्रिया जल्माक घालून 'सू' करून घेतलें.

खंयचोय आगळीक घडली की ताचेर प्रतिक्रिया उक्ती केली म्हणजे आपणेन आपलें सामाजीक कर्तव्य पार पाडलें अशें समजप जाता. आंदोलनाचो जेन्ना प्रस्न येता तेन्ना त्या आंदोलनांत घालून घेतलें की समाजसेवेचें पूण्य सोपेपणीं लागू जाता. अशा आंदोलनांत स्वताची तकली वापरपाची गरज नासता. तेयपरस तसो थंय वाव नामता. सगळ्या प्रस्नांच्यो थंय रेडीमेड जापो आसताना. आपल्या सोयीप्रमाण आंदोलनान त्यो जापो तयार करून थंयल्यो आमतात. पूण आपणेन फाटलो फुडलो विचार करिनासताना तातूंत घालून घेतलें म्हण हेरांनीय तशेंच करचें अशी अपेक्षा कित्याक धरची ? आनी हेरांनी तशें केलेंना तर ते समाजद्रोही म्हणून तांचेर छाप खंयच्या न्यायान मारचो हाचें भान प्रतिक्रिया करतल्यांनी दवरूंक जाय आसलें.

तथाकथीत आगळीक प्रकरणांत उबारिल्ल्या आंदोलनांत कोंकणी नेतृत्वान वांटो घेतलोना म्हण तांचेर शीण काडटल्यांनी, ह्या नेतृत्वाक तशेंच त्या आंदोलनाक गंभीरतायेन घेवंक ना म्हणचें

लागतलें. हालीच ह्या नेतृत्वान काँग्रेस पक्षांत प्रवेश केला ह्या अंकाच कारणाक लागून ताचे तत्त्वनिष्ठेकडेन दुबावान पळेताना आमी त्या नेतृत्वाचो अपमान करतां ही गजाल लक्षांत घेना. अशान आमी असल्या नेतृत्वाचे परंपरेक अपशकून करूंक सोदतां सारकें जाता. आपणाक पटूं ना पटूं, आयलें आंदोलन घे उडी करपाक कोंकणी नेतृत्व इतलें सवाय जालां व्हय? नितीमत्तेच्यो गजाली सांगून पेटयल्लें आंदोलन सामाजीक काय राजकीय आंदोलन म्हण चल्लें? सामाजीक न्यायनीती परस राजकीय दावपेंचान घुस्पल्ल्या आंदोलनांत, हांव पडलां तूंय पड म्हणपाक कसली हरकत नासुंये. पूण तो पडलोना तर ताची निर्भत्सना करताना त्या नेतृत्वाची तशी आपली पायरी विसरून आपूण वागतां हाचें भान आसुंदी.

लोकशायेचो सगळ्यांत व्हडलो भरिभार उरता तो न्याय-संस्थेचेर. लोकशायेंत लोकमताक जशें म्हत्व दिलां तशें तें न्याय-संस्थेकूय दिवन दवरलां. लोकांच्या मताक आनी राजकत्यांच्या कारभाराचेर अंकूश दवरपाखातीरूच म्हणून, लोकशायेंत न्याय-संस्थेची सुवात ह्या दोगांयपरस ऊंच दवरल्या. लोकमत आनी सत्या ह्यो दोनूय गजाली विकारविवश वा मस्त्यो जांव येता हाची लोक-शायेच्या जनकांक सुलूस लागिल्ली आसुंये. म्हणून ह्या दोगांचेरूय कंट्रोल दवरपाक न्याय संस्थेची थापणूक तांणी केली. लोकमताचो आदर करतांनाच ताचे दुबळेकायेचीय कल्पना मनांत येवन अंतीम निर्णय न्यायसंस्थेच्या हातांत सोंपयलो.

लोकशायेंत लोकमताक भौमान आसा खरो पूण ताची थारायल्ली सुवात आसा. शीम आसा. ते शिमेभायर ताणे येवप म्हळ्यार आपली मर्यादा सोडप जातलें आनी लोकशायेचो उपमर्द करप जातलें. लोकमत, मागीर तें कितलेंय प्रामाणीक आसूं, तें न्याय-संस्थेच्या अधिकारावर वचून न्याय दिवक शकना. जेन्ना लोकमत न्यायदान करतलें तेन्ना तो खरो न्याय आसचोना. तो माँबान केल्लो न्यायाचो उपमर्द आसतलो. कारण न्यायदान ही अंक व्हड जोखमेची प्रक्रीया. ती करपाक सोदतल्याची तेदी कुवत आसची पडटा. तशी ताचेकडेन यंत्रणा आसची लागता. न्याय करपाची कुवत ना, यंत्रणा ना आनी अंक भिरकेन न्याय करूंक लागलो तर तो व्हड अन्याय जातलो. अराजकाक आमंत्रण दिल्लेवरी जातलें. न्यायसंस्थेक कोनशाक मारप जाता तेन्नासावन समाज अधोगतीक लागता असो इतिहास आसा.

लोकक्षोभान अंक दोन गजालीक न्याय मेळ्ळाय आसत. न्याय-संस्थेन अंक दोन गजालींचेर अन्याय केलाय आसत. पूण निमणेकडेन भरिभार आनी भावार्थ न्यायसंस्थेचेरूच दवरचो लागता. लोकमत हें हुळहुळें आनी चंचळ. तें खूपदां भावूक जाता. तर कांय वेळां चेपणाखाला वावुरता. निपक्षपातीपण लोकमतांत सापूच उणें मेळटा. अशें निपक्षपातीपण न्यायसंस्थेंत खूपूच प्रमाणांत उरता. तशी ताची रचणूक केल्ली आसा. हो संवसार वेवस्थीत चलतलो तर खंयचेय परिस्थितींत लोकमताक न्यायसंस्थेची सुवात दिवन उपकारचेंना. अंदाधुंदी माजतली.

जे चलयेक लागून हें महाभारत घडलें ते चलयेची वागणूक कशी आसा? आयज अंक निवेदन. फाल्यां दुसरें परां तिसरें.

आनी हीं सगळीं निवेदनां परस्परविरोधी अशीं. ज्या मनशान आपणाक फोर्स केलो म्हण सांगता त्याच मनशाचो दुसऱ्या दिसा पांखो. प्रेशराखाला निवेदनां दिवप जालां म्हणून धरलें तर तिचें निमणे निवेदन तरी प्रेशराविणें जालें म्हणून कळपाक मार्ग खंयचो? जाका उतर ना ताचें उतर ब्रह्मवाक्य समजून उबारिल्ल्या आंदोलनांत, दोळे धांपून दर अंकल्यान घालून घेंवकूच जाय हो हट्ट जाता. निवेदनां प्रेशराखाला जालीं अशें गृहीत धरलें तर मागीर जाल्ल्या पयशांच्या वेव्हाराचें कितें? निवेदनाखातीर प्रेशर समजूं येता. पयशे घेंवकूच जाय आनी त्या पयशांनी फोल्गां मास्कूच जाय असो फोर्स कोण कित्याक करीत? अशा दुबावी वर्तणुकिचे चलये उतरार विस्वासून, न्यायसंस्थेक कोनशाक मारून, राजकीय सुवार्थान उबें केल्लें आंदोलन हें प्रत्येक विचारवंताचें आंदोलन आसलें हें म्हणपाक कितलोसो अर्थ उरता?

ह्या आगळीक प्रकरणांत जर तय्य नासत तर...? अंका बेशिस्त, विध्वंसक आनी अलोकशायी शक्तीक आमी पोसवण दिल्लेवरी जातलें. ही शक्त ल्हव ल्हव करून अंक वृत्ती जांव येता. कोणाचेरूय धाड घालपाची ताका संवय जडूं येता. फरक इतलोच. आयज म्हाकां फाल्यां तुकां...

बरें मागून,

तानाजी हळर्णकार

पैंगीण-काणकोण-गोंय

३१ ऑक्टो., ८९

भौमानेस्त

संपादक, 'जाग'

नमस्कार.

'जाग' म्हैनाळ्याचे अंक नेमान वाचूंक मेळटात. 'जागे'त वैचारिक जाग दिसता. ऑक्टोबर 'जागां'तलें संपादकीय मानवलें. तशें पळेल्यार 'जागा'चे सगळेच अंक सामाजिक आनी राजकी तत्वचर्चेन आनी तरेकवार ललीत बरपावळींन रुचीक जाल्यात. हो अंक म्हयनाळ्याच्या रुपान भायर सरतकच नेमान वाचप्यांची गरज भागोवपाचें काम करीत आयला. सदांच जागत आनी जागयत रावपी 'जागा'क परबी!

आनीक एका कामाखातीर 'जागा'चे उपकार मानूंक जाय. 'जागा'न बाय विनया नाडकर्णी सारकी विचारवंत बरपी वाचप्यांक मेळोवन दिल्या. फाटल्या अंकातलो विनया नाडकर्णीचो लेख 'अधोगती' स्पश्ट आनी सडेतोड आसा. गोंयाक चाळूनमथून काडपी तथाकथित विनयभंग प्रकरणासंबंदान बाय विनयान बरयलां. प्रगतीशीळ बायलेचें चितप हाचेरस वेगळें आमुंकच फावना. बाय विनयाचे विचार गोंयच्या बायलांचे प्रातिनिधीक थरचे. राजकी मळारूय बायलांची प्रतिनिधी म्हण वेंचून येवपी बायल बाय विनयाभशेन विचार आशिल्लो आसची. हे आदींचेय 'जाग' दिवाळी अंकातल्यान उजवाडिल्ले बाय विनया नाडकर्णीचे लेख तोखणाय करपासारके.

'जाग'च्या नव्या दिवाळी अंकाक रावतां.

तुमचें,

वैजयंती प्रभू

पानापापुयार

● महाबळेश्वर सैल

शाणूक पळेतकीर हवालदार धेंगशेलो, ' कितें जालें ?'
' एक खटलो भरूंक जाय आशिल्लो. त्या थंयच्या गुंडान मारलें म्हाका'
त्या हवालदारान भोव कटाळत म्हळें, ' गांवांत नाशिल्ल्यो भानगडी
एकएक. खिणाची फुरसद ना... कोणी मारलें म्हळें ?'
' तो तांबडे मफलरवालो.'
' ताचें नांव, धंदो, नामो सांग मरे सारकें '
' तें आतां म्हाका कशें कळटलें ? तुमीच सोदून काडात न्ही. '
' हय हय. तुज्या बापायचे नोकर आमी. तुमी हागून दवरात आनी
आमकां काडूंक आफयात. झंझटां खंयचीं... ताचें नांव, नामो सांगलेबगर
कंप्लेट घेवचो ना '

शाणू आंग ओडून घेत खुर्चयेंत बसलो. मनांत म्हळें, देवमनीस दिसा
हो वकील. आतां आपलें काम जालेबगर रावंचें ना. तो थोडो भोव धीट जालो.
' हं, नांव कितें म्हळें ?'
' शाणू पुरसो हलगेकर'
शाणून सगळी खबर सांगली.

गरिबी इतली भयंकर वायट आनी भोंवतणचीं मनशां इतलीं दुश्ट
आसतात हें शाणूक केन्नाच होलमूंक नाशिल्लें. घरांत मीठमिरसांग नासची,
एके वेळचें उपाशी रावचें खेरीत. सगळीं दुख्खां हुंबराभितल्लीं म्हण सोंसूंक
सोपीं. पूण घराभायर मातिल्ल्या ह्या लोकांकडल्यान अशें किंकोत करून
घेवचें भोव वायट ! ताका आतां हुंडक्यांनी रडुंकच येवक लागलें. रडत रडत
मडें धुकलिल्ल्यावरी लकतलकत तो घरा येवक लागलो.

वो

त तापूंक लागतकीर शाणून ओऽऽ ह्य करीत जोत थांबयलें. बैलांचे मानेवेलें जूं कुशीक करीत 'ह चला रे' म्हण ताणे बैलांची फाट थापटायली. बैल गप्प वाटेक लागले. खांदार नांगर आनी जूं घेवन शाणू गोठचाकडेन आयलो. गोठचाचे वणटीक नांगर जूं तेंकोवन दवरून ताणे गोठचांतलें शेण काडलें. शेणाचो हरबस वास नाकांत रिगलो आनी ताजें मन प्रसन्न जालें. शेण काडून जातकीर ताणे गायरिचो अदमास घेयलो, - तरीय पूण ह्या वर्साक शेताक शेणासारें उणेंच पडटलें.

बैलांक ताणे भायरच भोवंक दिलें. म्हळें, 'आशीकुशीक खंयूय भोंवन तणपाण खातलें.'

तो घरा आयलो आनी खांद्यावेली कांबळ उडोवन वासरेंत बसलो. घराभोंवतणाचे सांवळेचे थंडसाणेन वोत बरेंच ल्हव जाल्लें. शाणूक दिसलें, 'आपणें आयज रोखडेंच जोत सोडलें काय कितें? ...'

ताजें व्हडलें चेडूं लीला थंयच गणमणटालें. शाणू ताजेर बोगीच तापलो, 'कितें हें केसतडां पिसडावन घेवन भोंवता. वच फणी घेवन यो आनी बस हांगासर'

लीलाक बाप्याची लहर कळली. तें फणी घेवन येवन बाप्पा-फुड्यान बसलें. शाणू ताज्या केसांत ल्हवल्हव फणी फिरयत उयो सोदूंक लागलो.

शाणूक उयो सोदचो अतोनात सोंस. बायल खंयूय सुस्त न्हिदल्यार हो वचून तिगेल्या केसांत उयो सोदतालो. पयली पयलीं, बायलेकय बरें दिस. पूण आतां ती रागान घेंगशेता.

आतांय बापूय आनी धुवेल्यो उयो सोदपाचो सुवाळो पळोवन तिका तिडक मारली. भायर येत ती म्हणूंक लागली, 'कितें हें बायलकुरपण. सोळा सतरा वर्सांची घोडी जाली ती आनी तूं ताज्यो उयो सोदता!'

'आसूं, तांतूत कितें आसा? म्हगेली आई तर म्हजेकडच्यान उयो सोदून घेताली. आनी तिका तरी कितें सोम उणो? गांवभर बायलांच्यो तकल्यो उस्तीत भोंवताली.'

'ती बायलमनीस. तिका सोब तें. पूण तुमचें हें अशें बायल-कुरपण म्हण कितलें!'

आसूं. एकाद्रा ऊय मेळली म्हणटकीर बरें दिसता. तुका पिसायेक कळचें ना तें.'

शाणूची बायल तशी शाणीच आशिल्ली. पिशें कांबरून बशिल्लो तो शाणूच. घर गोटी आनी शेत हांतून तो इतलो मुंगरून गेल्लो की भायल्या संवमारांतल्यान ताणें आंगच काडून घेतिल्लें. पेपरमिटां झाडाक लागतात म्हण कोणें सांगिल्लें जाल्यार थंडसाणेन ताणें हें म्हणपाचें.

परवां शाणूली धांदळ आनी मजा पळोवंसारकी आशिल्ली. तांची गाभणी म्हस विताना वासराफाटल्यान तिजें आंगूय भायर आयलें. शाणूचो रडून सामक्यो आकांत. बायलेन धेंगशेत म्हळें, रडटा कितें, वचून गोरवांच्या दोतोरका आफोवन हाड.' पूण शाणू म्हशीक सोडून कसोच हालना जालो. मगेर पार्वतीच गेली. दोतोर

येयमेरेन म्हशीन लीळोन इतलें घाण करून घेतलें. ताणे सांगलें, 'आंग भितर बसयतां, पूण म्हस वांचतशी दिसना.'

पूण म्हस वांचली. दुदय भरपूर दिवंक लागली शाणू मळबा-कडेन हात हेळत म्हणूंक लागलो, 'ताजी क्रुपा.'

शाणूक एक पुटपुटीत ऊय मेळ्ळी. ताणे दोनय आंगठ्यांच्या नाखटांचे चिमटेत घेत ती 'स्स' करीत भोव मज घेवन चिड्डिली.

लीलान ल्हवच म्हळें, 'बाप्पा हांव एक स्कर्ट शिवन घेतां. आयज दुदाचे चाळीस रूपये आयल्यात. आईनूय हां म्हळां.'

'इस्कर्ट म्हणटा तो अर्दो, मोटवो घागरो तोच न्हय?'

'तुकाय कळटाच मरे बाप्पा.'

'तूवय आईवरी हुशारच मुगो. म्हाकाच कांय कळना न्ही?'

'तशें न्ही बाप्पा. तूं आयज म्हजेवांगडा बाजारांत येता, कपडो घेवंक?'

'इया, म्हाका खंय कितें कळटा? तूं तुगेले आईकच घेवन चल.'

पार्वतीन भितल्ल्यान येत म्हळें, 'हांव वचचीं ना. म्हज्या जिवाक बरें ना.'

'बरें नासूंक तुका आनीक कितें जालें?'

'सगळें तुका सांगुकच जाय?'

'आतां म्हाका ना सांगपासारकें शिंतें आसा तुजेकडेन?'

पार्वती ह्या ह्या करीत हात नाचयत म्हणूंक लागली, 'हाका आनी पिसांतूर कोण म्हणटलो!'

इतल्यान एक भुरगो धांवधांवत आयलो 'शाणूदादा, शाणूदादा बैल झगडटात. तुगेल्या बैलाक यशवंतालो बैल मारता.'

यशवंतालो बैल भोव माजिल्लो. कोणाल्याच बैलाच्या आंगार धांवून वचत धिरी घेतालो.

शाणू हातांत दांडो घेवन धांवलो. दांडो नाचयत म्हणूंक लागलो, 'पेंगटच मोडून उडयतां रांडेच्या बैलाचें.'

पूण शाणू झुजाथळार पावलो तेन्ना मुखार वचूंक ताका धीर जालो ना. पयसुल्ल्यानच दांडो नाचयत हो, हो, करीत रावलो. बैलाचो बावड्याचो मात जीव वचूंक पाविल्लो. इतल्यान यशवंत खंयच्यान तरी आयलो. बिनधास्त बैलासरी गेलो आपल्या बैलाच्या गळ्याक मिठी घालून ताणे ताका थापटीलशें केलें. मगेर बैलाची तोखणाय करीत तो ताका घेवन गेलो. शाणूक अस्सो राग आयलो, तो थंयच फडफडत रावलो.

घरा येतकीर लीलान म्हळें, 'बाप्पा आयज या मरे कपडो हाडूंक?'

'हय या.'

० ० ०

दनपरां लीला बाप्पाक घेवन गांवच्या बाजारांत गेलें. चारजाण भुरग्यांत हेंच व्हड. दिसूंक सोबीत आनी मोगाळ, बडबडें.

तांगेलें घर गांवापासून देडेक भैलार शेताचे कडेन आशिल्लें. थिंगा तशीच उल्याउल्यार आनीक चारपांच घरां आशिल्लीं. एकूण हो वाठार चड संवकळ नाशिल्लोच.

शाणूची येणावळ बेताचीच. सदासर्वकाळ पैशाआडक्याक मारामार. सोताचें धायेक कुडवाचें शेत आनी भाटकाराकडच्यान खंडान कसूंक घेतिल्लें दोन खाणयेचें शेत हीच कितें ती आस्पत. दोन म्हशी आशिल्ल्यो. आळीपाळीन त्यो दूद दिताल्यो ताजे पयशे वेत्या खर्चाक येताले. गरजो उण्यो म्हणुनच कशेय तरी धुकळूंक येतालें.

वेतावेतां लीलान म्हळें, 'बाप्पा, आमी सिनेमा चंवया ?'

'नाका गो. तांतून चवपाचें कितें आसा. ? पडुचाचेर बावलीं नाचतात. जालें.'

'ना बाप्पा, बरी काणी आसता. नट, नटयोबीन आसतात.'

'पूण आयज नाकाच सिनेमा.'

जिल्ह्याचें मुखेल थळ आशिल्लो हो गांव शारा वरी बरोच व्हड आशिल्लो. थंय सिनेमाघर, व्हड बाजार, पोलीस ठाणें, कोर्ट सगळें आशिल्लें.

'बाप्पा, आतां हे वाटेर खडी घालून पक्को रस्तो करतात खंय.'

'करूं दी, करतात तेन्ना करतले. आसा ती तरी वाट खंय वायट आसा ?'

वाटेच्या दोनय वटेच्यान वडाचे, आंब्याचे, जांबळांचे, रूख आशिल्ले. ताजो खूब पालो झाडून पडिल्लो. वोतान सुकिल्लो तो पालो दरएक पावलाकणकणी चरंचर चरचरतालो. शाणूक त्या आवाजाचें पिशेंच लागिल्लेवरी जालें. तो मजेंत दरएक पावला खाला चडानचड पालो मस्तीत चलूंक लागलो. पावला खाला चडच पालो पडचो म्हण वांकडीतिकडीं पावलां उडयलीं. लांबलांब धेंगा उडयत एका गविस्थ आनंदांत ताणे पालो माडयलो. मुखदेणो, धुंद रानवठी आनंद... चरं SS... चरं SS... चरं ..!

अचकीत ताका वयर झाडाचेर कीलकील आनी चीं चीं आवाज आयकोंक आयलो. पळेल्यार एक माणकुले सवणें आपल्या घोंटेराभोंवतणी पांखां फडफडायत भोंवर घेता आनी चीं चीं रडटा. शाणूक दिसलें- एकाद्रें जिवणें घोंटेरातलीं तांतयां खावंक दड मारून बसलां. शाणूची तंद्री तुटली. पालो माडोवपांतलो हुरूपच गळसणलो. तो आतां पालो चुकयत सावचोत पावला घालूंक लागलो.

गांवांत रस्त्यांतल्यान वताना देवरायाच्या घरासामकार शाणूचीं पावलां आडखळ्ळीं. ताज्या भुरगेपणांत हांगासर चक्रफोक आशिल्लो. घर भरून दार ओतताले. देवरायालें बाजारांत किराण-मालाचें गडगंज दुकान आशिल्लें. मनीस भोव बरो. ताका सगळो गांव मान दी. पूण तागेलो एकटोच एक चेडो अवचिन्न आनी हडबी. बापूय मेले उपरांत दोनच वर्सांत ताणे दिवाळें काडलें. व्हड पकदस्त पूण पोशें घर उस्तवारीविना इल्लें इल्लें कोसळूंक लागलें. आतां फुडलो तितलोच भाग उबो आसा. देवरायाचो पूत आतां गांवांत ना. खंय आसा तेंवय कोणांक खबर ना. थंय आतां एक घट, खुनशी चेहऱ्याचो एक तन्नाटो वावुरतना दिस्टीक पडटा. सदांच ताज्या गळ्याभोंवतणी तांबडो मफलर गुठलायल्लो आसता. घरामुखार अर्दी कोसळिल्ली एक तुळस आसा. ताज्या शेजाराकच

दोन कविता

ब्रह्मांड योगी चिरंतनाचो
मारता तासां काळार
नदर आरपार भेदीत भोंवता
आसनस्थ सूर्य रथार

खिणांत करता परार्ध लागीं .
हुपता थर रंगांचे
कल्पकल्पां घालोत रुजवणां
सादयत ध्वनी ॐ कार

० ०

जागृतायेक घडय विशाळ
जिणेर जोडूंक जैत
मन ब्रह्मांडून प्रसन्न आत्मो
रावला तुका पळैत

कूड अंक दीस जीण सोपोवन
कापूर कशी जळटली
तरीय जाणविक जागृताये
रावतली काळाक फुलैत

० ०

- प्रकाश पाडगांवकार

एक म्होडकर बाज्ज, एक खुर्ची. ताजेर कोणकोण बेकारलवडे बसून चकाटचो पेट्याना दिस्टीक पड्यात. त्या म्होडक्या घरांत कसले धंदे चलतात आनी भायर बसतात ते कोण हें एक गुढच आसा. बऱ्या घराचीं चेडवां ह्या घरामुखावेल्यान वचूंक कचरतात.

शाणू वोगीच थतरबितर जालो. लीला बाप्पाक घेवन पांय दुखसार भोंवलें. कपड्याखातीर ताणे आठ-धा दुकानां उस्तिलीं. भोंवताभोंवतां लहर आयिल्लेवरी बागाच्या कट्ट्यार बसलें. बाप्पाकय बस म्हळें. रुपयाची मिमळ घेवन दोगांनय खाल्ली. थंयसान एक मोट्टे तकलेचो एक बटको मनीस वेतालो. ताका पळोवन लीला खळखळून हांसलें. ताजें हांसप पळोवन शाणू भियेल्लेवरी जालो.

परतें तें बाप्पाक घेवन भोंवलें. घेवचें नाशिल्लें तरीय ताणें दरएका दुकानाचेर वचून रिबीनी, फणी, हारसो प्लेस्टिकेचो तांबडो बी जिनसांच्यो किमती विचारल्यो. शाणू ताजे फाटल्यान वोगी दावें धरिल्लेवरी भोंवलो.

कपडो घेवन तीं भरतलीं तेन्ना लीला भोव खोशी दिस. वाटभर थारनासताना बडबडटालें. मदींच तें थांबलें आनी कपडो सोडोवन ताणें परतो एक फावट सोडोवन पळेलो. मगेर आपले पसंतीचेर खोशी उकतावन ताणें म्हळें, 'कितलो सोबीत दिसता न्हय, आनी सुतय घट आसा.'

तीं दोगांय देवरायात्या घरामुखार पावली तेन्ना अचकीत शिळवोणी आयकोंक आयली; ताजे फाटोफाट दुसरी शिळवोणी फी SS व... मगेर खी... खी... हांसप. घरामुखार बशिल्ले ते तवनास मद मारिल्लेवरी चाळविल्ले. शाणूक कांयच कळले ना. लीला मात भियेवन बाप्पाक तेंकत चलूंक लागलें. थंयसर भायर-भितर करपी तो तांबडो मफलरवालो तन्न टो मुखार येत म्हणूंक लागलो, 'ए बाप्पा, हें तुमेलें चेडूं रे? कितें आसा रे सणसणीत. पळेल्यारच कुल्यार चिपूट मारिनशें दिसता.'

ताजें तें हलकटपण पळोवन शाणू मनाच्या देठांतल्यान दुखावलो. मगेर तो रागान सामको झिडपलो. तांबडो जालो, कांय वेळ रागान थरथरलो. मगेर सगळो राग एकवठायत आडुलो, 'ए मसण्या, तुका मांय, भयण कोण आसात काय ना रे! हलकट खंयचो!'

हाजेरच तो तांबडो मफलरवालो चिडलो, 'कितें म्हळें तुवें? पर्थें म्हण पळोवया.'

'तुका आवय, भयण आसात काय ना रे हलकटा?'

तो तरतरीत चलत शाणूच्या आंगार आयलो. 'अरे मादर-च्योद' म्हणत ताणे एक झ्या SS कन्न् शाणूच्या कानसुलार दिलें. फाटोफाट दुसरें थापट मानेर. शाणू तिरमिरलो. लीलान बाप्पा म्हण किळांच मारली आनी ढालीवरी ताणें बाप्पाक मिठी मारली. ते हुणकेतहुणकेत रडूंक लागलें.

तो मफलरवालो आयलो तसोच परतो गेलो. दारांतले बाज्जेर

बसून जोरांत सिगरेटीचे झुरके मारूंक लागलो.

ह्या अन्यायान शाणू इतलो खचलो की ताका वाचाच फुटली ना. तो सुन्न थंयच उबो.

रडपी लीलाक पळोवन, येवपीवचपी कितें जालें, जितें जालें, म्हणत थंय एकठांय जाले. लीलान रडत त्या मनशाकडेन बोट दाखयत म्हळें, 'त्या गुंडान मारलें म्हज्या बाप्पाक!'

हें आयकोन जमिल्लीं मनशां पसार जालीं. दरएकलो ताका-तीक आशिल्लेवरी झरझरीत पावलां उखलीत वचूंक लागलो.

लीला शाणूचो हात धरून ताका घेवन आयलें. गप्प तीं दोगांय घरा आयलीं. घरा पावलीं तरी कोण काय उलयलो ना. शाणू भोव दुखेस्त, खचिल्लो कसो वोगो वासरेर बसलो. लीला रांदचे कुडीत एक मणय घेवन कोनशांत बसलें. हातांतलो कपडो ताणें घरांत खंयतरी भिरकटावन दिलो.

हांकां अचकीत कितें जालें हें पार्वतीक कळना. ती भियेवन आळीपाळीन ताका कितें जालें तें विचारूंक लागली. कोणाकय उतर फुटना. ती चडच भियेली. 'कितें जालें तें सांगा तरी मुगो पाडपडिल्ल्यांनो!'

'आई, थंयच्या त्या गुंड मनशान मारलें बाप्पाक.' लीला परतें रडूंक लागलें.

हें आयकोन पार्वती थतर झितर जाली. भोवच रागान आडुली. 'कोण तो राणग्याचो गुंड. चल दाकय म्हाका, जोत्या कट्टरान मारतां ताका! मडें मसणवठीर धाडटां! 'ती लीलाक

Wishing a happy Diwali
and prosperous New year !

The people to see for

Cables & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office,
MARGAO-GOIA 403 601.

Phone : 22682

ओडून घेवन दारामेरेन गेली. भायर आतां काळोक जावंक लागिल्लो. शाणूनय मोर्नेपण सांडून म्हळें, 'आतां आनी खंय वेतली, आनी वचून कितें करतली?'

पार्वतीन त्याच रागान म्हळें, 'तुमचें सदां अशेंच. ताजे-कडच्यान मार खावन वोगी आयले. थंयच्याथंय चेंचूंक जाय आशिल्लो ताका. आडवो घालून माडोवंक जाय आशिल्लो.'

कुशीक आंग ओडून घेवन चिप बशिल्ल्या आपल्या घोवाची पार्वतीक भोव काकुयट दिसली. ताका खंय लागलें बीन ना मू म्हण सगळें आंग सासपून पळोवंक लागली. ती तळमळत कितें कितें उलयत रावली.

मगेर ती भायर आयली. शेजारच्या महादेवाक तिणे व्हड-व्हडान उले मारून आफोवन घेयलो. तो येतकीर ताका मातसो धीर आयिल्लेवरी जालो. महादेव हो गिड्डो धस्टपुस्ट देहाचो धीट आनी मोटो झगडमुळो मनीस. तो गाळयो घालूंक लागलो म्हणजे भायकतल्याच्या आंगार खरवत फिर.

महादेव आयले उपरांत त्या गुंडाक कसो धडो शिकवंचो हाजेर विचार सुरू जालो. महादेव मोट्या तावातावान उलोवपी. महादेवान सांगलें. 'ठाण्यार म्हजे जाय ते पोलीस वळखिचे आसात. तांकां सांगून खटलो भरचो.'

पोलीसाचें नांव घेतकीर सगळ्यांकच धीर आयलो. पार्वतीन म्हळें 'तेच गांवचे राखणदार. तांणीच ख्यास्त भोगोवंक जाय.'

त्या गुंडाचेर कसोय करून खटलो घालचोच अशें निमाणें थारलें. त्या दिसा शाणूच्या घरा चुलींत उजो पडलो ना. चुलीर बुडकुलो चडलो ना. सगळे तशेच उपाशीं न्हिदले.

शाणूक रातभर कशीच झेम लागली ना. पयलेच फावट ताच्या सरळसपाट जिवितांत मोटो गडगड जाल्लो. ताजे फुड्यान कोणेंतरी तागेलेंच जिवीत विसकटावन दवरिल्लें.

...ताका परतें परतें दिस, ताणें पोरक तशें उलोवंक फावना-शिल्लें. तें ल्हान, अबुद्, अज्ञानी. तांचें उलोवणें रातभर ताच्या काळजाक रोमत रावलें. राग प्रतिवार करपाची तीव्र अत्सा, संवसारांत मनीसपण, नीत नाशिल्ल्याची खंत-अशें भोव कितें ताच्या मनांत येत रावलें. तो झिडपलो, फडफडलो, तळमळो आनी मगेर ह्या सगळ्याचेर उपाव म्हण ताणें परतेंपरतें मनांत थारायलें 'हांव पोलीसांक सांगून ताच्या हातांत वेडयो घालतलों, खडी फोडूंक धाड्टलां जेलांत. सरकार आसा, कोर्टकचेरी आसा. शेवटाक कोण-तरी पावतलोच!'

सकाळीं उठून शाणू आनी महादेव पोलीसठाण्यार वचूंक भायर सरले. वेतना पार्वतीन खंयच्यान खंयच्यान एकठांय करून धा बारा रुपये हाडून शाणूच्या हातार दवरले. तिणें म्हळें, 'लागतले वेळप्रसंगाक'

शाणून आंगणामेर बळाटून वतावतां म्हळें 'ना तर तूंवय यो वांगडा.' ताजे पांय थंयच आडखळ्ळे.

'श्या, हांव आनी खंय. बायलांचें काम तें?'

ते दोगय चलूंक लागले. पार्वतीन व्हडान म्हळें, 'सारकें सांगा

सगळें. भियेवं नाकात बेठेंच बांयजुवण करूं नाका.'

वाटभर महादेव उत्साह नाशिल्लेवरी मोन्यानच चमकतालो. इतलो बडबडो महादेव, ताका आनी कितें जालें, शाणूक कळना जालें.

देवरायात्या घरामुखावेल्यान वताना शाणून म्हळें, 'ह्याच घरांत रावता तो गुंड.'

आयकोन महादेव भियेवनच गेलो. गुळी जाल्लेवरी कांय वेळ थंयच उबो रावलो. मगेर शाणूकय फाटीं उडोवन झरझरीत चलूंक लागलो. ताका मेळोवन घेवंक शाणूक धांवचें पडलें.

ठाण्यार पावतकीर तर महादेव फाटींफाटींच रावंक लागलो. 'हंयच थांव मातसो. कोणय वळकिचे दिसतात काय चंवया.' ते कांय वेळ पोलीसठाण्यासामकार पयस उबे रावले.

'मोटो वायट तो गुंड, शाणू.'

'म्हणच ताका बुद्द शिकोवंक जाय.'

'इतलें सोपें आसा तें?'

'मगेर?'

ते बरेच वेळ थंय थारले. महादेव एकासारको वयरसखल जातालो. ताणे अचकीत म्हळें, 'शाणू, विसरलोंच हांव. पयर रामदासालें पत्र आयिल्लें. निपाणीसान आयज सकाळीं पावता तो. हांव बसस्टेंडार वचून ताका देवोंवन घेतां आनी रोखडोच येतां.'

तो शाणूले जाबेक रावनासताना सडसडीत चलूंक लागलो.

शाणू मगेर बरोच वेळ तसोच उबो रावलो. पण महादेव काय आयलो ना. शाणून मनांत म्हळें, 'हाणीं गाणींत शेंपडी घाली.'

एकटो शाणूय आतां भियेवन ताका हूम फुटली. परतें वचचेंच अशें दिसूंक लागलें. चुकलेंच... पार्वतीक तरी वांगडा हाडूंक जाय अशिल्लें. मोटी धीट बायल...

आतां करचें कितें शाणूक कळना जालें पूण त्या गुंडालो धडधडीत अन्याय आठवोन ताका तिडक मारिल्लेवरी जालें. हांगांमेरेन येवन परतें वचचें... तो थेट पोलीसठाण्याच्या दारांतच येवन उबो रावलो.

थंय हातांत बंदूक घेवन खाकी कपडे घालून एक पोलीस शिपाय झेतान उबो आशिल्लो.

पोलीसठाण्यामुखावेल्यान एक नवी करकरीत मोटरगाडी वेताली. तांतूंत कोणतरी थोरमोटो बशिल्लो. त्या पोलीसान ताक-तिकेन पूण शिस्तीत आपल्या पांयाचे बूट जमनीर आगटिले. चपळायें बंदूक हालली आनी ती खांदार घेवन हाताच्या टाळटान ठप्पकन आवाज केलो. कित्याक म्हण हें सगळें ताणे केलें, शाणूक कांयच कळलें ना. तरीय ताजो मर्द दादल्याचो भेस, ताजे झेत, ताजी चलाकी पळोवन ताजेविशीं ताका भोव आदर दिसलो. शाणून नमळकायेन वचून ताका नमस्कार केलो. आनी म्हळें, 'एक खटलो भरूंक जाय. त्या गुंड मनशान बेठेंच मारलें म्हाका.'

त्या शिपायान शाणूच्या अुलोवपाकडेन दुर्लक्ष करीत म्हळें, 'विडी आसा?'

शाणून मान हालोवनच ना म्हळें. त्या शिपायान मुखावेल्या गाड्याकडेन बोट दाखयत म्हळें, 'वच, एक सिग्रेट आनी एक पान घेवन यो.'

शाणू तो पयशे दितलो म्हण कांय वेळ थंयच रावलो. त्या शिपायान धेंगशेत म्हळें, 'चल, घेवन तरी यो पयलीं.'

शाणू गाड्यार गेलो आनी ताणें एक पान आनी एक सिग्रेट हाडली. त्या पोलीसान हातांतली बंदूक कुशीक वण्टीक तेंकोवन दवरली. सदळ जायत ताणें पान तोंडांत घालें आनी वेल्यान सिग्रेट पेटयली. पूण पयशे मात दिले नात.

आतां तो हातांत बंदूक नाशिल्ल्यान सामकोच खापयिल्लेवरी दिस. हो एकदम असो गायंडोळावरी विळविळीत कसो जालो ? ... शाणू चिंतूंक लागलो.

कांय वेळान त्या शिपायान शाणूक कुशिक्या एके कुडींत व्हेलें. थंय एक धोलयो हवालदार बशिल्लो. ताजें कपडे म्हेळ आनी कशाकशेय आशिल्ले. बक्कल काडिल्लो कमरेचो पटो दानय कुशीक लांबतालो. रातभर न्हिदूंक नाशिल्लो मनीस वाडिल्ल्या दाडये सयत सक्काळीं दिस्टीक पडचो तसो तो बुरसो दिस. ताजें फुडच्या टेबलार वरीच जाडजूड, म्हेळ, पिनिल्लीं रजिस्टरां पडिल्लीं. हो ठाणें हवालदार.

शाणूक पळेतकीर तो धेंगशेलो, 'कितें जालें ?'

'एक खटलो भरूंक जाय आशिल्लो. त्या थंयच्या गुंडान मारलें म्हाका.'

त्या हवालदारान भोव कंटाळत म्हळें, 'गावांनाशिल्ल्यो. भानगडी एकेक. विणाची फुरसद ना ... कोणी मारलें म्हळें ?'

'तो तांबडे मफलरवालो.'

'ताचें नांव, धंदो, नामो सांग मरे सारकें.'

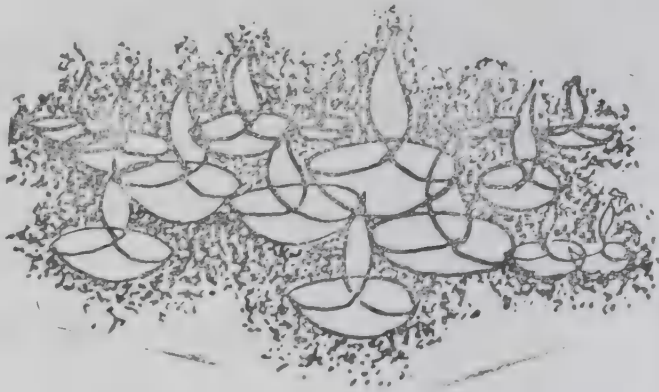
'तें आतां म्हाका कशें कळटलें. तुमीच सोदून काडात न्हो.'

'हय, हय. तुज्या पायचे नोकर आमी. तुमी हागून दवरत आनी आमकां काडूंक आफयात. झंझटां खंयची .. ताजें नांव, नामो सांगलेबगर कॅलेंट घेवंचो ना !'

शाणू भोव निराश जालो. थंयच गणमणूंक लागलो. तो हवालदार परतो तिडकलो, 'चल, वचून आदीं नामो घेवन यो. तेबगर हिगा येवंक नाका.'

शाणू फाटीं सरलो. दुमरे एके कुडींत पोलीसान खंयच्याखंयच्यान हाडून पांचस जणाक एका कोनशांत बसयिल्ले. पिनकर बोतरां कशीं मनशां. बटाटाचे राशींतल्यान कुशिल्ले बटाट कुशीक काडून दवरचे तशीं तीं मनशां दिसतालीं. इतल्यान खंयतरी करसरं आवाज जालो. एक मुठीयेदो मातयेचो धेपळो वण्टींतल्यान सुटून हवालदाराच्या टेबला म्हऱ्यांतच पडलो. ताणें वेतागान म्हळें, 'पाड-पडिल्ली सगळी इमारत म्होडकर जाल्या. हरामखोर सरकारूय लक्ष दियना.'

शाणू थंयच्यान भायर आयलो. भायर बाबडो जावन उबो रावलो. हेदोळचो तो बंदूकवालो शिपायक बंदूक खांद्याक लावन एके बायलेकडेन उलोवपांत गुल्ल जाल्लो. दाराभायर कुशीक (पान ७७ चेर)

With Best Compliments from :

Shree Bholanath Saw Mills

✱ Forest Contractors & Timber Merchants,
✱ Truck Owners & Handling
✱ and Transport Contractors,

✱ Phones : Resi. 291
Offi. 159

Nirankal Road, PONDA-GOIA 403 401

*Wishing
a happy Diwali
and
prosperous New Year !*

**Mr & Mrs
SHAFI SURVE**

F 5/B-5 Sector 9,

VASHI, New Bombay

☼ Tel. Res. : 685061

☼ Code : 0215

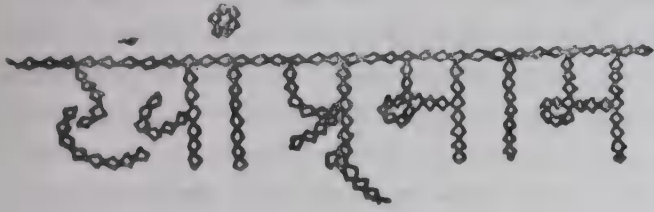
जा

जे गोंयचो चंद्रेश्वर पर्वत पळेलो ताकाच खांप्रूमाम येरो मोटो कसो जालो हाजी गोम कळत. पर्वतार म्हादेवाचें देवूळ आसा. ताजे भोंवतणी आमचें सोबीत गोंय पातळ्ळां. तें थंयच्यान काश्मिरी बस्काराभाशेन लखलखता. मेकळे वारे ताका चाटटात. मळबाचें निळें बोंबद ताचे भोंवतणी पवुडलां. थंय अरे आसात आनी माड आसात. सगळ्या तरांची झाडां आसात, रानवटी सावदां आसात आनी वयले तेमकेर एक ल्हानसो धा पंदरा घरांचो वाडो आसा. अशा एकांतांत मोटे कलाकार जाल्यार अजाप ना. प्रपंचाच्या शुद्ध जंवजाळांतल्यान मन वयर उडूंक लागलें, तें सृष्टीच्या भांगाखांदार खेळूंक लागलें, तें सृष्टीच्या चिरंतर तत्त्वावांगडा एकजीव जावंक लागलें, म्हणटकच कला अवतरता. तपाबगर कला ना. साधनेबगर तप ना. आनी साधना अशाच मनशांच्या हातून घडटा, जांकां इंद्रियांचो भोग म्हणचेच सर्वस्व अशें दिसना; जांकां कसलोय तरी व्हडलो ध्यास पिसो करता.

खांप्रूमाम हो असल्या मिशांचो अग्रणी. खरो अवलिया. खांप्रूमामच कित्याक? पर्वतावयलें वातावरणच अशें की थंयचो जण एकलो मनीस ल्हानव्हड प्रमाणांत कलावान. घरांत पांच मनशां आसलीं जाल्यार तांतुनलो एक तबलजी, एक सारंगीवालो, एक गावपी, एक नाचपी आनी म्हातारो जाण्टेलो घुमट वाजोवपी! बायल जावं, दादलो जावं सगल्यांक ताळाचें आनी लयेचें उपजत ज्ञान.

पर्वतावयल्या म्हादेवा भशेनच खांप्रूमामाची गत. खरोच म्हादेवाचो अवतार. जसो भेगान तसोच वृत्तीन. जसो भायर तसो भितर. म्हादेवा भशेनच खांप्रूमाम तपाक बसलो आनी तें ताका फळाक आयलें. संगीत कलांच्या वातावरणांत genius जर वाडलो तर तो योगी कित्याक जावचोना? सतार, तबलें, सारंगी, नाचपी, गावपी, अशा पांच स कलांची आराधना दीस रात दादले, बायलो, भुरगीं, सुवार्थांचो हेत नामना जंय करतात; जंय जण एकाची पावलां ताळार पडटात, जंय मनशां संगीताच्या हुस्वासार जियेतात, थंय कलेची उदरगत कित्याक जावची ना? आनी ते उदरगतींतल्यान खांप्रूमामा सारको 'लयभास्कर' कलांच्या मळबांत कित्याक वयर सरचो ना?

खांप्रूमाम हो ताळशास्त्रांतलो हिमालय. ताजे उंचायेक कोणच लागना. अजून कोणच जावंक ना. फुडें जायत काय कितें सांगूं नज. ताजें ज्ञान म्हळ्यार समुद्र! तें पळोवन व्हडल्या व्हडल्यांनी तोंडांत बोटां घालचीं, आनी 'आतां आमी मेल्यार जाता' 'आज आमी ब्रह्म पळेलें.' अशें तांणी खळखळून रडून म्हणचें! तबलें वाजोवपी खूब आसतात; पूण ताळ आनी लय ही जी संगीतशास्त्राची बुन्याद, ती घालपाचें काम हेरांचें न्हय. सगल्या हिंदुस्थानांत जैन मेळोवन आयिल्लो मनीस तो! अल्लादिया खां सारक्या गवयान 'लय-भास्कर' अशी पदवी दिवप म्हळ्यार केद्या अभिमानीची गजाल! खांप्रूमामाक पळेलें म्हणटकच व्हडले व्हडले खाडाभिशांचे, पुणून अडांगां करून वाजोवपी खपखपताले.

● लक्ष्मणराव सरदेसाय

खांप्रूमाम हो ताळशास्त्रांतलो हिमालय. ताचे उंचायेक कोणच लागना. अजून कोणच जावंक ना. फुडें जायत काय कितें सांगूं नज. ताका पळेलें म्हणटकच व्हडले व्हडले खाडाभिशांचे, पुणून अडांगां करून वाजोवपी खप-खपताले. मात्रेच्या चौसष्टाव्या वांट्याचें ज्ञान जे बुद्धीक जाता ती बुद्ध कितली अचाट आसूंक जाय!

अहंकार विमरले बगर खरो कलाकार जायना. जंय अहंकार उद्भवलो थंय कला रावना. गोंयच्या कलाकारांक एक मोटो शाप आसा. चार अक्षरां येवंक लागलीं म्हणटकच ताका 'ग' ची पिडा जाता. खांप्रूमामाक ही ग ची पिडा केन्नाच जालिना. ताणें पर्वतार घर केलें तें दोगीच न्हय. नखेत्रां, मळब आनी खांप्रूमाम! निमाणें तर ताका तबल्याची लेगीत गरज उरली ना. सगले सोद मनान आनी हातान. एकाच वेळार तीन चार ताल वेगळ्या वेगळ्या इंद्रियांतल्यान दाखोवन दिवपाची सिद्धी ताणें सोदली!

असो हो महायोगी गोंयांत जालो ही खबर मोट्या भाग्याची आसा हें गोयकारांनी केन्नाच विसरूंक फावना.

कुमाची चूक लेगीत पकडपी, मात्रेच्या चौसष्टाव्या वांट्याचें ज्ञान जे बुद्धीक जाता ती बुद्ध कितली अचाट मासूंक जाय ! संगीत शास्त्र हें कालाचेर बसयल्लें आसा. ह्या कालाच्यो मुसक्यो बांदून ताका जाय तसो खेळोवपी मनशाक तुमी कितें म्हणटले ? म्हाका तर काश्यामर्दनाची याद जाता. मांत्रीक खंय भुतांक नांवाच्या वेळ्यांत घालतात. गारुडी सर्पांक खेळयतात, नाचयतात, तसोच खांप्रमाम कालाक वोटा, सोटा, खेळयता, नाचयता, ताजे विद्भोग करता, तो चमत्कार तुमी पळेला जातलो. हांवें पयलेच फावटी पळेलो तेन्ना हांव मिडमिडलों. एक ताळ दुसऱ्या ताळांत भरपाचें काम चलिल्लें. पेटयेर तसोच नामनेचो कलाकार बशिल्लो. ताणें लायिल्ली 'गत्त' सारकून तोलून धरता म्हणसर ताका नाका जल्म जालो. तो खर्शेलो, घामेलो ! आनी खांप्रमामाची झूज कालावांगडा चलिल्ली ! तुमी किगकोंग, दारासिंग हांच्यासारक्यांच्यो खुस्त्यो पळेयल्या जावंक जाय. त्यो पळेता आसतना आपलो जीव जसो वयर सकयल जाता, गर्भगळीत जाता, तशेंच कितेशें खांप्रमामाचें काम पळोवन म्हाका जालें. म्हाका कितें कळटा माती, ताळा-लयेतलें ! पूण इतलेंच कळलें की हें काम सामान्यांतलें न्हय. हो चमत्कार खरो. विद्वांनी, योग्यांनी करचो असो. दोन दोन दीस जमनींत पुरून घेवपी मनीस तुमी पळेयला जातले. जमनीपासून वेतभर वयर तरंगपी कांय जोगी आसात खंय. म्हयन्याचे म्हयने अन्न उदक घेना आमतना जिवे राविल्ले. मनीस तर कितलेशेच आसत. प्रकृतीचेर जैत मेळोवप्याक प्रकृतीचे नेम लागू जायनात,

हेंच खरें. खांप्रमाम हो एक योगी. हांवें एकदा ताका विचारलें 'खंयचोय ताळ खंयच्याय ताळांत तुमी कसो भरतात ? कितल्या मात्रांत कितल्योय मात्र तुमकां कशो भरूंक येतात ?'

खांप्रमाम हांमलो. भुरग्याभशेन. योगी म्हणचे भुरगोच न्ह तर ! खांप्रमाम म्हणूंक लागलो, 'शास्त्र आसा, गणीत आसा पुणून हांव करतां तें म्हज्या अंतर्गामीच्या उजवाडान. तोच उजवा म्हाका वाट दाखयता.'

म्हाका हें उतर आयकून चकक जालें. एकाच उतरांत खांप्रमामान *genius* ची वर्णना केली. मंट्या मोट्या पंडितांनी मजलशीत व्हडलीं व्हडलीं कुवाडीं खांप्रमामान अशेच तरेन सोडोवन दाखयल्यांत. पुणून तीं अदमासपंचीन न्हय ! कितल्याय फावटी विचारलें जाल्यार जाप एकच. तशें पळेत जाल्यार कालाक कसलें हिशेब ! वजनमात्र कसलें ! कालापरस विरल, अदृश्य अशा आत्म्याचेंच. आत्म्याची ही शक्त मेळोवपाची साधना चड प्रखर ! ती खांप्रमामान जल्मभर दिसरात केली. हांतूत अतिताय ना. खाता आसताना, जेवता आसताना, उलयता आसताना, खांप्रचें मन सदांच ताळाच्या नादांत ! कसलेंय तरी नवें गणीत सोडोवपांत गुल्ल ! बोटां हालतात, हात हालतात ! तुमचेकडेन उलयता आसतना लेगीत मन खंय दुसरेच कडेन वावुरता ! कित्याक तर पांयाचो आंगठो ठेके दिता. हो योगी न्हय तर कितें ! आनी केन्ना केन्नाय न्हिदेंत घोरेता आमतना लेगीत दोनय हातांनी, दोनय कुशीक शेंदरेचेर ताल धरता ! काया न्हिदल्या, पुणून आत्मो कसल्याय

दिव्याचो पर्जळ आयज फांकूं
नवें वर्स उजळ जावंक पावूं

नारायण सिनाय किर्तनी

अिजिनियर्स आनी कॉन्ट्रॅक्टर्स

पो. बाँ. नं. २८४

मडगांव-गोंय ४०३ ६०१.

● फोन :-

ऑफीस : २२१२४

निवास : २२६३४

● तार : 'दामोदर'

तरी सोदांत फिरता. म्हाकांतर अशें दिसता की ह्या मनश्याची नाधी उसळटा, कालीज धडधडटा, तें लेगीत आत्म्याच्या ताळार, सुंदरतायेचें लयेंत !

एकदां अशें जालें की, गंगाराम पर्वतकार नांवाचो एक सांगीवालो खांप्रूमामावांगडा एका जलशाक गेल्लो. रातचे दोगूय एकेच कुडींत न्हिदले. मध्यान राती गंगाराम 'भूत !' 'भूत !' म्हणून आड्डा उठलो ! लोक जागे ज.ले ! कितें जालां काय म्हणून पळेल्यार खांप्रूमाम आपले संवयेप्रमाण हातान ताळ घालतालो, तो म्हऱ्यांत न्हिदिल्ल्या गंगारामाच्या पोटार पडलो ! गंगारामाक दिसलें, तें भूतच ! खांप्रूमाम आपल्या नादांत इतलो मग्न ! देखूनच हांव ताका रुशी म्हणटां. प्रपंचांतले सगळे वेव्हार करप पुणून ते निरासक्तीन ! विरक्तीन ! अनवळखी मनशाक अशें दिसचें, हो बाबडो म्हातारो कोण ? खांप्रूमामाच्या ल्हानपणांतली अशी एक खबर सांगताना की, दोंगरार परसाकडेन गेलो जाल्यार म्हऱ्यांत तांबयो घेवन दोन दोन वरां ताल घालीत हो भुरगो बसतालो ! बाकिचें सगलें विसरतालो. संवसाराचे बाकिचे गजालींत जाण्टेपणांत लेगीत हीच गत. ज्या दिसा आमी कांय गोंयकारांनी मडगावां ताजो मोटो सत्कार केलो त्याच दिसा सकाळीं खांप्रूमाम म्हगेर आयलो, तो आंगांत एक सदरो घालून हातांत एक पोटली आनी आंगवस्त्र न्हेशिल्लो, असो. ताका पळोवन म्हजो जीव खांकुडलो. येदो व्हडलो मनीस. मोटे मोटे गोंयकार ताजो पुजा बांदपाक एकठांय जातात, तर हाका आपले मुस्तायकेचें कसलेंच भान ना ! सत्कार सभेक वता आसतना स्वारीक पयलीं सजोवचें पडलें. मात्रेच्या चौसष्टाव्या अंशाचें जे बुददीक आकलन जाता ते बुददीक प्रपंचाचे कसलेच उपाधीचें आंग नाशिल्लें ! आनी अशी अवस्था जालेबगर कलादेवता कशी प्रसन्न जायत ! अहंकार विसरलेबगर खरो कलाकार जायना. जसो देव मेळपाक जगांतले सगळे भोग मोडचे लागतात तशीच कला हस्तगत करपाक इंद्रियाच्यो सगल्यो आवडी एकाच ध्यासांत बडोवंच्यो लागतात. जंय अहंकार उद्भवलो थंय कला रावना. गोंयच्या कलाकाराक एक मोटो शाप आसा. चार अक्षरां येवंक लागलीं म्हण्टकच ताका 'ग'ची पिडा जाता. 'हांव' तकली वयर काडटा. म्हाका मोटो म्हणचो, म्हजी तुस्त करची, लोकांनी म्हाका मान बागोवंची अशी व्हडवीक धोंसूंक लागता. आनी मागीर कलेचो ध्यास लागचो त्या बदला ध्यास लागता तो व्हडविकायेचो. कलाकार हे रातिच्या फाटल्यान धांवता. खांप्रूमामाक ही गची पिडा केन्नाच जालिना. ताजो कोणेंय सत्कार केलो, गौरव केलो जाल्यार ताजो जीव खांकुडचो ! ताज्या जाग्यार दुसरो कोणय आशिल्लो जाल्यार कितें पटे वावुडटो आशिल्लो ! आनी अल्लादियाखानान आपणाक पदक दिलां, ह्या नाड्यार सगळ्या जगाक किंकोत करून जंयथंय आपले सत्कार घडोवन हाडपाचीं कारस्थानां करतलो आशिल्लो ! खांप्रूमाम असल्या बोवाळापासून पळटालो. ताणें पर्वतार घर केलें तें वोगीच न्हय. नखेत्रां, मळब, आनी खांप्रूमाम ! निमाणें निमाणें तर ताका तबल्याची लेगीत गरज उल्लीना. सगळे सोद मनान आनी हातान ! एकाच वेळार तीन चार ताल वेगळ्या वेगळ्या इंद्रियांतल्यान दाखोवन दिवपाची सिद्धी ताणें सोदली !

गोमंतेश्वर

दनपाराच्या कडार तापूनय जो करपलो ना

पावसाच्या उदंगारांत भिजूनय,

जाचें मन ओलें जालें ना

किरांव शिय न जो कांकुडलो ना

असो महावीर तपाक बसला.

न्हीदे-भुकेची आनी जेवण खाणाची रुच मारून

संवसाराच्या उसाभरीक धीरान तोंड दीत,

फायच्या दिसाची जाळणी मनांत हाडिनासताना...

लोक आयले, आनी गेले ..

मोनदेव जावन वर्स संकीनी बसला

ताच्या मनांतलें पारखुवपी कोण जालोना ?

आज ताच्यो दोळ्यांच्यो पातकड्यो

हाडतात कित्याक ?

ताका कितें जाय तें तो सांगत काय ?

भावांनो, आयकयात : तो कुरवेनच सांगता ;

ताका भूक लागल्या- गोंयच्या एकवटाची

गोमंतेश्वर वाट पळयता.

चलात, चोम्यांनी चलात आनी राखण मागात.

— राम बाळकृष्ण प्रभु चोडणेकार

ताचे सोद इतले कठीण आसात की ते पळेता आसतना दोळ्यांमुखार काळोख येता. आयंस्टीन च्या सापेक्षता वादाचो सोद खंय जगांत सामक्या थोड्या लोकांक समजला. तीच गत खांप्रूमामाच्या सोदांची. ताल आनी लय ही संगीतशास्त्राची बुन्याद. हे बुन्यादीचे नेम आनी कायदे भरत काळापासून चलत आयल्यात. व्हडले व्हडले गवय तांकां मान दिवन चल्यात. तांची प्रतिभा नवे सोद लावपाचे भरीक पडली ना. खांप्रूमामाची बुद्द मात थंय रिगली आनी आड, कुवाड-दुवाड, भरताड, अशो ताळाच्यो ज्यो करामती दर्दी लोक फकत नांवान जाणांत, पूण ज्यो केन्नाच कोणेंच करून दाखोवंक नात त्यो ताणें तबल्यार आनी आपल्या गळ्यांतसून काडून दाखयल्यो. खंयच्याय तालांत कितल्योय मात्रा भरून दाखोवपाचो चमत्कार आज-वेर कोणेंच करून दाखोवंक ना म्हणटात. आठ मात्रांच्या आदि-तालांत कितल्योय, म्हणचे धा, चौदा, अठरा, सत्तावीस, अशो मात्रा भरून दाखोवप, आनी हें भरपाचें काम कऱ्ता आसतना हातान ना जाल्यार तबल्यार एक ताळ, आनी तोंडान दुसरो ताळ एकाच देहाच्या इंद्रियांतल्यान वेगवेगळे ताळ काडून दाखोवन समेर येवपाचो चमत्कार कितलो दुर्घट आसा हें हेर मनशांक कळूंक कठीण ! हे

चमत्कार करून दाखोवपाची खबर सोडाच, पूणून तांचें आकलन करपाची लेगीत तांक आमच्या आंगांत ना, अशे उद्गार कालच म्हजेकडेन, ह्या शास्त्रांतले भोमानेस्त जाणकार श्री. रघुवीर रामनाथकार हांणी काडून दाखयले.

कलेची येदी साधना खांप्रमाम कसलीय आस्ता बाळगिनामतना करतालो. नांव, कीर्तीचो ध्यात ना. लोकांपासून सदांच पळप. बाकिचे कलाकार कलेचेर पोट भरतात. भाटांवेसां घेतात. घरां बांदतात. जाल्यार खांप्रमामाचे सोदच अशे की, पैसे दिवन ते कोण पळोवपाक नात. मनरंजन ना थंय लोक कित्याक वतले ? अशें भाशेन लोकप्रियताय ना, पैसो ना. अशें आसून खांप्रमामान केन्नाय आपलो दिव्य ध्याम सोडलो ना. वेदकाळांतले रुशी जगापसून, भोगापसून अलिप्त रावन तप करताले, आनी जगाच्या कल्याणाची सत्यां सोदपांत जीण घालयनाले आनी ब्रह्मानंदांत सदांच गुल्ल आसताले. तांचेच भाशेन खांप्रमाम जागृतीत. हिंदूंत ताळलयेचो ठाव वेत फुडें गेलो आनी आपली सगळी पिराय म्हळ्यार एक समाधीच अशें ताणें करून उडयलें. ब्रह्मानंद ताणेंच भोगलो.

आमी गोंयकार मात कपालफुटके. आमच्या लोकांच्या गुणांक उखलून धरूंक जाय हें आमकां केन्नाच खबर ना. गुणांक नाक मुड्डुचें, गुणी मनशाक चेपचें, हें आमी मोटे निश्ठेन करीत आयल्यांत. खांप्रमामाची पुजा आज जणएकलो गोंयकार मनांत करता. प्रत्येक तबलजी, प्रत्येक मुर्दगी खांप्रमामाची परंपरा सांगपांत म्हडवीक मानता आमच्या सावयवेरेचो अंता देवळी लेगीत म्हणटा,

‘हांव खांप्रमामाकडेन शिकिल्लो.’ चंद्रेश्वर पर्वताची पाज्ज चडून वयर गेल्लो. जणएकलो तबलजी खांप्रमामाचो आपणाक शिश्य मानता. खांप्रमामाचें नांव कानार पडना फुडें गोंयकार रसीक कानाचे पाळयेक हात लायना आनी भक्तीन ताका पांया पडटा पुणून धा जाण एकठांय जावन ह्या रुशिचो जयजयकार करचो आनी गोंयचें नांव वयर काडचें हें मात गोंयकारांक सुचना. हें आयचें कालचें न्हय. सगळ्या हिंदुस्थानांत दिग्विजय पळोवन गोंयकार घरा आयलो तरी ताचे हयातींत ताजो मानसन्मान करून कलेक प्रोत्साहन दिवचें ही आमकां बुद्द ना !

ताळ हो खांप्रमामाचो सभाव जाल्लो. पयलीं साधना जाणून वुजून करची लागता. मागीर ती आपाप जावंक लागता. खांप्रमामाचो ध्याम निमाणें निमाणें इतलो वाडलो की, मरणापयलीं थोडे दीस साबुद्द आसतना आनी साबुद्द वतकय खांप्रमामाचे हात आनी पांय ताळांत हालताले आनी ताजें मन काळाक ताळांत बांदपाच्या कामांत मग्न आशिल्लें. असो हो महायोगी गोयांत जालो ही खबर मोट्या भाग्याची आसा, हें गोंयकारानी केन्नाच विमळूंक फाव ना. आनी ताजें स्मरण जागें दवरून आनी ताजेपसून स्फूर्त घेवन ताणी कलांची सेवा करूंक जाय. आनी खांप्रमाम जसो ताळ-शास्त्रांत मेरूमणी जालो तशेच वेगळ्यावेगळ्या क्षेत्रांत गोंयकार मेरूमणी जावंक जाय.

-७-

With best wishes for a
happy Diwali and prosperous New Year !

**Govind M. Poy Raiturcar
and Filhos**

MARGAO-GOA.

(Established in 1869)

✻ Dealers in :

Johnson Tiles, Johnson & Naycer Sanitaryware
Hardware, Steel, Cement & all Building Materials.

✻ Telex : 0196-220 GPOY IN

✻ Gram : ' GOMAPERAS '

✻ Phone : 22112 & 22883

पुरसो मूळचो रत्नागिरीतल्या एका खेड्यांतलो. सात बुकां शिकिल्लो. घरचें शेत आशिल्लें तशें थोडें. पूण तातूंत पिकता तें स म्हयने लेगीत पावनाशिल्लें. देखून पुरसो मुंबय आयलो. खंयतरी गिरणेंत नोकरी मेळटली हे आशेन. पूण ना. ताका मेळ्ळी नोकरी चंदनवाडींतल्या मनशाक मदत करपाची.

थंय ताणें तरेकवार धंदे केले आनी गडगंज पयशे मेळयले. ह्या धंद्यांत ताणें तीन कुडींचो पलॅट घेतलो. बरे शिकिल्ले चलयेकडेन लग्न केलें. ताजीं भुरगीं इंग्लीश मिडीयमाच्या मुंबयंतल्या बऱ्यांतल्या बऱ्या इश्कोलांत वतालीं. पूण तो काम कसलें करता हें भुरग्यांक सोडच, ताचे बायलेक लेगीत खबर आशिल्लें काय ना दुबाव !

पुरशाच्या मनांत कसलेच वायट विचार केन्ना येनाशिल्ले. तो आपल्या कामांत खूश आशिल्लो. घडये आयुश्यभर तो असोच खूश उरपाचो. पूण

● शिला कोळमकार

जगलोक ताका पुरसो म्हूण वळखताले. आतां तागेलें मूळ नांव परशुराम आशिल्लें, पुरषोत्तम आशिल्लें काय परमेश्वर आशिल्लें हें अेका परमेश्वराकूच खबर !

पुरसो मुन्सीपाल्टीचो नोकर. सॉरी, मुन्सीपाल्टीचो न्ही. महानगर पालिकेचो. पुरशाक तो मुन्सीपाल्टींत नोकरी करता, अशें म्हणिल्लें आवडना. महानगरपालिका हें उतर वरें जडगुळी अशें ताजें म्हणणें.

पुरसो ! पांचेक फूट उंचायेचो. तागेल्या धडाच्या मानान तकली चड व्हड. आदींच तकली व्हड, तातूंत ताणे आनीक केंसांचो कोंबो दवरला. ताका लागून ताजी तकली वयर रुंद आनी सकयल अरुंद जायत गेल्याशी दिसता. गालद्यो बसल्यात. नाक मातशें रुंद. दोळे सादारणशे. तागेल्या अेकूण चेहऱ्यांत कितें तरी उणेशें दिस. कितें म्हूण बारीकसाणेन पळेल्यार लक्षांत आयलें की ताका भुंवयो उण्यो आनी दोळ्यांच्या मलप्यांक केंसूच ना म्हणपाइतले ल्हान. तेन्ना ताणे दोळे उगडले आनी धांपले म्हण्टकीच, दोळे उगडटा, धांपता तसल्या बावल्यांचे दोळे कशे फोणकुलांतल्यान ओडून

धांपिल्ले वरी दिसतात, तशे दिसताले. तागेलें दोळे जरी अशे उरले तरिकूय अेके नदरेन सामकार आशिल्ल्या मनशाक जोखपाची तांक ताजेभितर आशिल्ली. जगाच्या अणभवान ताजे भितर ही तांक आयिल्ली.

पुरसो मूळचो रत्नागिरींतल्या अेका खेड्यांतलो. सात बुकां शिकिल्लो. घरचें शेत आशिल्लें तशें थोडें. पूण तातूंत पिकता तें स म्हयने लेगीत पावनाशिल्लें. उरिल्ल्या स म्हयन्यांक कांय उरनासलें. तेन्ना शेत आवयवापायले सुवादीन करून पुरसो मुंबय आयलो. चार बुकां शिकिल्लो. तेन्ना खंयतरी गिरणेंत गांववाल्यांचे वळखीन नोकरी मेळटली हे आशेन ! पूण मुंबय येतकीन गिरणेंत नोकरी सहज मेळूंक शकना हें तागेल्या लक्षांत आयलें. नोकरी केली तर गिरणीतूच करप, अशें थारावन आयिल्ल्या पुरशान, मुंबय येतकीच पळेलें की मुंबय मेळत ती नोकरी खरी ! निमाणें ताका अेक नोकरी मेळ्ळी. महानगरपालिकेंत पालिकेच्या चंदनवाडींत. (मराठींत मसुंडेक चंदनवाडी, निजधाम, वैकुंठ, सोनापूर अशीं सोबीत नांवां आसात. जाका लागून मसुंड म्हण्टकीच जो भंय दिसता तो इल्लो उणो जाता.)

चंदनवाडींत अेक मनीस आशिल्लो. ताका मदत करपाचें काम पुरशाक मेळ्ळें. पुरशाची ड्युटी चौवीस वरांची म्हळ्यार अतिताय जावंची ना. ताजें काम आशिल्लें जळपाक आयिल्लीं मडीं पळोवपाचें आनी तांकां सादारण कितलीं मण लाकडां लागतलीं ताजो अदमास घेवन ते प्रमाण लाकडां काडून दिवपाचें. आनी हिसपाप्रमाण पयशे वसूल करून घेवपाचें.

आतां मनशां कितें मरतातूच. आनी तांच्या मरणाक कितें काळवेळ आसता ? तीं खंयच्याय वगतार मरतात. सकाळ पळेना, सांज पळेना, दनपार पळेना आनी फांतोडूय पळेना. तांच्या मरणप्रमाण पुरशाली ड्युटी आशिल्ली. ज्या दिसा कोण मरता त्या दिसा पुरशाक काम. नाजाल्यार सुटी. अेकेक खेप चंदनवाडींत धा बारा प्रेतां येतालीं. केन्नाकेन्ना अेक दोनूच ! पूण इतल्या वर्सांत अेकूय प्रेत ना अशे दीस बोटार मेजपा इतले, साप्प थोडे. मुंबय म्हळ्यार मनशांचो म्हासागर. थंय कोण ना कोण तरी खंवसताच !

चंदनवाडीतूच अेक कूड आशिल्ली. ती चंदनवाडीच्या मुखेल्याक मेळिल्ली. तो मनीस

बायलभुरगेंकार. तेन्ना तो ते कुडींत कसो रावतलो ? ती कूड रिकामी आशिल्ली. ती कूड बरी व्हड आशिल्ली. म्हत्वाचें म्हळ्यार ते कुडींत उदक आनी बाथरूम संडास आशिल्लो. मुंबय रावतल्यांक अेके कुडींत ह्यो तीन गजाली म्हळ्यार स्वर्गसुख ! पुरशाकूय ना जाल्यार सोयऱ्यांगेर रावन बाज आयिल्लो. खंयच्याय सोयऱ्यांगेर गेल्यार च्या पाणी उमेदीन मेळटालें. जाय जाल्यार दोन वेळचो भूस हे सोयरे घालताले. पूण वस्तीक राव आतां, रात जाली अशें कोणूच फुक्या तोंडान म्हण नाशिल्लो. पुरशान मुखेल्याक विचारून आपलो ट्रंक ते कुडींत हाडून उडयलो. मुखेल्यानूय चितलें... बरेंच जालें. आपलोय इल्लो त्रास उणो जालो. हो हांगा रावत जाल्यार सगळें सांबाळटलो... मागीर खंयच्याय वेळार आपल्या घराचें दार कोण खटखटावचो ना.

पुरशाची रावपाची सोय जाली. पूण तांतूंत तो समाधानी नाशिल्लो. ताका आपणाली कूड जाय आशिल्ली. लग्न करपाचें आशिल्लें. चारचवगांवरी संवसार

करपाचो आशिल्लो. जालेंशें जाल्यार आनीक इल्लें शेत घेवपाचें आसलें. नायजाल्यार मरसर ताका ही नोकरी करपाची नासली. रिटायर्ड जालो काय ताका गांवांत वचून शेत करपाचें आसलें.

चंदनवाडींतली नोकरी करताना पुरशान जायत्यो नोकऱ्यो सोदल्यो. अेकदोन नोकऱ्यो बऱ्योय बी आशिल्ल्यो. पूण रावपाची वेवस्ता दुसरेकडेन नाशिल्ल्यान पुरशान निमाणी हीच नोकरी करची अशें थारायलें. दुसरी कूड विकती घेतासर.

पूण मुंबय कूड घेवची म्हळ्यार कितें खांवची कामां न्हय. कूड घेवपाक पयसो हाडचो खंयच्यान ? तसो तो प्रेत जळपाक लागतलीं ताजेपरस दोनतीन मण लाकडां अदीक सांगून तांचे पयशे घेवन थोडीं उणी लाकडां दितालो. पूण तांतूंत सुटून सुटून कितले पयशे सुटले ? आनी असल्या प्रसंगांत लाकडां जितूच अमुकूच म्हूण कोण तोलूंक बसता ? पूण पयशे जरी चड सुटले ना तरी तागेलो अर्द पगार वेंकेंत जमा जावंक लागलो.

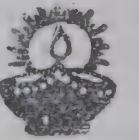
पुरशाली नदर बारीक आनी तकल फोन. ताणें पळेलें, मडीं घेवन येवपी लोकां-मदीं थोडे लोक अशे आसात की तांकां कुट्ट केलेबगर मड्यावांगडा रावंक जायना. असले हे लोक मडें मसुडेंत दवरतात आनी हातभट्टीच्या सोदांत हांगाथंय भोंवतात. पुरशान चितलें, हांणी हांगा थंय सोर सोदचे सुवातेर हांवेंच हांगा तो तांकां दिल्यार कसो ? नायजाल्यार ताजी रुम थंय आशिल्लीच. ताणे अेक मेज आनी चार कदलां फेंदासून हाडलीं. आनी आपले कुडींत तरांतरांच्यो बाटल्यो हाडून दवरल्यो. जेन्ना लोक मडें घेवन मसुडेंत येतात, तेन्ना मंत्रांनी दिलो काय चडशे लोक परततात. थोडेच म्हळ्यार आवाग लोक सगळें मडें जळून वचसर रावतात. आनी हांतले पांच लोक तरी कुट्ट करपी आसतात, हें पुरशाक अणभवान कळिल्लें. पयलीं मातसो भिडेत भिडेत आनी मागीर बेमुर्वनगणान ताणे त्या लोकांक सोरो जाय काय म्हूण विचारपाक सुरवात केली. तांची बसपाची वेवस्ता ताणे आपले कुडींत केल्ली. खेरीज तो सोऱ्या-

Made
out of
the
Finest
Materials

**MANGALORE
GANESH
BEEDIES**

Smokers
cannot
afford
to miss
them

DAILY SALES EXCEED 3 CRORE BEEDIES

Head Office :

Mangalore Ganesh beedi Works

VINOBA ROAD

MYSORE-570 005

Telephone : 20241
27172

Telegrams : 'AROMA'

वांगडा खावपाक सुकें खोबरें दितालो. तेंवूय बी फुकट ! नायजाल्यार मड्याम्ह्यांत नाल्ल फोडटात. तीं वळीं कोण व्हरनात. तीं तो सुकोवन दवरतालो. आनी त्या खोबऱ्याचे कुडके तो पितल्यांक खावक दितालो.

ह्या सोऱ्याच्या धंद्यांत ताका बरोच फायदो जावंक लागलो. पूण मेळटा तितल्या पयश्यांत कोण समाधानी आसता ? ताका तेंवूय पयशे उणे दिसूंक लागले. तेन्ना ताणे स्वताच हातभट्टी लावंची अशें थारायलें. हातूंत ताका चड फायदो आशिल्लो. पयली गजाल म्हळ्यार हातभट्टेखातीर लागपी लाकडां थंयच आशिल्लीं. दुसरी गजाल हातभट्टेचेर धाड घालूंक पोलिस येवंचे नाशिल्ले. आनी समजा रातीकडेन उजो दिसलोच जाल्यार कोणूय मेला ताका लासता आसतले अशेंच ते चिंततले. मसुंडेत आनी हातभट्टी ? कोणूच विश्वास दवरपाचे नासले. खेरीज मसुंडेंत येवपी लोकांक केन्ना अंकदां परतून वता काय जाता.

पुरशाक ह्या धंद्यान हात दिलो. खेरीज ताका धा एक सदांचीं गिरायकां मेळ्ळीं. ह्या गिरायकांक परमिटेट रुमांत वचून पिवपाक मेळ नाशिल्लें. कोणूय पळेत म्हूण भंय ! घरा पिवपाची तर माणसुकीच नाशिल्ली. तांकां असली सुवात जाय आशिल्ली जे सुवातेर कोण पावना. तांची ती सोय पुरशाल्या रुमांत बेस बरी जाताली. ह्या धंद्याच्या बळार ताणें तीन कुडिचो प्लॅट घेतलो. वरे शिकिल्ले चलयेकडेन ताणे लग्न केलें. ताजी भुरगीं इंग्लीश मिडियमाच्या मुंबयच्या बऱ्यांतल्या बऱ्या इश्कोलांत वताली. ताणे आपले फामिलीक कामाचे सुवातेपसून पयस दवरिल्लें. तो महानगरपालिकेंत कामाक आसता इतलेंच घरच्यांक खबर आशिल्लें. ताणें काम कितें हें खासा तागेले बायलेक लेगीत खबर आसा काय ना दुबाव ! पुरशाक देवादयेन बायल बरी मेळ्ळ्या. तिणें भुरग्यांक ल्हान व्हड करपाची, तांकां शिक्षण दिवपाची जापसालदारकी आपणाचेर घेतल्या. तीच भुरग्यांची आवय आनी तीच तांचो बापूय जाल्या. पुरसोय आपली जोड हाडून बायलेकडेन

दिता. आनी ती बरे तरेन त्या पैशांचो उप-योग करता.

पुरसो आपल्या धंद्यांत आनी नोकरेंत समाधानी आसा. आपले नोकरेची ताका केन्ना खंत दिसली ना. लाकडां दिवपाचो धंदो तो बेस बरो करतालो. ताणें थोडी चंदनाचीं लाकडांय हाडून दवरिल्लीं. पाटीं तशी सोलीड आसत जाल्यार चंदनाच्यो कापट्यो व्हरून तांकां दाखयतालो. चार चौगां मुखार मागीर ते लोक चंदनाचें लाकूड ताजे-कडल्यान विकतें घेताले. हे अंका अर्थान तागेलें सोशल वर्क आशिल्लें. कित्याक, चंदनाचीं लाकडां खंय मेळटात हें सगळ्याच लोकांक खंय खबर आसता ? पिवपी लोकां-खातीर ताणे सोय केल्लीच. तो पिवपी लोकांक भितर व्हरून बसयतालो आनी तांकां सांगतालो, तुमचें सुसेगाद जांव दी. कित्याक, हातभट्टीचो सोरो हो तसो अंकदम कडक म्हूण सांगतां. खेरीज मडें जळपाक जायतो वगत आसा. '

मडें, मसूड म्हळें काय सादारण मनशाक भंय दिसता. तशें पुरशाक कांयच दिसनाशिल्लें. कित्याक, मडें, मसूड हें सगळें ताजे संव-कळिचें जाल्लें. मडें जळटा तें तो निर्विकार-नदरेन पळेतालो... कवटी फुट्टा तो आवाज आयकून ताका कच्च जाय नाशिल्लें.. ल्हान भुरगीं... बायलां, जाण्टे, नेण्टे... ताका कांयच फरक पड नाशिल्लो. कोणूय अंकाद्रो मनीस मेलो काय तेन्नावेळार तरी कोणाकूय दिसता ह्या संवसारांत कितें आसा ? अंक दीस फट कन्न मरपाचें आनी वचपाचें. सदां मडीं पळोवन जावं येत, पुरशाल्या मनांत असले विचार केन्नाच येनाशिल्ले. तो आपल्या कामांत खूश आशिल्लो. घडये, आयुश्यभर तो असोच खूश उरपाचो. पूण ..

अंक खेा मुंबयचे सात आठ भुरगे गोयां गेल्ले. तांतूंत पुरशालोय व्हडलो पूत आशिल्लो. मुंबयचे हे भुरगे. तांकां हंगा पेवपाक शिकयतात. पूण खंयच्या उदकांत पेवचें वा खंयच्या उदकांत पेवचें न्हय हें तांकां कोण समजावन सांगिना. आनी हे भुरगे अती उत्साही आशिल्ल्यान कोणाक विचारून उदकांत देंवचें ही तांकां अवकल आसना. खेरीज गोंय म्हळ्यार सोऱ्याचें

आगर... गोंयां वचून सोरो पिवप ना म्हळ्यार स्वर्गांत वचून अमृताक आफडप ना वरी... तेन्ना तांची स्थिती आदींच 'बाय नाचरी, तांतूंत बांदल्यो घागरी' अशे तरेची जाता. तेन्ना हे भुरगे गोयां गेल्ले कडेन तांतलो अंक भुरगो उदकांत बुडून मेलो. आनी ताजें प्रेत जिस्तच पुरसो काम करी ते चंदनवाडींत हाडलें. प्रेत फुगून विचित्र जाल्लें. ताका जाळपाक चड लाकडां लाग-पाची. पुरशान ताका कितलीं लाकडां लागतचीं तीं काडून दिलीं.

आनी ताका पावोवपाक आयिल्ल्यां भितर कुट्ट करपी कितले लोक आसतले हाजो अदमास घेवपाक ताणे सगळ्यांचेर नदर भोंवडायली. पळेत जाल्यार त्या लोकांमदीं ताजो पूत आशिल्लो. पुरशाक घप्प जालें. पूण तरिकूय ताणे धीर धरून पुताक विचारलें,

'तूं सो हांगा कित्याक आयला रे ?'

पूत कांय उलयलो ना. विचित्र नदरेन ताणे बापायकडेन पळेलें आनी तो आपल्या मित्रांवांगडा गेलो.

'कोण रे तो ?' तागेत्या मित्रांनी ताका विचारलें.

'असोच अंक वळखिचो. तागेत्या पुनान जाप दिली.

पुरशान तें जिस्तूच आयकलें. त्यावेळार पुरशाक ब्रह्मांड काय कितें तें येवजलें. ताका दिसलें, 'आरे, हांवें ह्या भुरग्यांखातीर सगळें केलें. इतले त्रास काडये.... भुताभशेन मड्यांवांगडा दीस काडले... पयसो जोडलो .. हांकां शिकयले... मनीस केले... आनी तो हो भुरगो बापूय म्हूण वळख दाखयना... मित्रांक तो हांव वळखिचो मनीस म्हूण सांगता .. हांवें जर खंय बऱ्या ऑफिसांत नोकरी मेल्ली जाल्यार हो अशें सांगपाचो ? ... पयलेच खेप, फकत पयलेच खेप पुरशाक आपले नोकरेची खंत दिसली...

थंय प्रेत जळटालें आनी त्या प्रेताचो जाळ पुरशाक जिवल्यो दाखयत चाळय-तालो...

-❀-

With best compliments from :

Rangavi Realtors

**New Market, Margao,
GOA-403601**

PHONE :

Office : 22171, 21335

Resi. : 22312, 20604

Gram : Care ' **ABU** '

नेहरूंचो विज्ञानीक मनोभाव

- सुमन्त केळेकार

‘त्या भव्य पर्वता आडोसाक रावन ताच्या पोटांतल्यान भुंयारी पाट खणपी कामदार पयसुल्ल्यान कितले तरी ल्हान, कणांवरी दिसतात. त्या पर्वता आड तांची करणी म्हळ्यार तांचें तें वय्यानीच एक जैत म्हणपाचें- असो एक विचार खिणांत म्हजे तकलेंत येता.’

रोखडेंच म्हज्या मनांत येता की भाक्रा-नांगल म्हळ्यार एक विश्वविद्यालयच तें. जंय आमी काम करतां आनी काम करतां करतां शिकतांय बी. जाका लागून आमी अदीक व्हड गजाली करूंक पावतले.

भाक्रा-नांगल ह्या न्हंये प्रकल्पाच्या उक्तावणा वेळार पंडीत नेहरूंनी काडिल्ली ही उतरांच तांचे मदीं आशिल्ल्या विज्ञानीक मनोभावाची गवाय दितात म्हळ्यार जाता.

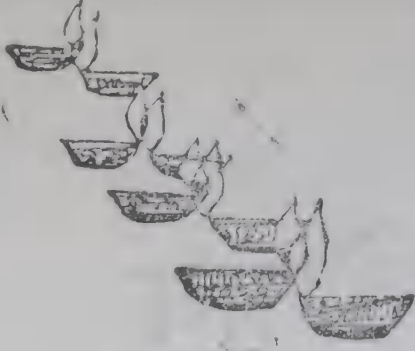
भाक्रा-नांगला सारक्या प्रकल्पांक ते नव्या युगाचीं मंदिरां म्हूण पाचारतात. अशिक्षीत-गरीब भावानीं लोकांचे देवाविशीं आशिल्ले सद्धेक विज्ञानयुगांत आकार दिवपाचे तांचे माण्णेची तोखणाय करता तितली थोडी म्हणची पडटा.

हो विज्ञानीक मनोभाव कितें जवाहरलालांकडेच आशिल्लो अशें मानपाचें कारण ना. तांचो बापूय मोतीलाल नेहरू हांचेंच दायज तांणी फुडें चलयल्लें म्हळ्यार जाता. मोतीलालांक अंध-सद्धेचो किवाटो येतालो. मोतीलालांनी युरोपाची भोंवडी केली आनी ते परतले. पूण चालन्त प्रथेप्रमाण प्रायश्चित घेतलें ना. हाचेपयलीं प्रायश्चित घेनाशिल्ल्या काश्मिरी ब्रह्मणाक समाजा-भायर घालपाची घटना घडिल्ल्यो. पूण मोतीलालांचें ना म्हळ्यार ना. ते कशेच तयार जालेनात. प्रायश्चिताचो विधी म्हळ्यार निव्वळ प्रतारणा अशें ते मनापासून मानताले. आनी देखून ते कशेच ते दंडुकेमुखार नमलेनात.

जवाहरलाल अकरा वर्सां पिरायेचे जाले तेन्ना तांकां शिकोवपाखातीर फंडिनंड टी ब्रुक्स हांची नेमणूक जाली. ह्या ब्रुक्साचो बापूय आशिल्लो आयरीश आनी आवय आशिल्ली फ्रेंच काय बेलजियम. ते थिऑसॉफिस्ट आशिल्ले. बेझंटवायनूच तांची शिफारस केल्ल्यान मोतीलालांनी तांची नेमणूक केल्ली. तीन वर्सांमिरेन ताणीं जवाहरलालांक शिकयलें. तांचो प्रभाव जवाहरलालांचेर खुबच पडलो. विज्ञानशास्त्राच्या दरवटाची खांच ह्या ब्रुक्सांक लागुनच उकती जाली अशें जवाहरलाल म्हणटात. एक ल्हानशीच प्रयोगशाळा तांणी घाल्ली. थंय पदार्थविज्ञान Physics आनी रसायनशास्त्र Chemistry ह्या विशयांतले मुळावे प्रयोग करता आसतना जवाहरलाल तन्मय जावन कितली तरी खोशी मेळोवंक पावताले.

१७ वर्सांचे पिरायेर म्हळ्यार १९०७ सालाक जवाहरलालान कॅब्रिजच्या ट्रिनिटी कॉलेजांत प्रवेश घेतलो. थंय तांणी ३ वर्सां शिकप केलें. थंय तांचे विशय आशिल्ले रसायनशास्त्र, वनस्पत-शास्त्र आनी भुस्तर शास्त्र.

विज्ञानाकडन पळोवपाची जवाहरलालांची नदर आगळीच आशिल्ली. त्या विशयाची ओड तांकां दिसपा फाटलो हेत भोवच आदर्श आशिल्लो. २६ डिसेंबर १९३७ दिसा, कलकत्ता शारांत भरिल्ल्या इंडियन सायन्स काँग्रेसच्या आधिवेशनांत ताणी केल्ल्या उलोवणांत ते सांगतात :- भारतीय राजकारणाच्या रथांत बसून एका गुलामावरी हांव इतलो काळ सामको बांदून उरिल्लों आसा की जंय म्हाका यवजुपाक लेगीत फुरसत ना जाल्या. तरीय म्हजें मन सदांच त्या दिसां वटेन भोंवत राविल्लें दिसता, जेन्ना एक विद्यार्थी म्हूण कॅब्रिजाक आसतना थंयच्या गृहविज्ञानाच्या प्रयोग-शाळांनी वावुरतालों आनी परिस्थितीन जरीय हांव विज्ञानापासून कुशीक उरलों तरी म्हजे विचार मात सदांच ताचे वटेन वळून आंवडेंत रावलेत.

With
best wishes
for a
happy Diwali
and
prosperous
New Year !

Harasu Traders

Margao~GOA~403 601

फुडें कांय वर्सांनी कांय कारणांक लागून हांव परतो विज्ञानाचे लागसार आयलों, जेन्ना म्हाका दिसलें की विज्ञान म्हळ्यार निखटे सूखदिणे रूच-बदलुपी साधन आनी एक प्रभावात्मक गजाल न्हय जाल्यार तें जिणेचोच एक म्हत्वाचो वांटो जावन आसा-जाचे बगर आमचो आर्विल्लो संवसार तिगुंकूच पावचो ना. राजकारणान म्हाका अर्थशास्त्राकडेन व्हेलें जाल्यार अर्थशास्त्रान म्हाका आपशींच विज्ञान आनी आमच्या सगल्या प्रस्नांकडेन आनी खासा जिणे लागू पावोवपी विज्ञानाची वाट दाखोवन दिली.

भूक आनी गरिबकाय, अनारोग्य आनी अशिक्षीतपण, अंध-सद्धा आनी मरणापंथाक लागिल्ल्यो प्रथा आनी दायजां, फुकट वना तें आमचें सैमीक वैभव हे एका भोवच गिरेस्त अश्या देशांत रावपी भुकेन वळवळपी प्रजेचे प्रस्न फकत विज्ञानच सोडोवंक शकतलें म्हणपाचें दिसून आयलें.

विज्ञानाक कुशीक सारप आयज कोणाकच परवडपाचें ना. दर एका खिणाक विज्ञानाचो पालव घेतले बगर आमचें पावल फुडें सरपाचें ना. संवसाराचो कोनशान कोनसो आयज विज्ञानान व्यापिल्लो आसा. मनीस संस्कृतायेच्या फाटल्या धा हजार वर्सांच्या काळांत देडशें वर्सां पयलीं विज्ञान एका लोटावरी आयलें आनी ह्या ल्हानशाच काळान फाटल्या मोट्या काळाच्या मानान आपूण कितलो क्रान्तीकारी आनी स्फोटक तें दाखोवन दिल्लें आसा. विज्ञानापर्याल्ल्या काळापरस कितलें वेगळे तरेचें जीवन-वातावरण आनी परिस्थितीय कितली वेगळे तरेची ! पूण भोवच थोड्या लोकांक हे परिस्थितीची पूर्णतायेन जाणवीक जाल्ली आसा. आनी ताका लागून आयच्या प्रस्नांकडेन पळेतना ताचो संदर्भ फाटले परिस्थितीकडेन लायनासतना ते पळेत आसतात.

मनीसजातिच्या बऱ्याखातीरच हें सगळें बदल जाल्यात अशेंच काय म्हणूं नज. पूण सगळ्यांत म्हत्वाचो आनी आशा दाखोवपी बदल विज्ञानान घडोवन हाडला तो म्हळ्यार मनशाचो दृष्टिकोनच ताणें बदलून उडयला. तो विज्ञानीक जाला आनी दिसानदीस तो फुडें वचत आसा, विकसीत जायत आसा. आयजूय चडशे लोक विचारान विज्ञाना आदिच्या काळांत जियेल्ले दिसतात. आनी आमच्यांतले अदीकशे लोक विज्ञानाचेर उलयतना सामकें वयल्यावयलें उलयतात. आनी अशे भशेन आपले आपणांक विचारान आनी आचारान फटयत आसतात. विज्ञानी लोक लेगीत विज्ञानीक पद्धती आपणाल्या क्षेत्राभायर लागू करपाचें विसरतात. आनी खरें पळोवंक गेल्यार, ही विज्ञानीक पद्धतच मनीसजातीक एक नवी आशा दाखोवपी साधन जाल्लें आसा. आयचो संवसार हो भयान्कृत अश्या संघर्शांनी भरिल्लो आसा. ह्या संघर्शांक आमी वेगळ्या वेगळ्या नांवांनी पाचारतां. पूण सगल्यांत म्हत्वाचो संघर्श आसा तो म्हळ्यार विज्ञान आनी विज्ञाना आड वावुरपी पद्धतिचो.

विज्ञान बदलत आसता हें खरें. आनी विज्ञानांत अशें कितें सिद्धांतीक जावं निमणें अशें ना. पूण विज्ञानीक पद्धत केन्नाच बदल ना. आनी देखून आमच्या विचारांत, कामांत, संशोधनांत,

जाग / दिवाळी आंक, १९८९

Wishing
a happy Diwali
and
prosperous New year !

SHIRKA Industrial Corporation

Manufacturers of :
Corrugated Boxes and Boards.

Marchon Bldg, 2nd Floor,
MARGAO-GOA 403601

Phone : 21523

Gram : 'SHIRKA'

शक्त निर्माण करूंक जाय की जिका लागून आमी फाव तें खात्रीचें कारण दिसल्यार नाका आशिल्ली गजाल भिरकावन दिवपाक आनी जाय आशिल्ली नवी गजाल मानून घेवपाक कसलीच भिरांत मनांत धरचे नात.

परंपरेच्या चक्रांत घुसपून गेल्ल्या आमच्या लोकांक समजाव-णेच्या उतरांनी जवाहरलालांनी दिल्ली ही शिटकावणी म्हणू येत.

आयचें हें युग म्हळ्यार पुरायेन विज्ञान आनी तंत्रज्ञाना उदरगतीचें म्हणूंक जाय. ही तंत्रज्ञाना-उदरगत इतल्या वेगान पावलां उडयत आसा की ताचो परिणाम मनशाचे जिणेचेर जाले-बगर रावप शक्य ना. जायत्या वाटांनी, हें एक फुडें उडयल्लें मोट्यांतलें मोटें पावल थरतलें आनी आमच्यांनी खात्रीन अशें म्हणू येता की अन्न, वस्त्र, निवारो, आरोग्य आनी मनशाक लागतात त्यो गरजेच्यो हेर गजाली हांच्या संवदांतले एका काळार आशिल्ले ते प्रस्न आयज सुटूंक पावतले.

तरीय कितेंय तरी चुकता चुकता शें दिसता. संघर्श आळाबंदा हाडपाचें उतर दिवनय ह्या तंत्रीक युगान संघर्शाचो पावस घालपाक सुरवात केल्या. हाका एकामेकां आड केल्ली करणी अशेंच म्हणचें पडटलें. राष्ट्रांराष्ट्रां मजगतीं शांततायेन उदरगत, सहकारवृत्ती आनी एकामेकांवयलो विस्वास निर्माण करपा वांट्याचें आमी उफाट्टे दिशेन चलूंक लागल्यात अशें आयज चित्र दिसता. अशे हे विचार मांडून फुडें ते म्हणटात :-

‘हांव जेन्ना संवसारांतल्या भोवच विकसिल्ल्या राष्ट्रांकडेन पळेटां तेन्ना म्हाका तांचें खऱ्यांनीच कौतुक करीन दिसता. म्हाका तांचे पद्धतीचें अनुकरण करीन दिसता. पूण त्याच वेळार एक भंयाची तिरीप काळजांत भितर रिगूंक सोदता. तांचे पद्धतींत जें कितें दिसून आयलां तें व्यक्तीक जांव समुहाक बऱ्याक पडलां अशें काय दिसना. तशी आमची स्थिती जाली जाल्यार ! ज्या गजालींक लागून संव-साराची उदरगत जावंक पावल्या- तांचें वैभव फळां तें तंत्रज्ञान, उददेगीकरण आनी हेर गजाली आमच्या भारतांत येवंक जाय अशें म्हाका मनापासून दिसता. पूण तेच बरोबर इल्लें इल्लें करून मनशा-चेंच यंत्र जें जावंक पावलां तें पळोवन खेद जाता. मनशाचे जिणेंत दर एके गजालींत यंत्राचीच प्रबळकाय दिसून येता. मनशाची वृत्ती लेगीत यंत्रीक जाल्ली दिसता आनी ताका लागून ताचें मन दिशिदिशी व्हाड जावचें सोडून आकुंचित जायत चलां म्हणपाचो दुबाव येता.’

संवसाराचेर झुजाचें सांवट पसवलेलें दिसता ताचें कारण मनशाची ही बदल्लेली वृत्ती अशें तांकां दिसतालें. पयलिचे लोक सागाशिल्ले आशिल्ले पूण तांच्यांत एक संघटीत मनःस्था-जीण दिसताली. आयज ती खंयच दिसना.

अॅटमाचो उपकार ना नपशात करपाचीं अस्त्रां करपाचें काम जीं अमेरिका-गशिया-फ्रांसा सारकीं राष्ट्रां करीत आसा ताचें कारण ताचें लागीं उर्जा शक्तीचो उणाव ना पूण भारता सारक्या देशाक जाचेलागीं उर्जा शक्ती थोडी आसा तांणी ह्या फंदांत

पडप केन्नाच समा जावंचे ना- ताणे अॅटमाचो उपेग लोकांचे उदरगती खातीरच करूंक जाय अशेंच पंडीतजींक दिसतालें.

भारतीय संस्कृतायेंत बुद्धाचो अवतार हो आर्विल्ल्या युगापरस इतल्याय उण्या म्हत्वाचो न्हय अशें सांगतना बुद्धान दिल्लो ‘सहिष्णु-तायेचो’ संदेश हो ताणें विज्ञानीक भावनेनच दिल्लो संदेश अशें जवाहरलाल म्हणटात. अणभवान आनी प्रात्यक्षिकान खात्री करून घेतिल्ल्या गजालींचेरच विस्वास दवरपाक भगवान बुद्धान सांगलें, तो कितें आयच्या विज्ञानी मनशांपरस इल्लोय उणो नाशिल्लो. ‘सत्या बगर दुसरें कांयच खरें न्हय’ अशेंच ताणें सांगलें. आनी आयचे विज्ञानी मनीसय सत्या फाटल्यानच उकत्या दोळ्यांनी भोंवत आसतात.

विज्ञानी लोकांक शिटकावणी दिवपाच्या हेतून जवाहरलाल सांगतात : विज्ञानी लोकांक म्हजी सांगणी, हीच तांणी इतलेंच मतींत दवरचें की विज्ञानीक भावना ही एक नमळायेची आनी समन्वयाची भावना आसा. तशेंच तांचेवरी दुसऱ्यालागींय सत्याचो अंश आसा हें तांणी विसरूंक फावना.

‘Let us be a little humble; Let us think that the truth may not perhaps be entirely with us. Let us co-operate with others; Let us even when we do not appreciate what others say, respect their views and their ways of life.’

(आकाशवाणी, पणजेच्या बरेपणान)

-५-

- बरी बुद्द आनी पाडी बुद्द, दों मजगतचो फरक तुका कळटा जालो जाल्यार, दुसऱ्याली बुद्द घेवपाची तुका गरजूच केन्ना भासची ना.

० ० ०

- जो आपणाली तुस्त आयकुपाकूच जियेता तो आपणालें सुख दुसऱ्यां सुवादीन करता

० ० ०

- खासा आपणाकडल्यान काम घेतलो जाल्यार तकली वापर; दुसऱ्या कडल्यान घेतलो जाल्यार काळीज वापर

० ० ०

- आपणांतल्या अकाय अवगुणाची जाणवीक आसप ना हाचे सारकी मोटो अवगुण दुसरो ना

० ० ०

- तुज्यांत जें ना ताची जो तुस्त करता तो तुज्यांत जें आसा तेंय ना करूंक पळेता हें विसरूं नाका.

० ० ०

सकाळीं णव ते दनपारां एकमेरेन. आयतारा सुटी. तागेल्या म्हणण्या-प्रमाण फेरियादु.

म्हज्या ल्हानपणासावन भाऊचो आंगलोट जाय तसोच आशिल्लो. ताचे पिरायेच्या खंयच्याय दादल्याक सोबतली इतली लांबाय. रुंद बरें मुखामळ. सादारण हिटलरटायप् मिशो. कपळाक सदांच अक्षताची बारिकशी तिकली. वाटेंतल्यान येतना-वतना कोणेंय हटकिलो जाल्यार चर्या ह्यन्ह्यशी हांसकुरी; नाजाल्यार ती सदांच गंभीर दिसताली. त्यावेळच्या सद्दकारी येप्रेगादाक सोबसारकी.

ऑफिसांत भाऊ वतालो तेन्नाचो ताचो भेस, तशें पळेल्यार, सादो आसतालो. धवेंफुल्ल मोस्त्रायेचें पुडवें. कास घालून न्हेशिल्लें. (पुडव्याचो कासाटो मारतल्यांक तो हागुट्टो म्हणटालो.) पुडव्यांत भितर दोडिल्लें लांब हातांचें खोमीस. गळ्याक टाय. ताचे-वयर कोट. कोटाच्या वयल्या बोल्सांत कोर्दीचें घड्याळ, लेंस आनी पेन. भितल्ल्या बोल्सांत पाकीट. पांयांत मेंयांसकट botas. कांय मिलीटरींतले लोक वापरतात तसले. माथ्याक काळी वांटकुळी तोपी. आनी खाक्यांत आर्म धरिल्लेवरी सत्री.

भाऊचें नांव पांडुरंग. पूण ताका लोक वळखताले ते पा. रामाणी ह्या नांवान. त्या तेंपावेली पणजी पांच वर्सांच्या भुरग्याक ताचे आवयन हांडीर घेतिल्लेवरी दिसताली. थोडीच लोकवस्ती. थोडीच शिपडून घरां. अवधी दुकानां, अवधी रेपार्तिसांवां आनी तांतूंत काम करपी अवघे हिंदु-किरिस्तांव येप्रेगाद. गुजरां-कास (आतां फेरीबोट लागता तो धको) धरून प्रासार गोवेर्नादोराची पलास, ताचे मातशें फुडें नाव्हेगासांव ते कुरैय मेरेनच्या वाठाराक शाराची सया मारताली. तेन्नाचो पणजी ही १९०८-२९ ह्या सालांतली. त्या तेंपार पणजेच्या मातयेच्या रस्त्यांनी फकत घोड्यां-गाडयो घोळटाल्यो. पयसुल्या गांवांनी काऱ्हेर नाजाल्यार वाफोरांनी लोक येता-वताले. मोटारी चार काय पांच आशिल्ल्यो. तातुंतल्या काकुल्याले मोटारीक बसयलेलो हॉर्न जिस्त सा-रे-ग-म-प-ध-नि-सा ह्या सुरांर वाजतालो आनी तो कानार पडनाफुडें हांव आनी म्हगेलो भुरगेपणांतलो इश्ट आनी शेजारी कमलाकर नगर्सेकार ' का-कु-ल्या-ली-' असो मोट्टो आवाज काडटाले.

सकाळींफुडें न्हावन्-धुवन् देवची पुजा केलेवरगर भाऊ केन्नाच रेपार्तिसावांत वचनाशिल्लो. रातची जेवचेपयलीं पांच-धा मिनटां ' संध्या ' करतालो. पूण तागेले खरें दैवत रेपार्तिसांव म्हळचार ऑफिस आशिल्लें. थंयच ताणे आपलें तन-मन ओंपिल्लें. रेपुब्लिकाच्या तेंपार आनी उपरांत सालाझाराचे राजवटींत जे कांय व्युरोक्रासींत नामना जोडिल्ले हिंदु-किश्चन येप्रेगाद आशिल्ले तातुंतलो पा. रामाणी हो एक हाडाचो येप्रेगाद आशिल्लो. तागेली ऑफिसांतली शिस्त, जीव दिवन काम करपाची रीत, ती तापोवणी, ते धेंगशे, हें सगळें तागेल्याच हातां सकयल, म्हजे पिरायेच्या एकविसाव्या वर्सासावन येप्रेगाद म्हणून लागतकीर हांवें पळेलां-अणभवलां.

सांजेच्या साडेपांचाच्या अदमासाक भाऊ ऑफिसांतल्यान

— शंकर रामाणी

A Bureaucrat is born and not made
ही म्हणणी म्हाका म्हज्या बापायवेल्यान येवजली. आमी घरांतलीं सगळी जाणां ' भाऊ ' ह्या नांवान ताका उलो मारतालीं

म्हजे पिरायेच्या पांचव्या वर्सासावन म्हाका भाऊची बेस बरी याद आसा. आमी तेन्ना पणजे पुंडलिक कामतील्या घरांत रावतालीं. दोन ल्हानशोच कडी आनी एक माळी. इतल्याच जाग्यांत भाऊन आपलो सुपुल्लो संवसार थाटिल्लो. तागेलो तेन्नाचो संवसार सगळो स जाणांचो. खासा भाऊ, आवय, दोन चले आनी दोन चलयो. सगळ्यांत धाकटो हांव. तशीं भाऊगेर हांव जावचे पयलीं आनी जातकीर साताठ भुरगीं जावन गेलीं. त्या तेंपार, वांचूं नाजाल्यार मरूं, सुमाराभायर भुरगीं जावप ही एक चालच पडून गेल्ली. एकादच्या खांकनवाळ्याक लेगीत पांच-स भुरगीं आसतालींच.

म्हाका निकतेंच कळूक लागिल्लें तेन्नासावन भाऊ नाव्हेगासांव फ्लुव्हियाल ह्या ऑफिसांत येप्रेगाद आशिल्लो. सकाळीं अकरा ते सांजची पांच वरांमेरेन तागेलें रेपार्तिसांव चलतालें. शनवाराचें मात

घरा परततालो. त्याच सुमाराक म्हगेली मराठी शाळा सुट्टाली. घरा पावतकीर आईन केल्लो सांजो आनी जिरे-कोथमिरीचो च्या घेवन मात्सो सुसेग घेतालो आनी मागीर आईक घेवन कांपालार पासयेक वतालो. बरोबर म्हजी पोटली. पासयेक वतालो तेन्नाचो भाऊचो भेस तोच. फकत गळ्याक टाय, पांयांतले botas आनी सत्री ह्यो गजाली नासताल्यो. त्या जाग्यार पांयांत जोतें आनी हातांत रोट आसतालें... वाटेंत चलतां चलतां भाऊ तें मदींमदीं उजव्या हातान धुंवडायतालो. तागेली पासयेक वचपाची सदांची वाट थरिल्ली आशिल्ली. घरांतल्यान भायर सरनाफुडें बाजाराचे दिकेन कांय पावलां चलतकीर कुयेलीचो गोठो लागतालो. ताका होलत मारून भाऊ कांपालाचे दिकेन वळटालो. ते वाटेर सगळ्यांत पयलें पोन्नो ओडिपताल लागतालें. मागीर एक व्हडलो सांकव. आनी जिस्त थंय पावनाफुडें मांडवी न्हंयचे पलतडीं आशिल्लें रेशमागचें कोट, दीस पडपाच्या सुमाराक काळेकुट्ट वांस्वेल कशें एकदम आंगार आयिल्लेवरी दिसतालें आनी म्हजी भियेवन सामकी गुळी जातालो. रोखडेंच कांपाल येतालें आनी मागीर भाऊ आनी आई नाळीकडेन न्हंयक फाट करून फातरांनी बांदिल्ले देगेर बसतालीं... अदर्चा-पाऊण वरांन दीस पडटालो आनी सरभोंवतणी अदिकच किण्ण दिसतालें. एकादरी घोड्या-गाडी टकटक टकटक असो आवाज करीत रस्त्यावेल्यान वताली. घरा परततना रेशमागचें कोट आपल्या जाग्यावेलें उठून अकस्मात फाटल्यान येवन म्हाका गच्च धरून उबारुन व्हरित अशें दिसतालें. आनी ताका लागून आई

आनी भाऊ हांचेमदीं पूण मातसो फुडें हांव चलतालों. वाटेर कां खांब्यांचेर काळजाक भेस्तावपा पुरते पेट्रोमाक्स दिवे पेट्टाले. फु एक-दोन वर्सांनी लायट आयली आनी कांय तेंप रातचे पणजेंत रस्ते चान्न्यांत न्हाल्लेवरी दिसूंक लागले... १९३२-३३ ह्या वर्स आमी मळ्यांत मुश्फंड शाळेफाटल्यान एका किरिस्तांव वैजिणील घरांत रावंक गेलीं आनी तेन्नासावन कांपालावयल्यो नित्याच पासयो बंद जाल्यो. १९३५ ह्या वर्साच्या जानेवारींत भाऊची बदल मुरगांवां जाली आनी त्या वर्साच्या मे म्हयन्यांत आमचें बिरा वास्को गेलें. थंय दामोदर शेट लोटलीकार हांच्या घरांत १९४ मेरेन आमी रावलीं. आनी मागीर १९४६ च्या ऑगस्ट म्हयन्यांत भाऊची परती पणजे बदली जायमेरेन बायणा एका रिटायर्ड रेल्वे गार्डाच्या घरांत रावंक गेलीं.

भाऊलें आजोळ बोरये बोरकारांगेर. तो ल्हान आसतना तागेली आवय भायर पडिल्ली म्हूण कांय तेंप ताच्या बापायन ताका बोरये तागेल्या मामागेर व्हरून दवल्लेलो. तागेल्या मामाचें नांव मत्तू शणै बोरकार. ताका तबलें वाजोवपाचें पिशें आशिल्लें. वेळ ना काळ, तो तें शिंवीच्या देवळांत बसून वाजयतालो. ताणें भाऊकय तबलें वाजोवपाचो नाद लायलो. ताका लागून भाऊले जे कांय नाद जाण्टेपणांत लेगीत तिगून उरले तातुंतलो एक तबलें वाजोवप हो आशिल्लो. म्हण्टकीर आमगेरय एक तबलें आयलें. लहर आयली की चड करून रातचें भाऊ तबलें वाजयतालो. वाजयताना 'हो त्रिताल,' 'हो झपताल,' 'हो एकताल' अशें तो

The Largest and Oldest Urban Cooperative Bank of Goa The Goa Urban Co-operative Bank Ltd,

Regd. Office : Dr. Atmaram Borkar Road, Panaji-Goa

W I S H E S

Its Share-Holders, Depositors and Constituents

A VERY HAPPY DIWALI

: Welcomes you to our Branches at :

Panaji ☉ Margao ☉ Ponda ☉ Curchorem ☉ Vasco
St. Estevam ☉ Cavellissim ☉ Assolna-Market ☉ Mala
Porvorim ☉ Nagorcem ☉ Baina ☉ HO Branch ☉ Mapusa

* Pays 11% interest on Deposits for two years and above

✻✻ Charges maximum 1½% interest on Advances

Financial Position As On 15-9 89

		(Rs. in thousands)	
Share Capital	18871	Investments	337376
Reserve Fund & other Reserves	58367	Advances	293259
Deposits.	506757	Working capital	680134
No. of Members	56,714		

' We take pride in being partners in your progress and prosperity.'

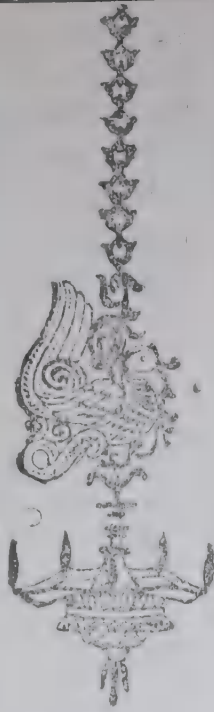
केन्ना केन्ना हांव तें आयकूंक फुड्यांत बसतकीर सांगतालो. खरें म्हळ्यार, म्हाका तांतुंतलें कांयच कळनाशिल्लें... पूण तबल्याचो खरो उपेग जातालो तो चवथीकडेन. चवथीक आमच्या गांवांत-वाडये-व्हरपाच्या सामानांत आनीक किदेंय फात जावं येतालें. पूण तबलें was a must. तें आसतालेंच. दर वर्सा नागपंचमीच्या सुमाराक भाऊ तबल्याक साय घालून घेतालो. वाडये आमचें गांव. वाफोरांतल्यान दुर्भाटच्या धव्यार वदेंतकीर वाडये पांयवाटेन उखला बांदावेल्यान वचपाक अर्द-पाऊण वर लागतालें. गांवांत सात-अठ बामणालीं घरां. एक शेटीलें. एक मेस्तालें. आनी बाकिचीं वयल्या-सकयल्या वाड्यार हेरां लोकांचीं. पूण कांय चवथीसारके परबेचे दीस सोडले जाल्यार गांवांत सामकें किण्ण दिमतालें. पंचमीच्या दिसा रातचें आरथ्यां वेळार आमगेलें तबलें फकत बामणाल्या घरांनी भोंवतालें. आमगेलो गणपती भाऊ पुजतालो म्हण्टकीर ताका आम-गेल्या घरांत आरथेवेळार तबलें वाजोवंक मेळनाशिल्लें. पूण बाकिच्या घरांनी तबल्याचेर आरथ म्हण्टल्याक जाय तशी साथ करतालो. तालाक तो जर चुकिल्लो जाल्यार, वाडयेंतले तेन्नाचे कृष्णाप्पा धुमो हांचेसारके खांपे आरथ्यो म्हणपी भाऊच्या वाजोवपाक नाक किल्लसायतले आशिल्ले.

भाऊक पुस्तकां-बिस्तकां वाचपाचें पिशें अशें नाशिल्लें. पूण तो 'किलॉस्कर' 'पुरुषार्थ' आनी 'ज्ञानमंदिर' ह्या म्हैनाळ्यांचो वर्गणीदार आशिल्लो. रातचो मेजावयल्या लापयांवाच्या उजवाडांत तो तीं वरभर वाचतालो. म्हाका याद आसा ते प्रमाण त्या तेंपार किलॉस्करांत 'नवमतवाद' ह्या विशयाचेर लेख येताले हें भाऊच्या उलोवण्यावयल्यान कळटालें. आनी आमगेर येवपी कांय सोयऱ्यां कडेन तो 'किलॉस्करा'वेलो आपलो राग 'नवमत-वादा'चो विशय उप्रासून उक्तायतालो. तागेल्या मताप्रमाण 'पुरुषार्थ' आनी 'ज्ञानमंदिर' हीं दोन म्हैनाळीं 'सवळी' आशिल्लीं. आनी एक म्हाका घट्ट बाद आसा ती 'किलॉस्करा'च्या मुखपृष्ठांची. बाबुराव पेंटर नाजाल्यार प्र. ग. सिरूर ह्या तेन्नाच्या नामनेच्या चित्रकारांनी तीं काडिल्लीं आसतालीं. दर एका चित्रांत लेंगोसदरो नाजाल्यार पुडव्याचो कासाटो मारून खोमीस ज्युदी घाल्लो एक तरनाटो आनी ताचे म्हय्यांत एक आंकवार नाजाल्यार निक्तीच लग्न जाल्ली, पांचवारी साडी न्हेशिल्ली चली. केन्ना केन्ना तें जोडपें अशीर बाटेन वतना दिसतालें. केन्ना केन्ना दर्यावेळेर पांयांर भरतेचीं ल्हारां घेतालें. केन्ना केन्ना एकादरो दोंगर हातांत हात घालून चडटाना दिसतालें. पूण भाऊक त्या गजालीचें व्हडलेंशेंपडूं नाशिल्लें. ताका तिडक मारताली ती त्या चित्रांतले चलयेच्या कपळार चित्रकारान तेंकयल्ली हयन्यशी कुकमाची तिकली पळोवन. भाऊचे नदरेन, चित्रांतल्या तरनाट्याचेंय कपाळ दर खेपे 'सुतकी' दिसतालें. देखून, पोश्टांतल्यान 'किलॉस्कर' आयलो रे आयलो, तांबड्या तिताच्या आपारान भाऊ ते चलयेचो कुकूम पळेतल्याचे नदरेंत भर इतलो घसघशीत करतालो आनी त्या तरनाट्याच्या कपळार आपूण लायता तितलीच अक्षत कशी बारिकशी तिकली तेंकयता तो. भाऊच्या मेजार सदांच जीं दोन-तीन पुस्तकां आसतालीं तांतुंतलीं एक 'ज्ञानेश्वरी' आसताली. तागेलो एक इश्ट कृष्णा मळयो हांणे

भाऊक ती भेट म्हणून दिल्ली. आमी वास्को रावतालीं तेन्ना मळयो आमगेर केन्ना केन्ना येतालो. केन्ना केन्ना रातचोय उरलो जाल्यार, जेवणां जावचे पयलीं तो आनी भाऊ 'ज्ञानेश्वरी' उगडून तातूंतल्यो कांय ओंवयो वाचनाले आनी ताचेर चर्चा केल्लेवरी उलयताले. किदें उलयताले कोण जाणां ! पूण 'ज्ञानेश्वरी'ंत लेगीत 'आथी' 'नाथी' हीं कोंकणी उतरां आसात अशें भाऊ म्हण्टालो ताची म्हाका बेस बरी याद आसा.

भाऊक खरें चट आशिल्लें तें नाटकां पळोवपाचें. पूण १९३३-३४ सालाउपरांत नाटक-कंपन्यो गलगल्याक आयल्यो. मागीर तो ताचे नदरेन वेंचीक अशे मिनेमा पळोवंक लागलो. दत्तोपंत हल्याळकर हो पूर्विल्ल्या काळांतलो नामनेचो नट 'रामराज्यवियोग' ह्या नाटकांत दशरथाचो आनी कैकयेचो अशे दोन पाट कितले उत्कृष्ट करतालो हाचें वर्णन करून केन्नाकेन्ना तो सांगतालो. सगळ्या पोन्न्या नामनेच्या नटांचीं नांवां, तांगेल्यो नांवांजल्ल्यो भूमिका, ह्यो सगळ्यो गजाली भाऊक तोंडपाठ आशिल्ल्यो. केन्नाय रंगार आयलो म्हण्टकीर त्यो पोन्न्यो यादी ताका येताल्यो. नाटकाचें युग सोंपतकीर, सिनेमाय तो तिनलेच रसिकतायेन पळोवंक लागलो. सिंगार-बिंगार ओडून, विडो-बिडो खावन तो नाटक वा सिनेमाक वतालो... पयलीचे चडशे जाण्टे तशे 'रसिक' आसताले. गरज नासतना कपळाक आंठयो घालपी थोडेच. आमी वास्को रावंक गेले उपरान्त चार-पांच वर्सांनी, पयलेच फावट, पणजे रावाल्या थेटांत तुकाराम सिनेमा लागतकीर, मुजरत वास्को सावन पणजे वचून, एक रात सोयऱ्यांगेर काडून, भाऊ तो सिनेमा पळोवन आयलो. दुसऱ्या दिसासावन 'तुकाराम' ह्या सिनेमासंबंदान ताणें लायिल्लें पुराण सेगीत म्हयनोभर चलतालें. चड करून गौरी हे नटीन केल्ले जिजाऊच्या उत्कृष्ट भूमिकेची तो तोंडभरून तोखणाय करतालो. तिचे मुखार विष्णुपंत पागनिसाचें तुकारामाचें काम कितलें फिकें पडटा हेंय भाऊ सांगतालो... दामूशेट हो भाऊलो मुख्येल श्रोतो.

१९३९ च्या सप्टेंबराचे एक तारखेसावन दुमरें म्हा-झूज पेटलें. 'ज्ञानप्रकाश' ह्या तेन्नाच्या एका तारखेच्या मराठी दिसाळ्यांत 'हिटलरने युद्धाचें रणशींग फुंकिलें' असो मोट्या टायपांत माथाळो छापून आयिल्ल्याची म्हाका याद आसा. म्हो-झूज पेटलें आनी जाच्या-ताच्या तोंडांत हिटलर-मुसोलिनी-स्टॅलीन-चंवरलेन हीं नांवां घोळूंक लागलीं. झुजाच्या पयल्या तीन वर्सांत हिटलरान म्हळ्यार जर्मनीन अनक्या देशाचेर घुरी घाली; इंग्लेजांक सगळ्याच आवाड्यांचेर नाकापुरो केलें असल्योच बातम्यो दिसाळ्यांनी छापून येताल्यो. दामूशेट हो हिटलराचो चुतडभाव लेगीत लागनाशिल्लो. पूण तो हिटलराचो मोगी. कांय जाण इंग्लेजांचे भक्त आशिल्ले. हिंदुस्थानाचेर तेन्ना इंग्लेजांचोच शेक चलतालो. गोंय-दमण-दीव सोडून... भाऊक मात म्हा-झुजाचें व्हडलेंशें पडूं नाशिल्लें. तो दामूशेटीन केल्लो हिटलराचो तोखणाय आयकतालो इतलेंच. त्याच सुमाराक, वास्कोच्या 'सिने वास्को' ह्या थेटांत 'All quiet on the western front'

Wishing a happy Diwali
and
prosperous New Year !

M/s.
Narcinva Damodar Naik

For complete range of transport vehicles
From heavy duty dumpers to airconditioned luxury buses
for tourists

All vehicles available on easy instalments
as well as under IDBI Scheme...

Specialised after sales service and spare parts outlets at
all important centres.

Main dealers for Goa .
For

**M/s. Tata Engineering &
Locomotive Co. Ltd.,**

Automobile Division

HO : V. N. Naik Road,
Margao-Goa

Tel. No. 21141-2-3-4
Tlx. No. 196-216

Grams : SWASTIK

हो सिनेमा लागलो. थेटराचो मालक मडगांवचो 'कोश्ट' म्हणून आशिल्लो. ताणे, 'हिटलरचें दर्शन घ्या, सुवर्णसंधी दवडूं नका' अशी ह्या सिनेमाची शाणेपणान जायरात केली. दामूशेट हिटलराचो सामको परम भक्त. ताणे ती जायरात वाचली आनी रोखडोच सिनेमाक वचूंक फुरफुरलो. ताणे भाऊकय तयार केलो. हांव फाटीक लागलों म्हणून म्हाकाय व्हेलो. रातच्या धांच्या खेळाक आमी काळोख माड्डीत गेले. झुजाच्या दिमांनी रातची वास्कोत सारकी लायट पेट नाशिल्ली... सिनेमा सुरू जालो. पूण इंटरव्हलमेरेन हिटलराचो पत्तो नाशिल्ल्यान दामूशेट आनी भाऊ दोगय उबगले... धा मिनटांचो इंटरव्हल सोंपलो आनी परतो सिनेमाचो फुडलो वांटो सुरू जातकीर पंदरा मिनटांनी सुमार हिटलरासारकोच म्हळ्यार हिटलरच, एक मिनीटभर पड्ड्यार दामूशेटो दिसलो. भाऊनय ताका पळेलो. आनी 'रामाणीबाब, या मुगा आतां' अशें दामूशेटान भाऊक म्हण्टकीर, सिनेमा अर्द्यार सोडून आमी तिगयजाण घरा परतले. वाटेर घरा पावमेरेन दामूशेट खोशयेभरीत जावन 'केदो व्हड गा मनीस हिटलर' हें परतें परतें भाऊक आयकयतालो. खरें म्हळ्यार All quiet on the western front हो एक classic सिनेमा आशिल्लो म्हणपाचें म्हाका फुडें धा-बारा वर्सांनी कळ्ळें.

नाटक-सिनेमाचे जोडीन भाऊक आनीक दोन खर व्यसनां आशिल्लीं. पयलें सिगार ओडपाचें आनी दुसरें च्याचें. च्या घेवपाचें व्यसन ताका वास्को येतकीर लागलें. कशें लागलें हांव नकळं. पूण उत्तरापावलाक ताका च्या लागताली. ताचे पयलीं म्हळ्यार आमी पणजे आसतालीं तोमेरेन जिन्या कोथमिरीचो च्या आनी सवादांची काफी हाचेर ताचें भागतालें. सिगार वा विडी तो भुरगेपणासावन ओडटालो अशें भाऊच केन्नाकेन्ना सांगतालो. सिगार मेळ्ळें ना जाल्यार ताका विडी चलताली. पूण ती फकत मंजिनाथाली. Bird's eye ह्या नांवाचे खर तंबाकूचे पुडे मेळटाले तांतूंतलो जायतितलो तंबाकू मोर्तालीचेर घालून ताचें सिगार जाय म्हणसर तो ती दोनय हातांनी अळंग वळटालो आनी मागीर फस्का काडी लावन पेटयतालो.... चड करून जस्त तिनमांनच्या वेळार तागेल्या पुड्यांतलो तंबाकू काबार जातालो आनी मागीर तो भास्कर कामतील्या पसऱ्यावयलो ताका हाडून दिवपाचें काम म्हजें पडटालें. तिनसांजचे कानरेर आमी रावतालीं त्या वाठाराक रस्त्याचेर लेंकांची घेरादारी सामकीच उणी आसताली. आमी रावतालों थंयसावन भास्कर कामतीलो पसरो आठ-धा मिनटाचे वाटेर आशिल्लो. येते-वते वाटेर चार-पांच घरां सोडलीं जाल्यार बाकीचो वाठार उक्तो, काळखांत बुडिल्लो दिसतालो. आनी थंय भर तिनसानच्या वेळार भुतां सांवळयो कशो नाचतात अशें म्हाका म्हगेल्या घरांतलो संग्रगडी व्यंकटान सांगिल्लें. म्हण्टकीर देवाचें नांव घेवन शेंपटी तुट म्हणसर हांव भास्कर कामतील्या पसऱ्यामेरेन धांवत वतालों आनी तंबाकुचो पुडो घेवन भुतांच्या भंयान परतो घरा पळत येतालों. भाऊक ना म्हणपाची मातय माणमुकी नाशिल्ली.

From head to tail भाऊ येंप्रेगाद आशिल्लो. जाल्यारूय दर चार-पांच वर्सांनी लीव्ह काडून खंयतरी पयस प्रवासाक वचचें

अशें ताका दिसतालें. म्हजे यादींत ताणें चार-पांचदां प्रवास केल्लो. म्हजी एक मावशी बेळगांवा रावताली तेन्ना भाऊ दोन-तीनदां बेळगांवां वचून आयिल्लो. एकदां ताच्या कांय वांगड्यां बराबर पंढरपूर, नरसोबावाडी आनी गाणगापूर अशी तिस्थळी यात्रा करून भाऊ आयलो पूण ताणे सगळ्यांत व्हडलो प्रवास केलो तो १९३७ ह्या वर्सा. रेल्वेच्या मिशन तिकिटाचो लाव घेवन म्हैसूरच्या दसऱ्या निमित्तान तो घरकान्नीक घेवन पयलो म्हैसूरक गेलो. थंय दसरो पळोवन बेळगांव, कोल्हापूर, पुणें, नाशिक आनी निमणें मुंबय असो प्रवास करून दोगांय परतलीं. दरेक शारांत तांणी थंयचीं नांवाजतीं थळां पळेलीं. देखीक, कोल्हापुरांत राजवाडे, रंकाळा तलाव, म्हालक्ष्मीचें देऊळ आनी हंस पिक्चर्सचो स्टुडियो पुण्यांत पर्वती, शनवारवाडो आनी मारुतीचीं देवळां. नासकाक तीर्थ आनी निमाणें मुंबय चौपाटी, राणीचा बाग आनी एक-दोन सिनेमा पळेले. पूण दोगांनीय कोल्हापुरांत हंस स्टुडियोक दिल्ली भेट म्हजे यादींत सामकी रोमून रावल्या. हंस स्टुडियोच्या तीन मालकांतलो एक आशिल्लो तेन्नाचो नामनेचो गोंयकार फोटोग्राफर पांडुरंग नायक. बाकीचे दोन मालक आशिल्ले मास्टर विनायक आनी बाबुराव पेंडारकर. पांडुरंग नायक हो मुळचो म्हाड्डोळचो. म्हजें आवयचें कुठार त्याच वाठारांतलें, वेलंगा, ही दोट्टी नातीं किरवटीक लावन भाऊन पांडुरंग नायक हांकां मुजरत मेळून ताणीं हंस पिक्चर्सचो स्टुडियो पळेलो. ती दोगांय तो स्टुडियो पळेताना, एके उक्ते कुडींत नामनेचो मराठी लेखक आचार्य प्रल्हाद केशव अत्रे आनी त्या तेंपावेली नामनेची नटी मीनाक्षी तांकां दिसलीं. अत्रे खंय फुड्यांतल्या स्टुलार पांय पातळावन वल्लेराचेर लोडेल्लो आनी ताच्या शेजारच्या कदेलार मीनाक्षी बशिल्ली-भाऊ आनी आईक कुडिच्या दाराभायर उबी राविल्लीं पळोवन मीनाक्षी उठून उबी रावली पूण अत्रे मात वल्लेरा तसोच बसून रावलो. ताणेंय उठून उबो रावपाक जाय आशिल्लें अशें भाऊच्या सांगण्यावेल्यान दिसतालें.

भाऊन प्रवास केलो. फोल्गांय मारलीं. पूण सदांच हांतूण पळोवन पांय सोडले. वेव्हार चोख केलो. कोणाकच देणें ना वा कोणाकडल्यान घेणें ना. मुजी-लग्नां दबाज्यान केलीं. स्वस्तायेच्या काळांत आपल्या गांवांत वाडयेक एक ल्हानशें घर बांदलें आनी चार पैसेय गांठीक लायले.

बाराव्या वर्साचे पिरायेचेर भाऊ तेन्नाचो पुर्तुगेज सेगुंदग्राव पास जाल्लो. तेराव्या वर्सा फोंड्यां फाजेंदांत ताका सेव्हीस मेळ्ळी. त्याच वर्सा ताचें लग्न जालें. फुडें कांय वर्सांनी पणजेच्या फाजेंदांत ताची बदली जाली आनी थंयच्यान आपले हुशारेच्या बळग्यार नाव्हेगासांव फ्लुव्हियाल ह्या ऑफिसांत अकौंटंट म्हणून ताका प्रमोशन मेळ्ळें. ल्हवू ल्हवू त्याच खात्यांतलो एक 'व्हडलो येंप्रेगाद' म्हळ्यार ऑफिसर जालो. मागीर भाऊन आपल्या कांय दायज्यांक, नात्यांतल्यांक आनी गांवांतल्यांकय त्या ऑफिसांत चिकटायले. तांकां पोंटाक लायले पूण तस्ती मोटेपणां मिरयलीं ना.

भाऊ तागेल्या बापायलो एकलो एकपुरो पूत. तांतूंत पिरायेच्या तेराव्या वर्सासावन जोडकार. आनी भरीकभर म्हणून ते कंवळे

पिरायेचेर कुटुंबाची जापसालदारकी ताचेर पडिल्ली. हें कुटुंब तागेल्या बापोलयाचें. चार-पांच भुरग्यांचो बापूय-पूण बेकारच आसतालो. ताका लागून 'हम करेसो कायदा' ही वृत्ती मुदलांतल्या भाऊल्या तापट सभावांत मुरत गेली. आनी फुडारांत तिका जीं अर्दी गोड आनी अर्दी कोडूआर फळां आयलीं तीं आमकां दोगांय भावांक आमच्या नशिबाप्रमाण वांटून पडलीं. उरिल्ल्या दोन भयणिंचो प्रस्नच नाशिल्लो. तांच्या आंगा पांगार जाय तितल्यो वस्ती घालून, वरदक्षणा दिवन भाऊन तांचीं दबाज्यान लग्नां केलीं.

तशें पळेल्यार, 'जितलो कोको तितलें भेंभें ह्या नेमान आखेरमेरेन भाऊन संवसार केलो. वृत्ती कोल्लो न्हय. पूण 'हांव सागतां तेंच खरें' हे जातिची. कोणाचें कांयच आयकून घेनाशिल्लो. जाल्यारूय तागेल्या ह्या हट्टी सभावाक, एक आडवाद आशिल्लो. भाऊक एक आतेभयण आशिल्ली. तिचें नांव गोदुआका. दिसूंक जितली सुंदर तितलीच सभावान शांत आनी समंजस. 'आरे शाण्या, अशें न्हय तशें' अशें गोदुआकान सांगल्यार पुरो. भाऊ तिगेलें म्हणणें रोखडेंच आयकतालो. पूण गोदुआकाची खेप वसांतल्यान एकदां नाजाल्यार दोनदां आमगेर पडटाली. वाकिच्या दिसांनी सदां उठून भाऊलें कुहें कुहें आसतालेच.

१५ सप्टेंबर, १९५० ह्या दिसा, आपले पिरायेचीं ६७ वर्सां पूर्ण जातकीर, पुर्तुगेज कायदयाक धरून, भाऊ रिटायर्ड म्हळ्यार रेफोर्माद जालो. 'म्होडको खुरीस आनी रेफोर्माद येप्रेगाद सारको;

ताका कोणच चेपें काडिना' अशें भाऊ पयलीं केन्ना केन्ना म्हणटालो. त्या दिसा, तागेल्या त्या उतरांची म्हाका याद जाली आनी मातशें वायट दिसलें.

बरीं बरीं पुस्तकां वाचून, व्यासंग, मनन-चिंतन करपाचें भाऊक पिसें अशें केन्नाच नाशिल्लें. ताच्या रगतांत जात्याच आशिल्ले ते ब्युरोक्रासीचे 'जर्म्स.' देखून रेफोर्माद जातकीर वेळ वचून वचना अशी ताची गत जाली. तागेली एक मामेभयण शेजरावताली. तिगेर वचून दीसपट्ट्यो तो गजाली मारुंक लागलो. सुमाराभायर च्या घेवपाचें व्यसन पयलींसावन पदराक आशिल्लेंच. तेंय वाडीक लागलें. भाऊलो व्हडलो चलो फाझेंदांत येप्रेगाद आशिल्लो. सांजचो ऑफिसांतल्यान घरा येतकीर वा चड करून रातचो पानार बशिल्लेकडेन ताणे 'हांवें दिरेतोराक आज अशें सांगलें... तशें केलें' अशें भाऊक सांगना फुडें ताका तागेल्या रेपार्तीसावांतल्यो तसल्योच पोन्न्यो यादीं येताल्यो आनी तो मना-णसून सुखावतालो... अशें करून दीस, म्हयने गेले णव-धा वर्सां पासार जालीं आनी भाऊलें जाण्टेपण रेफोर्माद जावपाकडेन पावलें ..

पिकिल्लें पान वाच्यावादळाच्या वासान लेगीत झडटा. तशीच भाऊली जीण २७ ऑक्टोबर, १९५९ ह्या दिसा सोंपली.

-३४-

With best compliments from :

Mavelcar ENTERPRISES

Head Office : Ganesh Prasad, Dr. A. Borkar Road,

PANAJI-GOIA 403 001

Phone : Offi : 5362

Grams : PUPONA

Resi. : 3287

For your requirements in :

PLYWOOD, LAMINATES, REGENCY CERAMIC
FLOOR/WALL TILES, BLOCK BOARDS, HARD BOARDS

BRANCHES :

- 1) Fatima Chambers, Near Woodland Hotel,
Margao-Goa - 03 601
- 2) 11, Vatsalya Apartments, Agakhan Rd.
Pajifond, Margao-Goa 403 601
- 3) 4, Vaman Smriti, near Laxmi Narayan Temple,
Mapusa-Goa
- 4) 5, Bandekar Building, near Canara Bank,
Ponda-Goa 403 401

स्त्री-मुक्तताय

— प्रा. सुमन सामंत

परंपरेन चलत आयिल्ले हे पुरुशप्रधान सामाजीक रचणुकेंत बायल पुराय हतबळ जाल्ली आसा. तिचें अस्तित्वच पराधिनतायेचें स्वतंत्र व्यक्ती म्हूण तिका समाजांत सुवात ना. कोणाची तरी भयण, बायल, आवय ह्या नात्यान तिची वळख करून दितात.

ह्या परंपरेच्या दास्यांतल्यान सोडणूक करून घेवपाखातीर ती फुडें सरल्या. हे फुडें तिचें कार्यक्षेत्र फकत तिचें घर उरचें ना. हो देश जातलें—घडये हें विश्व जातलें ज्या घरांत ती दुसऱ्या पांवड्याची मनीस थारता थंयचे परिस्थितींत पालट करपाखातीर ती आकांत कश्ट करतली. लागल्यार झुजतली.

आयज आमचे बायलांचे दीसपट्टे जिणेंत एक क्रांतीकारी उतर येवन बशिल्लें आसा आनी तें म्हळ्यार स्त्री-मुक्तताय. स्त्री-मुक्तताय म्हळ्यार बायलांची सोडणूक. ह्या विशयाचेर हालीं तेंपाक इतली चर्चा जावंक लागल्या की ताका लागून जण एकाची उत्सुकताय वाडली ना जाल्यार अजाप मानपाचें.

भारताक स्वतंत्रताय मेळ्ळी आनी बायलांचे जिणेंत पुरायेन बदल जावंचो हे खातीर क्रांतीकारी यवजण्यो मुखार आयल्यो. घटनेंत बायल आनी दादलो समान थरलीं. जणएकाक देशाचो फुडार थारावपाचो अधिकार प्राप्त जालो. हिंदु कोडांत मोटे क्रांतीकारी बदल जाले आनी समाजांत तशी व्यक्तिगत जिणेंत ती दादल्याइतलीच अधिकारी व्यक्ती थारली. तशेंच रासवळ जिणेंतलीं सगलीं दालनां दादल्यावरी तिकाय उकतीं जालीं— ती शिक्षणांत फुडें सरली—व्यवसायांत पारंगत जाली—दोतोर जावन नांवाजती जावंक लागली, वकील जावन कोर्टां गाजोवंक लागली, शाळा—कॉलेजींनी शिक्षणाचें कार्य करून कीर्त मेळोवंक पावली, तांत्रिक जावं व्यवसायीक शिक्षणांत खंयच ती फाटीं उरली ना. समाज-कारणांत तशी राजकारणांतय तिणें आपणाली कर्तृत्वशक्त दाखोवन दिली. खंयच्याय कार्यांत दादल्यापरस ती इल्लीय उणी ना म्हणपाचें तिणें संवसाराक दाखोवन दिलें.

इतलें सगळें करून सवरूनय दादल्याची सुवात ती मेळोवंक पावली काय? कायदो तिजो राखणदार जावन तिचें हीत करपाक

फुडें आयलो खरो पूण ती सुरक्षीत जाली न्हय? हाची जाप कितें काय म्हळ्यार 'ना.' दादल्यासारकीच आर्थिक जापसालदारकी पेलपाची तिची तांक आसुनय तिका दादल्यावरी पयली सुवात मेळना. ती कुटुंबांत दुसऱ्या स्थानाचेरूच उरता. कायद्याचीं कवच-कुंडलां घालुनय ती असुरक्षीत उरल्या. सगळें करून सवरूनय तिका मुक्त आनी स्वतंत्र जीण जगपाची संद मेळना आनी हीच खरी समस्या आसा. आनी ती सोडोवपाखातीरच 'स्त्री-मुक्तताये' ची ही चळवळ सुरू करपाबगर तिका दुसरो उपाय उरलोना अशें म्हणचें पडटलें.

• खंयचेय चळवळीभशेन हेय चळवळीचेर टिका जाता. तातूंत ही चळवळ बायलवर्गाचीं. बायलांची निर्भत्सना करून, तांचे देहाचीं तशी मनाचीं व्यंगा हांचें शाब्दिक प्रदर्शन करून आयजमेरेन आयच्या दादल्या साहित्यकारांनी वाचतल्यांचो आनी आपणालो अहंभाव तृप्त केल्लो आमी पळेतां. हांगाय कितें वेगळो देखाव दिसना. टिका चडकरून जाता ती थिल्लरपणान. गंभीरपणान घेवपाची न्हय. पूण सर्वसामान्य नागरिकाक तें कळना आनी ताका लागून ही चळवळ म्हळ्यार एक भगलेचो विशय जाता.

हे चळवळीचो उद्देश दादल्याचे आड आसा असोय सूर आयकूंक येता. पूण तशें म्हणप समा न्हय. दादलो जावं बायल हांचें जीवन फुलन येवंक जाय जाल्यार त्या कामाक एकामेकांच्या सहवासाचीच गरज आसा हो सैमाचो नियम. देखून दादल्यांचे आड बायलांनी ही चळवळ उबारल्या अशें म्हणप म्हळ्यार तिचेविशीं अज्ञान उक्तावप असोच ताचो अर्थ जातलो. तशें पळेल्यार बायलांचे उदरगतेक खरो हातभार लागता तो दादल्यांचोच. आनी तिच्या विकासाचे आड वावुरपी दिसतात त्यो खासा बायलोच. त्यो मागीर वेगळ्यावेगळ्या रुपांनी आसूं, जल्मासावन तिचेर आघात करपाक सुरवात जाता. 'चली जाली' अशें कळना फुडें वांयटिणी पासून घरांतली—घराभायलीं सगळी गळसंडटात. चली आसलो एका घरांत जाल्यार ताचे मुखार चली कांयच न्हय. ताचे लाड जाल्यार तिजेर लक्ष दवरूंक लेगीत तांकां सुचना. चल्याचो दबाजो तो फुडें कुटुंबाचो आधार म्हूण. चली? तिची वास्तव्य ना. कित्याक? ती दुसऱ्याच्या घरा वतली म्हणून. अशे तरेन ल्हानपणांतसावन तिच्या मनार ह्या अजल्या नश्ट्या संस्कारांचो मारो जायतच आसता. फुडें तिचें लग्न जायसर आवयबापूय, सोयऱ्यां धायऱ्यां, शेजारीसामारी जे कितें तिच्या मनाचेर संस्कार करतात ताका लागून तिचो आत्म-विस्वास ना जालो ना जाल्यारच अजाप करपाचें. तिची वचना करपांत कोणूच फाटीं रावना. आनी हें काम करपांत मुखेलपण केल्लें आसता तें बायलांनीच. ती मागीर आवय आसूं, मावशी, आत्या, भयण कोणूय आसूं. अशे तरेचें एक भौज नश्टें दायज आमी चलयत आयल्यांत आनी तेंय मोट्या अभिमानान.

परंपरेन चलत आयिल्ले हे पुरुशप्रधान सामाजीक रचणुकेंत बायल पुराय हतबळ जाल्ली आसा. तिचें अस्तित्वच पराधिनतायेचें. व्यक्ती म्हणून तिची वळख करून दिवपाचें कोणाक सुचना. कोणाची तरी ती भयण, बायल, आवय ह्या नात्यान तिची वळख करून दितात. घरांत जोडपी कोण? दादलो बायलेन जोडलें जाल्यार

तें घरसंवसाराक आधार म्हूण. मागीर तिणें घोवा परसूय चड जोडलें तरीय सांगपांत कांयच बदल ना. घरांतल्या कामांकडेन संबंद बायलांचो. घर म्हळ्यार बायलांचें दुसरें नांव 'गृहिणी गृहमुचते'. पूण घराचो धनी कोण? तो तर दादलोच. तिचो त्याग आसता तो घोवाखातीर, भुरग्यां खातीर, घराखातीर. तातूंत तिची व्हडवीक आनी तिका त्यागमूर्ती करपाची सगळ्यांक उमळशीक. पूण हेरकडेन केल्लो तिचो त्याग मात त्याग थरना. थंय. तिका ती मेळ्ळीक ना. तिणें लग्न हें जावंकच जाय. तिणें संवसार हो करूंकच जाय. हे तिचेर दंडक. भुरगीं नाशिल्ली बायल म्हळ्यार तिची जीण फुकड. अशे हे भौच नश्टे संस्कार तिच्या मनार ल्हानपणासावन जावंक लागले तर ती मानसीक नदरेन पागळी जालेंबगर कशी रावचना?

समाजांत बायलांकडेन पळोवपाची नदरूय बुरशी आसता. केदोय शिकिल्लो सत्रिल्लो समाज आसूं तिचेकडेन पळोवपाची नदरूच ताची विकृत दिसता.

हें सगळें कित्याक लागून जांवये? तर हाची जाप एकूच. श्यामची परंपरा. हे आमचे परंपरेचो आमी भव्य दिव्य म्हूण उदो चलयला आनी तिका धरून चलत आयिल्ल्या अर्थहीण विचारांक आमी मोलादीक मानून तांकां घट वेंग मारून बमल्यांत- इतलेंच न्हय तर तांतूतल्यान भायर फुटून वचपाचीय शक्त आमचेमदीं उरूंक ना इतलीं आमी दुबळीं जाल्यात. काळाप्रमाण कायदो लेगीत बदलत आसा. पूण तें पळोवन ताचेपसून बोध घेवपाची तांक ह्या

परंपरेच्या दासांमदीं ना. कायद्यान बंदी घाल्ल्यो करण्याो लेगीत आमी परंपरेच्या रिवाजांक लागून करतात आनी आमचो रांग कितलो बळावलो आसा ताचें प्रात्यक्षिक दाखयतात.

ह्या पुराय विचारीक आनी मानसिक बंदेपणांतल्यान तिची सोडणूक करपाची आसा. ती शिकिल्ली नासत जाल्यार तिका शिक्षीत करून खासा तिच्या अधिकाराविशीं आनी कर्तव्याविशीं जग हाडपाची आसा.

परंपरेच्या दास्यांतल्यान सुटका करून घेवपाखातीर ती फुडें सरल्या. तिचें कार्यक्षेत्र हे फुडें फक्त तिचें घर उरचें ना. हो देश जातलें- घडये विश्व जातलें. ज्या कुटुंबांत ती दुसऱ्या पांवड्याची मनीस थारता थंयचे परिस्थितींत पालट करपाखातीर ती आकांत कश्ट करतली, लागल्यार झुजतली.

जपाना सारक्या सुधारिल्ल्या देशान बायलां शिक्षणाची सुरवात करतना तीन सुत्रां दोळ्यांसामकार दवरिल्लीं.

- १) बायलांक बायल ह्या नात्यान शिक्षण दिवप.
- २) बायलांक नागरीक ह्या नात्यान शिक्षण दिवप आनी
- ३) बायलांक मनीस ह्या नात्यान शिक्षण दिवप.

आयज आमच्या देशांत हे त्रिसुत्रीची भौच गरज आसा. तशे तरेचें शिक्षण मागपाचो तिका अधिकार आसा. तशे तरेचें जीवन जगपाचो तिका अधिकार आसा. आनी हेच खातीर ही स्त्री-मुक्तताय.

-४-

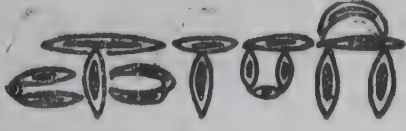
Sports... FOR BETTER HEALTH AND RECREATION DO YOU KNOW WHAT THE GOVERNMENT IS DOING FOR THE PROMOTION OF SPORTS ?

- ✱ Institution of State Sports & Youth Awards to Outstanding Personalities.
- ✱ Development of Sports Complex & Multipurpose Halls.
- ✱ Grants Development of Play Grounds at Panchayat and Taluka Level.
- ✱ Conduct of Sports Festivals for Primary, Middle, Secondary and Higher Secondary Schools.
- ✱ Scholarships to Outstanding Sportsmen.
- ✱ Promotion of Literature on Sports.
- ✱ Establishment of Vyayamshalas.

Issued by :-

DIRECTORATE OF SPORTS & YOUTH AFFAIRS

Panaji-Goa

एका काळप ल्हान्नी

● मनोहर पै धुंगट

नलू बसता ताचे फाटल्यान बांकार हांव बसतालों. एक दीस म्हजें पावल ताज्या पावलाक लागलें. हांवें तें तशेंच दवरलें आनी नलूनय बरोच वेळ पांय कुशीक काडलो ना.

आनीक एक दीस अशेंच पुस्तकाचें निमित्त करून ताचे घरचे वाटेन गेलों आनी बोल्सांत गुठलावन दवरलेलीं फुलां नलूक दिलीं

पणजे मॉडेल हायस्कुलांत त्या वेळार इंग्लीश शिकोवपी तो टोचर म्हाका मेळूंक म्हज्या दिल्लीच्या घरा आयलो. च्या घेतां घेतां ताणें सांगले, 'नलू भायर पडलें, तुला खबर कळ्ळी?'

नलू गेलें म्हणून आयकलें आनी एके व्यथेन आकुळपिक्ळ जालों. एका काळार नलूक आवडटा म्हणून घरच्यान फुलां पुंजावन व्हरून दिवन ताच्या काळजांत रिगूंक सोदतालों.....

पणजेच्या मॉडेल हायस्कुलांत आमकां इंग्लिश शिकयतालो तो टिचर आज म्हाका मेळूंक घरा आयलो. शिकोवप सोडून दिवन राजकारणांत पडत पासून ताज्यो वयल्या-वयर दिल्लीक पावठी जातात. हेच खेपे तो म्हज्या वसंत विहारांतल्या घरा पावलो. हरशीं याद जाली जाल्यार तो म्हाका फोन करता आनी वेळ आसलो जाल्यार म्हाका गावा सदनांत आपोवन व्हरता. म्हजी चली अमेरिकेक वता म्हणून ताज्या कानार गेल्लें आनी तिका मेळपाक तो मुद्दाम आयिल्लो. म्हज्या घरा वसून च्या घेतां घेतां ताणें

सांगलें, 'नलू भायर पडलें. तुका खबर कळ्ळी?' म्हाका चरस जालें. म्हाका नलूची हालिची कांयच खबर नाशिल्ली लग्न जावन संवसार करता. ना, ना म्हणटना बऱ्याच तेंपान दोन भुरगीं जाल्यांत इतलें कानार आयिल्लें. फाटल्या म्हन्यांत कसल्याश्या दुयेंसान तें गेलें म्हणपाचें आतांच कळ्ळें. आमच्यो खबरो सोंपल्यो आनी तो गोत्रा सदनांत वचूंक गेलो.

हांव बसलां तोच जागो त्या इंग्लिश टिचराचो क्लास जालो. नलू झेतान बरें उबें रावून 'My ambition in life' हो आपणें बरयल्लो essay वाचून दाखय-

ताशें दिसलें. काले बरे essays बरयतालें तें! वाचून दाखयतालें. त्या essayत इति-हाम संशोधक जावपाची आपणाली वात्सा आसा अशें किदेशें ताणें बरयल्लें. सुर्वेक इतिहाम आमकां किदद्याक जाय, आपणाक इतिहामाची आवड कशी लागली हें नकसूद उतरांनी ताणे बरयल्लें. एक दीस हांवें ताजे-कडेन ताजो essays चौ कादेन मागलो. 'तुका किदद्याक म्हजो कादेन? तूं तर कितले बरे बरयता essays. तुजी स्टायल इबाडपाची आसा काय किदें?'

'सरान फाटीं भर क्लासांत तुज्या 'Our Bicycle Trip' ह्या essayची तोखणाय केल्ली. म्हाका तो वाचपाचो आशिल्लो.' हांवें भिजूडपणान म्हळ्ळें. त्या उतराक तें इतलें म्हावाळ हांसलें आनी म्हणूंक लागलें, 'आरे, हांवें तें सगळें काळपनीक बरयलां; 'सावनके नजारे है' ह्या गाण्याच्या सिनावयल्यान! म्हाका सायकल चलोवंक येना आनी हांव केन्ना टिपोकूय वचूंक ना. तुका म्हजो कादेन जायच जाल्यार रमेशान परतो करतकच दितां.' म्हज्या कपळाक आठयो पडल्यो. हो रमेश नलूकडेन पयलींच पाविल्लो तर! म्हाका दिसलें, नलूक सांगचें, 'नलू तूं त्या रमेशाकडेन चड आभिज्ञाद कळूंक वचूं नाका.' म्हज्या लक्षांत आयलें, म्हाका नलू आडनांवानूच उलो करतालें. आनी त्या दिवाबाक मान 'रमेश' म्हणटालें. म्हाका जाण्ट्याचें नांव दवरपाची घरच्यांक किद्याक बुद्द जाली कोण जाणा! 'दिलीप, शेखर' बी नांव आमलें जाल्यार नलूच्या तोंडान येतलें आशिल्लें.

नलू बसता ताजे फाटल्याच बांकार हांव बसतालों. एक दीस म्हजें पावल ताज्या पावलाक लागलें. हांवें तें तशेंच दवरलें आनी नलूनय बरोच वेळ पांय कुशीक काडलो ना. रमेश मोटो आत्रव्हीद. फाटल्यान बसून ताजें लक्ष मुखार आशिल्लें दिसता. ताणे बाकिच्यांक मोठ मसालो लावन सांगलें. हांवें कांय मनाक लावन घेतलें ना.

ह्या रमेशाचो राबितो लिसेवार बी शिकपी भुरग्यांभितर आसतालो. पुर्तुगेज, मराठीबी साहित्याची जाण आशिल्लो असो ताजो गोम आशिल्लो. तांचेकडल्यान बरीं-

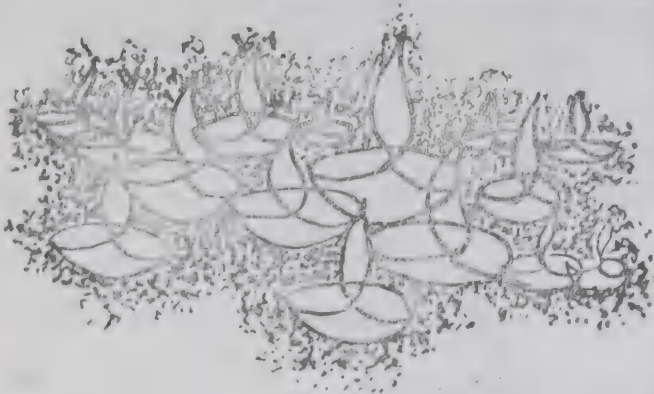
बरीं पुस्तकां हाडून ताणे नलूक दिवंची. नलूक मराठी तशेंच इंग्लिश कादंबऱ्यो वाचपाचें खर व्यसन आशिल्लें म्हळ्यार जाता. हांव बेतीं सारक्या आड गांवांत रावतालों आनी दिसपट्टो पणजे येवपी. आमच्या गांवांत त्यावेळार तरी बरें बाबांनालय बी नाशिल्लें. इंग्लीश शाळेंत वचपी आनी पुस्तकाकडेन संबंद येवपी आमची पयलीच पिळगी. हांव नलूक खंयचीं पुस्तकां दितलों? रमेशाक आमीक्षाद वाडोवपाक बरी संद मेळ्ळी.

एक दीस घरा वचपाक वाफोर धरूंक नाव्हेगासांवार वतना मुद्दम नलू घरा वतालें ते लिसेवाकडले कोर्तींतले वाटेन गेलो आनी तें हालीं कसलीं पुस्तकां वाचता, हांव खंयची वाचूं बी विचारलें. हांवें हाजे पयलीं केशाच आयकूंक नाशिल्लीं कितलिशींच नांवां ताणें सांगलीं. स्टिफन व्हवायगचें नांव ताजेकडल्यानच हांवें पयलीं आयकलें. कांय चुकूं नाका, रमेशान तें ताज्या साहित्यीक मित्राकडल्यान आयकून ताजेमेरेन पावयलां आसतलें.

आनीक जेक दीस अशेंच पुस्तकाचें निमित्त करून तेच वाटेन ताजे वरोबर गेलों आनी घरच्या आंगणांतल्यान काडून बोलमांत गुठलावन दवरलेलीं फुलां नलूक दिलीं. ताका फुलां खूब आवडटालीं. फुलांपरस कादंबऱ्यो चड आवडटाल्यो अशें म्हाका मनांत दिसतालें. दुसऱ्या दिसा म्हाका ताणे खांडेकरांची निकतीच आयिल्ली 'क्रौंचवध' कादंबरी वाचूंक दिली. म्हाकाय आतां वाचपाची गोडी लागली. इंटरव्हालांत नलूकडेन पुस्तकाचेर दोन उतरां उलोवपाइतलें म्हजें वाचन जालें. इंटरव्हालांत हांव चडसो कसामांतूच आसतालों. एन्सा, सारा, नाओ-मिय बी चेडवां आल्झेब्रा, ज्योमिटीच्यो डिफिकल्टीज दाखय म्हणून फाटल्यान लागतालीं. उपरांत नलूकडेन खबरो करप! रमेशाय येतालो. खासा कांय चड वाचिनाशिल्लो पूण साहित्यीक गोपांतल्यान जें किदें कानार पडटा त्या म्हालवजार नलूचेर बरी छाप मारतालो, सभागी !

आमच्या गांवच्या देवळांत कार्तिक पुनवेचो उत्सव व्हडा दवाज्यान जातालो. त्या

उत्सवाक सुधावरोबर म्हळ्यार आमच्या कलानांत आशिल्ल्या गांवतल्या ताज्या मैत्रिणीबराबर, नलू मुद्दम पणजेच्यान आयिल्लें. उसरां जाल्ल्या दनपारच्या समा-राधनेच्या जेवणाउपरांत हांवें तांकां गांठले आनी दोगांकय आमच्या घरा व्हेलीं. सुधाचे आनी म्हजें तशें पयशिलें नातें आसा. आमच्या त्या व्हडल्या घरा पावनाफुडें, 'आमचें स्कॉलर अभ्यास करूंक खंय बसता तें पळोवया' म्हणून नलू म्हजे फाटल्यान लागलें माळये वयलो म्हजो बसपाचो जागो ताक दाखयलो. मेजार हांगा थंय उडयल्लीं पुस्तक नलून सारकीं लायलीं. उपरांत आंगणाकडेन पावतकच ताणे सहज म्हळें, 'म्हाका ह्या झाडाचींच तूं फुलां दिता न्ही? फुलां वळखिचीं दिसनात! लिपचोरयाचें कांयच ताज्या मनांत नाशिल्लें. सुधा मात म्हजेकडेन वेगळेच नदरेन 'इतलो फुडें गेलो तूं?' असो तोंडार भाव हाडून पळ्येतालें. घरच्यान आमी परतीं देवळाकडेन गेलीं. रातची दिपरादन मालखी बी जाली तेन्ना कितल्या फावटी तरी म्हजी नदर परती परती नलूक सोदताली

Wishing a happy Diwali
and prosperous New year !

**M/s. Naik Industries
Private Ltd.**

KNN Building,
MARGAO-GOA 403 601.

या उत्सवाच्या वातावरणांत हांव कसल्या-
नरी सपनांत रंगून गेललों. नलूक खबर
लेगीत नासतली.

रमेशाक नलू केन्ना केन्नाय पत्रां बरयता
म्हणून आयकल्लें. म्हाकाय ताजेकडल्यान
पत्रां घेवंची अशें खूब दिसतालें. तशें आनि-
कूय खूब जाणांक दिसतालें जावंक जाय.
वरणें टिचर लेगीत नलूचेर खूश आसात
अशें हांवें आयकल्लें. केरळचो अेक टिचर
आमकां फिझीक्स केमिस्ट्री शिकयतालो तो
म्हण्टालो, 'Almost everyone
seems to have a crush on
Nalu.' नलूकडल्यान रिस्पोन्स अशें
मेळिल्लें रमेशाक. संगीतांत, साहित्यांत बी
रस घेवपी रमेश ताका लागशिलोशो
दिसतालो. हांव म्हळ्यार स्कॉलर,
पुस्तकांतलो किडो असो घडये नलूचो समज
जाल्लो आसुंये. पयल्या नंबराचे फाटल्यान
लागपी भुरग्यांबरोबर चड संबंद दवरचे
न्हय अशें ताका घडये दिसलां आसुंये. मन
उकतें करपाची संद केन्ना मेळ्ळीच ना ताजी
मैत्रीण सुधाकडेनूय हे विशीं उलोवपाचो
धीर जालो ना. रमेश ताका पत्रां, कविता
बी बरोवन धाडत आशिल्लो. साहित्यीक
मित्रांकडल्यान ताका जायती मदन जाताली,
जावंक जाय असो म्हाका दुबाव आसा.

मॉडेल हायस्कुलांत शांतीनिकेतनांतल्यान
शिकून आशिल्लो अेक मंगळूरी टिचर गोंय
आवडटा म्हणून म्हाफार राविल्लो. ताणें
'दागोर दिन' मनोवपाची प्रथा सुरू केल्ली.
चिन्मन् अव्वर, नेंदरींग बी हांतूंत
किरिस्तावांची मोतीपल्ली आसताली. ह्या
टिचरान पयलेच फावट बदल केलो.
सांस्कृतिक कार्यावळींत सगळ्यांक वांटो
घेवंक लायलो. नलून तर पेटी वाजवप,
गावप, नाचप इतलें सगळें आवडीन केलें.
रमेश फकत बोवाळटालो. नलूक किदें जाय
कितें नाका तें ताणें पळोवप. नलूची लोक
प्रियता आनीक वाडली. हे मंतरिल्ले दीस
केन्नासोंपलें, कळ्ळेंच ना. सरकारी
रांवाक लागून काय कित्याक लागून
नकळों, मॉडेल हायस्कुलाचें रिकोग्नीशन गेलें.
आमी वेगळ्यावेगळ्या स्कुलांनी पांगले.
सगळ्याच मळार बदल जावंक लागिल्ले.

इंग्लिशचो टिचर राजकारणांत पडलो,
सांस्कृतिक कार्यावळींत रस घेवपी टिचर
हॉमियोपॅथिक डॉक्टर जावंक गेलो. केरळचे
टिचर आपणालें भाटबेंस सांभाळपाक गेले.
घरचे परिस्थितीक लागून रमेशाक मॅट्रीक
जायनाफुडें मेळटा ती नोकरी घरची पडली.
इतिहास संशोधनाचें काम करपाचो हावेन
वाळगून आशिल्ल्या नलूचे जिणेक वेगळेंच
वळण लागलें. कांले गांत आसतानाच बापायन
ताजें लग्न एका गिरेस्थ घराण्यांतल्या
सरकारी नोकरी आशिल्ल्या भुरग्याकडेन
थारायलें. बापायच्या उतराभायर वचचें
न्हय म्हणून शिक्षण सोडून लग्न करपाक
नलू तयार जालां आसतलें. साद्या साद्या
गजालीचेर वाद करपी नलू मोन्यानी कशें
रावलें कोण जाणा! बापायक दुखोवपाची
शक्त ताका नाशिल्ली जावंक जाय. चार
चीगांचे नदरेन नलू बऱ्यागेर पडलें. पणून
ह्या घराचें आनी संगीत, साहित्य बी
गजालीकडेन कांयच नातें नाशिल्लें. नलून
आपणा बरोबर हाडिल्ली वाजोवपाची
हातपेटी वर्साभितर गांवच्या देवळाक दिवन
उडोवंक लायली. पुस्तकांची आवड
आशिल्लो कोण ना. घरांत 'बोलेतीं
ओफिशीयाल' आनी 'एराल्द' येवन वचून
भाटबेंस आनी खेळाच्यो खबरो. ह्या
वातावरणांत त्या पालासीसारक्या घरांत
नलू अेकटें पडला आमतलें. घुस्मटमार
जाल्या आसतले. संवसारांत सूर जुळ-
नाशिल्ल्यान येता ते मानसिक ताण आनी
उपरांत शारिरीक दुयेंमां उप्रासलीं आसतलीं.
तातुंत तें बाबून काबार जालें आमतलें
काय? खरें फट हाव कांयच नकळों. मॉडेल
हायस्कूल सोडोत पासून नलूची गांठभेट
अेकदांय जाली ना. हांव पुण्याक रावन
शिकलों. इजिनीयर जालों आनी करियरा-
फाटल्यान लागलों. गोंयाभायले चलयेकडेन
प्रेमविवाह केलो आनी चार गांव भोंवले
उपरांत आतां दिल्लीक पावलां. गांवाक
गेलों जाल्यार तश्या तसो परतो आयलां.
नात्यांपात्यांतल्यांची लेगीत उखलापी खबर
घेवप. थंय नलूची आनी चवकशी कोणें
केल्या?

आज नलू गेलें म्हणून आयकलें आनी
अेके व्यथेन आकुळपिकूळ जालों. कोणा-

कडेन मन उक्चें करूं? 'हें अशेंच जावपाचें
रे?' अशें फोण फोडलें आनी इंग्लिश
टिचर ताकतिकेन परतो गेलो. बशिल्लेकडेन
म्हज्या दोळ्यांत दुकां येतात. अेका काळार
नलूक आवडटा ती पुस्तकां दिवंक मेळना
म्हणून घरच्यान फुलां पुंजावन व्हरून दिवन
ताज्या काळांत रिगूंक सोदतालों. आज तें
गेलें तेन्ना कळ्ळें लेगीत 'ना म्हणून दुकां
गळेयतां.

- १० -

उतर आवय-दुदाचें-

शाण्या गुण्या कुकुल्या रे
अपूर्बाये किटुरा
अुतरां गोड लुडबीं तुजीं
सूख म्हज्या धोटेरा

जालो व्हड केन्ना इतलो ?
बसलो तुजे मानेर बटवो
टिफीन वॉटर-बॅग हातांत
नितळ हांसो पालवलो.

नाच, उडयो मातये खेळ
झुकक गाडी दुर्गर मोटार
उणये वेळार हट्ट ताटार
इतलें सगळें अचळ्यांच
पावलें कशें केन्ना घाटार ?

कोण रे ते कर्मकट्टे
लायले कसले सोद ताणी
बनखणेच्यां वणटीं भितर
झुरत वतात राजा राणी

पयली के. जी. दुसरी के. जी.
पुस्तकांचीं वोज्यार वोजीं
परकी गिन्यान परकी वाणी
दळडिरी ही भिके काणी

जँक अँड जिलाक वचूनी
दोंगरावेल्यान पडूनी
तकले कट्टे फुटूनी
आवय दुदान भिजलेलें
उतर जिबेर घोळूनी.

- रमेश घ. लाड

VOCATIONAL TRAINING PROGRAMME OF RURAL DEVELOPMENT AGENCY-GOA

Rural Youth in the age group of 18 to 35 years are imparted training in vocational courses with the main aim of giving them self employment.

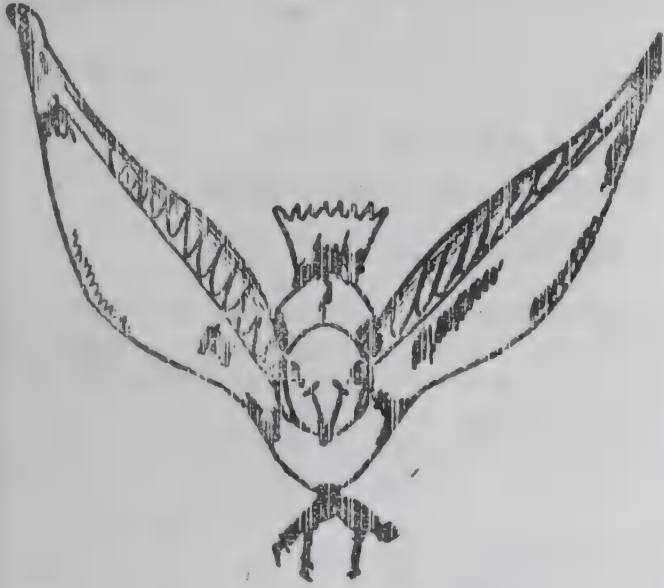
The courses in which the training is given are :

- 1) Automobile mechanic including driving and repairs and maintainance of farm machinery.
- 2) Welder, turner, fitter and mechinist courses
- 3) Wireman, carpentry, masonry and plumbing courses
- 4) Nursery, typewriting etc.
- 5) Crafts like doll making, fibre work, bat k printing, wall hanging, carpets, tailoring, embroidery etc.

These courses are conducted round the year. The trainees are paid stipend at the rate of Rs. 200/- per month and tool kit worth Rs 500/- is supplied free of charge to each trainee on completion of training. Further, to start self trade/business an amount upto Rs. 20,000/- is given out of which Rs. 3000/- is subsidy and the balance as bank loan.

For further details, contact the nearest Block Development Officer or the office of Rural Development Agency, Goa.

ISSUED BY
RURAL DEVELOPMENT AGENCY
GOA.

वेदनांकित

निलजा अ. शोकर

थळ : बंदखण.

'हो' : अंक क्रांतीवादी.

'तो' : अंक काल पुरुष.

'हो' : बंदखणीच्या सरयांक घट धरून आसता. अदीं-मदीं आरमाद राखणदार भोंवत आसतात, तेन्ना बुटांच्या टापांचो आवाज दाखोवप, मात हांचें अुलोवप तेन्ना दाखोवप ना.

• • •

: १ :

तो : मोडून पळून वचपाचें चितलां कांय किदें ?

हो : मोडून आनी पळून वयतात चोर आनी भिजूड.

तो : तुजो विचार किदें आसा ?

हो : विचार आनी कमलो कर्माचो ?

तो : चडूच उबगलासो दिसता !

हो : ह्या जिविताचेर न्हय, ह्या समाजाचेर !

तो : मागीर ?

हो : जें आयलां ताका धिटायेन फुडो करतां.

तो : हें येवंक ना. तुवें मागोवन घेतलां. आरे संवसार चलता तशें आपणें चलपाक जाय. तांतुकूच आपलें बरेंपण आसा.

हो : ज्या समाजांत हांव रावतां त्या समाजांतलो अंकान अंक मनीस कसल्या ना कसल्या समाजीक-नीतीक चेपणापोंदा चिड्डत वयता, चेंचत वयता. दोळ्यां दिश्टी मनशाच्या मनीसपणाचो खून पडटा आनी तूं म्हणटा संवसार चलता तशें आपणें चलपाक जाय.

तो : हें SS हें SS

हो : आरे, हांगसल्ल्या जण अंका सादारण मनशाचीं जिवित-मूल्यां शेणल्यांत. मनशासारकें जिवीत जगप ते विसरून गेल्यात. तांच्या घरादाराच्यो फाळयो जाल्यात, फाळयो ! (हुस्कारता)

तो : खरशेलो ?

हो : तांकां न्यायाचें आनी नीतिचें जिवीत जाय. आनी तूं म्हणटा संवसार चलता तशें आपणें चलपाक जाय ?

तो : मागीर, कशें चलपाक जाय ?

हो : (आवाज बदलून) अुदेंतेची दीक धरून अुदेंतेकडेन-

तो : जसो तूं न्हय ? बावडो अुदेंतेची दीक धरून अुदेंतेकडेन चलता.

हो : तसो तुका दिसता हय तर ?

तो : तरीय...

हो : म्हजेर अन्याय जाला. ह्या दलीत आनी पिडीत समाजाचेर अन्याय जाला. म्हज्यो भावना दुखवल्यात. म्हजें काळीज पिजलां.

तो : खुपूच दुखावलोसो दिसता !

हो : देहाच्या वेदनांनी न्हय. आंतरीक वेदनांनी. आनी ह्याच वेदनांनी सगळ्या आंगांत हुलोप भरल्यात.

तो : मागीर, आता किदें करपाचें येवजिलां ?

हो : काळवाचे हे टांकयेंत अुडो मारप, खोल... खोल आनी अुसोवन अुडोवप काळखाचीं काळीं शिरंतरां संवसाराचे शिमेभायर...

तो : अेकटोच ?

हो : हांव खंय अेकटो आसां ? आरुखो समाज आसा.

तो : (अजापून) समाज आसा, कित्या खातीर ?

हो : म्हळ्यार ?

तो : तुवें वाल्मीकी आनी नारदामदली गजाल आयकल्या.

हो : तूं म्हजेर आशिल्ल्या म्हज्या समाजाविशींचो दुबाव घेता ?

तो : (अजापून) विस्वास ! आरे तूं खंयच्या संवसारांत वावुरता ? विस्वास-न्याय सांबाळपी, ही बऱ्या मनशाचीं लक्षणां न्हय. विस्वास आनी न्याय हीं मूल्यां मनशासावन केन्नाच गळून पडल्यांत आनी अुरलो समाज. तूं समाजाविशीं चिंतता. समाज केन्ना तुजेविशीं चिंतता रे ?

हो : तूं...

तो : भाटकारशायेचो शेक गाजोवपी ह्या अवघ्याच लोकांनी तुमचो आरुखो समाज चिवाटून अुडयलो. तुमच्या घरां-दारां सावन

तुमकां उंवाळून अुडयले आनी ताजो विरोध दर्शयतना तुंवें जें काम केलें तें तुज्या हेरांवांगडा.

हो : पूण...

तो : पूण. हो पूण भायर मार आनी चींत बंदखणींत फकत आपूण अेकटोच कित्याक पडलों.

हो : पुरो. पुरो. तूं म्हाका बेजार करपाक आयला ?

तो : केन्नाच न्हय.

हो : तर वचपाक किदें घेतलो ?

तो : हें SS हें SSS (हांसता.)

हो : कित्याक हांसलो पिशांवरी ?

तो : तोणूय नाजाल्यार कोण मेल्लो खाता ?

हो : मातसो वग्गी तरी रावशी ?

तो : हांव रावोंकूय येवंक ना आनी बडबडपाकूय येवंक ना. हेरांभशेन तुका जगभाक मेळचें, तुजें जिवीत फुलचें फळचें, समाज-प्रवाहांत. त्याच ओघांत तूं व्हांवचो, खळखळचो आनी म्हासमदीराक मेळचो. काळाच्या आड चलपाचो जो हट धरता ताजी माती जाता माती, जी कोणच्या फोंडाक लेगीत चडोवपाक अपुकरचीना.

हो : हें दांडगें आंग कश्टांच्या घामाचेर वाडयलां. शिरतरांत व्हांवपी रगताची धार म्हज्यांतल्या मनीसपणाक जागयत रावल्या. हांव मनीसपणाक जागलां. तुका म्हज्यांत मदीं येवपाचें कसलेंच कारण ना.

With Best
Wishes For a
Happy Diwali
From :

HERSONS Spring Leaves Now India's Most Popular Springs

We may not be the biggest but we are the best. -

We know that your satisfaction is our Guarantee of success. So we make your satisfaction our number one Goal. We pride ourselves on our Topnotch Manufacturing Techniques and strict controls on Quality both designed to give you best performance from our Springs & we will give you the best possible price too. No other Company can do all that. Ask for our Springs to any of your Automobile Dealers.

OR CONTACT

Herson Steels Pvt. Ltd.

- Office -

Nandanvan Apartments,
Luis De Miranda Road,
MARGAO - GOA.

403601.

Gram : 'HERSONS'

- Factory -

Shed No D2-26.

St. Jose de Areal,

Margao Industrial Estate

MARGAO - GOA.

Phones : 21246, 22975, 21062

तो : आसा.
 तो : कसलें ?
 तो : जल्मजल्मांतरीचें !
 तो : हॅ SSS! हांव कसलीच वायट कर्तुपां सोंसून घेवचेलों ना. अन्यायाच्या ह्या तळपटचार आवाज अुठयत रावप शिरंतारांतल्या निमण्या रगताच्या थेंब्यामेरेन, झुजत रावप हीच मोख मुखार धरून चलतलों, न्याय मेळसर.

तो : न्याय ! व्वा SS न्याय !! ओं SS ब्रॅ SSS हों SSSS (दीर्घ हांसता) (मदींच थांबता) न्याय !!! तूं न्यायाची भास अुलयता, कितली शिकला रे ?

तो : न्याय-अन्याय जाणोवन घेवपाक शिकपाची गरज आसता ? म्हाका दिसना. आनी तांतूंत शिकिल्ल्यांनी कितलो अुजवाड घातला तोवूय पळयला, आनी पळेतांय.

तो : तरीय-
 तो : पुरो, पुरो. खूप आयकलें. हांव फकत झुजप जाणां. आनी झुजत रावतलों म्हज्यांत दम आसासर.

तो : अशें ?
 तो : हय, झगडत रावतलों निमण्या रगताच्या थेंब्यामेरेन. झगडटां झगडटां मरण आयलें तर ह्या संवसारांत म्हजे अितलो भाग्यवंत कोण आसूं येत. तेन्ना हांव म्हणटलों म्हजें जिवीत फळाक आयलें. हांव मनशापणाक जागलों. (वगी.)

(कांय वेळान)

तो : तुजे दोळे भरून आयले ?
 तो : हय, ह्या दुकांनी वज्राक किसमुरपी खडपांक चूर करपी तांक आसा. म्हज्या कश्टांचें जैत आसा.

तो : पूण तुज्या जिवितांत कांटेच कांटे दिसतात.
 तो : म्हज्या मनाधिरान कांय प्रमाणांत हे कांटे वास्तवीक कांय करचे पयलींच खोंचून अुडयल्यात.

तो : ना, तुज्यांत कांट्यांचे लागवडिची भार चडला आनी हीच तुजी मनां ताजी मशागत करता.
 तो : तूं ?

तो : हय, तुजें कपल हांवेंच पितारलेलें.
 तो : हांव नशिबाचेर केन्नाच विस्वास दवरिना.
 तो : कित्याक ?

तो : करतो-सवरतो हांवूच. मागीर नशिबाचो प्रस्नूच येना.
 तो : व्वा ! खऱ्यानीच तुज्यांत नशीब लेगीत धुंवडोवपाची तांक आसा. तुका म्हजो येवकार ! !

(बुटांच्या टापांचो आवाज. ' हो ' अस्वस्थ. राखणदार भितर पळेयता. सगळें शांत.)

तो : म्हज्या नेणार समाजाक बुद्द येवं, म्हज्या काळखी समाजांत अुजवाड फांकोवं. तांकां बरे दीस येवं ! तांच्यांतल्या काळखाचे गर्भकुडीर पांय दवरून अुजवाडाचीं शतपावलां फुटोवं आनी जाणविकेचें वीर्य फळफळूं. (वगी.)

(मातशें अुपरांत)

तो : तुज्या विचारांच्यो शुभेच्छा खूप अुसरां अुमटल्यो. पूण त्यो फकत वाऱ्यार पगळत गेल्यो.

हो : कित्याक ?
 तो : तुजो समाज इबाडलो, नेणार लोकांनी.
 हो : कसो ?

तो : लांच खाली.
 हो : लांच, आनी कसली ?
 तो : प्रत्येकाक पांच-पांच हजार मेळ्ळ्यात.

हो : (अेक दीर्घ स्वास हायरे, म्हज्या समाजा !)
 तो : आनी अुरिल्लीं घरां मोडल्यांत.
 हो : आनी अेकट्याकय विरोध करपाक तांक नाशिल्ली ?

तो : तुवें कितलो विरोध केल्लो ?
 हो : हांवें फकत आयकलां, पळोवंक ना. तेन्ना लेगीत हांव ह्या चार वणटींमदल्या काळवाचें जोख काडटलों.

तो : आयजमेरेन काळोख मेजूंक पावलो ?
 हो : हय, आनी अुजवाडूय ! ताचेवयलो अन्याय लांचीन न्हिवयलो.
 तो : आनी तुजेवयले अन्याय दुपेटीन जाले.

हो : शारिरीक वेदना चड वाडल्यात. (अेका दीर्घ स्वासा वांगडा)
 काळवाचे गळफांस आतां आंवळत वतले.
 तो : अितले वेगीन निराशावादी जालो ?

हो : हो निराशावाद न्हय, हो हांवें घेतिल्लो फुडाराचो वेध ! मोव आसा थंय खणपाचें हीच रीत संवसाराची.

तो : मागीर तूं मोव कित्याक पडलो ?
 हो : हात सामके मोटवे आसात.
 तो : मागीर हे असले वेव्हार तुका कोणे सांगल्यात ?

हो : हांवें खंयचेच वेव्हार सुरू करूंक ना, ना करपाचो विचार आसा. फकत आमकां न्याय जाय. हेंच अेक ध्येय.

तो : आरे, तूं रावता त्या देशांत न्याय नांवाची वस्त वखदा खातीर तरी मेळत ?
 हो : तूं खंयच्या देशांत रावता ?

तो : म्हाका ना भेस ना देस. हांव जळींमळीचो-आडेकडेचो, जळींमळीच्या आडे-कडेन रावतां.
 हो : म्हटल्यार ? गांव, घर, दीक ?

तो : असल्यो खुणो तुमकां मेळटात. हांव रावतां त्या घराक नंबर ना. हांव रावतां त्या गांवाक कसलीच पाटी मारलेली ना. रस्त्याक तर दिकूच ना.

हो : पूण तुका सोदप खंय ?
 तो : कित्याखातीर ?
 हो : गरज मनशांक खूप किदें करपाक लायता.

तो : तुका गरजोय आसतात तर !
 हो : तरीय ?
 तो : तुका जर म्हाका भेटनशें दिसता तर-

हो : तर किदें ?
 तो : जे दिकेक वारें व्हांवता, ते दिकेच्या दर एका वाड्याचो दरवांजो

खटखटाय. जंय स्वातंत्र्य आत्म्याचो विस्तार आसा. जंय मरण-नेणां कतृत्वाचें तप चलता. जंय अस्तित्वहीण सांवळचों ना. समज तोच म्हजो पत्तो.

हो : तुजें म्हाका कांयच खरें लागना.

तो : जंय न्यायाचो दुस्वास ना. जंय चाड्ड्यांच्यो वणटीं ना, जंय वांकड्यो नदरो नात, तोच म्हजो थामो ! !

हो : मागीर तुजेर अन्याय केन्नाच जाले ना ?

तो : नाका नाशिल्ल्यो भानगडी करपाक म्हाका वोगोतूच आसना.

हो : मागीर तुजें हेडपाचें उद्दिष्ट ?

तो : तुज्या असल्यांक सावचीत करप.

हो : बरें, हांव सावचीत जालों...

तो : हांव अलोवचें पयलूच कांय सांगचें पयलूच, सावचीत जालो ?

हो : तूं खूप अलुयलो. हांवेंय खूप आयकलें. आतां आनीक आयकूंक पासियेंस ना.

तो : आरे वा ! कांय सांगचें पयलूच कांय अलोवचें पयलूच ? असलें तर हें म्हजें पयलेंच गिरायक.

हो : घडये निमणेंय बी.

तो : तुजो अलोवपाचो अर्थ ?

हो : तूं किदें पसरो घालून बसला ?

तो : घडये तशेंय आसत.

हो : मागीर माल कसलो ?

तो : खंय ?

हो : पसऱ्यांत.

तो : कपलांचो.

हो : (बेजार जावन) तूं मातसो वचत जाल्यार खूप अपकार जातले.

तो : हांव ज्या कामाखातीर येतां तें काम अदर्यार सोडून केन्नाच वचना.

हो : मागीर तुजें काम तरी तूं कित्याक करिना ?

तो : जें गांवांत चल्लां ते भानगडींतल्यान तूं तुजें भांग काडून घे.

हो : म्हजें कपल तुवेंच पितारलेंलें म्हणटा, आनी तूच अलुयता हें ?

तो : तुजे जिणेची दीक बदळ.

हो : जालें तुजें काम ?

तो : हावें सांगलां तें आयकत जाल्यार म्हजें काम जालें म्हण समजतां.

हो : केन्नाच ना.

तो : तुज्या कपलार फकत मरण पितारलेंलें आसा. तुज्या मरणान प्रस्न सुट्टलो अशें तुका दिसता ? तुजो फायदो मात बेस

(पान ८१ चेर)

“ Consumers Be Aware of your Rights ”

Any commodity in a packaged form should bear of declarations of the name of the commodity, net quantity, name and address of the manufacturer, month and year in which the commodity is manufactured. Besides the manufacturers have to mark either of the following price :-

1. **Max. Price ... Local Taxes extra :-** This price is inclusive of freight but exclusive of local taxes.
2. **Max. Retail Sale Price :-** This is the maximum price for which the commodity is sold to the consumer inclusive of all taxes etc.

Retailers should display at a conspicuous place in the premises the rates of Local Taxes leviable in respect of commodities in packaged form.

Consumers should insist on the correctness of prices as calculated from the prices marked plus local taxes to be paid as displayed in the sale premises.

For any complaints please contact the respective Inspector of Weights and Measures.

GOVERNMENT OF GOA
OFFICE OF THE CONTROLLER WEIGHTS & MEASURES
PANAJI - GOA

आपलो धंदो नाका

आमचें गोंय सोपुल्लें,
गोंय तें देखणें—नामना ताची
फिरग्यां शेकातळा उरून
वाट ताची लागिल्ली.
बंदेपण सोंपिल्ल्यान
उस्वास ताका मेळ्ळो सोडूंक.
येतले आतां बरे दीस
उमेदीर तें आशिल्लें.
कांय वर्सा गेली धोशींत.
झगडीं झुजांय जालीं खूब.
अखेरेक धोस सोंपून
गोंय जालें घटक राज्य.
उदरगती वाट ताची
मेकळी जाली सोपेपणान.
जायतीं वर्सां केंद्राचो
पयसो अचळय रावलो मेळत.
उदरगती जायतीं कामां
इल्लीं इल्लीं रावलीं जायत.
पूल जाले, रस्ते जाले.
ब्रिटिशांय खूब जालीं.
शिक्षण खंयचे खंय पावलें.
शाळा जाल्यो शेंकड्यांनी
हजारावयर शाळामास्तर
हाकस्कुलां कॉलेजां
पांचाची जालीं पन्नास.
फिरंगी भास पडली पोंदा.
इंग्लेज चडली लोकां माथ्यार.
मास्तरांच्या पोटार पांय
दिवन तांकां केले बेकार.
दोळे धांपून सगले जाण
'म्हजी भास इंग्लेज' म्हणटात.
देशी भास पचूंक जड
इंग्लेज कशी जिरतली ?
अपुरबाये भुरग्यांच्या
मेंदवाक कीड लागचेली
केन्नाच कोणे चिंतली ना ती

अरिष्टाची आयल्या धाम.
पयलीं केन्ना कोणाकच
शिकप जाय दिसलें ना.
भुरग्यांक शाळेंत धाडात म्हळ्यार
पिशार घालून विचारताले,
'गोरवांक राखूंक कोण वतलो ?
शेतांन कोण वयतलो ?
नेटण्यांक कोण चयतलो ?'
भुरगेपणांत हें आयकलें.
'शिकलेबगर मनीस जायना'
सांगल्यार कोणाक पटनासलें.
बरें जालें, धोंपरांतली
बुद्द आज आयली तकलेंत.
ल्हान व्हड निरक्षराक
शिक्षणाचें कळ्ळें म्हत्व
शिकून जावंक जाय कितें ?
जाय वाडूंक विचार शक्त.
कळूंक जाय वरें वायट.
समजूंक जाय हीत अहीत.
जागूंक जाय स्वाभिमान.
जावंक जाय स्वावलंबी.
जायना दिसूंक कश्टां लज.
परंपरेन आयिल्ल्या चलत
जायना विटूंक हुन्नराक.
शिकून आंगची कुशळकाय
वाडूंक सद मेळूंक जाय.
गवेया पोर रडटा सुरार
म्हणटात ताचें मर्म कितें ?
बापायची कला वेवसाय
मेळटा पुताक रगतांतल्यान.
ठवयापूत सवायठवय
जावं येता बापायपरस.
घडलां कितें ? कोणाकच
आपलो धंदो नाका जाला.

— म्हाबळेश्वर सरदेसाय

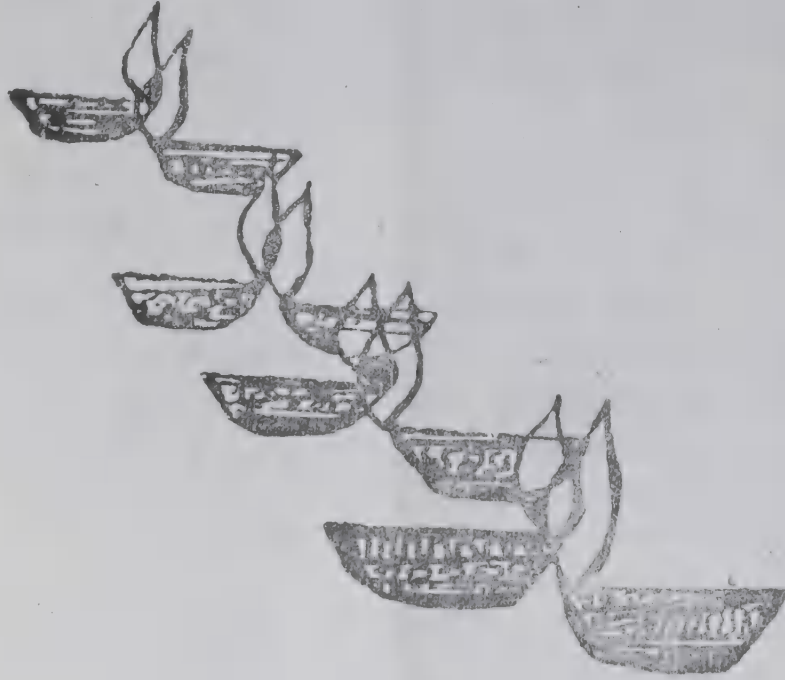
कविता
कविता
कविता

साश्टांग नमस्कार

म्हाकां दुसरी सुवात नाका
हांगाच
दर्याचें उदक आनी देग
हांचे मदीं थोडो वेळ न्हिदूं दी
म्हजीं गेल्लेलीं शिरनरां
हुनधा रेवेंत तापूं दी
पळय
दर्यावेल्यान उश्ण वारें सुटलें
मळबांत कुपांय दाटलीं
तीं पळय दर्याचीं अेकसारकी गर्जवपी ल्हारां,
देगेक खुणायतात.
म्हज्या सुस्तावलेल्या गर्भदेवा
तुजीं शिरंतरां उश्ण जाल्यांत
तुज्या सर्वांगांतल्यान कितें तरी सरसरून वयर येता
पळय पळय !!
तुजें पावल तापते रेंवेर उबें जालें
ह्या युगाचो इतिहास घडोवपी तूं
म्हाकां मळबांत तेकलेलो .
दिश्टा पडटा
युग पुरुषा
तुकां साश्टांग नमस्कार !

— मनोराय नायक

ही दिवाळी
आनी
नवें वर्स
आमच्या सगळ्या
बरें मागतल्यांक सुख आनी
धादोसकाय हाडूं !

दुकळे भोवे आनी कंपनी

पणजी-गोंय ४०३ ००१.

कविता

कविता

कविता

कविता

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

बांबरगाथा

विश्ववेणो सोदपी हे मुशाफिरा :

बांबराच्या मध्यभागा रावन मातसो पळय

बांबरभंवर तुका

आदीं-अंतामदीं सॅन्डविच जाल्लें बांबर दाखयतलो.

हांगसनूच तुका

बांबरअध्याय बरोवपाक स्फूर्त येतली.

बांबर तुजी मूर्त जावन

कीर्त तुजी दिगंतरा परमळटली.

पूण हे मुशाफिरा : बांबरगाथा सांगपाक

तूं

बांबरकुंवर

आसा

मूं ?

— आर. रामनाथ

ग्रॅज्युएट भिकारी

दोळे चोळीत चोळीत उठलों हांव दनपारच्या पारार,

दार उगडून पळय जाल्यार भिकमागो दारार.

करणांतलो सोदून काडून दिलो ताका एक पयसो,

हातार पयसो पळोवन ताणे घालो म्हजेर धेंगसो.

ताणे म्हळें, ' हांव न्हय गा सटर फटर भिकारी.

ग्रॅज्युएट जावन लेगीत ना म्हाका नोकरी.

व्हाॅलीफाइड भिकार्याची खबर ना तुका पत.

भीक मागना जाल्यार कशी जातली म्हजी गत.

दिता जाल्यार दी म्हाका शंबरांची नोट.

ना जाल्यार घे म्हजी वेल्यान तुका खोंट.

ताजो तो नेट पळोवन दिली शंबरांची नोट.

मनांत म्हळें, म्हजेर हो वेळ आयल्यार,

हांवय भीक मागून भरीन पोट.

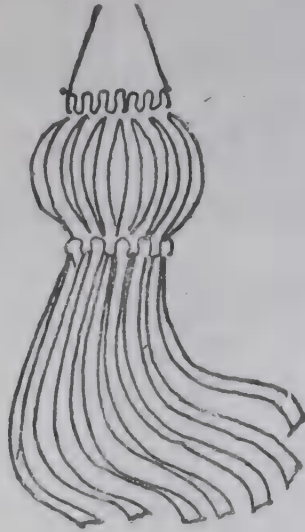
— सौ. प्रमिला सु. बोरकार

बांबर इतिहास

बांबर वास

बांबर भास-आभास

सगळेंच बांबर घवाड...

*Wishing
a happy Diwali
and
prosperous New Year !*

Phone : } Office : 2216
 } Resi. : 2605

**A. B. S. R.
SARDESSAI**

Custom House Agent

**Marmagoa Harbour,
GOA-403 803**

P. O. Box No. 55

VASCO-DA-GAMA 403 802

✻ Gram : ' DADA '

तो दुसरी

● विजयकुमार कामत

तो अखाद्रेच्या ल्हान भुरग्यावरी मोन्यानी बॅडरुमांत गेलो. सुमनान दिवो पालयलो आनी तें ताजे म्हऱ्यांत आडवें जालें. पूण आज तो थंड आशिल्लो. सुमनान ताका म्हऱ्यांत ओडून घेतलो आनी तो तसोच ल्हान भुरग्यावरी सुमनाचें वेंगेंत रिगलो. मदींच कित्याक लागून तरी तो जागो जालो आनी... जें कितें दिसलें ताणें तो सामको भियेलो. ताज्या आंगार कांटो अुबा रावलो.

सुमना म्हऱ्यांत खाटाचेर कोण तरी बशिल्लो आनी सुमनाचें आंग रुचीन नियाळटालो.

‘टण्ण !’ घडयाळींत बारांचो निमणो ठेको पडलो आनी ताजें हें वाक्य सोंपतनाच दारांत एकलो मनीस उबो रावलो.

‘हय ! हांवूच तो ! त्या दुसऱ्यान म्हळें.

‘कोण तूं ? तुका कितें जाय ?’

‘हांव तुजेकडेन एक करार करपाक आयलां. म्हज्या हिताचो. म्हाका तुजें सुमन जाय.’.....

तो

सकाळच्यान अस्वस्थ आशिल्लो. ऑफिसांतसून घरा येतनाच कितेंयतरी विपरीत घडपाचें आसा हाजी जाणविकाय ताका जावपाक लागिली. आपणाचेर कोणाची तरी पाळत आसा असो भास जावपाक लागिल्लो. चलता आसतना फाटल्यान कोणाची तरी पावलां वाजतात अशें दिस. घरा पावतकच लेगीत तो ह्या भयांतल्यान मेकळो जालो ना. घरांत येवचेयेवन ताणें बेगीबेगीन दार धांपून घेतलें. ‘हुश्य’ करून तो ऑल्टे-राचेर बसलो. भायर जोगलावपाक लागलें. थोड्याच वेळान दडकांनी पावस पडपाक लागलो. ‘कडाड’ SSS खंय्य तरी वीज पडली जांवये. भायर सामको लखलखाट जालो. ताणें सहज म्हणून जनेलाच्या हारश्यांतसून भायर पळेलें आनी ताज्या तोणांतसून नकळत उतर भायर सरलें ‘कोण थंय ?’ जनेलाच्या हारश्यांतसून दोन दोळे ताका पळतात असो ताका भास जालो. सुमन बेगीबेगीन भायर आयलें.

‘खंय कोण ?’ ताणें विचारलें.

‘आं ! थंय... थंय... जनेलाभायर !’

‘जनेलाभायर ! कोण ? ... पळोवंया तरी’ अशें म्हणून सुमन जनेल उगडुपाक गेलें.

‘नाका... नाका... जनेल उगडूं नाका... !’ तो आकांतून किळांचलो. ताज्या ह्या अवतारान सुमनाच्या आंगार लेगीत कांटो उबो रावलो. तें शिरशिरलें आनी भयांसरशीं ताणे जनेलावेलो हात काडलो. पूण जनेलाची खिळी काडिल्ली आसल्यान वाऱ्याच्या नेटा-सरशी तें ‘खाड्’ करून उगडलें. भायर तांगेलो बुकलो पावसाचे वावझडींत भिजचो न्हय म्हणून आंगांचें कोणाळें करून बशिल्लो. जनेल उगडनाफुडें ताणें भितर उडी घेतली आनी धांवत येवन ताच्या पायांक तकली घश्टुपाक लागलो.

‘तरी तो दुबावान भायर पळेत आशिल्लो.

सुमन हांसलें आनी ताणें जनेल बंद केलें.

‘चल कपडे बदल. जेवपाक या. आज रात केली तुवें येवपाक.’

तो कसल्यातरी विचारांत. बुकलो ताच्या पांया म्हऱ्यांतूच.

Institute of Public Assistance
Provedoria Da Assistencia Publica
Panaaji-Goa

The most popular lottery today, which is 4 decades old, is sold everywhere.

It offers more prizes than any other lottery.

The drawing of the lottery is the most unique feature. You have got to see it to believe it.

Get a Goa Lottery Ticket. The good fortune may be yours.

Remember that every ticket you buy goes towards a good cause.

The Goa Lottery run by the Provedoria helps to meet the various social welfare schemes like assistance to poor families and individuals, Immediate Relief to victims of fire, flood and other calamities, to the disabled persons, for family planning, financial assistance to poor students, for running of its homes for the aged and orphans in Goa.

It's your generosity that counts. Give a hand to the Provedoria

Buy a ticket – Help the poor – Win a prize.

सुमन ताजे म्हाऱ्यांत आयलें. ताज्या खांदाक हात लायनाफुडें तो शिरशिरलो. 'कितें जालां तुका? असो भियेल्लेवरी कितें करता तूं?' सुमनान विचारलें.

'कांय ना... कांय ना...'

'चल ऊठ तर. जेवपाक या.'

'नाका. म्हाका भूक ना.'

'अशें कितें करता? तूं जेविना जाल्यार हांवूय जेवचें ना.'

मागीर तो अनमनतूच उठलो. रूच नाशिल्लेवरी एक एक उणी तोंणांत घालपाक लागलो.

सुमन अजापान पळेत आशिल्लें.

सुमन जेवून भायर आयलें तेन्नाय तो असोच खंयतरी शेणिल्लो.

'चल. न्हीद तूं. तुका आज खूप पुरो जालां.'

तो अखाद्र्या ल्हान भुरग्यावरी मोन्यांनी बॅडरूमांत गेलो. सुमनान दिवो पालयलो आनी तें ताजेम्हऱ्यांत आडवें जालें. पूण आज तो थंड आशिल्लो. सुमनान ताका म्हाऱ्यांत ओडून घेतलो आनी तो तसोच ल्हान भुरग्यावरी सुमनाचे वेंगेंत रिगलो. मदींच कित्याक लागून तरी तो जागो जालो आनी... जें कितें दिसलें ताणें तो सामको भियेलो. ताज्या आंगार कांटो उबो रावलो.

सुमना म्हाऱ्यांत खाटीचेर कोणतरी बशिल्लो आनी सुमनाचें आंग रुचीन नियाळटालो. दोगांचीय नदरानदर जाली आनी तो दुसरो ताका पळोवन मुमुखोच हांसलो. ओठांतल्या ओठांत. पूण त्या हांसपाक कुळित्रपणाचो वास मारतालो. तो ताका विचारतलो, म्हणसर !

तो बेगीबेगीन उठलो. लायट पेटयली आनी हेवटेन तेवटेन पिश्यावरी त्या दुसऱ्याक सोदीत रावलो. ह्या सगळ्या बोवाळांत सुमन जागें जालें. तो खाटीपोंदा, आरमारी-फाटल्यान त्या दुसऱ्याक सोदतालो.

मागीर ताणें दारां... जनेलांच्यो खिळयो तपासल्यो. त्यो घाल्यात तश्योच आशिल्लो.

तो बुचकळ्यात पडलो.

तो दुसरो गेलो खंय !

काय... येदोळ दिशिल्लो तो सगळो भास !

तो दुसरो खरोच आशिल्लो जाल्यार... तो कोण ?

ताजें हांगा मध्यानरातिचें काम कितें ?

'अशें मध्यानराती उठून लायटी पेटोवपाक कितें जालें ? आनी असो कोणाक सोदता तूं ?'

'कांय ना... कांय ना !'

'ताका खबर आशिल्लें की घडिल्ली गजाल सांगल्यार सुमनाक पटपाची ना. तें आपणालीं फकणां मारतलें. दुसरें म्हळ्यार पळेलां तें खरें काय भास हाजेविशीं ताजे ताकाच दुबाव आशिल्लो. ताणें लायट पालयली आनी सुमनाक वेंगांत घेतलें. ताजे हात सुमनाक वेंगांवपाक लागले.

'हें कितें ? रातीं तर तुका कसलीच उमेद नासली !'

पूण तो कांयच आयकुपाचे मनःस्थितींत नासलो. ताका सगळें विसरपाचें आसलें. कालच्यान जावपाक लागिल्ले भास... आतांचो तो दुसरो... सगळें...!

○ ○ ○

दुसऱ्या दिसा तो सकाळी उठलो. तोंड धुवन आयलो. सुमनान ताजे फुड्यांत च्या रूप हाडून दवरलो. दाराखांचितल्यान भितर सरिल्लो पेपर ताणें काडलो. पयल्याच पानावेल्या अेका हेड लायनीचेर ताचें लक्ष गेलें.

'प्रेयमीच्या घोवाचो खून करून मोगी पभा.' ह्यो सदच्योच गजाली तरी ताका आज ती खबर वाचनाफुडें कच्च जालें. ताणें पेपर तसोच उडयलो.

कांय वेळान तो न्हावन धुवन ऑफिसाक वचपाक भायर सरलो. परती ताची नदर पेपरा वेल्या ते वळीचेर गेली. आनी ताका रातिची याद जाली.

तो दुसरो सुमनाचो पयलिंचो मोगी बी न्हय मू ? तो म्हजो खून करतलो काय कितें !

'आज वचुंक जाय तुका ?' सुमनान ताजे म्हाऱ्यांत येत विचारलें.

'आं... ! म्हळ्यार कितें ?'

'पळे... विसरलो मरे ! जाणांच आसलें हांव. ऑफिसाच्या कामामुखार तुका आनीक कसलीच याद उरना.'

'कसली याद ?'... ताणें येवजून पळेलें. पूण ताका कसलीच याद जाली ना.

'आमच्या लग्नाचो आज पयलो वाढदीस. पयस्य तुवें सागिल्लें, आज पिवचर पळोवया म्हणून आनी तूच विसरलो मरे ?'

आपणाल्या विसराळूपणाचेर तो खळखळून हांसलो. सुमनाक वेंगांत घेवन ताणें ताज्या गालाचो उमो घेतलो आन्ने म्हळें 'मेनी हॅपी रिटर्न्स ऑफ दी डे.'

'यू टू SS' सुमनान ताजे ओठ चुमले.

'सारी सुमन हांव खरेंच विसरिल्लों. हांव दनपरां नक्की येतां'

'जेवणाक स्पेशल कितें करूं ?'

'जेवणाक कितेंय चलता, पूण रातीं मात स्पेशल कितेंय तरी जाय.'

ह्या उतराचेर सुमन चडूच लजलें. ताजे छातयेचेर तकली दवरून ताणें म्हळें-

'चल... आतां आनीक स्पेशल कितें ? वर्स जालें लग्नाक. तरीपूण रातीं तुका अेक स्पेशल गजाल सांगतां. कितें दितलो ?'

'तुका जाय तें !'

'Promise ?'

'Promise.'

○ ○ ○

ऑफिसांत पावपाक ताका पंदरा-वीस मिनटां उशीर जालो. तो कॅबिनांत येवन बसपाक ताजें पर्सनल सेक्रेटरी एल्मा आयलें.

'गुड मॉर्निंग, सर.'

'गुड मॉर्निंग, एल्मा. तुका हांवें कितल्या फावटी सांगलें एल्मा, म्हाका सर म्हणू नाका म्हणून. म्हजें-तुजें नातें हाजेपरस वेगळें आसा हें तूं जाणा एल्मा.'

'हय सर. पूण तें ऑफिसांत न्हय आनी ऑफिसावेळार न्हय' अशें म्हणून एल्मा लाडीक हांसलें.

'You are mischievous' ताणें हांसत ताका म्हाऱ्यांत घेत म्हळें.

'सर' ताज्या कदेल्याच्या हाताचेर बसून ताज्या गळ्यांत हात घालीत एल्मान म्हळें.

'yes, dear !'

'सर, हांव ऑफिसांत येवपाक आनी'

इतल्यान फोन वाजपाक लागलो.

विचारां-धार :

लक्ष्मणरेशा

रामाच्या अवतार काळांत लक्ष्मणान सीतेक घालून दिल्ले 'लक्ष्मणरेशे' च्या स्नापापासून मुक्त जावपाची, बायलमनीस अहिल्लेवरी अजुनय आर्विल्ल्या रामाची वाट पळेत आसा, अशें म्हणपाक कांयच हरकत ना. पूण हो राम आतां तिचो उद्धार करपाक येतलो म्हणपाचो दुबाव आसा. कित्याक, ताची दानतच इबाडल्या. आनी हें आयज समाजांत बायलांचेर जातात त्या आगळिकांवयल्यान पुरतें सिद्ध जाता.

रामायण काळापासून ही लक्ष्मणरेशा बायलजातिचे जिणेंत आडमेळ जावन रावल्या. वता थंय तिका हे रेशेची भिरांत. ही रेशा हुपून गेल्यार तिका उबारून व्हरपी रावण पेले वाटेन तिश्त बसल्यात अशें जल्म घेतिल्ल्या दिसापासून तिच्या मनार कोरांतून दवरपाचें काम हो पुरुषप्रधान राम-समाज एकासारको करीत आसता. आनी अशे भशेन तिच्या कार्यक्षेत्राचो आवांठ वाडोवपाच्या कामांत आडमेळ हाडपांत दादले आजवेर यशस्वी जाल्यात अशेंच मानचें पडटा. देखून म्हणपाचें, 'The question of emancipation of women is basically the question of re-education of men.' बायलांचे मुक्ततायेचो प्रस्न हो मुळसावन पळेल्यार खरें म्हळ्यार दादल्यांक परतें नवें शिक्षण दिवपाचो आसा.'

ही लक्ष्मणरेशा हुपल्यार रामायण घडलें म्हूण तिका सगळेंच वर्ज. तिणें कितें करचें आनी कितें ना तें थारावपी आसतात दादले. अशे तरेन, बायलमनीस, तिचीं कर्तव्यां, तिचे अधिकार आनी इत्सा हांचे मुखार पुरुषप्रधान समाजान एक लांबलचक लक्ष्मणरेशा ओडिल्ली आसा.

बायलमनशेचेर आगळीक जातली ह्या भंयान बायलांखातीर घराचो हुंबरो हीच लक्ष्मणरेशा थारावन आजवेर दादल्यांनी तिका बंदिस्त करून दवरली. पूण ही लक्ष्मणरेशा हुपून वचनात तांचेर आगळीक जावंचिना अशी परिस्थिती आज आसा न्हय? सीतेन लक्ष्मणरेशा हुंपली. आनी परिणामी रावणान तिका उबारून व्हेली. पूण ताणे तिचेर आगळीक केली ना. तिका अशोकवनांत दवरली

आनी तो तिची मनधरणी करपाक लागलो. हो रावणाचो आदर्श आयच्या रामांत तरी दिसता न्हय आमकां ?

हालीं आमच्या ह्या देशांत बायलांचेर जातात त्या आगळिकांच्यो खबरी छापून येतात. त्यो वाचनां फुडें दादल्या समाजाच्या आरोग्यांत कितेंय तरी असो इबाड जाल्लो आसा की जाका लागून तांचें पुराय रगत विखाळें जावन गेलां अशें दिसूंक लागता. वासनांचो केदो प्रलय ! वासनेचे धाडिची ही शिकार ५ वर्सां पिरायेचे माणकुले चलये-पासून फुडें कितल्याय वर्सांचे बायलमनशेचेर जाता. आनी ही धाड घालपी कोण ? अशिक्षीत तशे सुशिक्षीत. हांतूत लोकांची राखणदार पुलीसमाम आनी न्यायदानाचें पवित्र काम करपी न्यायदाते हांचोय आस्पाव जाता, ही दुख्खाची आनी भंयाची गजाल. आगळीक जिचेर जाता ती बायल त्या कामाक खऱ्या अर्थान बायल जाल्ली आसा काय ना हें लेगीत पळे नासतना जाता. एका पांच वर्सां पिरायेचे भुरगे चलयेचेर एक ६५ वर्सांचो म्हातारो आगळीक करता. भुरगेंण हो बायलमनशेचे जिणेंतलो निर्भय काळ. आतां तो भंयान त्रस्त जाला. जल्मापासून मरमेरेन आगळिकेच्या भंयान दिवाभितावरी जगपाचें तिचेर आयलां. आगळिकेक थळा-काळाचें कसलेंच बंधन उरूंक ना. दिसा उजवाडे सूर्याच्या रखरखीत उजवाडांत, दिसाच्या खंयच्याय पारार ती जाता. लागसार लोक आसात हाचोय पात्सो नासतना, भर वस्तींत ही आगळीक घडटा. सुवात म्हूण अशी एक ना. कोर्टाच्या सालापासून पुलीस स्टेशनांत. दादल्यांचे पिरायेचोय प्रस्न उरूंक ना. मिशो फुटूक नाशिल्ल्या पोरपासून दांत निखळिल्ल्या जुंग्यामेरेन सगळे एकेच माळेचे मणी.

आतां प्रस्न उरता तो हो. बायलमनशेची राखण आतां करप कोणें ? दादल्यांनी काय तांचे तांणीच ? तांचे तांणीच जाल्यार मागीर लक्ष्मणरेशा कोणाखातीर ?

Martin Luther king हाणी म्हळ्ळें ते भशेन : 'If you want to solve the problem of a black man, a white man must have a white heart.' बायलांचे मुक्ततायेचो प्रस्न हेच तरेन दादल्यांची नदर निवळ करून सोडोवपाचो-दुसरो मार्ग ना.

ताणें फोन घेतलो.

‘हॅलो. हॅलो!’

‘हॅलो’ दुसरे वटेंतल्यान आवाज आयलो.

‘दनपरां बारा वरांचेर हांव येतां.

त्वाचीं उलोवणीं करपाचीं आसात. तुज्या

यद्याचीं. म्हज्याय फायद्याचीं!’

‘हॅलो. कोण तूं? खंयच्यान उलयता?’

‘दनपरां बरोबर बारा वरांचेर.’

‘हलो. हॅलो’ तो मोट्यान आडलो. पूण

न disconnect जाल्लो. ताज्या

तार घाम दाटून आयलो.

‘कितें जालें? कितलो घाम आयला

ते तुका?’ अशें म्हणून एल्मान आपणाल्या

सान ताजें तोंड पसलें. सेंटाचो वास ताज्या

गांकणांत विरघळ्ळो. ताणें एल्माक गच्च

गांत घेतलें आनी तो ताजे ओठ चुमपाक

गलो.

‘पुरो. पुरो. कोणूय येत जाल्यार

फिसांत आमकां हेंच काम आसा काय

णटलो’ अशें म्हणून एल्मान ताजे

तल्यान आपलो सोडणूक करून घेतली.

‘एल्मा’ ताणे हय न्हयसो उलो मारलो.

‘यस सर!’

‘तू आज हांगाच बस कॅबिनांत’

‘पूण... सर...!’

‘प्लीज एल्मा!’

एल्मान ताज्या तोंडाकडेन पळेलें. ताच्या

तोंडाचेर कसल्या तरी भंयाची जळमटां

टिल्लीं. एल्मान ताका ल्हवूच थापटीत

डळें,

‘As you wish, sir!’

तें ताज्या टेबलाफुडल्या कदेल्याचेर बसलें.

कितलोसोच वेळ तो बग्गी बसलो. मागीर

णें अचकीत उलोवपाक सुरवात केली.

‘Elma, I am afraid. कालच्यान

हका कसले तरी विचित्र भास जातात

एल्मा! ... म्हाका दिसता, Someone

wants to kill me, murder me.

हजेर कोणतरी सारकी नदर दवरून आसा

अशें म्हाका दिसपाक लागलां. रातीं

गीत... ..! Oh God! Elma I

am afraid! Rather cowardly

upset’

इतलें उलोवन तो परतो भोवतणीं

दुबावान पळोवपाक लागलो.

एल्मा कदेल्यावेळें उठलें. ताजे म्हाऱ्यांत

आयलें. ताका खेंटून बसलें. ताज्या केसांतल्यान

बोटां फिरयत रावलें.

‘हांव कॉफी हाड्टां. थोडी घे. तुका बरें

दिसतलें.’

‘नाका एल्मा तूं हांगासावन खंयच वचूं

नाका!’ ताणें ताका गच्च वेंग मारली.

‘Poor boy अशें कितें करता? हांव

रोखडेंच येतां.’ एल्मा भायर गेलें.

वतो अंक अंक खीण ताका मरणापरस

भयांकृत दिसपाक लागलो.

विशेक मिणटांनी एल्मा आयलें. कॉफयेचें

कोप ताका दिलें.

‘घे’

ताणें कोप तोणाक लायलें आनी गटागटा

पियेवपाक लायलो.

‘आरे, थोडी म्हाका दवर!’ एल्मान

हांसत म्हळें.

‘I am sorry अशें म्हणत उरिल्ली

अदं कोप कॉफी ताणें एल्माक दिली. एल्मान

कोप हातांत घेतलें आनी ताका नियाळीत

सवकासायेन तें कॉफी पियेवपाक लागलें.

घडयाळीचो कांटो फुडें सरत आशिल्लो.

अकरा जालीं.

साडे अकरा जालीं.

पावणे बारा जालीं.

बारा वरां वाजपाक लागलीं.

ताका दिसलें आपूण बोगीच भियेलीं.

तकले वेलें वर्जे देवलें तशी ताका सुमनाची

याद आयली.

तो बेगीबेगीन उठलो.

‘एल्मा, हांव वतां. सुमन वाट पळेता

आसतलें. आज आमच्या लग्नाचो वाढदीस...’

‘आरे, पूण तो फोन करपी...!’

‘तीं कोणय तरी फकाणां केल्यां जातलीं,

एल्मा!’

‘टण्ण!’ घडयाळींत बारांचो निमणो

ठेको पडलो आनी ताजें हें वाक्य सोपतनाच

दारांत अकलो मनीस उबो रावलो.

‘तीं फकाणां न्हय!’ ताणे त्याच घोगऱ्या

आवाजांत म्हळें.

एल्मान भंयान ताका वेंग मारली.

हें पळोवन तो मुमुखोच हांसलो.

ओठांतल्या ओठांत पूण त्या हांसपाक कुच्छ-

त्रीपणाचो वास मारतालो. ताका कच्च जालें.

रातीं पळेल्ल्या मनशाची याद आयली. ताजे

दोळे पळेनाफुडें तर ताका दुबावूच उरलो

ना. तोच तो राती सुमना म्हाऱ्यांत बशिल्लो.

‘हय! हांवूच तो!’ त्या दुसऱ्यान

म्हळें.

तो थरथरलो. आपणाल्या मनांतले विचार

हाका कशे कळचे काय?

‘म्हाका कोणाच्याय मनांतले विचार

वळखुपाक येतात’ ताणें दुसऱ्यान म्हळें.

तो सामकोच आकूळ-पिकूळ. पूण सगळो

धीर अकठावन ताणें ताका विचारलें.

‘कोण तूं? तुका कितें जाय?’

‘ह्याच दोन प्रस्नाच्यो जापो दिवंक

आयलां हांव. आनी म्हाका जाय तें हांव

व्हरतलोंच. पूण म्हाका जाय ते वस्तुचो धनी

तूं आशिल्ल्यान तुजी फकत मान्यताय घेवंक

आयलां.’

तो बुचकळ्यांत पडलो. म्हजे मालकिचें

हाका अशें कितें जाय?

‘सांगतां. उतावीळ जावं नाका. एक गजाल

करशीत? ह्या चेडवाक, एल्माक मातशें

भायर धाड. म्हाका तुजेचकडेन उलोवपाचें

आसा.’

‘पूण एल्मा...!’

‘जाणा हांव. तूं ताका परकी लेखीना.

तरी पूण म्हाका तुजेचकडेन उलोवपाचें

आसा!’

‘पूण म्हाका...’

‘तेंय जाणा हांव. तुका सुमनान तुमच्या

लग्नाचो पयलो वाढदीस मनोवपाखातीर

बेगीन आफयलां. तुमकां सिनेमा पळोवपाक

वचपाचें आसा, पूण तुका...!’

‘हें पळे बाय... तूं मातशें भायर वच.’

एल्मान ताज्या दोळ्यां कडेन पळेलें.

ताका थंय रावपाची शक्तूच नासली. तें

भायर गेलें.

‘पूण तुका वचपाक मेळचें ना!’ ताणें

आपणाले वाक्य सोपयलें.

‘कित्याक? तूं कोण म्हाका आडोवपी?’

तो मोट्ट्यान तापलो.

‘आवाज चडोवंक नाका’ ताणे त्याच घोगऱ्या आवाजांत म्हळें. ‘हांव तुजेकडेन अंक contract करपाक आयलां. म्हज्या हिताचो. तुज्याय हिताचो. म्हाका तुजें सुमन जाय.’

ताजें काळीज कांय खीण बंद पडिल्लेवरी दिसलें ताका.

‘कितें म्हळें तुवें?’

‘म्हाका तुजें सुमन जाय. ताजो तुकाय फायदो जातलो. एल्माकडेन अशे ओरून संबंद दवरपाची तुका गरज पडची ना.’

ताका तोंडार थापट मारिल्लेवरी जालें.

‘आतां हांव कोण हो तुका प्रस्न पडला जातलो. तेंय सांगतां.’

तो आयकता काय ना हाजो त्या दुसऱ्याक पर्वाच नासली.

‘हांव रमाकांत. सुमनाचो पर्यालचो इश्ट. खरें म्हळ्यार आज तें म्हजी बायल आसपाचें; पूण ताका तूं मेळ्ळो पैशेकार.

मोट्टो ऑफिसर. आनी तें म्हाका विसरलें. ना... तुजो कांयच गुन्यांव ना हातूंत. पूण जालेंय जाल्यार तुवें तुज्या आवयबापायक-लागुनूच सुमनाकडेन लग्न केल्लें. तुका जाय आसलें एल्मा, आतां तुका आडावपी कोण ना. ना म्हळ्यार तुका एकूच आडखळ आसा, सुमनाची.’

‘ना. ना’ तो किळचलो.

‘ओगी राव’ ताणे त्या घोगऱ्या आवाजांत ताका धक्कायलो.

‘तुजी आडखळूच हांव तुजेकडेन मागपाक आयलां.’

‘पूण तूं... तूं ताका कशें व्हरतलो? तुजेवांगडा येवपाक तयार जातलें तें?’

‘ना. तें तशें येवचें ना. म्हाका तें जाय, कारण हांवें ताकाच लागून बरोबर एक वर्सापयलीं वीख खावन जीव दिलो.’

‘म्हळ्यार तूं...!’ पूण तो फुडें उलोवपाकूच पावलो ना. ताजेमुखावेलें कदेल रितें आशिल्लें.

तो दुसरो रातीभाशेन हवेंत विसरल्लो.

‘ना. ना. अशें घडूंक जायना.’ अ म्हणीत तो धांवत भायर आयलो.

‘आरे कितें जालें? आनी तो दुसऱ्या खंय गेलो? एल्मान विचारलें.

पूण तो कांयच आयकुपाचे मनःस्थिती नासलो. तो पिशांवरी धांवत सुटलो.

घराचें दार उकतेंच आसलें. आनी सुम एखाद्रे नवे व्हांकलेवरी नटून थटून ताज्या वाट पळेत बशिल्लें.

‘सुमन’ ताणें उलो मारलो.

पूण सुमनान जाप दिली ना.

ताका दितलें तें आपणाकडेन पळोव हांसता.

मुमुखेंच. ओठांतल्या ओठांत.

DIRECTORATE OF FISHERIES GOVT. OF GOA

Higher consumption of protein rich seafood is necessary to fight malnutrition. Conservation of ecosystem and ecological balance is absolutely essential for richer seafood exploitation. Since marine resource is a living resource it needs proper time to complete its life cycle. Fishing during breeding season especially during monsoon period causes heavy damage. Indiscriminate killing of juveniles during monsoon results in heavy decline of fish catch. Thus regulated scientific exploitation of marine resource is responsibility of all concerned.

Aquaculture is a definite source to increase fish production. Goa has a vast area where fish culture can be practised. Directorate of Fisheries imparts training and technical guidance for taking up this activity. Supply of fresh and brackish water fish seed is undertaken by the Directorate at proper time at nominal rates.

Fishing is a risky job. Under the National Welfare Schemes fishermen are insured at Government cost.

All stake net operator as per fishery rule must signal light on the stake poles in their own interest.

Issued by : Directorate of Fisheries.

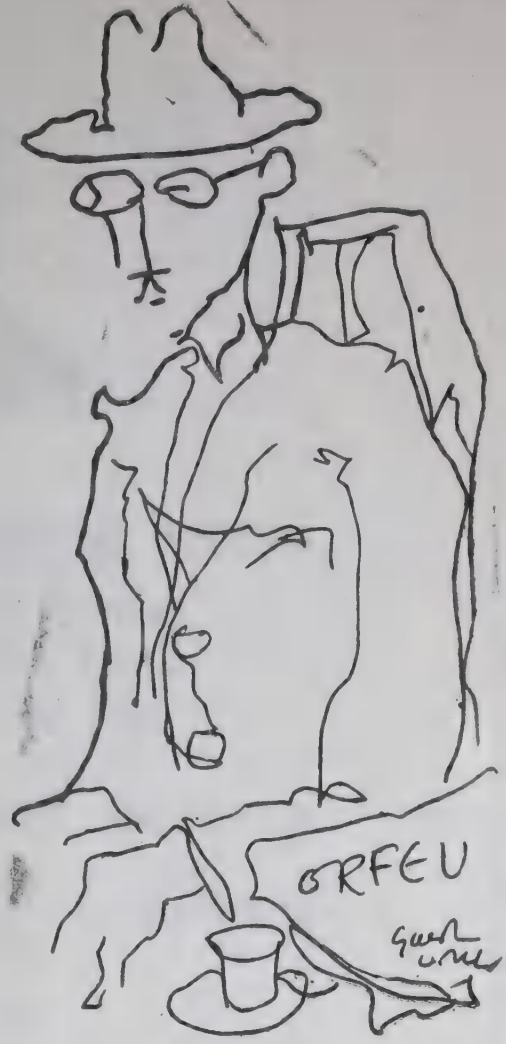
पुर्तुगेज कवी

चित्रीक : वामन नावेलकार

फेर्नांदु पेस्सोआ

- इटलीशी वळख

● रवींद्र केळेकार

कोणे अकल्यान म्हळां, Poets don't have biographies. Their work is their biography. हेर कोणाय संबंदांत अुलयता बरयता आसतना तो खंय जल्मा आयिल्लो, कोण आशिल्लो, कितें करतालो, असल्यो सगळ्यो गजाली सांगच्यो पडटात. कवी संबंदान अुलयतना बरयतना असल्या गजालीक व्हडलें-शें म्हत्व ना. कवीक भायलें जिवीत नासता. आसता भितलें जिवीत inner life. तेंच तागेलें खरेलें जिवीत आसता. आनी तें तांगेले कवितेंत येता. कवितेंत तें अुकतें जाल्लें पळोवंक मेळटा.

कविचें जिवीत म्हळ्यार तागेली कविता.

हें सत्य आनीक कोणाय परस चड आमकां फेर्नांदु पेस्सोआच्या जिवितांत पळोवंक मेळटा.

फेर्नांदु पेस्सोआ जल्मा आयलो लिज्बोआक. १३ जून १८८८ ह्या दिसा. बापूय Ministerio de Justicia तलो अेक अधिकारी. आवय अेका घरंदाज घराण्यांतली चली- आस्सोरिश जुंव्यार वाडिल्ली.

फेर्नांदु पांच वर्सांचो आसतना बापूय टी. बीन भायर पडलो. कांय दिसांनी आवयन दुसरे लग्न केलें- कोमान्दान्त जुआंव मिगेल

द रोझा नांवाच्या अेका मनशा कडेन. लग्ना उपरांत रोवडीच कोमान्दान्त रोझाची नेमणूक दक्षिण आफ्रिकेंतल्या डर्बन शारांत पुर्तुगेज कोंसुल म्हूण जाली. परिणामः फेर्नांदु आवय आनी ह्या दुसऱ्या बापाय वांगडा दक्षिण आफ्रिकेक गेलो. सुमार धा वर्सा तो थंय अुरलो. ताचें शिक्षण थंयच अिंग्लीश भाशेंतल्यान जालें. सतरा वर्सांचे पिरायेर ताका आवयन पुर्तुगेज शिकपाक पुर्तुगालाक धाडून दिलो. अेक दोन वर्सां लिसेवार तो थोडें भोव कितें शिकलो. मागीर लिसेवाच्या भुरग्यांनी संप केल्लो हे निमित्त काडून ताणे शिक्षण सोडून दिलें. सोडून दिलें तें सामकेंच सोडून दिलें. थोडे पयशे गाठीक आशिल्ले. ते गुंतोवन, ताणे अेक छापखानो काडलो. तातूंत सगळें होगडावन बसलो. अपेशी थरलो. निमाणे पोटा खातीर ताणे अेक काम सोडून काडलें. वेगळ्या वेगळ्या व्यापाऱ्यांगेर वचून तांगेलो व्यापारो पत्रवेव्हार पुर्तुगेजींतल्यान अिंग्लेजींत, अिंग्लेजींतल्यान पुर्तुगेजींत करून दिवपाचें. ताका फ्रांसिजूय बरी येताली. १९०८ पसून १९३५ मेरेनच्या काळांत ताणे होच अेक वावर, पोटा खातीर, केला.

१९१९ त कोमान्दान्त रोझ भायर पडलो. हाका लागून

रुचीच्या जगांतली बारावडी

ब्रिटानिया बिस्कुत्यांतली 'ब'

कॅडबरी चाकलेटींतली 'क'

ड्यूक्स थंड पेयांतली 'ड'

भुरग्यांच्यो आवडट्यो

ब्रिटानिया { ग्लुकोज, मारी, बोर्बोन, नायस,
ओरेंजक्रीम, गुड डे बिस्कुत्यो

कॅडबरी { डेरी मिल्क, फायव्ह स्टार,
जेम्स, टिफिन्स, इवलेस चाकलेटी

ड्यूक्स { मँगोला, टॅंगो, लेमोनेड,
ओरेंजोला, किंगकोला, थंड पेयां

सगळ्यांक दिवाळेचीं परबीं

मेसर्स

काशिनाथ दामोदर नायक

देविका बिबरेजस प्रायव्हेट लिमिटेड

फेर्नान्दाची आवय दक्षिण आफ्रिकेंतल्यान पुर्तुगालाक परतली-
सुसच्या घोवापसून जाल्ल्या दोगा चल्यांक आनी दोगी चल्यांक
वेवन आयिल्ली. फेर्नान्दु तिचे सरीं रावपाक लागलो. १९२५ त ती
मायर पडली.

ते अपुरांत फेर्नान्दु अंकलो जीव सदाशीव कसो जियेलो.

लग्न जालो ना. पुणून मदीं केन्ना अेका वर्सा अेके टायपिस्ट
चलयेच्या मोगांत पडलो. पुणून मोग सफळ जावंक पावलो ना.
ह्याय मळार तो अपेशी थरलो.

‘अपेस’ हें तागेल्या जिविताचें मुदल.

पुर्तुगालाक येवन रावत पसून तो पुर्तुगालच्यान खंयच भायर
गेलो ना. तें कित्याक, लिज्बोआ भायरूय खंयच गेलो ना. सिगरेटी
खूब ओडटालो. सोरोय खूब पियेतालो. सोऱ्याच्या ह्या व्यसनाक
लागून तो ३० नवेम्बर १९३५ हा दिसा फिगदाच्या दुयेंसान भायर
पडलो.

सत्तेचाळीस वर्सांचे पिरायेर.

फेर्नान्दु पेस्सोआच्या ह्या भायल्या जिवितांत नदरेंत भरपा-
सारकें कांयच ना. अेक म्हत्व नाशिल्लें, अर्थ नाशिल्लें, अेका
किरकोळ मनशाचें अपेशी जिवीत हें. असले कितले लोक येतात
आनी वतात ह्या संवसारांत. वतकूच तांचें कोण नांव लेगीत घेना.
पुणून फेर्नान्दु पेस्सोआ वचूंक ना, मरूंक ना, तो अुरला. ताचो
प्रभाव मेले अपुरांत अेका सारको वाडत गेला. आयज कामांअिशा
अपुरांतचो सगळ्यांत व्हडलो पुर्तुगेज कवी म्हूण लोक ताचें नांव
घेतात. फेर्नान्दु पेस्सोआचें भितल्लें जिवीत समृद्ध आशिल्लें. तागेलें
कवितेंत तें प्रतिबिंबित जाल्लें.

भायल्यान अपेशी भितल्ल्यान समृद्ध जिवितानूच ताका कवी
केल्लो.

कविता तो भुरगेपणा सावन बरोवपाक लागलो. भुरगे-
पणांतल्यो तागेल्यो दोन कविता मेळटात. अेक स-सात वर्सांचे
पिरायेर बरयल्ली. दुसरी बारा तेरा वर्सांचो आसतना बरयल्ली,
दोनूय पुर्तुगेज भाशेंतल्यो. पंदरा पसून अेकवीस मेरेनचे पिरायेच्या
काळांतल्यो तागेल्यो सुमार अेकशें सात कविता मेळटात-अिग्लेज
भाशेंत बरयल्ल्यो. सगळ्यो अुजवाडा लेगीत आयल्यात. पुणून
फेर्नान्दु पेस्सोआच्या नांवान न्हय. ताच्यांतल्या अॅलेक्झांडर सर्च
नांवाच्या अेका कविच्या नांवान. फेर्नान्दु पेस्सोआचें हें अेक आगळें
वेगळें आंग, तो पुर्तुगेजींत बरोवपाक लागला तेन्ना चड नदरेंत भरतलें.
फेर्नान्दु पेस्सोआंत फकत फेर्नान्दु पेस्सोआ नांवाचो कवी नाशिल्लो.
आल्बेरू द काम्पुश, आल्बेरतु कायेअिरू, रिकार्दु रेअिश असले अेका
परस अदीक कितलेशे कवी आशिल्ले-अेकाच व्यक्तित्वांत कितलींशीं
व्यक्तित्वां आस्पावल्लीं. शिकपाखातीर तो डरबनच्यान लिज्बोआक
आयला ते अपुरांत लेगीत कितलींशीं वर्सां अिग्लेजीतूनच कविता
बरयत रावला. तीस वर्सांचे पिरायेर ताणे शेक्सपीयरच्या प्रभावांत
येवन सुमार पस्तीस मुनितां बरयल्लीं- अिग्लेजीतूच. अेक दोन दीर्घ
कविता-ते भायर, आनीक कितें कितें-बरेंचशें गद्य लेगीत तो
अिग्लेजीतूनच बरयत रावला.

जाग / दिवाळी आंक, १९८९

पानवेल

हालीं म्हजी पानवेल

फाट्यां- फाट्यांनी

पात्योंक लागल्या

पानवेलीची भरगच्च

पांचवीचार पानां पळोवन

सगळ्यांची नदर

म्हाकाच तोख्योंक लागल्या.

एक दीस हांवेन पळेलें

म्हज्याच उकत्या दोळ्यांनी...!

कोणाची तरी लाळ गळटाली

लुसलुसते पांचवेचार पानवेलीचेर...

तेन्ना तूं- वोगीत करी नासतना

मातसो बेगसारूच यो

‘म्हजी’ विड्याची भूक भागोवंक.

— सोनिया सुभाष शहा

म्हळ्यार, कामांअिशा अपुरांतच्या ह्या व्हडांतल्या व्हड
पुर्तुगेज कविची सुरवात एक अिग्लेज भाशेंतल्या कविच्या रुपान
जाल्या.

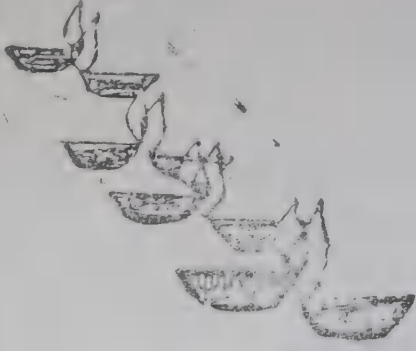
अिग्लेजींत तो अखेरमेरेन बरयत रावला.

पुर्तुगेज भाशेंत तो पयलोच आयलो तो एक समीक्षक म्हूण.
कवी म्हूण न्हय. ‘अु पोर्तु’ शारांत ‘अ आगिया’ नांवांचें अेक
नेमाळें भायर सरतालें. तांतूत ताणे अेक लेखमाला बरयल्ली. पुर्तुगेज
भाशेंत अेक व्हड कवी जल्मा येतलो, जो कामांअिशा पेल्यान वतलो
जें जें कितें दोळ्यांक दिश्टी पडटा, ताजे पेल्यान वा ताजे भितर-
जें कितें आसा-त्या, अणभवा पेलिकडल्या, तत्वाचो सोद घेत, फकत
पुर्तुगेज साहित्यूच न्हय, तर पुराय येवरोपेव साहित्य अणभवान
गिरेस्त करतलो’ हें तरेचो आत्मविस्वास ताणे हे लेखमालेंत
अुक्तायल्लो.

तो अेके कडेन म्हणटा-

खंयच्याय राष्ट्राची प्राण-शक्ती- vitality मेजची जाली
जाल्यार ताच्या सैनिकी बळग्याकडेन वा उद्योगीक वैभवाकडेन
पळोवप अपकारा पडपाचें ना. असल्या गजालींक राष्ट्राच्या जीवनांत
व्हडलेंशें म्हत्व ना. म्हत्व आसा तें ताच्या आत्म्याक. ताच्यांत नवे
विचार, नवीं मूल्यां, नवीं जीवनचर्या, नवें सृजन करपाची तांक
आसा काय ना तें पळोवंक जाय.

आनी ह्याच मापान त्या राष्ट्राचे प्राणशक्तीचो अदमास
लावंक जाय.

दिवाळी १९८९ चीं सगळ्यांक परबीं.....

आनी

नवें वर्स सुख, समाधान आनी उदरगत

हांणी उपाट भरुं अशें चिंतून.....

काणे कुटुंबीय

गोवा व्हेल्य,

गोंय-४०३१०८.

योरोपाची संस्कृताय घडयली रोम आनी ग्रेसिया दोगांन मेळून. पुणून अक गजाल विसरुंक फावना : संस्कृती निर्माण केल्ले ग्रेसियेन. रोमान ती फकत पातळायली. आयज रोमाचे फकत अवशेश अुरल्यात. ग्रेसिया आमच्या विचारांत, भावनेंत जिवी तट्टटीत अुरल्या.

रोम फकत स्मृतींत अुरलां.

‘ ग्रेसिया आमच्या संस्कारांत अजून जिवी आसा.’

फेर्नांदु पेस्सोआक पुर्तुगाल ग्रेसियेभाशेन मुखार आयिल्ले जाय आशिल्ले. नव्या योरपाचेर ताचो खोल सांस्कृतिक प्रभाव पडिल्लो ताका जाय आशिल्लो. खासा तो आपणाले कवितेच्या माध्यमांतल्यान पुर्तुगालाक हें रूप दिवंक आंवडेतालो.

तो भायर पडला ते मेरेन पुर्तुगेज भाशेंत तागेलें अकूच कवितेचें पुस्तक भायर सरिल्लें- Mensagem नांवाचें. सोळाव्या शतमाना मेरेनच्या पुर्तुगालाच्या अतिहासाची अक नवी Symbolic आनी occultist- प्रतिकात्मक आनी रहस्यात्मक अर्थावणी तातूंत पळोवंक मेळटा. पुणून हें पुस्तक भायर सरलां ताच्या आदल्या वीस वर्सांच्या काळांत ताणे कितल्योश्यो कविता बरयल्यो. तांतल्यो कांय Atena, Orpheu, Centauro, Presenca सारक्या आडमृत्युचो योग घेवन जल्मा आयिल्ल्या नेमाळ्यांनी अुजवाडा आयिल्ल्यो.

ह्या कवितांनी पुर्तुगालाच्या साहित्यिक संवसारांत तरांतरांचीं ल्हारां अुठयल्यांत.

फेर्नांदु पेस्सोआ खरो मुखार आयला तो तागेल्या मर्णा अुपरांत- १९३५ अुपरांत. अक ट्रंक भर बरप सोडून तो गेल्लो. आतां मेरेन ह्या बरपाचे अिकरा खंड अुजवाडा आयल्यात. कवितां भायर Apologia do Paganismo Cro'nicas intemporaes सारकेले गद्याचेय कांय खंड तातूंत आसात. ह्या गद्याच्या खंडांत तागेलो नदरेंत भरता तो Livro do desassossego नांवाचो खंड. अेके तरेची आत्मकथा ही तागेली- तागेल्या भितल्ल्या जिविताची. अक कथा ही- तागेल्या सृजनाचे प्रक्रियेची. लेखक म्हूण मात ताणे ह्या पुस्तकाक आपणालें नांव दिवंक ना. बेर्नार्दु सोआरिश हे नांव दिलां. फेर्नांदु पेस्सोआचें आगळें वेगळे आंग तें हें- ताच्यांत अकलो फेर्नांदु पेस्सोआच नांवाचो कवी वा चिंतक नाशिल्लो. ताच्यांत दुमरे कितले-शे स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्वां आशिल्ले कवी आनी चिंतक आशिल्ले. स्वतंत्र विचारांचे, स्वतंत्र प्रज्ञेचे. ताणेच निर्माण केल्ले.

कांय जाण दुसरीं नांवां घेवन आपणालीं बरपां छापतात. पुणून नांवां दुसरीं आसलींय जाल्यार बरप तांचेंच आसता. हिन्दितलो सच्चिदानंद हिरानन्द वात्सायन हो अज्ञेय हे नांव घेवन बरयतालो. पुणून अज्ञेय सच्चिदानंद हिरानन्द वात्सायना परस वेगळो नाशिल्लो. फेर्नांदु पेस्सोआचे आल्वरू द काम्पुश, आल्बेर्तु कायेअिरू, रिर्कार्दु रेअिश-फेर्नांदु पेस्सोआ नाशिल्ले. स्वतंत्र कवी आशिल्ले. विचारांत फेर्नांदु पेस्सोआक आनी तांकां चड-शें पडय नाशिल्ले. हेर कवी कविताच निर्माण करतात. फेर्नांदु पेस्सोआन कवी निर्माण केल्यात.

वेवसाहियांतली अक अद्भुत घटना ही.

पेस्सोअ हें तांगेलें आडनांव हे नदरेन-अुपाट अर्थांन भरिल्लें देसता. पेस्सोअ म्हळ्यार अक व्यक्ती-कोण न्हय असली. नांव गांव नाशिल्ली. परत, पेस्सोअ म्हळ्यार अक खास व्यक्ती. केदेय पुरावळीन नदरेंत भरत असली- a face in the crowd. पेस्सोअ हें अुतर लातींतल्या persona वयल्यान पुर्तुगेजींत आयलां. पेस्सोअ म्हळ्यार रुपडें. नाटकांत तोंडार घालतात तसलें.

वा म्हणुंया - सवंग.

सवंग वेगळें, सवंग घेता तो वेगळो.

फेर्नांदु पेस्सोआच्या व्यक्तिमत्वांत तांगेल्या आडनांवाचे हे तिनूय अर्थ भरिल्ले. ताका आपणांत भितर अेकीमेकींक कातरपी, अेकीमेकीं आड वचपी, कांय बडी दिश्टी पडटाल्यो. अेके वटेन विवेकाची ओड तर दुसरे वाटेन भोळ्याभावाची बड. अेकेवटेन बंडाची ओड तर दुसरे वटेन परंपरेंत संतुश्ट रावपाची बड. अेके-वटेन खातरी, दुसरे वटेन दुबाव. अेकेवटेन अळ्याचा संवसाराकडेन अेरूप जावपाची ओड तर दुसरे वटेन सगळ्यां पसून पयस-अेकलो-रावपाची बड. हे रस्सा- कशींत आपूण केन्ना हे वटेन व्हांवन वतां, केन्ना तेवटेन वतां-कोण तरी आपणाक ओडून व्हरता अशें ताका दिसतालें. हाका लागून आपूण खरो कोण हेंच ताका समज-नाशिल्लें. तो स्वताक सोदतालो.

अवचीत अक दीस फेर्नांदु पेस्सोआक फेर्नांदु पेस्सोअ मेळ्ळो !

जालें अशें-

८ मार्च १९१४ ह्या दिसाची खबर. हातांत कांय फोली घेवन तो कविता बरोवपाक बसलो. अेके अूंच अिशतांतीचेर तो अुबो रावन बरयतालो. ताची संवय ही. बरयतां बरयतां ताका कितें जालें, ताकाच सारकें समजलें ना. ताका अेके तरेची भाव समाधीशी लागली. कोण तरी ताच्यांत संचारलो आनी तो भरभरीत बरयत रावलो. हे तरेचो अणभव हाचे पयलीं ताका केन्ना येवंक नाशिल्लो. O guardador dos Rebanhos ह्या माथाळ्या खाला ताणे सुमार तीस-वत्तीस कविता- मातू थांव नासतना- बरोवन काडल्यो. बरयता तो स्वता आपूण न्हय अितलें ताका कळिल्लें. दुसरो कोण बरोवन घेतालो. आल्बेर्तु कायेअिरू म्हूण ताका ताणे नांवूय दिवन अुडयलें. नांव दिना फुडें कितें म्हूण कोण जाणा, तो ताका आपणालो गुरू कसो दिसपाक लागलो. आपूण वेगळो आनी हो आपणा कडल्यान बरोवन घेता तो वेगळो अशें खोलायेंत दिसूंक लागना फुडें- तांगेल्यो ह्यो तीस कविता सोंपोवन- ताणे दुसऱ्यो फोली घेतल्यो आनी Chuva Obliqua नांवाच्यो आपणाल्यो- फेर्नांदु पेस्सोआच्यो पांच कविता बरोवन काडल्यो. फेर्नांदु पेस्सोआक फेर्नांदु पेस्सोअ आल्बेर्तु कायेअिरान दिल्लो. मागीर, आल्बेर्तु कायेअिराक अक शिश्य दिवंक जाय अशें ताका दिसलें. तोय ताका ताच्यांत दिश्टी पडलो. ताचेर नदर थिरायता थंय भासा- दुसऱ्या तोंका वयल्यान आनीक अेकलो तकली वयर काडून येता तो ताका दिश्टी पडलो. पयल्याक ताणे नांव दिलें रिकार्दु

जाग / दिवाळी आंक, १९८१

मेणवाती

काळखाचे चाळींतल्या कुडींकुडींतल्यान
अंदल्ल्यो-जाण्टचो नेण्टचो बोबो आयकूंक येतात :
' आरे S S... म्हजी मेणवात सोंपली... दुसरी हाड '

मेणवातकार काळखांतल्यान
ताकतिकेन हेवटेन तेवटेन करता;
सगळ्यांच्या मेजार नव्यो मेणवाती लायता...
कोणाल्यो मेणवाती सबंद कडल्यात
कोणाल्यो वाऱ्यान पालवल्यात...
हांगा शेकड्यांनी मेणवाती सदां कड्यात
पूण काळोख कडना.

ह्या कामीण जाल्ल्या धुंगरल्ल्या अुजवाडाचो
आतां म्हाकाय वाज आयला..-
आता हांवें ' आरे म्हजी मेणवात सोंपली ' म्हणपाचें-
बंद केलां

आतां हांवें काळखांतच रावपाचें थारायलां;
केन्नायतरी घसघशीत फांतोड जातली
हाची म्हाका मुलूस लागल्या...

- सुदेश शरद लोटलीकार

रेअिश. दुसऱ्याक दिलें आल्वरू द काम्पुश... तांच्योय कविता ताणे बरोवन काडल्यो. हर्शीय जाल्यार, कविता कशी ' येता ' हें समजना. कवींक सारकें सांगूंक येना. पुणून ती येता ही गजाल खरी. तातूंत दुबाव ना. कविताच न्हय, निबंदूय येतात. कथाय येतात जावंक जाय. सृजनाची ही प्रक्रिया मोटी गूड. तिचो थाव लागना. फेर्नांदु पेस्सोआत ही जी प्रक्रिया चल्ली ती गुढांतली गूड. ताका हे जे हेवटेन तेवटेन कोण ओडटाले तांकां ताणे- ताका खबर नासतना- आपणां पसून मुक्त केल्ले- तांकां खेरीत व्यक्तिमत्त्व दिवन तो मेकळो जाल्लो. आनी हे प्रक्रियेंतल्यान खास तो- फेर्नांदु पेस्सोअ- तांचे पसून मुक्त जाल्लो.

फेर्नांदु पेस्सोआक तांगेलें खाशेलें फेर्नांदु पेस्सोअ हें व्यक्तिमत्व ह्या आल्बेर्तु कायेअिरू, रिकार्दु रेअिश, आल्वरू द काम्पुश हांणी मेळोवन दिल्लें.

फाम ही अेक मोटी विचित्र देवता-

अेकाद्र्याचेर ती केन्ना केन्ना अितली प्रसन्न जाता की लोक कितलो तेंप ताचेंच नांव घेवपाक लागतात. अेक दीस अवचित् फाम ताका सोडून वता. मागीर ताका सगळेच विसरतात. कांय-जाणाचेर ती आरंभा सावन प्रसन्न जाता-ते आमा सर तांच्या सांगातांत रावता. ते गेले अपरांत ती कडेक सरता. परिणामः व्हडले

Wishing a happy Diwali
and
prosperous New Year !

Phone : Office 21834
Res. 20022

SAGLANI & SONS

Dealers in :
Ind. Gases, Old Earthmoving Machinery
and all types of M. S. Scrap.

Dr. Kamat Bldg.,
Khareband Road,
MARGAO - GOA

हडले अवचित् अक दीस विस्मृतिच्या गुपाट काळखांत लिपून ना जावन वतात. कांय जाणांक ती मेले अपरांतूय कितलिशींच वर्सा-
न्ना केन्ना युगांचीं युगां मांगात दीत रावता. पुणून कांय जाणांचेर
ते मेले अपरांत, प्रसन्न जाता. अक फावट प्रसन्न जातकूच, जिवो
नासतना ताका कोण लेखी नाशिल्लो, ताका तो गेले अपरांत
गळेच मानपाक लागतात. अतलेंच न्हय, खंयच्याय जिव्या मनशा
रस चड ताचो प्रभाव लोक अणभवूंक लागतात.

काफकाच्या वांट्याक हे तरेची फाम आयिल्ली.
फेर्नान्दु पेस्सोअ हांच्यांतलोच अक आशिल्लो. तो जिवो
नाशिल्लो तेन्ना- खुबूच थोडे लोक सोडल्यार- पुर्तुगालांत ताका
कोण सारको वळख लेगीत नाशिल्लो. तो गेलो आनी तो केरो
हड मनीस आशिल्लो तो कळळो. ताचो प्रभाव आतां सगळेच
अणभवूंक लागल्यात. अतलेंच न्हय, तागेली हो प्रभाव दिशीं दिशीं
गडत वचूंक लागला. आयज, निखटो पुर्तुगाल न्हय, तर अरुखो
वांसार फेर्नान्दु पेस्सोअ कडेन विश्वसाहित्यांतली अक नखलामी
हूण पळोवपाक लागला.

प क प आनी ट क ट जोडूंक आयलें म्हूण मनीस कवी जायना.
कोडू गोड अणभव छंदांत वा मुक्त-छंदांत बसोवंक आयले म्हणूय
कोण कवी जायना. कसलीच पर्वा करी नासतना काळजाच्या खोल
गळांत अडी घेवपाचें साहस जो करता तोच खरो कवी आसता.
फेर्नान्दु पेस्सोआचें खरें व्हडपण ताच्या हा साहसांत आसा.

दुदेंव म्हजें, तागेल्यो कविता वाचून दाखयतलों म्हळ्यार,
आयज नवे पिळगेंत पुर्तुगेज जाणा जाल्लो कोणूच ना. आनीक,
कित्याक न्हय, फकत फेर्नान्दु पेस्सोअ वाचपाक आमकां पुर्तुगेज येवंक
जाय आशिल्ली.

फेर्नान्दु पेस्सोअ हांच्या कवितांचो भावानुवाद

फेर्नांद पेस्सोअ ह्या पुर्तुगेज कवीन स्वताभायर Alberto
Caeiro, Ricardo Reis आनी Alvaro Campos
अश्यो वेगळ्यो व्यक्ती कल्पून, तांच्यो म्हूण कविता रचल्यो.
हांतल्या दर एकाची वृत्ती-प्रवृत्ती सामकी वेगळी-वेगळी. तांतल्या
आल्बेर्तु कायैर हाच्या पांच कवितांचो भावानुवाद सकला दिला.
आल्बेर्तु कायैरु हो परंपरेची बंधनां तोडपी, देव धर्म-बंधना मानपी
न्हय आनी संवसाराकडेन वस्तुवादी नदरेन पळयता पळयतांच,
आपणाल्या भावविश्वांत गूळ जावन केन्ना केन्नाय अस्तित्वांतलेंय
अस्तीत्व नाकारपी. आल्बेर्तु कायैरु हांच्यो ह्यो कविता मुळांतय
मुक्त छंदांतच आसात.

(१)

देवाविशीं चितप म्हळ्यार देवाचीच अवज्ञा
कारण देवाक, ताका आमी वळखल्लोच नाका
आनी देखूनच ताणे आपणाक
कोणाकच दाखोवंक ना. . . .

जावंया आमी सादेसुदे आनी शांत
व्हांवते व्हाळ आनी रुखांवरी
मागीर देवच आमचो भोग करीत
सोबीत अशे आमचेच
रुख आनी व्हाळ खळयत
आनी हाडीत तो आमच्यांत
आपणाल्या वसंत रुतूतली पाचवी कांत
आनी सगळें सोपत तेन्ना
• एक व्हांवती न्हंय जंय आमी शेवटाक पावत. . . !

• • •

(२)

हांव एक राखणो- मेंढां राखपी
मेंढां हेंच म्हजें चितप वर्तप
आनी म्हजें चितप म्हळ्यार सगळें अघटितच !
हांव चिततां दोळ्यांनी आनी कानांनीय
चिततां आनी हातांनी आनी पायांनीय
आनी नाकान तशेंच तोंडानय

एका फुलाविशीं चितप म्हळ्यार
ताका पळोवप आनी हुगपय
आनी खावप एक फळ म्हळ्यार
-रुच जाणा जावप

हेच खातीर जेन्ना तापिच्या दिसा
सोंमूंक जायना, जीव तळमळटा
भायर हरयाळेचेर हांव
गुठली करून शेंवटां
धगधगते दोळे धांपून घेतां
आनी सगळे कुडीसयतच
वास्तवाचो अणभव घेतां. . .
सत्य होलमता आनी खोशी जातां.

• • •

(३)

चात्रें जेन्ना येवन तणाचेर शिवरून पडटा
नकळों, कितें कितें म्हाका येवजून येता
लोक पदांतल्यो काणयो सांगपी •
म्हातरे वावराडेचो आवाज
कानांकडेन गूं गूं करूक लागता
आनी छळ-पिडणूक भोगपी भरग्यांक

आघार दिवंक

रातच्या वेळार मार्गावयल्यान चलत वचपी
भिकाऱ्याच्या न्हेसणांतली
सायबीण मांय कशी दिसूंक लागता...

हें सगळें जर हांवें
खरें मानपाचें नासत जाल्यार...
कित्याक तें चाल्लें येवन
तणाचेर शिवरत आसता ?

(४)

ते बायेकडेन आसा एक पियानो
कितलो तरी तो खोसदिणो...
पूण न्हय तो
व्हांवते न्हंयेइतलो
आनी न्हयच रूखावळीच्या
मंद सळसळपाइतलो !...
पियानो ? जायच कित्याक ?
आहकुपाक फकत कानच पुरो
आनी सैमाचो मोगच खरो

(५)

आसात कवी... कलाकार म्हणपाचे
ते रचीत आसतात कविता
थवय फळयेक किसुळ मारतात तशे...

आपशीं फुलूंक येना !... केदी खंतीची गजाल ?
दुरीग बांदिल्लेवरी कडव्यांचेर कडवीं दाळप
तीं बरीं दिसता जाल्यार पळोवप
नाका दिसता तें काडून उडोवप... !

बरे भाशेन सजयिल्लें एक घर म्हळ्यार
जंय संबंघ संवसार
थंय नासता कसलोच फरक...
बरें तें सदांच बरें... सदांच सारकें...

० ० ०

हाचेर चिंततां, तरी पूण ना चितिल्लेवरी-
कोणेय केवळ खास घेतिल्लेवरी
आनी नदर मारतां फुलांचेर
आनी हांसतां मुमुरखोंच...
नकळो हांव कितें तें तांकां कळटा जाल्यार
म्हाकाय तांचेविशीं कांय कळना...
पूण एक जाणां :

—सत्य तांच्यांत आसा, म्हज्यांतय आसा
आनी आमच्या रासवळ देवपणांतय आसा
सगळें सोडून संवसारांत जियेवपांत आसा.
खोशेभरीत रूतुचे होटयेंत धोलपांत आसा.
आमकां न्हीद पडटा आसतना वाऱ्यान

० ० ०

येवन गीत गावपांत आसा
आनी आमच्या सपनांत आनीक
सपना नासपांतय आसा

भावांनुवाद करपी : नागेश करमली

दिव्याचो पर्जळ आयज फांकूं नवें वर्स उजळ जावंक पावूं

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिश्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेस बरी वेवस्ता - अँयर-कंडिशनड कुडिची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

(१)

र्यानि
काळीं सकाळीं
जवाडाची घुरी घालनाफुडें
मळब
रपकावल्या दोळ्यांनी
डाक
दीत रावता
ानी तें आपली पाचवी
बटबिटी नदर वरशी करून
मळबाक ओखेता ...

(२)

दसाचें
मळबांत मळब
ानी
डा मातयेंत
मळां-मुळां रोमून
आपल्या जाग्यार उबें
वट्ट.

(३)

धाय दिकांनी
उटंगार काळोख ;
पूण मळब
मोटें नाड... निखटयो
नखेत्रांच्यो दिवटयो गच्च पेटोवन
खंय उडून गेलां
कोणाक खबर !

(४)

रातीचें
झाड लेगीत
थान्यार ना.
जाग्यार ना.
आपले विशाळ सावळेची
पसय पसरावन तेंय
भोवती-भारथशें
संचाराक गेलां...

मळब आनी झाड

(५)

पयस पल्ल्या
दिठयेच्या गांवांत
चान्याचो चंवर फुटिल्लें
एक
नितळ अशें तळें आनी
ताच्या धव्याफुल्ल काठावेल्यान
लज-भीड सोडिल्लेवरी
झाड

नाका तितलो ओणोव घालून
पाण्यांत
आळून आयिल्ल्या मळबाचो
उमो घेता ...

(६)

भास-अभासांच्या
झुल्यार बसोवन म्हाका
झोंपय दिवपी
ही वेळ देदीप्य अशा
दिश्टाव्यान भारावल्या
म्हणून
झाड-मळबाचें नातें
म्हज्या शिरंवांतल्या रगतांत
रुजून आयलां.

(७)

आतां
म्हज्या दोळ्यांत
मळब
आनी तना-
-मनांत उदेल्लें
एक झाड.

(८)

दोळ्यांनी
दिको सांसपिताना
सदांकाळ उजवाडाची धार
हांव आंगमाथ्यार घेतां ;

आतां
अट्टश्टाकय एक
तेजीश्ट अशी देग फुटल्या
आनी झाडाचे खांदये-खांदयेर
हालत-धोलत
अप्रुपाचीं सवणीं गायतात.
सासणाचे सासायेचें गीत.

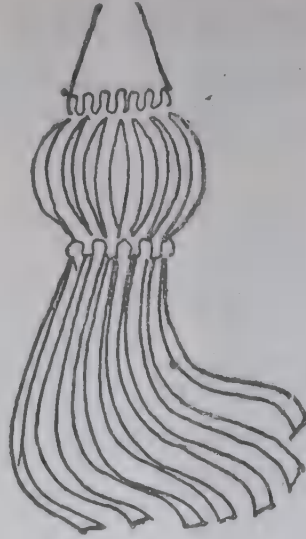
(९)

मळब
लिक्क निळें
मनांतल्या मनांत भुकुटून
दोळ्यांत हारशेलां आनी
सप्नांचीं धुंगरां बांदून
झाड
भायर-भितर पालेता...
वसंत ऋतु
आतां पयस ना !

(१०)

मुदलांत
नांव-गांव नाशिल्लीं
पिशेपणां पांगरून आज
हांव खंयच्या वेगळ्या
विश्वांत वावरूंक पळेतां,
जंय रात-दीस ह्या
संवसाराच्या नेमापेल्यान सुर्या
दोळ्यांतल्या मळबाक सादयत रावता
आनी आठय आंगांनी
फुलून आयिल्ल्या झाडाची
पांचवोचार उजवाड वियेल्ली, सावळी
म्हज्या रंद्रांरंद्रांत कार्तिकांतली
फांतोड कशी फांकल्या...

— शंकर रामाणी

Wishing a happy Diwali and prosperous New Year !

Quenim Enterprises

- ★ **M/s Purxotoma
Ramnatha Quenim**
- ★ **Mandovi Hotels Pvt. Ltd.**
- ★ **The Mondovi Bakers
& Confectioners**
- ★ **M/s Apurva Enterprises**

PANAJI-GOA

बींय ना... भातूय ना

— माया खरंगटे

तीन वर्सां जायत आयलीं, कायतानान ताजे भावजेक—रोजीक शिर्विस करपाक म्हूण दुबय व्हेल्ली. तेन्नाच्यान दोगांय गोंयांक येवंक नासलीं. पयलीं पयलीं दोगायनीय चिटयो धाडच्यो. कामाचो भार वाडिल्ल्यान गोंयां येवंक मेळना म्हूण चिटयेंतल्यान चुरचुरचें, हुस्कारे सोडचे...

घर फिरतकच घराचे वांशे फिरतात तशें कोंयसांवाचें जाल्लें. ताचो वेळ साप्प फिरिल्लो दोगांय भुरगीं ताजेर कसोच विस्वास दवरूंक तयार नासलीं. आज तींय ताच्या पाख्या पोंदच्यान पयस वचूंक भायर सरिल्लीं.

‘रांडलान मुजो पोत्तून गात माल्लो. माका साप नागडें केलें. देवा तिका बोगशी नाका, किड्यां मोरोण दी.’ कोंयसांव जिवाच्या आकांतान खेपत रावलें.

रातिचें पांगरून घेवन सगळीं घरांत थंड न्हिदिल्लीं. कायतानालें घर मात रातिच्या पांगरूणा पोंदच्यानय उळउळटालें. कायतान हांतरूणार बसून विडयो फुंकतालो. कोंयसांव आपल्या हांतरूणार न्हिदून थीर नदरेन कायतानाक पळेतालें. विडयांर विडयो ओडटा म्हणजे कितेंयतरी म्हत्वाचें सांगूंक सोदता हें कोंयसांवान ताडिल्लें. तें ताच्या उलोवपाची वाट पळेतालें.

‘कोंयसांव वो कोंयसांव.’

‘कित रे? तुका आजून नीद येना?’

कायताना वटेन कूम परतीत कोंयसांवान विचारलें.

‘ना गो, मुज मोतीं कित येयलां जाणां?’

‘केदोना सान चोयतां, इडयांर इडयो वोडून कित चिंतिता?’

आंव येशें मोणी, आमगे लोरेंस वोचून वोरोस जायत येयलें आतां.

‘वोय, फाल्यां मोयन्या सोळायेर तेगे वोरोसा मीस. रोजी पोयर बाजरां मेळलोलें. साप जालां बाडें, रुजारिचे आनी नोदोर घालपा ना.’

‘वोय तेंच मोणी आंव, रुजारा पोरा चुरचुरे.’

‘नूं आनी, इतू लानपोणा पाय वोयतोकीर आनी कित जावपाचें. तितू तेगे मामये पाड पोडलां. रोजी जोरोवन हाता हुंयती. ती लांबे मिंगली बायल सांगता माका.’

रोजीचो उगडास येना फुडें कोंयसांवाचे दोळे भरून आयले. ताणेंच मोटे उमेदीन रोजीक काजार करून हाडिल्लें.

कायतान आनी लोरेंस दोगच भाव. बापूय पयलींच गेल्लो. कायतान २० वर्सांचो आसतना तांची आवय पेडचार जाल्ली. थोडे दीस मामान तांकां आपणागेर दवरलें. अनाथ भावरांक कितलो तेंप पोमप हो प्रस्न मामीक खरजतालो. मामाकय हुसको आशिल्लो. ताणे युक्त लडयली. आपले धुवेलागीं कोंयसांवाकडेन कायतानाचें काजार करून दिलें आनी भयणीचो संवसार परतो उबो केलो.

कोंयसांव हांसत्या मुखाचें चली. कामाक वाग. लावनपुसून संवसार करता. लोरेंसाक भावावरी वागयतालें.

वर्सा भितर कोंयसांवान एके सोबीत चलयेक जल्म दिलो. ह्या बाळटेरांत कोंयसांव मरचेले बांचले. आनी आनीक बाळंतपण तांका झेपचेले ना म्हूण दोतोरान स्पश्ट सांगले. दोतोरालीं उतरां आयकून कायतानाक खूब वायट दिसले.

‘बाब तोरी जावपाचो’ रडकुऱ्या आवाजांत ताणें म्हळें.

‘तितू कितें, आमी बायेकू शिकोप दिन वोडले कोरया.’ लोरेसान ताका धीर दिलो.

गिमयान स म्हयन्याचें आसतनाच लोरेसाचें काजार जालें. लोरेसाक पयलो चलो जालो. कोंयसांव आनी कायतान खोशेन फुल्ली. कायतानान लोरेसाक सांगलें, ‘जाणाय लोरेस, वो बाब मुगेलो, तूं रोजीक आनी एक बाब दी.’

आनी बाबय जालो ना, बायय जालें ना. रुजार दोन वर्सांचो आसतना लोरेस माडा वेल्यान पडून मेलो.

कितलो वेळ जालो कोंयसांव आपल्या चितनांत शेणिल्लें. कायतान उलयत आशिल्लो. ‘रुजारीचें पोडटा माका, आमगे

घोरांत एकलो बाब तो. गिमयाना फाटल्यान तुगे आनी बाब जायत म्हणपा कांय आस ना. दोतोरान साप सांगिलां.’

मनांतली गजाल कोंयसांवाक सांगूंक ताका धीर येनाशिल्लो. हांगच्यो थंयच्यो खबरी काडून तो धीर एकठायतालो. कोंयसांव ताजो सभाव जाणा आशिल्लें. ताणें विचारलें ‘आरे कायतान, आज पोस्तुन ही सोगळी रेनोडें कित्या लायल्या? कित सांगूं सोदितां?’

‘बेस्टें तापनाका गो. आंव कित मोणी जाणां, आतां आंव दुबाय वेंतलो. तूं आनी गिमयान इंगा एकलीं रावतोलीं. माका बेस्टो उस्को.’

‘कित्याको? येर बायलो रावनांतू? मुगे तोरी गिमयान आहा. येच चिंतिता तूं येदो वंगो तूं?’

‘ना गो, आंव मोणी रुजारी आनी रोजी आमी इंगा हाण्ण दोवोलीं जाल्यार? तुकाय सांगात जातलो. आनी आमगे बाब आमचे बोग्लेक उत्तोलो.’

इतलो वेळ तयारी करून ताणें एकदाचे

मनांतले विचार सांग आनी दुबाव-भरी नदरेन कोंयसांवाक पळेत रावलो.

‘वोय फोरें तुजें. गिमयानाकूय सांगा मेळतोलो पूण कायतान...’

एकदांचो ताजो हयकार आयकतक आनी आनीक ताजो ‘पूण’ आयकुपाची तयारी नासली. ताणे बेगीन बेगीन म्हण ‘तुजेरी सोगळें आहा. तुवें रोजी बोयण बाशेन सांग्वाळूं जायें. आपूण देरागे येव पोडलां येशें तेका केन्नाच दिसूं फावना.’

कायतान ताका फुसलायत रावलो. सट करून नाका म्हणत म्हूण ताका भोंवतण दिसतालो कोंयसांवाच्या एका मनाक काय तानाचें म्हणणें पट्टालें, दुसऱ्या मनाक मात हुसको जाल्लो. तरी ताणें म्हळें, ‘भिनाक तूं कायतान, रोजी आंव सेपराद केदन सोजमुचिना. रुजारी तोर आंव मुगलो चेडें मोण्टाली. तारीय पूण...’

‘मुजी मोण बायल ती तुजेर पातयेव आंव दुबाय वोयतां. चीट दाडून सगळच होबरी कळोय माका.’

ताका आनी आनीक उलोवपाकच ता

Acceptance, love and nurture
nourishment for his body
stimulation for his mind.

Every mother wants to provide all these.
Yet she can always do so.

Poverty and privation.

Sharing the burden of earning for the family
lacking the health or energy on being in a remote area.

These and other related factors hinder her mothering.

In such cases, Government intervention with suitable aid
is required.

Integrated Child Development Service is the pledge made
by the Nation and is being fulfilled through the
Integrated Child Development Services Projects set up
in the State.

Issued by :

Directorate of Social Welfare,
18th June Road, Panaji - GOA.

दिलें ना. गिमयाना वयल्यान हात घालून तो कोंयसावाक पोशेंक लागलो. ताजे तकलेंतलो व्हड हुसको पैस जाल्लो. ताका पोशेंतां पोशेंतां कायतानाचो हात थीर जालो. हुसक्या मेकळो जाल्ल्यान ताका रोकडीच म्हूण आयली. कोंयसांव मात साप्प जागें आशिल्लें. मातय गणमणनास्तना ताणे घोवाक उतर दिल्लें, आनी आतां भंयाचो कावळो ताज्या मनांत धिट्टी घालतालो.

‘रोजी मूण सुमरा ना. तेजी बोनी तेका तरास दिता वोगी नू. लोकां घोरा रावोन तेंकाच पिशार काडलीं मूण जाता?’

जावेल्या सभावांतले खांची-कोंयणे याद जावन ताजो भंय वाडटालो.

रात एक एक पांवडो चडटाली. सगळे-कडेन थंडाय पातळिल्ली. कोंयसांवाच्या मनांत मोड धुमशेण कांडतालें. ‘एकेवाशेन चोळ गेल्यार कायतनागे होरें, रुजार आमगे एकलो बाब, तेका शिकोप दिवपा जायें. वडलो कोरपा जायो. तेगे माम तेका फोकोत गोरवां फाटल्यान धाटा.’

रुजाराचे गदीन ताज्या मनांत नाचपी जावे विशिची जळमटां फाफडून उडयलीं. मुमुख्यानी रुजारीचो फुडार तेळपी कोंयसांवाक न्हिदेन अळंग पोशांत घेतलें.

-X-X-

‘रोजी, ओ रोजी हुंय आहा गो?’

‘कित जालां गे होनये? इतू आबूज कित्या जाल्या?’

‘आगो, कायतनागे चीट येदल्या ही जोग. वाच.’

शेणी थापपाच्यो अदर्शारूच उडोवन तें चीट घेवन घरांत आयलें. मोटे उमळशिकेन कोंयसांवान चीट जावेच्या हातांत दिली. शेणा हात धुवपाचें भान ताका नासलें. रोजी चीट आरती परती पळेताना कोंयसांव मनांतल्या मनांत तातूंत कितें बरयलां आसतलें हाजे आडाखे बांदतालें. मात्सो बदल सोडलो जाल्यार कायतानाल्यो चिटयो चडशो एकेच भशेन आसतात. कोंयसांव मात तितलेच उमळशिकेन दोन दोनदां चीट वाचून घेता. विचार फाफडून कोंयसांवान रोजीकडेन पळेलें. रोजी चिटयेची घडी करून व्हिस्तीदाच्या बोलसांत दवरतालें.

‘हें कित रोजी? चीट वाचनी?’

‘तुक नू ती. माक येयल्या.’

‘आज तुका धाडल्या कायतनाग? वाचून सांग मुणो कित मुटा तो? बोरो आहा मुणो तो?’

जावेक चीट धाडल्या हाजें मातय वायट धरनासतना कोंयसांव प्रस्नार प्रस्न विचारतालें. रोजी थंडसायेन दुकरांच्या धोणांत कुंडो कालयतालें.

‘मुज भावागे चीट ती.’ कोंयसांवाक पळे नासतना रोजीन सांगलें.

‘तुगे भाव कोरमोण्या आहा मुणो. ही चीट दुवायची’ दुवावीक आवाजान ताणें विचारलें.

‘पावलू गे फोबोर करना आंव’ धोणाची बालदी उकलून पोरसांत वतां-वतां रोजीन सांगलें. कोंयसांव अजापान भायर वतल्या रोजीची फाट पळेत उरलें

‘हो आनी फुंयचो भाव येयलो?’ तें ओठातल्या ओठांत पुटपुटलें.

दुवावाची पाल ताज्या मनांत चुकचुकली. पंदरा दीस पयलीं कितेरमानान सांगिल्ली खबर ताणे हांसून उडयल्ली. फकाणाचेर घाल्ली. आज ताका परतीं परतीं कितेर-मानालीं उतरां येवजतालीं.

‘बाय कोंयसांव, इतू सादेगोणान रावं नाका. जाये पातयेनाका. रोजी येर नू. तूं फोटोतोलें.’ खळखळून हांसत अभिमानान कोंयसांवान तिका जाप दिल्ली. ‘भियेनाका तूं कितेरमाना, रोजी कमलेंय आसूं, मुज घोवा आंव बेस बरें ओळकून जाणां.’

देड वर्सान कायतान घरा आयिल्लो. व्हडल्या गोंयच्या फेस्ता मेरेन तो उरतलो म्हूण कोंयसांव खोशेन फुलिल्लें. दुबय गेल्लेकडेन कायतानाक राखचो म्हूण ताणे आंगवण केल्ली. ते खातीर फेस्ता निमतान अख्खो दीस तांणी गोयां रावपाचें थारायलें. रुजार आनी गिमयानाच्या खोशेक शीम मेर उरूं नासली. ताणी आपल्या इश्ट इश्टीणींकय थंय आपयल्ली. सगळींच जाणां उमेदीन दुसऱ्या दिसाची वाट पळेटालीं.

सांजवेळचें निखल्यांत वचपाचें काम कोंयसांवालें. कायतान येत पसून घरा आसल्यार तोय ताचे बरोबर शेतांत वेतालो. वेतां-वेतां देड वर्सांत घडिल्ल्यो खबरी

आरतून परतून विचारून घेतालो. प्रत्येक फावटी तितलेच उमेदीन कोंयसांव ताका सांगतालें. ह्या दिसांनी दीसभर बडबडल्यार लेगीत ताका पुरो जाय नासलें.

रोजीचें तोंड बावून गेल्लें. ताणे उलोवपय उणें केल्लें. उमथे मानेन तें काम करतालें. सदांच भयणीचे मायेन रोजीची वासपूस करपी कोंयसांवाक ताजेकडेन लक्ष दिवक मातय फाव नासलें. तें कायतानमय जावन गेल्लें.

आयज तें कायतानाक खबरी सांगत सांगत मिरसांगो शिंपतालें. उलोवपांत गुल्ल जाल्ल्या कोंयसांवाक फाटली दांदी दिसली ना. पांय तिरपून तें पडलें. दोनय हातार उखलून कायतानान ताका घरा हाडलें. आपल्या हातान खोबरेल लावन खतखतीत उदक सोडलें. पायांतल्यान कळो येतामआतना लेगीत घोवाचो मोग पळोवन तें मुखावलें.

दुसऱ्या दिसा सकाळ फुडें ताजो पांय सुजून येदो मोटा जालो. तो पळोवन सगळ्यांची तोंडां बावन गेलीं. रुजार आनी गिमयान तर रडूंक पावलीं. आपल्याक लागून तांची उमेद मोडप कोंयसांवाक मानवलें ना. ताणें बेगीनबेगीन सांगलें, ‘रोजी, तूं आनी कायतान भुरग्यांक घेवन बोसाय फेस्ताक.’

मातय अतमन नासतना रोजी तयार जालें. कायतानाक बायलेक एकटी सोडून वचप मानवलें ना. तो फाटीं-फुडें जावंक लागलो. कोंयसांवान ताका फोर्सान तांचे बरोबर धाडलो.

सांजवेळा सगळीं हांसत खेळत घरांत आयलीं. रोजी पुराय बदलिल्लें. ह्या दिसांनी ताज्या तोंडार आयिल्लें मावट नाच जाल्लें. भुरग्यांवरी तेंय खबरी सांगतालें.

रोजीक तांचेवांगडा एकटयारूच धाडचें पडलें म्हूण कोंयसांवाच्या मनाक खातालें. आतां ताजो मुमुखो चोरो पळोवन कोंयसांव धादोसलें. ताणे मनांतल्या मनांत म्हळें-येशेंच हांसोत राव मुजे बोयणी, हांसोत राव-

आनी तेदुसऱ्यान रोजी बदल्लें तें बदल्लेंच. कोंयसांवा कडेनय वागपाची ताजी तरा बदलिल्ली. हालीं तें वोगीच कितकीट करतालें. कोंयसांवाकडेन सर्त करतालें.

With Best Compliments From :

J. M. BAXI and Co.

16, BANK STREET, P. O. BOX No. 731

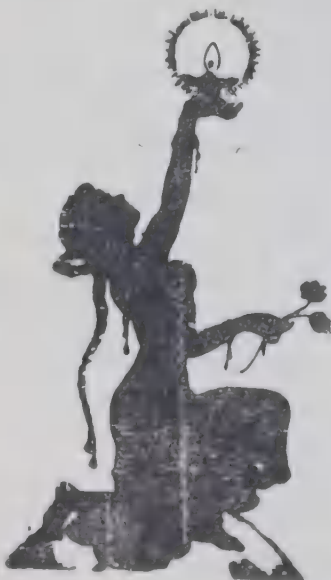
Bombay~400 023.

***Steamship Agents
and Stevedores***

✱ Gram : ' BAXICO ' (at all places)

✱ Phones : 253871, 258381

✱ Telex : 2549, 2439 & 4172 Bombay
220 Bhavnagar, 2765 & 7589 Calcutta
372 Cochin, 225 Jamnagar, 202 Kakinada
210 Kandla, 2526 & 2026 New Delhi, 243 Paradip,
2327 Vasco, 204 Veraval, 232 Vizag,
761 Bangalore, 416 & 626 Madras,
241 Mangalore, 284 Bhubaneswar,
614 Ahmedabad.

‘ कोल्ल चाळवोलां मुस्ता तेजें ’ आपले
उतरच म्हणून कोंयसांवान ताजेकडेन चड
क्ष दिलेना. पूण ताजी आयची तरा पळो-
न तें दुखावलें. ती चीट कायतानालीच
जाजे विशीं ताका खात्री आसली. ताज्या
क्षराक तें वळखतालें. आपल्याक वाचूं बरो-
क येना हाजें ताका पयलेच खेप खूब वायट
इसलें. ‘रोजीको केसो घूट चोलता तेगेलो?’
येवजणेंत पडलें.

‘ कोंयसांव, तुयें घोवा बाराबोर रोजीक
गाडलोलें ? तुका येच्या कितें जातालें ? ’

‘ कोंयसांव, बुरग्यांनी फेस्ता फोबोर कांय
सांगली ना तुका ? ’

‘ दीस बोर रोजी तुगे घोवा बाराबोर
गाटा ? तुजे बाशेन सोगळीं आसताय सोम-
गोता तूं ? बावरातीपोणाक कितें म्हणचें
तुज्या ? ’

फेस्त जातकच एकएकटयान ताका
प्रसवडीं विचारिल्लें. ताणे जणेकाक हांसू-
हांसून भानडायल्यालीं. कितेरमानान तर
ताका स्पश्ट सांगिल्लें. पूण ताज्या मनांत
मेळीत वायट विचार आयलो ना. आज मात
सगळ्यांनी उलोवणीं वेगळें वेगळें रूप घेवन
जाजे मुखार नाचूं लागलीं तांतलो अर्थ
ताका होलमत गेलो. ह्या दिसांतली रोजीली
भागणूकय ताज्या दोळ्यां सामकार नाचूं
लागली. सगळें सोंसूं नज जावन ताणे शेणा
हातानच तकली गच्च धरली आनी तें
थंयच फतकल मारून बसलें.

- X X -

‘ कोंयसांव ओ कोंयसांव, आहा मुणो ? ’

‘ यो, यो, आज मुज उगडास येयलो ? ’

‘ चोय कोंयसांव, फाल्यां आमगेर
सायबीणीक यो आं. ’

‘ फाल्यां आडटा सायबीण ? सोगळीं
घोरा सांगोन जालीं ? ’

‘ ना गो, आंव आतां बायर सोल्लां. ’

‘ आमगेर सनवारा आडया मुंटां
सायबीण. बुरगीं घारा आसता नूं ? ’

‘ सनवारा आडटा ? कायतान केदना
पावता तोरी ? ’

‘ तो आनी आतां फुंय गो ? माया
मोयच्या येता जाल्यार चोवया. ’

‘ आगे बोयणी, कायतान आनी तुगे जाव

बोमय पावल्यांत. आज दोन दीस जाले. मुगे
इरमांव तेंचे बाराबोरी येयला. ’

‘ आगे मुज आवोय, फोरें सांगोता तूं ?
तशें जाल्या आज फाल्यां पाऊं जाय तेणी. ’

खिणामरांतच कोंयसांव आनंदीत जालें.

‘ बोरें कोंयसांव, ती येयल्यार तेंकांय
घेवन यो. ’

‘ ओय, येतां, तुका येर कोडें सांगो जायें
नूं वोच तूं. ’

कोंयसांवाक शेजान्न केंन्ना वेता शी जाल्लें.
हरशीं दारांत कोणय आयल्यार तें वर भर
तरी बसोवन घेतालें. मागीर ताका झांकूक
खंयचोय विशय चलतालो.

आज ताका झांकडी नाका आशिल्ली.
इतल्या तेंपान कायतान गोंयां येतलो. घरा
येतलो. कोंयसांव भुल्लुसून गेलें. कितें करूं
कितें नाका अशें जावन खीणभर तें वोगी
रावलें. ‘ सायबा, गोर सगळें बुरशें आहा ’

शनवार आयतार सोडल्यार हेर दिसांनी
तें घरांत सान्न मार नासलें. धड रानय
नासलें. एकट्या खातीर सगळें करपाक
ताका वाज येतालो. सान्न हातांत घेवन
ताणे घर निवळ करपाक सुरवात केली.

तीन वर्सां जायत आयलीं, कायतानान
ताजे भावजेक-रोजीक शिर्वीस करपाक
म्हूण दुबय व्हेल्ली. तेन्नाच्यान दोगांय
गोंयांत येवंनासलीं. पयलीं पयलीं दोगांयनीय
चिटयो धाडच्यो. कामाचो भार वाडिल्ल्यान
गोंयां येवंक मेळना म्हूण चिटयेंतल्यान चुर-
चुरचें, हुस्कारे सोडचे. कोंयसांवान तांकां
चिटयेंतल्यानच फुमलावचीं, आपल्याय मनाक
धातारचें.

दुबयच्यान दोगांयचोय चिटो येवंच्यो
बंद जाल्यो. कोंयसांवाच्या मनांत पाल
चुकचुकली. लोक नाका आशिल्लें कुच-
कुचताले. कोंयसांवान फाट परतिली की
ताका आयकूं येशें उलयताले. सुरवेक
कोंयसांव घोवालो पाखो घेवन झगडटालें.
चीट येवंची बंद जातकच ताजो दुबाव
बळावलो. तें भितल्ले भितर घुस्मटूंक
लागलें ताका कोणाकडेन उलोवपाचोय
चोरी जाल्ली. तांतुंतल्या तांतूत ताका
एकूच समादान मेळटालें, भुरग्यांक
दोगांयत्योय चिटयो येताल्यो.

आयज तीं दोगांय मुंबय आयिल्ल्याची
खबर आयकुनच तें फुलून आयलें. फाटलें
सगळें विसरून तें तयारेंक लागलें. मनांतले
जळमटीक ताणें सान्न मारून उडयलें. घर
निवळ करून तें हेर तयारेंक लागलें.

पांच दीस कोंयसांवान घोवाची आनी
जावेची वाट पळेली. दोगांयचोय पत्तो
नाशिल्लो. कोंयसांवाचें ब्रोंड बावून गेलें.
ताणे फाफडून उडयल्ले विचार ताज्या मनाक
परते दसले. ताणे खात्री करपाक आगोस्ति-
नाक विचारचें थारायलें. मनांत एक दुगदूग
आशिल्लो. खंय तरी इत्लीशी आशा हुम-
कळटाली ‘ घडये तीं येयल ना मिस्ता,
शेजान्नीन किते आयकिलां तिका फोबोर ’

आपल्या मनाक धीर दीत तें आगोस्तिना-
गेर गेलें. थंय ताजी उरिल्ली सुरिल्ली आशा
करपून गेली. एक जड-जड वर्जे माथ्यार
घेवन तें आयलें.

आगोस्तीन, कायतान आनी रोजी दुबा-
यच्यान वांगडाच आयिल्ली. घोबी तालाव
कुडांत ताणी एक रात काडिल्ली. दुसऱ्याच
दिसा आगोस्तीन गोंयां येवंक भायर सरलो.
ताजे वांगडाच सगळें सामान घेवन तीं भायर
सरली.

‘ आमी सोयऱ्यांगेर वयतां. ’ वतां वतां
तांणी आगोस्तिनाक सांगलें.

आगोस्तिनाली खबर आयकून कोंयसांव
थंयचे थंयच शेळलें. दुसऱ्या दिसा हाँस्टेलांत-
ल्यान भुरगीं घरा येवपा आशिल्लीं. तांकां
कांयच कळोवचें ना अशें ताणें मनांतल्या
मनांन थारायलें. लोकांची कुचकूच भुर-
ग्यांच्या कानार पडची न्हय हाजी तें इतलो
तेंप जतनाय घेतालें.

दुसऱ्या दिसा गिमयान रुजोर आयलीं
तींय खोशेन ना वत उडत. ‘ मांय ओ मांय,
सांग चोवया आमकां मेळों हाँस्टेलार कोण
येयलोलो. ’

तांचे खोशेंत सामील जावन हांयत
कोंयसांवान म्हळें,

‘ आगो आंव आजून पारकी जावूं ना.
तुमकां मेळूं आमी कोण येतलो ? तुगे पाय. ’

‘ गिमयान तितीव चीट अम, कित
सांगलो तेणे ? तो फाटन फोर डेजां लागून
बोमय कामा येयला मूण. तिमाय बोगलेक

लेगून वैचोना मोणी.'

'यस् रुजार पायन बोरी कोमीक केली. दोगांय व्हडाव्हडान हांसपाक लागलीं.'

'कोंयसांव थिजिल्ल्या दोळ्यांनी तांकां पळेत रावलें. 'कायतान, तुका भुरगीं जायीं. नाका ती बायल. लोक मुंटा तें फोरें तोर.'

भर बाजारांत आपल्याक कोणें तरी नागडें केल्लेवरी कोंयसांवाक दिसलें. ताका खोळसां फुटून रडूंक येवं लागलें. भरिल्लोच कोळसो हातांत घेवन उदक हाडपाचें निमित्त करून तें बांयचेर गेलें.

-X-X-

'मांय, यू आर... ओ, कितें मोणचें तुका? आनी कितू फोटी मात्तोली तूं. यू आर लायर माय, आमगे वोचोप तुका मानपा ना मूण जाणाय आमी. बट् मांय आय डोन्ट नो...' रागान तांबडें गुंज टोमाट जाल्लें गिमयान आनी आनीक उलोवपा जायना जावन दांत बोंठ कड्डीत रावलें.

'तिमांय, तिमांय रियलो आय कान्ट

बिलिव्ह इट. तूं... तूं इतू हेरामायन्डेड आसत मूण. आगे तितीवान तुका सोडली जाल्यार आमकां जोबोर सांगतामलो, माका तोरी सोड बट गिमयान इज हर डोटर.'

'रुजार, हें बोगलांट मांयन बेस्टें घालूं ना. यू नो, आमी डिस्कास केलां.'

'यस् गिमयान. तोरी तिमांय येसो सूज उलोयतो मूण नेणा आंव.'

'आनिको, केसो सूज उतरां यीं.'

'तिंगा वोरोन तिथियान मुज मांयक आपल्या मे पांयार उबी केली नू तें चोवपा नेजो जालें तुज्यान. म्हण तूं येसो उलोयता. कोणी आयकल्यार थुंकतो तुज्या तोंडार.'

'आन्टी एक सोडगे, पायकूय तूं बिलिव्ह कोन्ना?'

'सांग मे, उलोय तिमांय.'

दोगांयचोय राग मस्तकाक पाविल्लो. मोरी सोलची तशी तीं तिका उजरायतालीं. मात उमरपत घेनासतना उलयतालीं. तिका तोंडांतल्यान उतरां काडूंक दिनासलीं.

'तिका उलोवंक तोंड आहा. तिज मोना आजून आमी स्मोल किड्स आहाय, ती कित

सांगोता तेंच सोत धोत्तोली.'

'नो, नो, तिमाय, पासपोर्ट कलेक्ट कोरपा आमी फाल्यां बोमय वैतोलींच. तूं कितेंय मोण. आमीय तुका सोडली मूण बोबाट मारीत चल वाडचार.'

'रुजार चोय पायन आमकां पासपोर्ट धाडल्या. देस्पेसाक पोयशेय धाडल्याय.'

'वोय आनी, आमकां केसलीय भिरांत ना आतां.'

'आन्टीन लेगून तुका केसो सेन्सेटिव्ह लेटर घालां. टू थियस जालीं, तिणे तुका चोयलो ना. पायक तरी हेबोट आहा. गोड नोज केशी रावली तिंगा आन्टी.'

'वोय, तिमांयलीं आवटेपोणा आमकां कोता येचीना. चल, आमी मार्केटींत वोचया. तुका कित जाय मुण्टा नी तूं?'

'वोय, चल या.'

फातराची मूर्त जावन येदोवेळ कोंयसांव दोगांयलींय उतरां झेलताले. तांकां सत्य पटोवन दिवपाची शक्तच ताज्यांत उर नासली. वारो गेल्ल्या टायरावरी ताजी अवतिकाय जाल्ली.

Wishing a happy Diwali
and prosperous New year !

V. G. QUENIM

Dr. Dada Vaidya Road,
PANAJI-GOA-403 001.

रुजार, गिमयानान उलयलें ताजें ताका उडलें वायट दिस नासलें. ताका येवजून वजून पश्चताप जातालो, 'आपणें दरएका ठार सगळ्यो गजाली तांका लिपयल्यो. तांकां फटयलीं.'

'मुज गुन्यावा ख्यास्त आयज आयें मुंकू जायी. मुजी पिलां मुज पाख्या पोंदा-पान वोयतात सायबा, आयें फोकोत वोवपाचेंच ? सायबीण मांय मुज बुरग्यांक लोस.. आयें सोत तांकां इतू तेंप गुटां वोवोले.. लेगून आज आंव फोटींग जालें... तांकां तूंच बुरग्यांक सांबाळ 'सायबीण मांय, च पाव... रुजार... मज्या पुता... मजे ये...'.

तांकां मारिल्ले उले ताज्या ताळ्यांतच भाडळून उरले. तीं केन्नाच पयस पाविल्लीं.

धोंपराचेर तकली दवरून कोंयसांव घुस्मटून घुस्मटून रडपा लागलें. गिमयान ताज्या पोटांतलें, पूण रुजारीकय ताणे गिमयानावरीच साबाळिल्लो. ताका केन्नाच वेगळो मानलोना.

यादिकें रीळ ताज्या दोळ्यां मुखार उगडत गेलें.

रोजीन ताका चीट लिपयत पासून कोंयसांव ताजे कडेन चड मेतेर जाय नासलें. रोजीनय ताजेकडेन पयली भशेन उलोवप बंद केल्लें. जितल्याक तितलें दोगांय उलयतालीं.

हालीसरा रोजीलें चिटी बरोवप वाडिल्लें. ताका दोन वेळा मनीऑर्डर आयिल्ली. दोनय वेळा कोंयसांवाच्या तोंडार उतरां येतालीं पूण मोट्या कश्टान ताणें तीं फाटीं परतिलीं. ताणे सांगलें ना जाल्यार बेठेंच बशिल्ले कडेन लज नाका म्हूण तें वोगीच राविल्लें. इतल्या दिसांनी मनीऑर्डर धाडल्या कोणें हें जाणून घेवपाची ताका उमळशीक लागिल्ली.

आनी एक दीस कायतानाली चीट आयली. कोंयसांवाक आयिल्ली. ताणे सदचेवरी रोजीकडेन दिली. चीट पळेतनाच रोजीचें तोंड मुमुखें जालें. भितल्ली खबर कळिल्ले वरी तें खुशाल जालें. खीणभर कोंयसांवान ताज्या तोंडाक पळेलें आनी दोळ्यांतलीं दुकां ताका दिसचीं न्हय म्हूण फाटीं वळून चलपाक लागलें.

दुबयची चीट आयली की कोंयसांव सदांच जड-जड जातालें. दुखी जातालें.

'राव गे वोनये, फुंय वेंता ? चीट तुका येयल्या, तुगे घोवागेली.' निमाण्या उतराचेर नेट दीत रोजीन खुशालेन सांगलें.

अजाप आनी खोशी लिपोवंक येना जावन आसा थंयच्यानच ताणे विचारलें, 'रोजी बाय, फोरेंच, माका धाडल्या चिटी ?'

कोंयसांव धांवत आयलें. रोजीच्या हातांतली चीट ताणें झोंपून घेतली. चीट तकलेक लावन ताणे छातयेर खुर्साची कुरू केली.

तिरस्कार भरिल्ले नदरेन रोजी कोंयसांवाक पळेतालें. आनी खंयचोय वेळ आशिल्लो जाल्यार तें पच्च करून थुंकून भायर वतलें आसलें. पूण ही चीट रोजीच्या काळ्या दिसांक भांगरावन सोडपी आसली. आयज तें कोंयसांवालें कितेंय सोंसूंक तयार आमलें.

रोजीन कोंयसांवाच्या हातांतली चीट अळंग काडून घेतली आनी वाचूंक सुरवात केली.

कायतानान म्होंवाळ उतरांनी चीट बरयल्ली. चीटभर कोंयसांवावेलो आपलो मोग उक्तायल्लो. आनी... आनी मदींच विचारिल्लें, 'काल मिसा गेलोकोडें एकली सांगताली एक जोव आहा फुंय. मुज ओळखी कोणी बोरी बायल मोनीस आसल्या सांग फुंय. मुज मोती तुगे जाव येयली. तुका कित दिसोता ?'

रोजीन चीट वाचतां वाचतां हळूच जावे कडेन पळेलें. कोंयसांव तकली हालयत हालयत चीट आयकूंक रंगून गेल्लें. आवाज थांवलो म्हूण ताणे रोजी कडेन पळेलें,

'वाच बाय, वाच. तेजी मोत आनी मोजी मोत येगळी नू, कित मोटा तो फुडें ?'

रोजीक मनांतल्यान हांसू येतालें. हांसो जिरयत ताणे वाचपाक सुरवात केली,

'बाबडें आपल्यागे पायांर उबें रावूं मेवटा तोर रावंदी. आमी मूण सोदां केशीं पोसतोलीं ? चोय सारकें चीत, रोजी इचार, तें इंगा एकलें रांवो तयार आसल्यार सोमतें कोळोय. विजा बा रोकडो रेडी कोरूं जाय नूं ?'

चीट वाचतां वाचतां रोजीच्या तोंडार हांसपाची ल्हारां फुट्टालीं. कोंयसांवाचें ताजेर मातय लक्ष नासलें. दरएका कामाक आपली मान्यताय घेवपी कायतान अजून बदलूना हाजीच ताका तोखणाय दिसताली. चीट सोंसतकच ताणे रोजीक सांगलें, 'बाय रोजी, कायतान सांगता तें होरें. तूं दुबाय वोच, ती शिमयांवागे बोयण आज चार वोरसां जाली निगा आहां. आमगे ओळकी जायतीं जाणां आहाय. कायतान तुजे नोदोर दोवोत्तोलीच. तूं रुजारी पासोत लेगून चितनाका माका तो आनी गिमयान सारकीं. तूं जाणा. चल मोज्या बोयणी चल.'

उलयता उलयतां कोंयसांवाचो गळो भरून आयलो. रोजी हरशीं कशेंय आसलें तरी इतको तेंप सांगातान राविल्ल्यान कोंयसांवाक ताजी माया लागिल्ली.

रोजीचो हुमको मेकळो जालो. 'वोनी केशी हातार फोटोयली.' मनांतल्या मनांत म्हणतच तें भितर गेलें. तोंडार हांसो उफेंत हाजो ताका भंय जाल्लो.

वचपाचो दीस ये मेरेन रोजी खोश्नेन फुलिल्लें. आपली ही अवतिकाय कोंयसांवा पासून लिपोबंचो ताणे जायतो यत्न केलो. पूण कोंयसांवाचे नदरेंतल्यान तें सुटलें ना. ताज्या एका मनाक अजाप जातालें, पुनाक सोडून एकटें इतलें पैस वता हाजें ताका वायट दिसना काय ? ताज्या दुसऱ्या मनाक दिस...

'बांगूं, पयले पाटी एरोपिलेनान वेंता न्हू मूण कुशाल जालां जातोले.'

कोंयसांवान रोजीची सगळी तयारी करून दिली. तें वच मेरेन कोंयसांव एकटेंच बड-बडटालें. रोजीन तोंड शिबिल्लें. वतना तरी रुजारी वेगां घेवन तें आकांत करतलें अशें कोंयसांवाक दिसतालें. ताका तर परतें परतें रडूं येतालें. रोजीन दोळ्यांन दूक लेगीत काडलेंना. भुरग्यांखातीर ताणे दुकां गिळ्ळीं जातलीं असो समज करून कोंयसांवान आपलीय दुकां दामून दवरलीं.

रोजी दुबय गेले. सुरवातीक दोगांयत्योय चिटी येताल्यो. हळू-हळू दोगांयल्याय चिट-यांक सुकती येत गेली. रोजी केन्नाय पुनाक चीट बरयतालें.

‘कामा मुकार तांका उगत मेयणां जातलो.’ कोंयसावान आपल्याच मनाक समजावचें. कायतानाल्यो चिटयो येवपाचें आतां साप बंद जालें. कोंयसावान तीन-चार चिटयो धाडल्यो, रोजीकय एक चीट धाडली. दोगांयलीय जाप आयलीना. भुरग्यांक पैसे येताले. चिटयो येताल्यो. हाँस्टेलाची फी कायतान पयलीं साकून भायलेभायर भरतालो.

कोंयसांव मनांतल्यान दुखावलें. तातूंत लोक येवन कितें कितें सांगूंक लागलीं. आनी एक दीस शिमयांवाची भयण-ताजी खास इश्टीण, तिणे येवन फोड फोडलो. तिणे स्पश्टच सांगलें. रोजी आनी कायतान एकाच रुमार रावतात. घोव बायलांवरी.

ही खबर आयकना फुडें कोंयसांवाचो उरिल्लो सुरिल्लो धीरय गेलो.

‘रांडलान घात मारलो, मुगे संवसारा गोबोर केलो. चेडी जेयल्या पानार...’ कोंयसांव कितलोच वेळ तोंडाक येता तें बडबडत रावलें.

जावे परस ताका घोवाचोच चड राग आयिल्लो. घोवान आपल्याक सोडलें हें दुख ताका पचोवंक बरेच दीस लागले. पांच दीस मेरेन तें घरांतल्यान भायरच सरलें ना. शनवार दीस भुरगीं येतलीं आसलीं. तांची याद जायना फुडें ताका कितलो तरी सुशेग जालो. देवान आपल्याक सामकेंच फटयलें ना हाजी जाणविकाय जायना फुडेंच सगळो क्षीण विसरून तें उठलें.

पांच दीस ताणें कांयच खावंक जेवंक नाशिल्लें. सगळें घर चिखलान भरिल्लें.

‘बात गेल्या वोचूं मुजें बी मुगूर आहा. मुजो भांगरां मुज लागीं आहाय. आव तेंकां वोड कोत्तोलें.’

आपल्या नित्शेवाच्या बळग्यारच तें परतें उबें रावलें. कायतान- रोजीची खबर भुरग्यांक कशीच कळोवंची न्हय म्हूण तें खूब जतनाय घेतालें. तांची चीट आयल्या म्हूण बेंठेच सांगतालें. भुरग्यां मुखार तांचें नांव घेतना ताजें मन हुलपतालें. ‘आपले धाय लिपोवन वागप ताका जड जातालें. गिमयानाक उतरा उतरा’ ‘पापान येशें माळें, आन्टी येशें कोरी’ म्हणपा संवय.

मनाचे हुलप सोंसत तें भुरग्यांखातीर जगतालें.

कायतानान ताका पैशेय धाडपाचें बंद केल्लें. भुरग्यां मुखार नाटक करपाक ताका पैशांची गरज उप्रासताली. शेतांन काम कर, कोणागेर दिसवड्याक वच अशें करून तें पैशे जमयतालें. शनवार आयतार सोडून हेर दिसांनी अर्द्या पोटार रावतालें. ताका एकच भंय दिसतालो, ‘भुरग्यांच्या शिक्षणाचे पैशे कायतानान बंद केल्यार? तेच खातीर हाडांचीं काडां करून तें पैशे जमयतालें.

ताजो सगळो भार भुरग्यांचेर आशिल्लो. तांचो फुडार पर्जळीत करून, रोजीचेर जैत मेळयतलें ह्या हावेसान तें परिस्थितीकडेन एकटें झगडतालें.

रोजीन परतें एक फावट ताजें मपन तोडिल्लें. भुरग्यांक दुबय आपयिल्ली. गिमयान रुजार खोशेन फुलिल्ली. कोंयसांवाक तांची खबर आयकून खोल खोल यमकोंडांत नेल्लेवरी दिसले. आनी आवेगा भरशीं केन्नाच सांगचेंना म्हूण थारायिल्ली खबर ताणे तांकां सांगली. कायतान रोजीचें नवें नातें सांगलें.

घर फिरतकच घराचे वांशे फिरतात तशें कोंयसांवाचें जाल्लें. ताजो वेळ साप्प फिरिल्लो. दोगांय भुरगीं ताजेर कसोच विस्वास दवरूंक तयार नासलीं. इतलो तेंप म्होवाळ चिटी बरोवपी, वेळावेळार जाय ताजे परसय चड दुडू धाडपी तितीव-पापा, माम्मी आन्टी फटकरीं कशी आसतली? तांकां तांचेपरस कोंयसांव फटकरीं दिसलें. लायटिच्या चकचका मुखार झरत राविल्ले मेणव तिचो उजवाड तांकां दिसलोना.

आज तीय ताज्या पाख्या पोंदच्यान पैस वचूंक भायर सरिल्ली. तांची याद जायना फुडें ताजी तिडक परती जागी जाली.

‘रांडलान मुजो पोत्तून गात मारलो. माका साप्प नागडे केलें. देवा तिका बोगशी नाका, किडयां मोरोण दी...’ कोंयसांव जिवाच्या आकातान खेपत रावलें. जावेक आनी घोवाक हुलपावपाच्या आवेसान वांमले देंटा कडल्यान आड्डत रावलें.

गर्भसाद

ह्या निळशा मळबाक ह्यान फुडेंय केन्नाच गिराण लागचेंना हें

हांव हड्डयार हात मारून सांगतां! वैश्विक वेदनेच्या चिरतन वेणांतलो न्ही तो गर्भ मळबाचो

ओटी पोटांतली न्ही ती वळवळसाण ते ‘खोल चिरेंतली’ न्ही ती निर्मिती!

शुक्रजंतुच्या मिलापांतल्यान जल्मल्ली

एक जात आसा हे धर्तरेचेर

निरतर सुख दुखांच्या जंवजाळान

पिराय मोटवी जातल्या

अशा स्वताची ती गवाय !

तिका पावला पावलार गिराणां

हें मळब धाय दिकांचो कुसवो

ताका केन्नाच लागचेंना गिराण

एक दीस हांवें म्हळें-

‘ह्या मळबाचे शेंकड्यांनी कुडके करून

हांव, जगभरच्या

रस्ताद सुण्यांक खावंक घालतलों.’

आनी,

विरसोसणिकायेवे तेच विशालतायेन

आपल्या अनन हातांनी

धर्तरेक नमस्कार केलो.

हालीं मुण्यानी,

म्हज्या सपनांत अछेव मांडला

तांच्या हालेटींतल्यान

एकच सूर आयकूंक येता-

‘धर्तरेक अस्वत्थाम्याचें वजें जालां,

वजें जालां !’

- दुर्गादास दत्ता गावडे

Promotion of Biogas for Rural Prosperity

Solve Rural Energy Problem by installing Biogas Plant

Construct new model Janata/Deenbandu being simpler in construction; cheaper in cost and with locally available laterite stone / bricks, Material :-

Levy Cement on priority.

Technical advice and monetary assistance from Department of Agriculture and loan from banks.

BENEFITS :-

Gas for cooking and light.

Weed seed free Slurry, ready manure for agriculture.

SUBSIDY PATTERN IN RUPEES

Capacity of Plant (Cu. m. of gas per day)	for Schedule Castes/S. Tribes				For all others including small Marginal Farmers			
	Central Govt.	Goa Govt.	Total subsidy		Central Govt.	Goa. Govt.	Total	
1.	1250	+	1000	=	2250	1000 +	1000	2000
2.	2350	+	1000	=	3350	1560 +	1000	2560
3.	2860	+	1000	=	3860	1900 +	1000	2900
4.	2860	+	1000	=	3860	2140 +	1000	3140
6.	2860	+	1000	=	3860	2610 +	1000	3610
8.	2860	+	1000	=	3860	2860 +	1000	3860
10.	2860	+	1000	=	3860	2860 +	1000	3860

Farmers possessing cattle / poultry / pigery are requested to contact Zonal Agricultural Officer of respective Talukas and Directorate of Agriculture, Panaji to avail benefits.

Issued by :

Directorate of Agriculture

Government of Goa,
Panaji-Goa.

१

जे जल्म घेतलो
चित्र जल्म...
मको एका पांयार तो जल्मलो
व्या दुसऱ्या पांयार मळब आसलें
जांत नखेत्रां धरलेलीं
वेफुडें जल्म 'नांव नाशिल्लो' जावन
राविल्लो.

२

जल्माची एक मजाच दिसता
ठद्री लोकांगेर तो
ठड्यांनी फावट जल्मता
नी गिरेस्तांगेर,
मूच घेना.
ये ताका,
ठडान रावप आवडटा जावंये.

३

का रोखडोच वचूंक जाय
य खिणांपुरतोच हांव हांगा आयिल्लों
तो वचून,
का परतोय येवंक जाय
य दीस हांगा, कांय दीस थंय
बऱ्या आवयांच्यो
शी म्हाका उजोवंत जाय
बऱ्या गर्भाक उजवाडांत हाडूंक जाय.

४

ल तिका एडमिट केली
ानी आज ती सुटली.
च्या जल्मावेळार,
णे मातूय हूं जावं चूं केलें ना.
दना तिच्या तोंडार दिसताल्यो
ण तिणे त्यो सोंसल्यो
ानी कोण जल्मलो तें पळोवंक,
गळ्यांनी गर्दी केली.
गळ्यांच्या तोंडार खोशी आसली
ण जिणे दुख सोंसून,
का जल्माक घालो
तेचेकडे मात कोणाचेंच लक्ष नासलें
ोजून दुख सोंसताली.

५

ताणें आज एक 'जल्म' जल्माक घालो
दर म्हयन्याक ताणें इल्लें-इल्लें काम केलें
कितलेशेच दीस तो थांबनासतना झरलो.
ताणे राती जागयल्यो
त्यो पुस्तकां वाचूंक
वा कविता करूंक न्हय.
हातुण्णाचे भिकूण, जल्मे मारूंक न्हयच-
तर, नव्या जल्माची तयारी करूंक.
ताणे केन्नाच तिका मेकळी सोडली ना
आतांच तिका मात्सो सुशेग मेळ्ळा
नव्या 'जल्माक' जल्म दितकूच.

६

ताणे म्हाका गाळी घाल्यो
म्हज्यो केश्ट्यो ओडल्यो, म्हाका माल्ली
पूण म्हाका ताचो राग आयलो ना
सगळेच घोव, बायलांक मारतात
पूण म्हाका ताणे वांजूट म्हळें...
तेन्ना मात रागानूच; ताका दाखोवंक
हांवे एका भुरग्याक जल्म दिलो
ताची पर्वा करिनासतना.

७

भुरग्याच्या रडपाचो आवाज
घरभर घुमलो आनी
सगळे जाण तटस्त जाले
सगळ्यांनी आपुणूच सुटिल्ल्याचे
सुस्कार सोडले.
आनी आपली खोशी परगटावंक
गोड गोड खावंक लागले.
ते सामके पिशेच जाल्ले,
घरांत, घरांतल्यान घराभायर,
वाड्यार, गांवांत
सगळेकडेन पावली गजाल
बाब जालो, बाबू जालो
बाबालें बाय बाळंत जावन बाबू जालो.
बाबू जालो म्हूण,
इतले पिशे कित्याक जातात ?
बाबू आपूण जावन येना,
कोणतरी ताचेखातीर यत्न करता
निमणे यत्न मात तोच करता
आनी ताचो जल्म जाता.

८

ताची शर्यत सुरू जाता.
ती वेदनेन वळवळटा,
पळेतां पळेतां वेदना तिका फाटीं उडोवन
पयस पयस पावता,
तिच्यान सोसूं नजो अशी
पूण ती कशीतरी सोंसता
तिका आवय जावची उमेद आसता.
तो आतां तकलेन धांवता
आनी खिणांत ब्रम्हदेव जिखता,
शंकर हरता.
एक 'जल्म' जल्माक येता.
तो उजवाड पळेता
ताणे तो केन्नाच पळोवंक नासता
आपूण खंयतरी दुसरेकडेन पावलां
हें जाणा जावन तो रडूंक लागता.
आपूण जावन हांगा आयलां
म्हणपाचें तो विसरून वता
तो रडटा तेन्ना वेदना हरता.
'ती' आपूण आवय जाली,
देखून खोशी जाता.

९

आतां हें पिरंगप कित्याक ?
दाळ्यांत हीं दुकां कित्याक ?
णव म्हयने सांग्राळ्ळो पोटांत
आतांच दुख भायर फोडटा कित्याक ?
पोटाक हात दामून धरलो म्हूण
दुख तहूव जातलें न्हय ?
कितलीय करंदाय मारली तरी
हांव भायर येतलोंच
म्हाका उजवाड पळोवंक जाय
चंद्रिमा, चांदनें पळोवंक जाय
कांय खीण सोस दुख, सुख मेळटलेंच
'आवय' ह्या उतरांत
तुका 'ब्रह्म' मेळटलें.
हांव जातलों कृष्ण मे
हांवूच जातलों येशू,
पैगंबर हांवूच मे,
हांव जातलों गुरू,
दुबाव ना, तुका देव पावला
देखून, म्हजो भायर येवचो वेळ जाला.

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services, Panaji-Goa
Offers Various Programmes For Eligible Farmers Like;

1. DAIRY-FARMING
2. POULTRY FARMING
3. PIG - REARING
4. GOATERY
5. RABBIT AND DUCK FARMING ETC.

A) To improve farmers earnings and to increase production of Milk, Meat, Eggs, Fur and other Dairy Products.

B, Improve and Augment Agricultural Products by providing Bullock for Draft Power and improve Soil Fertility by providing valuable manures from Cattle and other Livestock for their Crop Production.

Needful infrastructure is created in Goa State in the form of Veterinary Hospitals, Veterinary Dispensaries, Livestock Farms, Hatchery, Dairy Plants, Breeding Stations and Diagnostic Laboratories where Livestock Health Cover and Breeding Facilities and provided Cross Breed Calves/Heifers/Poultry by the General Public.

Avail of the facilities provided by the Department for Creating Healthy and Productive Livestock for various Animal Husbandry Programmes, Technical Advice.

Contact the Director of

ANIMAL HUSBANDRY AND VETERINARY SERVICES.

Project Officer, Special Livestock Programmes and the Taluka Level Veterinary Officers for details of various Programmes to improve the lot of Weaker Sections, Scheduled Castes etc.

ISSUED BY :-

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services
GOVERNMENT OF GOA, PANAJI - GOA.

आँफीसर,
समको दुष्ट ... हलकट
शळेच ताका भियेताले
य दीसभर फकत तापतालो
चे तावडेंत सांपडिल्याचें,
सण जातालें ओलें, सामकें हडवें.
ज तो सामको खोशी आसलो
फीसाक आयलोच उसरां
नाफुडेंच प्युनाक आफयलो
नी पेढे वाटूंक लायले
गळे अजापभरीत ... पळेते उरले
गीर ताणेंच सांगलें,
ची बायल बाळंत जाल्ली
बापूय जाल्लो.
का 'जल्मान' तागेर येवन
का खोशी केल्लो.

११

काळोख आतां सोपतलो
नी मागीर दिसतलो
जवाड, फकत उजवाड.
तां मेळत त्या दारांतल्यान,
ताता तितके बेगीन भायर सरचेले.
तल्याय ल्हान खांचीतल्यान शिरकटचेलें.
मंद कांकणांचे आवाज,
ओकांची बोवाळ आनी तें पिरंगप
भायर सरतकूच चड बरें आयकूंक येतलें.
हुडल्या खिणाक हांगा रावप ना
तो काळोख आतां सहन जायना.
हांगा अवलंबून रावचें पडटा,
या शिरांचेर, त्योच कितेंतरी दितल्यो म्हूण
पूण त्यो पयलीं आपलें पोट भरता
आनी उरिल्लें हांगा धाडटा,
मुण्याक घाल्लेवरी.
आतां हें सोपोवंक जाय.
हें सोपतलेंच...

एक ... दोन ... आनीक
(कांय वेळ पिरंगुपाचो आवाज आनी
उपरांत भुरग्याचो रडपाचो आवाज)

१२

मनीस कसो जल्मता?
सांगप खूब कठीण!
आतां, दोळे कित्याक धांपतात?
हाची जाप एकवेळ सोपी.
कित्याक धांपता?

तर दोळ्यांत धुल्ल वचत म्हूण!
धुल्ल कसो वता?
वाच्यान उबता आनी वता!
वारो कसो येता?
झाडां हाल्लीं की वारो येता!
झाडां कशीं हालतात?
वारो आयलो म्हणजे झाडां हालतात.
आतां, वारो पयलीं व्हांवता
काय झाडां पयलीं हालतात?
सांगप कठीण, जशें
मनीस कसो जल्मता सांगप कठीण.
दोळे उगडले म्हणजे मनीस जल्मता
आनी पळोवपाखातीर दोळे उगडटा.
इतलेंच सांगपाचें
आनीक कितें?

१३

गाडयेचें चाक जशें फिरत आसता,
तसोच जल्म फिरता.
जल्माच्या भोवऱ्यांत सृश्ट घट्ट बसयल्या
ब्रह्मदेवाचे सांगणेन ती फिरता.
आमी परतीं परतीं जल्म घेतात.
हे जल्मा, तुका नमस्कार!
तूं आसा म्हूण मनीस आसा
तूं आसा म्हूण देवाची पुजा तरी जाता
तूं आसा म्हूण सद्ध, म्हाळ तरी वाडटात
तूं आसा म्हूण, कावळे, कोंबयो
जोडिनासतना जगतात.
तूं आसा म्हूण लेखक कवी आसात
तूं आसा म्हूण कीर्त आसा
तूं आसा म्हूण जिवीत आसा
आनी तूं म्हणुनूच मरण आसा.
हे जल्मा, तूं सामको भित्तो
तुजेइतलो अपेशी कोणूच ना. देखून
मरण तुजेर परतें परतें जैत जोडटा
पूण तूं निलाद्रो कसो परतो परतो जल्मता
तूंच आमचो चंद्रोम, तूंच आमचो सुर्या
एकूण, जल्मा 'यू आर ग्रेट'!

१४

जल्म खंय आसता?
पयलीं घरांत, काळखेकुडीत आसतालो
आतां सगळेच कडेन आसता
हॉस्पिटलां ताचेखातिरूच केल्लीं आसता
ते भायर जल्म मोटारीनीं, विमानांनीं,
बोटीनीं
आनी आतां तर,
रस्त्यांत, मळार, फूटपाथार सगळेचकडेन.

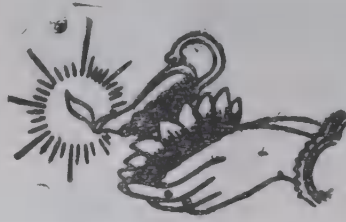
पयलीं 'जल्म' लग्न जातकूच जल्म घेतालो
आतां लग्नापयलींच जल्माक येता आनी
बाबडो खंयतरी, आवयबगर वळवळटा-
कांय 'जल्म' तर जल्मुचेपयलींच
मरून वतात.

१५

जल्माची वळख हांव कितें करतलों
ताका तुमी वळखतात,
तितलोच हांवूय वळखतां.
तो वाच्यावरी धांवना,
शेतावरी हालना-धोलना.
तो मरणाक लेगीत भियेना
तो दरएकाच्या दोळ्यांत दिसता
ताका आकार आसना
तो जाचो आकार घेता तो, तो जाता
केन्ना मनीस, केन्ना सुकणीं, केन्ना सावदां.
ताचे इतलो ल्हान कोणूच ना.
ताचे इतलो म्हातूय कोणूच ना.
तो देवाचो पूत ... देवाचो बापूय ...
ताका लागून देव आसा ... देवाक लागून तो,
इतलें खरें तो अजून आसा
आनी मुखारूय आसतलो.

१६

ब्रह्मदेवान सृश्ट निर्मिली
म्हणजेच जल्माकूय ताणेच निर्मिलो
पूण ताच्या नशिवांत मात, वायट तेंच दवरलें
एक- रडप
जल्माक येतना रडत येतात
रडलोना तर मुद्दम रडयतात
आनी मागीर थांबयतात, हांसयतात.
पळेली, सलामी रडून दितात.
दोन- वांकडें तोंड
जल्माक येतना तो येता
लोकांक तें जाय आसता
जावं लोकांक तो जाय आसतना
तें जल्माक येता.
चडशें तें जल्माक आयलें तर
सगळीं तोंडां वांकडी जातात.
तीन- रडप
परतेंय रडप
जल्माक घालतल्याच्या नांवान
म्हळ्यार जल्माच्याच नांवान रडप.
हें कोणे सांगलें वा कशें कळ्ळें
तें सांगची गरज ना
म्हजोय जल्म जाला.

Wishing a happy Diwali
and prosperous New year !

SANGHVI Shipwright

Marine, Mechanical & General Engineer,
Ship Repairers & Marine Contractors

Head Office :

Mahavir Darshan, 4th Floor,
12, N. M. Koli Marg,
BOMBAY-400 003.

Phones : 330271/2/3
341467, 320311/2

Grams : WALNUT

Telex : 11-75128 SSL IN
76861 SRPL IN
76802 PBEW IN

Branch Office :

Suvarna Bandekar Bldg,
2nd Floor,
VASCO DA GAMA-GOA

Phone : 2867,
Resi : 2970, 2812

Telex : 191-302 SSG IN

पाशानभुंयार

(पान १६ वेल्यान)

रिल्ल्या बाकाचेर एक ऊंच घटमूट पोलीस बशिल्लो. गोरोंपिट्ट, नाक, दोळे सगळेंच सोबीत. ओंठार चिचभर दाट मिशो. शाणूक म्हळें, ' कितें घेयली कॅलेट ? '

' ना सायबा, त्या मनशाचें नांव जाय खंय. '

' जायच तुका तें नांव ? '

' जाणा जाल्यार सांग न्हि. '

' त्या पोलीसान शाणूक म्हऱ्यांत आफगलो आनी खाजगी म्हाण्टें, ' दोन रुपये आसात खिशांत ? '

शाणू ओगीच रावलो. मनांत म्हळें, ' होवूय पोकळच मरे. '

मिशांवाल्यान परतें म्हळें, ' कोण नांव सांगचो ना तुका. क भियेनात ताका. '

शाणून खिशांतली नोटांची गुठली भायर काडली. अचळयन रुपये काडले आनी ताज्या हातार दवरले. ताणे ते बेगोबेगीन खिशांत घाले. मगेर ताणे व्हडानच म्हळें, ' ताजें नांव बबन तडकार. '

शाणू तें नांव कानार केल्ल्यात ठाणे हवालदारा बगलेक आयलो. हवालदाराच्या कपलार मिरयो उदेल्यो. ' हं मेळ्ळें ताजें नांव ? '

' हय सायबा. '

' बबन सातडकार मरे ? '

' तूं जाणाच तर. '

ठाणेहवालदारान बेंठेंच ' हं ' म्हळें आनी एक कागद मुखार ओडून घेयलो. ' हां सांग आतां कितें जालें तें. '

शाणून चाचरलेशें चुकयलेशें करून सगळी खबर सांगली. सांगतां सांगतां मदींच तो घुटमळ्ळो. थंय ताका लीलाचें नांव वय बरें दिसलें ना. तें ल्हान आनी अबुद. ताका आनीक हातूंत कित्याक ओडचें ? बेठीच गांवांत बेअब्रू... शाणून हांगा मातशें जाणेपण केलें. ' एके वाटेन वेतल्या चेडवाक वायट उलयतकीर आशणाक राग येवन आपणें हटकतीकीर त्या गुंडान आशणाक मारलें ' म्हण ताणें सांगलें.

हें आयकोन हवालदार तिडकलो. ' रस्त्यावेली चांबारचौकशी का कित्याक रे ? इतलो मस्ती आसल्यार ती रस्त्यारच जिरोंवंक आय. हिगा कित्याक येतात तकली धाडावंक ! '

मगेर तो कितेंतरी बरोवंक खुबूच गुल्ल जालो.

मदीच एक पोलीस आयलो. थंयसर कोनशांत बशिल्ल्या एका नशाक कितेंतरी विचारूंक लागलो. ताचेकडच्यान जाय तशी पात्र मेळना जातकीर ताका त्या पोलीसान लाथींनी आनी मुठींनी डावन काडलो. पळोवन शाणू भोव चुरचुरलो.

कांय वेळान हवालदारान कागदांतल्यान तकली वयर काडीत म्हळें, ' गुप्तो नांनकाग्निझेवल जावन आसा. '

' कितें म्हळें सायबा ? '

म्हळ्यार गुप्तो पोलीसान दखल घेवसारको न्हय. पोलीस कांयच करूं शकनात. '

' पूण ताणे म्हाका बेंठेंच मारलें न्हय ? '

' बेंठेंच मारलें म्हण पोलीसाच्यान कितें करूंक जाता ? हातपांय म्होडलो, नाक, कान, दोलो कितेंयतरी फुटलो, साताठ दीस हॉस्पिटलांत रावचें पडलें तर कितेंय जावपाचें. '

आयकोन शाणूक अजापच दिसलें. ताणे म्हळें,

' म्हणजे हातपांय म्होडलेबगर हांगा येवचेंच ना ? '

' तें आमकां खबर ना. तसो कायदो आसा. '

' असलो कसलो गा कायदो तुमचो ! '

' कायदो गाडव. '

शाणूक तिडकच मारली. तिडक आंगांतच जिरून वतकीर तो खंती जालो. सगळी उमेदच मेळी. हवालदारान ताज्या हातांत एक कागद दिलो. कागद हातांत घेवन शाणू अरवळावरी उबो. ' तांकता जाल्यार भायलेभायर वचून कोर्टांत केस कर. '

शाणून म्हळें, ' तुमचो कोणतरी धाडून दिशात ? म्हाका कांयच खबर ना. '

हवालदारान एकदम हात हालयत ' ना, ना, ना ' म्हळें. ' आयज मिनिस्टर येवपाचो आसा. झाडून सगळे पोलीस बंदोबस्ताक येतले. चल तूं चल, भर खटलो. '

' भोव आस्तेन आयिल्लों. कांयच उपेग जालो ना मूं '

' सांगलें न्हि पोलीस कांय करूं शकनात तें. '

शाणू तोंडांतच चाचरलो ' आमी गरीब, आमचेकडेन पयशे खंय आसात ? पयशे आसल्यार सगळीं कामा बरीं जावपाचीं. '

हवालदार तिडकलो. ' गरीब गिरेस्ताच्यो खबऱ्यो सांगूं नाका. पयशे खंय पयशे ! तूं आमचेर लांचखोरीचो आरोप करता ? खंय आसा रे तूं. चड जाणवाय सांगूं नाका. तुकाच आदीं भितर उडयतलों. इडियट चल, लाग चलूंक हिगासल्लो. कोण आसा रे थंयसर ? खराडे, हाका भायर व्हर. '

एक पोलीस आयलो आनी शाणूच्या वावळ्याक धरून ताका भायर व्हेलो. शाणूक त्या पोलीसाच्या तोंडाक घम्मकन् सोऱ्याचो वास आयलो.

शाणू भायर आयलो. आनी कणो मोडिल्लेवरी कांय वेळ उबो रावलो. मगेर मनांत म्हळें, सगळीं पिशेपणां ! खंयचो खटलो आनी खंयचें कोर्ट ! खटलोबिटलो कांयच करप ना. सामकें घराच वचचें.

इतल्यांत तो येदोळचो बंदूकवालो शिमाय म्हऱ्यांत आयलो. एक बरे रंगयिल्ले कुडीवटेन बोट करीत ताणे म्हळें, ' हें आमच्या इन्स्पेक्टरसायबाचें आफिस. '

कुडीच्या दाराक तांबडो पड्डो लायिल्लो. पड्डो सरकिल्ल्या धाळ्यांतल्यान शाणून पडलें, तो गुंड बबन सायबामुखार खुर्चेत बसून भोव इस्तागतीन हांसतखेळत उलयतालो. सायबामुखार सिगरेटीचें पाकीट धरून सिगारेट काडून दितालो.

ताका पळोवन शाणू भोव अस्वस्थ. ताज्या जिवाक उजो पडिल्लेवरी जालें. झुजाची नवी शक्त बाज्यांत रिगली. ' हांव ताका कोर्टांत व्हरतलोंच ! खडो फोडूंक बनखणीत धाडतलों ! सायब तरी कसलो हो पोकळ ! गुंडाक खाकोळांत घेवन बसला ! ' ताणे पावलां उखल्लीं आनी कोर्टाचे दिकेन सडसडीत तो वचूंक लागलो.

अवकीत ताका पार्वतीचो उगडास आयलो. तिका वांगडा

हाडूक जाय आशिल्लें... चुकलेंच .

ती कोर्टामुखार येवन उबो रावलो आनी ती कोर्टाची गडगंज इमारत पळोवन ताका धुंवळच आयली. 'श्या, कितलें व्हड हें जित्रप !'

मुखार ऊंचऊंच पसरत गेल्लीं कितलीं तरी सोपनां आशिल्लीं. सोपनां चडून गेलें की दोनय कुशीक दोन प्रचंड खांबे. काळ्या फातरांच्या वांववांव दाट वण्टींक लागून तर ती इमारत चडच भयांकृत दिसताली.

भितर कुडिची खेटाखेट- कुडीच कुडी. खूब लोक भायरभितर योवच करताले. कोटपेन्टीवाले कांय लोक बुटांच्यो खुळयो वाजयत ताकतिकेन उमेदीन वावुरताले-दर एकल्याच्या हातांत कागदाचे पेडे. 'हं, आपलो आनी खंय हांगा निबाव लागतलो !'

आपल्या घराच्या दारांतल्यान कमर बागोवन वचपी शाणू हे इमारतीचे फातरसावळेंत एकदम मोटवो, विळविळीत जालो. हरहर करून तो सोपनां चडलो. वयर पावता म्हणसर तो खर्शलो. थकिल्लो, भागिल्लो, भुकेल्लो शाणू बावडो जावन कुशिया खांब्याक तेंकून बसलो. बरोच वेळ बसून भायलोभितरलो अदमास घेत रावलो. पार्वती अचकीत दोळ्यांमुखार... 'सगळें सांगा नीट, बोगीच बांय-जुवपण करूं नाकात ...'

... तो गुंड उदकांतल्या साळका सारकिल्ल्या म्हज्या पोराक कित्याचें कितेंय उलयता आनी वेल्यान सायबामुखार वसून झेतान सिगरेटी फुसकायता. शाणू उठलो. झरझरीत भितर वचूंक सरलो, दारांत आशिल्लो एक धव्याफुल्ल कपड्यांतलो मनीस. ए... ए... करीत ताका आडावपाक लागलो. शाणून विनवणी करीत ताका म्हळें, एक खटलो भळूंक जाय आशिल्लो. त्या थंयच्या गुंड मनशान वेठेंच मारलें म्हाका.'

त्या दारावेल्या मनशान शाणूक बरो नियाळ्ळो. शाणून परतें विनयलें, 'सायबा, पांये पड्या, भरच खटलो ताजेर. वर्सभर तरी खडी फाडूंक वचूंक जाय.'

तो इमम हांसलो... मगेर ताणे झेतान म्हळें 'हय, हय भरुंवाच खटलो. खंय खंय कितें कितें करपाचें, कोणाक मेळपाचें, सगळें समजावन धितां तुका चल यो म्हजे वांगडा.'

तो शाणूक घेवन एके कुडीवटेन वचूंक लागलो. वतांवतां मदींच थांबलो आनी ताणें म्हळें, 'दान रुपये आसात ? च्या पिवन येता.'

शाणूची पावलां घुमपलीं. तो थंयच उबो.

'अरे सागर हो सागर. कोण दार काडचो ना. वेव्यान मेळत तो तुका तामूंक सोदतलो.'

शाणून ती नोटांची म्हेळ गुटली काडली आनी दोन रुपये ताच्या हातार दवरले. तो मनीस गेलो तो वरभर ताजो पत्तोच ना. मगेर सिगरेट फुसकायत खंयच्यान तरी आयलो. ताणे 'यो' म्हळें.

'म्हाका समतें जेज्ज सायबाकडेनच व्हर तूं.'

'पिसो तूं. तशें वचूंक मेळचें ना. वकील दिवचो पडटलो, नंबर लागतले, तारीख दितले, साक्षीदाराक आफयतले.'

'राटावळीच मूं तर.'

'तर. कोर्ट म्हणटा ती कितें फकाणां ?'

ताणे शाणूक हाडून एका टेबला म्हन्यांत उबो केलो. खुर्चेतल्या कारकुनाक ताणे म्हळें, 'मारामारीचें प्रकरण. केस फायल करचेली आसा.' इतलेंच सांगलें आनी तो दारावेलो मनीस, ताक-तिकेन वचूंक गेलो.

त्या कारकुनान गप्प कांय कागद गवेतांतल्यान भायर काडले. थंयच्या एका शिपायाक म्हळें, 'वच रे, गांवकार वकीलाक आफोवन घेवन यो.'

कांय वेळान एक प्रचंड देहाचो एक वकील आयलो. ताणे कमरेचो पटो पोटाक आंवळून अंदून बांदिल्लो. दिम, हो पटो खंयच्याय खिणाक तुटटलो आनी ताजें पोट कोंसळून पडटलें.

ताजे फाटल्यान आनिकय दोगतीगजण वकील ताकतिकेन आयले. तांतलो एक मोटवो भुरगोसोच आशिल्लो. दुसरो बारीक; ऊंच गोरोगोरोपिट्ट आशिल्लो. ओठार रामकशी हळडुवशी मिशी. तिसरो बेठोच काळो किकोत.

सगळ्यांनी शाणू भोंवतणी कवंडाळें केलें. शाणूक समजुंवची ना असले भाशेंत ते तावातावान उलोवंक लागले. न्हय झगडप, न्हय सारकें उलोवप. बेठेंच व्हडव्हडान उलोवप.

उपरांत कारकुनान मदीं पडून तडजोड घडयली. बाकिचे तिगयजण गेले आनी गांवकार वकीलान शाणूक ताब्यांत घेयलें. ताका पोशयलेशें करीत म्हळें, 'स्टॅप पेपराचे सात रुपये कारकून सायबाक दी.'

शाणून खिसांतले पयशे काडले. ते सारके सात रुपयेच आशिल्ले. ते सगळेच ताणे कारकुनाच्या टेबलार दवरले. उपरांत वकील ताका घेवन आपल्या आफिसांत आयलो. आफिसांत आयले उपरांत वकीलान नमळकायेन म्हळें, 'बस ते खुर्चयेंत बस. कांयच भियेवं नाका. सगळें वेवस्थित सांग म्हाका. केस अशी खणखणीत उबी करतां. ताका स म्हयन्याची तरी ख्यास्त चुकचीच ना.

शाणू आंग ओडून घेत खुर्चयेंत बसलो. मनांत म्हळें, देवमनीस दिमता हो वकील आतां आपलें काम जालेबगर रावचें ना. तो थोडो भोव धीट जालो.

'हं, नांव कितें म्हळें ?'

'शाणू'

'सगळें नांव'

'शाणू पुरसो हळगेकर'

शाणून सगळी खबर सांगली. ताणे परतें एक फावट उगडास दवरून लीलाचें नांव सांगलें ना.

वकीलान हुशारकाय दाखयत म्हळें, 'हे सगळें मुखार रावन पळेल्लो कोण साक्षिदार ना म्हणटा न्ही.'

'आसात भोव. पूण हय म्हणूंक जाय न्ही ?'

'वकील सुसकारलो, 'कठीणच दिमता काम.' मगेर धिटायेन निर्णय घेयलेसारकें करून ताणें म्हळें, 'बरें. ताची वेवस्था करतां हांव. दुसरें म्हळ्यार तो बबन जें कितें पोटडें उलयलो तें तुजे बायलेक ना तर चेडवाकच उलयलो अशें कोर्टामुखार दवरल्यार चड बरें जातलें.'

ताका सायबा तांकां आनी हातून नाका. फुक्याची बेअबू.
रांतलोच एक साक्षीदार आयतोच मेळटलो.'

ताकाच तांकां.'

रें आसुंदी.'

सायबा, म्हाका समतो जज्जसायबाकडेनच व्हर तूं.'

जज्जसायबाकडेन म्हण तशें सरळ वचूंक मेळटा? कितलो
स तो. आमकां वकिलांकसुदां ताजे फुड्यान उबें रावचें
पोटांत कलकल जाता. हेदोळ आयिल्लीं तीं पोरां, भिजूड
जज्जामुखार उबीं रावलीं की भियेवन थरथरतात. केस
यतान मातयेची?'

वकर वकीलान अचकीत विशय बदललो. एकदम खाजगी
म्हळें, 'ह्या वर्सा शेतभात कशें काय?'

आशिल्लें, देवाची कृपा. तरीय फाटल्या वर्सासारकी पीक
च.'

ताचो व्याप खूप व्हड आमतलो. एकट्याक सेपता

सलो व्याप आनी कितें? पोटापुरतें आसा आपलें. वर्साक
वचें म्हळ्यार नाकापुरो जाता. गरीब मनीस गा हांव !'

वकर वकिलाली केस घेवपाचो उमेदच गेली. कायसो निबर
ण म्हळें, 'हें पळय शाणू, कोर्टकचेरी म्हणटा ती खर्चाची
सरो कोणय जाल्यार तुका समतो सोलता आशिल्लो. तूं
नीस. तुका उण्यांतच सांगतां, चारपांच खेप तरी नंबर
देडवर्स तरी केस चलतली. एक फावट कोर्टांत उबो रावची
ऐंशी रुपये. ते भायर दोन साक्षीदार उबे करचे पडटले.
काम, तांकां दर एकल्याक शंबर रुपये तरी दिवंचे पडटले.
हेर खर्च. सयशें रुपयेतरी खर्च बसतलो.'

ताचो तपशील आयकोन शाणू थतरवितर जालो.

साक्षीदार तूं हाडशी जाल्यार तो खर्च उणो. केस उबी
पलीं शंबर रुपये दिवंचे पडटले.'

शाणूचो हुरूप सामक्यो गळसणलो. बशिल्लेकडेनच तो हुमेन
'ताणे बेटेंच गुन्याव नामताना मारलें म्हाका. ताका
च ख्यास्त भोग्यार खरें तें.'

सगळीं कामां कायद्यानच जावंचीं पडटात, शाणू.'

आमकां कायदो खंय कळटा? ताणे हाका बळजबरेन
मनीं आतां हो कायद्याचो घोटालो.'

हें चय शाणू, आयज तूं शंबर रुपये दवरून वच. हांव केस
रून दवरतां. फात्यां परतो यो तूं.'

श्या, आतां शंबर रुपये खंयचे खाशांत?'

फात्यांतरी घेवन येता मरे?'

पळेता चितून 'शाणू उठलो. वकीलाक भावार्तांन नमस्कार
भायर सरलो. वकीलान बेगीबेगीन ताजे फाटल्यान येत म्हळें,
शाणू, तुजो सात रुपयांचो स्टॅपेपर हांगाच आसा. फात्यां
ने.'

शाणू भायर आयलो आनी ताणे शाण्यावरी विचार केलो.
ट शिवन घेवंक लीलाक हट्ट करुनय स म्हयने वाट पळोवंची

पडटा. आनी म्हाका दोन थापटां पडली म्हण सयशें रुपये खर्च
करचे... बरें, हे दतले पयशे हाडचे खंयच्यान...

शाणू एकाफाटल्यान एक कूड बळाटीत भायर येवंक लागलो.
थंय वण्टीर दोळ्यांक पट्टें बांदिल्ले बायलेचो एक व्हड फोटो
आशिल्लो. पळोवन शाणूक भोव अजाप दिसलें. इतली सोबीत
धडधाकट बायल आनी तिज्या दोळ्यांर पट्टी? वेल्यान तिज्या
हातांत तागडी आनी तरसाद हे कांय खरें न्ही! आतां ही बायल
तागडेचो कांटो कशी जोखतली आनी हातांतले तरसादीचो घावो
कोणाचेर घालतली? न्हयत्याच मनशाचेर पडपाचो तिजो घावो!
तिजो कुड्डो चेहरो शाणूक भोव मुस्त अरवळ कसो दिसलो. थंय उब्या
आशिल्ल्या एका मनशाक ताणे विचारलें, 'हो कोणाचो फोटो
गा?'

त्या मनशान होडे उमेदीन सांगलें 'न्यायदेवता ती.'

मगेर तिज्या दोळ्यांर फाळो कित्याक म्हण?'

'अरे, न्यायदेवता कुड्डो.'

शाणूचे तकलेंत ल्हवल्हव उजवाड पातळलो. तो चिंतूक
लागलो, कायदो गाढव, न्यायदेवता कुड्डो मगेर न्याय मागूंक येवपी
गरीब मनीस कोण काय...

शाणू भायर आयलो आनी भायल्या उजवाडांत मातसो ल्हव
जालो. ताका दिसलें ही इमारत म्हणटा ती एक प्रचंड पाशाणभुंयार!
आतांच अनंत दिकेंतल्यान वांकडोतिकडो प्रवास करुन आपूण
उजवाडांत पावलां. आमीक म्हण ते इमारतींत रिगचो त्राण
उरला?

थंय गालफडां बशिल्लो, पिनकर कसो एक दादलो उबो
आशिल्लो. ताज्या खोमसाच्या खाशाक सखयल्यान बोते पडिल्ले.
मोटवे पेन्टीची सखयल्ली कड पिनून ताजीं सुतां लांबतालीं. तो
मनीस दाट वळक आशिल्लेवरी मुखार आयलो, 'कितें, नंबर
आशिल्ले?'

'ना बेटेंच... बेटेंच काम आशिल्लें.'

त्या मनशान तळमळे उक्तायत म्हळें, शाण्या मनशान कोर्टाची
सोपनां चडचीं न्ही. जुगाराचो अड्डो, चेडयेची वासरी आनी कोर्टाचीं
सोपनां हीं सदांच वायट. आयज तेरा वर्सा जालीं ह्या भंवरांत
सांपडून आसा हांव. सुट्टलों म्हळ्यारुय सोडवणूक ना.'

तेरा वर्सां...! भोव चिवट मनीस दिसता! शाणून भोव
अजापान, भावार्तांन ताजेकडेन पळेलें. पूण तागेलो थकिल्लो,
भागिल्लो चेहरो पळोवन शाणूक ताची भोव काकुयट दिसली.

पळोवंक गेल्यार ह्या मनशान शाणूची सगळी उमेदच खाल्ली.
शाणू सक्काळी तामडें फुडूंक घांतल्यान भायर सरिल्लो. सगळी
दगदग, धावपळ कर म्हणसर सांज जाल्ली. पोटाक भूक लागिल्ली,
उत्साह मेल्लो, खिसोय रितो जाल्लो. तो धुवळ येवंक लागिल्लेवरी
कुशिया एका खांब्याक तेंकून बसलो. बसताना तोल सुटून सणकन्न
ताजी तकली खांब्याच्या फातराक आपटली. कांय वेळ तेंकून दोळे
धांपून ताणें उसर्पत घेयली. इतल्यान खाकी मुस्तायकेंतलो एकटो
दाणो धाडायत थंय आयलो 'ए, ए, ऊठ थंयचो, आं, ऊठ म्हण्टां.
ह्या खेडवळ लोकांक सामकें हें ना. खंयय तेंकतात.'

शाणू उठलो आनी सोपनां देंवन रखयल आयलो. पूण रिकापे हात हालयत परतुवपाचें ताज्या जिवार आयलें... इतली थांवधोप केली, सगळो दीस फुकट गेलो. तो पालीस नाका जाल्लें उलयलो. शेवटा खंयचेकडेन कांयच ना. तो गुंड मान मायवाफुड्यान वसून सिप्रेट ओडटा... ..

... म्हज्या लीलाक वायट. नाका जाल्ले उलयलें ताणें, पातकी खंयची... विचारल्यार म्हाका मारता वेल्यान...

आतां पार्वती म्हणटली, 'तूं विजूड तरसो परतो आयलो.. विजूड कितें? पयशे जाय पयशे! शंबर शंबर रुपयांचीं नोटां मेजूंक जाय! आमात तुजेकडेन?'

... गरिबी इतली भयंकर वायट आनी भोंवतणचीं मनशां इतलीं दुष्ट आसतात हें शाणूक केन्नाच होलमूक नाजिल्लें. तांतूंत तो रिगुंकच नाजिल्लो, ताजो विचारच करुंक नाजिल्लो. घरांत मीठमिरसांग नामची, एक वेळेक उपाशी रावचें खेरीत. ती सगळीं दुवकां उमराभितल्लीं. म्हण सोसूंक सोपीं. पूण घराभायर सातिल्ल्या ह्या लोकांकडच्यान अशे किकोंत करुन घेवंचें भोव वायट! नाका आतां हुंडक्या-हुंडक्यान रडुंकच येवंक लागलें. रडत रडत, मडें धुकलिल्ल्यावरी लकतलकत तो घरा येवंक लागलो.

वाटेन खंयतरी पळयिल्लो, झळकल्लो असो एक मनीस भेटलो. शाणून बेगीबेगीन तकलेचो तुवालो काडलो आनी दोळे पुसले. ताणें म्हळें, 'कितें केली केस? भरलो खटलो? आरे, कोर्ट म्हणटा तें कितें जावेंतलें खाजें? केदो व्हड पटांगडो मनीस तो बवन, आनी

तूं ताजेर केस करता? पानवळ दिलेवरगर सोडचो ना तो...'

तो मनीस तसोच आंगावेल्यान गेलो.

शाणू अचकीत कांचवेलो. 'श्या, वेठोच ताजेर खटलो भरुंक भोंवलो हांव.' आतां येता-वताना दुष्मानपण नाका दिमूंक लागलें. तो गुंड बवन खऱ्यांनीं व शूर मनीस. मायवामुखार वसून सिप्रेट ओडटा, धोट न्हय तर कितें! तो खरोच पालीसाकय व्हड, कोर्टीकय, निनिस्टरापरमय व्हड! अजून जाणाजाल्ल्या जायत्या माय-बांचीं नांवां ताणें आठयली. त्या सगळ्यांपरस बवन मातडंकार व्हड, अजुनय व्हड अशें नाका दिसत रावलें. पिशावरी ताजेर केस करुंक सुटिल्लो आतां तो म्हाका सोडूंक आसा! भिरांतेन ताज्या पोटांत गुळो उठलो.

देवरायाच्या घरालागीं पावतकीर तर ताज्या पोटांत कलकल. इतल्यान बवन घरांतल्यान भायर सरुन रस्त्यार आयिल्लो शाणून पळेलो. ताजेर आकांत. आतां धडगत ना! समतो माहनच उडयतलो तो म्हाका! बवन म्हज्यान पावतकीर तो आकांतान आडुलो, 'म्हाका माहं नाका रे वावा, म्हाका माहं नाका! पायें पडटा, म्हाका माहं नाका, चूक जाली म्हजी!' तो दोनय हात जोडून थरथरत उबो रावलो.

बवन हांसलो. ताणें कुंचाले नदरेन एक फावट शाणूकडेन पळेलें आनी धिरी जिकिल्या बैलावरी सडमडीत ताज्या आंगावेल्यान गेलो.

-❀-

With best compliments from :

◆ Gram : DAMODAR

◆ Phone : 22484
22474

M/s. KUNDE SERVICE STATION

Padre Miranda Road,
P. B. No. 72,
MARGAO-GOIA 403 601

Dealers in Hindustan Petroleum Products

वेदनांकित

(प्रान ४४ वेल्यान)

बरो जातलो.

हो : फायदो, आनी तो कसलो ?

हो : तुका ना फाटल्यान ना फुडल्यान. तुजें बलिदान व्यर्थ थरतलें. तुज्या आत्म्याक केन्नाच शांती लेगीत मेळची ना.
(अक दीर्घ स्वास) फाट्यां तुजे सुटकेचो दीस.

हो : म्हाका खबर आसा. आनी त्या खिणाचीच हांव दोळ्यांत तेल घालून वाट पळयतालों.

हो : मागीर वाटेर हांव दिसलों ?

हो : हय, बरे मुखार.

हो : ज्या प्रकरणाखातीर तूं झगट्टा त्या प्रकरणाचें जैत तुजे दोळे अुकते आसतना ह्या जल्माक तरी तुका केन्नाच पळोवंक मेळचें ना. भोगपाकूय मेळचें ना.

हो : झाड रोवपी प्रत्येकान ह्याच जल्मां फळां खावपाची आस केन्नाच बाळगुंची न्हय.

हो : झाड अुबें आसल्यारूच झाडाक फळां जातलीं न्हय ?

हो : असल्यो भेस्टावण्यो घालप्यांक हांव थोडेंच मीठ घालतां. जैत मेळूं वा ना मेळूं हांवें म्हजें म्हाका ह्या प्रकरणांत केन्नाच व्हांवोवन दिलां.

हो : तुका जैत मेळूं हीच शुभेच्छा ! (वयता.)

०००

(हीं अुतरां भासांतल्यान दाखोवप. अुतरा-अुतराक प्रतिध्वनी दिवप. ' हो ' चे तकलेंत तीं घुंवतात.)

०००

(बटांच्या टापांचो आवाज. * दाराची खिळी ओडून दार अुगडल्याचो आवाज. दार परतें घडायंच करून मारून खिळी ओडिल्ल्याचो आवाज. ' हो ' अुगडोच दाराक फाट करून. ताज्या हातीं पांयांक सांखळचो. फाटीर कांय वळ ताजेच.)

हो : (फाटल्यान पळयनासतनाच) यो, आयलो ? किदें थ रायलां ?

जेलर : कोणें ?

हो : तुजे बायलेच्या मिणान !

हो : यूऽऽ बास्टर्ड ! (फाटल्यानच्यान ताज्या केसांक घट्ट धरता आनी ताजे गांडीर खोंट मारता.)

हो : (कळवळ्यांनी) आयऽऽ (सुस्कार) म्हजे हात * पांय बांदले म्हणटकीत, फकत तूं येता ह्या बंद काळखांतले बंदखणीत आनी होच प्रस्न करता. जो प्रस्न तुजो आसतालो, आयज म्हजो जाला.

हो : अुलय. तुवें किदें थारायलां ? तुवें तुजे विचार बदल्ल्यात ? नाजाल्यार—

हो : (सहजतायेन) नाजाल्यार किदें ?

हो : सुटकेच्या निमण्या खिणांमेरेन तुज्या शिरंतरांतलीं हाडां खिळखिळायत रावतलों.

हो : व्हडलिशी नविदाद कांय करचो ना वा जिवेशीय मारचो ना.

हो : म्हजे हिमतीक आव्हान दिवं नाका.

हो : हिमत ? थूऽऽ तुजे हिमतीर. आरे दादल्यासारको दादलो जावन म्हाका बांदूनूच म्हजेर हात घालता. ह्यो सांखळचो सोडून तर पळेय !

हो : निमण्या खिणांमेरेन तुजो मद इल्लो लेगीत जिरलो ना हाजी खंत तूं वचून लेगीत लागोवन अुरतली.

हो : आनी ती तुजी खंतूच अुरची.

हो : (आड्डता.) तोंड बंद कर.

हो : घडये म्हज्यांतलीं सगळीं इद्रियां बंद पडत पूण न्हय आवाज. यातनांनी आसलो तरी झुजारी हांव. झुजप म्हजी दीक आनी आवाज म्हजो हुस्कार. यातनांनी जरी पडिल्लो आसलों. तरीय लेगीत यातनावांगोड जावंचो ना.

हो : म्हणजे तुवें तुजो विचार बदलूं ना तर !

हो : ना, केन्नाच ना.

हो : हे बंदखणीचें दार तुजेच खातीर अुकतें आसतलें आनी हे हात तुजेच खातीर खरजल्यात.

हो : म्हजे हात बांदतकिरूच तुज्या हातांक खरज चडटली न्हय ?

हो : हें अेकूच नडटा. मारान फाट लेगीत दाट जाली. आंगा-वेल्यान रगतां व्हांवलीं तरीय तुजी बडबड मात केन्नाच उणी जाली ना.

हो : आरे, तुज्या सारक्या खेंवाक ही बडबड दिसपाचीच. आरे, हो तर न्यायाचो पुकार, हो तर अन्यायाआड आवाज. तुज्यांत खरेंच जर इतलो दम आसा तर धर म्हजो आवाज. घाल ताका बंदखणींत. तुज्या असल्या कर्मकट्टाक तें केन्नाच जमचेंलें ना रे. ना तुज्या असल्या भडव्याक म्हजो आवाज मेळचो. (गांडीर खोंट मारता. ' हो ' चे कळवळे.) अेकूच खोंट मारली.... ? खरशेलो ?

हो : तोंड सुट्टा तुजें. सांबाळून राव.

हो : तशें करपाक म्हाका तूच जबरी करता, जेलर !

हो : (आड्डता) तोंड धांप.

हो : म्हाका अुलोवपाक मेकळीक आसा. हांव बंदी तुजे सारको न्हय. खरो बंदी तू. ह्या काळखा भायलो तुवें संवसार पळेयला ? म्हजे सारकी तुका अुलोवपाची मेकळीक आसा ? खऱ्या बंद्याचें जिवीत जगता तू. तुवें फकत हे बंदखणींतलो काळोख पळेयला. दुडवां खानीर बापड्यांलोकांचीं काळजां चिड्डून अुडयल्यांत. तुवें दुडवांक तुजें मन विकलां, काळीज विकलां. तू फकत हुकमाचेर चलता. अूठ म्हणटा अुठपाचें, बस म्हणटा बसपाचें तसो हांव न्हय.

हो : धील जालो काय किदें रे ? कांय वेळा पयलूं बरो आशिल्लो.

हो : तोड हीं सगळीं बंधनां. हुंपून अुडप ह्यो वणटी. हे बंदखणीच्यो. आनी भायर पळेय, मनशा-मनशांमदले जगणें पळेय. बोंदऱ्यो जिण्यो, घुस्मटिल्ले आवाज, सुकिल्ले गळे, तोंपलेले दोळे आनी वेंरेलेले पीटाचे फोणारे पळेय.

With Best Compliments From -

M/s. Keni Brothers

Dealers in Motor Spares,
Tyres and Tubes

Govinda Building,
Mahatma Gandhi Road,
PANAJI - GOA - 403 001.

With Best Compliments from :

M/s SHIVAM ENGINEERS

Regd. Office : Shanta, Alto Porvorim,
Bardez-Goa.

Vasco Office : Flat No. 5A, Dharmanand
Kosambi Bldg. Swatantrya
Path, Vasco-da-Gama, Goa.

Shipyard : Kandola, Marcela, Goa.

Gram : SHIVAM, Porvorim

SHIVAM, Vasco

Phone : 3535-Panaji

2055-Vasco

M/S RAJ ENGINEERING WORKS

Chicalim, Opposite Goa Flour Mills

M/s Shivam Engineers &
Shipwright (P) Ltd.

Supali Sancoale, (Cortalim) Goa.

जे : बंद कर तुजें उलोवप नाजाल्यार घालतलों ताळ्यांत वांसो.
हो : तुज्या असल्या निश्ठूर, कठोर मनशाक त्रास वेदना केन्ना
जाणवल्यात रे ?

जे : आतां फकत तुजेखातीर हे सगळे त्रास वांटोवपाक बंदखणी
भायर लेगीत अकूच अपाय आसा.

हो : तुजे कडल्यान बऱ्याची आशा तुज्या मित्र-इश्टांनी लेगीत
करची न्हय.

जे : हो गांव सोडून चल.

हो : अहॅस्स ओहॅस्स हॉस्स हास्स (खळखळून हांसता) (मदींच
थांबता) कितले मेळ्यात रे ?

तो : (हातांतलेच हात-बडयेचे दोन वार ताजे फाटीर करीत)
यू ब्लडी हेल, ब्रूट (आनीक अक मारता. ' हो ' चे हाय-
वूय) गांव सोडून चल (आड्डता)

हो : ना वचचों ना. ना वचचों ना. ह्या नेणार लोकांक अशेच
सोडून केन्नाच वचचों ना.

जे : नेणार ? कोण तुजे लोक ?

हो : हय ! म्हणोनूच तर तुमकां चरब जाल्या. म्हाका अक सांग
रे, तुका म्हजेर हात घालपाची ओर्द आसा ?

जे : तुका आनी मारपाक ओर्द घेवंची पडटा ? आरे, कुत्र्या-
मारक्या जगपान तुवें हांगासर तीन वर्सां काडलीं. कोणाक
पळोवपाक तरी तुका तांक आसा ? मनभर सुशेग केन्ना
मेळ्ळा ? पोटभर जेवण तरी केन्ना मेळ्ळां ?

हो : हांव म्हणटां, आनां तरी सुधार. दो हें सगळें सोडून. ह्या
सगळ्या कर्मांचो मुखेल वांटेकार तू. तुका किड्यांचे बगर
दुनरे मरण येवचें ना. आरे चोमड्या, तुका अशें करपाक
पैसे मेळ्ळ्यात पैसे.

(जेलर ताजे तफलेर धड्डांयच करून रस्तीन बडी
मारता. ' हो ' ची दीर्घ किळाच. ' हो ' दोनूय हातानी तकली
घट्ट करून थंयच कोंसळटा.)

• • •

आत्मो : हांव आयलों.

हो : तूं आनीक कोण ?

आ : तुजी खंन, न्हय हांव तुज्या वेदनांकित काळजांतलो आत्मो.

हो : तुजें येवपाचें कारण ?

आ : तुजेर जाल्ल्यो शारिरीक वेदना जाणवल्यो.

हो : येवपाची चत्राय दिय नामतनाच आयलो ?

आ : नाजाल्यार किदें करपाचें ?

हो : भेण हाडपाचो.

आ : म्हजीय फकणां ?

हो : म्हाका बेजार करपाचो विचार आसा ?

आ : आयज तूं ह्या वणटीं भितरलो काळोख हुंपून भुजवाडाकडेन
वयता.

हो : तुज्याय कानार पडली गजाल ?

आ : सांगलें न्हय हांव तुजो खंती आत्मो. वणवण धुंवत आसतां.

रा : धुंवत आसता ?
 रा : हय !
 रा : पूण, हांव खंय मेलां ?
 रा : जो तुज्यांत आसा तेंवूय म्हजेंच रूप.
 रा : मागीर तूं हांगसर कसो ?
 रा : कसो म्हटल्यार ? हांव असोच. केन्ना तुजेंमदीं केन्ना तुजे भोंवतणीं. आयज तुजी ख्यास्त सोंपता.
 रा : म्हजी भोंवडी चिरंतन. काळखांतल्यान काळखाकडेन वचपी.
 रा : अशें कित्याक म्हणटा ?
 रा : हांव आशिल्लों आनी आसतलों थंय तेच अन्याय, तेच अन्याचार चालू आसतले.
 रा : तुज्यो वेदना तोंपतात आनी खंतूय जाणवता. तुवे तुजे तकलेक हात लावन पळयलां ? तकलेवेल्यान गळिल्लें रगत तरी पळयलां ?
 रा : तूं म्हजी काकुळट करता काय किदें ? म्हाका काकुळट दाखोवपी आवडनात. म्हाका म्हज्या समाजांतल्या मनशांक, म्हज्या मनशांक मेळपाची अुमळशीक लागल्या.
 रा : खंय तुजो समाज आनी खंय तुजो लोक ? तुमचो वाडो आतां वाडो अुरूंक ना. त्या जाग्यार फॅक्टरीची बुनियाद मारून बेतो घालपाचें काम नेटान चलता—

रा : तरीय ..
 रा : तरीय किदें ?
 रा : तुवें तुजें येवपाचें कारण सांगूंक ना.
 रा : काळखाचो छेद करीत हे वंदखणिचें दार आयज तुजेखातीर अुकतें जाता. ह्या चार वणटीं मदलो फुगार जावपी अुजवाड आयज मुक्त जाता. वेदनांनी बरबटलेलें तुजें आंग पयल्याच किरणांची सुलूस लागना फुडें फुलां सारकें टवटवीत जावपाची वाट पळेयता. पळय, पळय त्या बुरांतांतल्यान दिसपी निळें-निळें मळब. हेवटेन तेवटेन अुडपी सुकणीं तुका येवकार दितात. पावलाकणकणीं वळवळपी, कळवळपी तुजो समाज तुज्या पावलांक तेळीत आसा. आयज लेगीत तांकां तुजी तीच गरज आसा. तुज्या येवपांत तांची अर्दीं-मेल्लीं मनां जिवीं जातलीं. ह्या नव्या सकाळीं वांगडा तूं तुज्यांत नवो जल्म घे, तुज्यांत पुनर्जल्म घडय आनी कांयच घडूं नाशिल्ल्यावरी चर सगळें विसरून आनी घडय तुज्या समाजाक अेका नव्या अुजवाडाच्या रुखार !!

(माचयेर काळोख. सात-आठ वायलो-दादले नाचत-नाचत गीत गायतात. गीत श्लो मोशनांत दाखोवप.)

सोनियाचो दिसू आयज
 येयलां आमच्या घरा मे
 भांगराचो पाट तेका
 बसूं दिवया आमी मे

आच्या-पिच्याचे पांचू गोणे लायिल्यात दारा मे
 फोंडातुले अठोवन येयले आमी तेजे सेवे घरा मे
 सोनियाचो दिसू आयज
 येयलां आमच्या घरा मे

(ल्हवू ल्हवू गीत काळखांत विलीन जाता.)

० ० ०

: २ :

(नाटकाचें सपन-रूप काबार जाता आनी वास्तव रूपांत येता.)

(अेक राखणदार भितर येता. 'हो' सुस्त न्हिदेंत घोरेता.

बडबडटा. राखणदार ताका धुकलयत अुठयता ...)

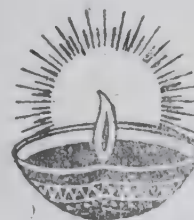
राखणदार : आरे हे, अूठ- सुटकेच्या वेळार रे तुका कुसलो झेमडो मारला. आरे अूठ (हालयता.)

हो : (दोळे चोळीत) आं हय, हय, किदें SS दें ?

रा : तीन वर्सांच्यो राती तुवें जागयल्यो आनी आतां हें निमणे रातीं तुका अितली झेम ? हांव दोन-तीन फावट तुका पळोवन गेल्लों. तूं न्हिदेंत घोरेतालो, बडबडटालो. बरींच सपनां पळयलीं काय किदें रे ? सपनां पळोवपा सारकीं अेकूय रात तुज्या वांट्याक आयली ना. चल, तुका सायबान आफयला.

(दोगूय वयतात.)

० ० ०

With Best
Compliments
From :

**KENI's
HOTEL**

✽ PANAJI-GOA 403 001.

: ३ :

काळ : रातिचो. धवें पिटु चान्नें.

हा : म्हज्या दळिद्र्या समाजांतल्या दळिद्र्या लोकांनो, जितेपणांतलें तुमचें मरण दोळेभर पळयलें तुमी खूप खुशी आसात तें पळोवन खूप सूख भोगलें (?) (आवाज वाडोवन) जेन्ना ह्याच समाजाखातीर, तुमचे खातीर म्हाका बंदखणींत व्हेल्लें तेन्ना हांव समजल्लों, म्हाका न्याय गावतलो आनी हांगसल्लें जन-जागृतीचें कामपरतें त्याच नेटान, तेच अर्बेन चलतलें. पूण अन्यायाचेर न्यायाचें व्हडपण दाखोवंक शकलों ना. भावांनो, न्याय ! न्याय, कोणा अका तिट्यावयल्या कुरकुटांत बशिल्लें चडयेचे नांव. म्हज्या पावलांच्या कुरवांवेल्यान चली म्हजो समाज हांव समजल्लों म्हजे फाटल्यान कोणतरी अकलून धरतलो, म्हज्या समाजान खांद दिवलो. तीन वर्सां- हो बरोच व्हडलो काळ जांव येता. येदच्या व्हडल्या काळांत परिस्थिती बदलपाचीच. पूण बऱ्या खातीर कांयच जालें ना. तुमी तुमची घरां विकली, बायल-भुरग्याक वाऱ्यार ओडोवन. बदलाक तुमकां मेळ्ळे पांच-पांच हजार. न्हय ? म्हाका सांगात कोणा कोणाकडेन पांच हजारांतलो पैसो तरी अुरला ? त्याच पांच-पांच हजारांनी तुमी तुमचे संवसार कित्याक अुधराले ना ? तर कारण सामकें मेकळें आसा. पांच हजार चणे खावपाक लेगीत पावनात. पळेयात, तुमच्या अंतरीचे

वणेंत कोंसळून पडिल्ले तुमच्या पांचव्याचार सपनांचे रूख ! तुमच्या दोळ्यांतल्या मोयडोळ्यांनी फुलारोन येवपी तुमच्या कश्टांचो जेत. आतां खंय आसात तुमची तीं काळजां ? खंय करगटल्यान तुमच्यो त्यो तन्न्यो कंवळयो सकाळी ? आरे, तुमी तर भीक-मागे जाल्यात. राती हांवें पळेयलें (आवाज देवोवन) ते रूमडीपोंदा अुकत्यार पडिल्ले तुमी. पिजिल्ले काळीज गळून गेले फुटिल्ल्या भळबासारकें. तुमी पांच-पांच हजार घेतले आनी पातकांत पडोन पातकी जाले. तुमी तांकां पळेयल्यात ? ते बलकावांत वोल्तेरार बसून पांय हालयतात. आनी तुमी ... ?

(लोकांचे आवाज)

- १ - खरेंच, तांच्यांनी आमकां फटयले आं.
- २ - फटयले तर रे.
- ३ - तर, आमी वगी रावचें न्हय आं.
- ४ - खरें म्हळ्यार आमी हें तेन्नाच दामून धरपाचें.
- ५ - आमचें नशिवूच तों, पाड पडिल्लें.
- ६ - हय आं हय, तेन्ना कोणूच मुखार सरलोना.
- ७ - ओलोवपाक सगळे आसात जाणां मरे.
- ८ - पूण हांव म्हणटां, आजून खंय वगोत जाला ?
- ९ - आतां ? आतां बसात कोंब्यामीठ घालीत.
- १० - रवळूबाब तो, गळ्यांत ताज्या जानवें आसा.
- ११ - आनी हो सांगता, आनीक ताणीं दोन-दोन हजार दिवचें

With Best Compliments from :

SUNIVAS Builders & Furnishers

Engineers, Contractors & Real Estate Developers
Interior Decorators & Designers
Kamdhenu Bldg. Dada Vaidya Road,
PANAJI-GOA 403 001.

Grams : ' SUNIVAS PANAJI '
Phone : Panaji : 5110, 3428
Margao : 2266

S. B. Bhujle
B.E. Civil (Hons)

S. T. N. Gaunekar
B. E. Civil (Hons)

केल्यात खंय...

(मदींच) आयकात, रावात, खूप आयकलें आतां. तुमी वगी रावचे नात, म्हणजे वगी आसात. कितलीं वर्सां जालीं रे ? रेब्यांतल्या किड्यांक नितळसाण सोंसना हेंच सत्य ! असलें जिणें जगचे परस तुमी कट्टी भर अुदकांत जीव कित्याक दिलो ना ? आनीक हजार जाय ? थू तुमचे जिणेरे. आनी नशिबाक दोश दिवप ही तुमची संवय पोस्तीच जावन पडल्या. जुल्माच्या खोंटा पोंदा स्वताक मस्तून घेयत रावपाचें हेंवूय तुमचें सदचेंच. तरीय अेक खरें. तुमी जिणें जगतात, जीण घाण दवरून, नशिबान शिरंतरांच्यो वादऱ्यो केल्यो तरीय.

(गर्देंतल्यान अेक जाण्टो मनीस)

पटेलो : तांची खबर देव घेतलो.

: ना बाबा. तांची खबर आमीच घेतले बाबा, आयज मेरेन संवसारांत मनशान ह्या देवाच्या पांयार जितलें रगत सांडयलां तितलें खंयूच आनी कित्याकूच लागोन सांडोवंक ना बाबा, तरीय त्या देवान आयज मेरेन कोणाची दुकां पुसूं नात. कोणाचें गळिल्लें रगत अुकलून धरूंक ना.

: तशें रगत पोरा तुमचें, अुसळपाचेंच ! देवाचेर रागार जावन किदें करतलो ? देवाचें घर व्हड आसा पुना.

: बाबा, हांव तुवें पळयल्ल्या पावसाळ्यांक मान दितां पूण तुज्या विचारांचें मार्गदर्शन हांकां मात लाबचें न्हय हाजीं जतनाय घे.

० ० ०

: ४ :

(शेवट रवळूले बलकांव. फॅक्टरीच्या भागेल्यां वांगडा रवळूबाब.)

१ : रवळूबाब, तुमी तांका भेटून आयले ?

गळू : हय.

+ २ : मागीर सगळें येवजिल्ले भशेन जालें ?

: ताणे फकत निराशा केली.

: आतां किदें ?

: आतां घडटलें तेंच !

: मागीर तो म्हणटा तरी किदें ?

: ताका कांयच म्हणपाचें ना. ताजेर सगळे फुसलावपाचे यत्न केले. देशाची प्रगती कशी घडटा तेंवूय समजायलें.

: पैशांचो वास नाकाकडेन धरूंक ना काय किदें ?

: कांयच अपेग जालो ना. काल रातीं घराच्या फाटल्या अर्दान आशिल्लो धड सगळी कोसळून अुडयल्या. फॅक्टरीच्या रस्त्या-वटयेची बेत्याची वणत कोणे मोडल्या तें घडये तुमकां खबर नासत. ती खंय ताणेच गाडयो भितर सरता तो रस्तो कोसळून अुडयला. आनी अिल्ल्याइया अरूंद रस्त्यार दुरगाचे फांतर आनी बाटल्यांच्यो कंवच्यो शिंपडल्यात. रातीं अुदकाची टांकी फोडल्या. ह्या सगळ्या गजालीकडेन ताजो हात आसा.

१ : पूण हें सगळें तुका कळलें कशें ?

र : (दाखयत) हें जानवें म्हज्या बापायन मूज करूनूच म्हज्या गळ्यांत घातलां. गांवांत तो येवचे पयलूं असलें कांय केन्ना घडलेंच ना.

२ : बारीक चितीत जाल्यार अेका अर्दान खरेंशें दिसता.

र : (हांसत) आनी मोटे चितीत जाल्यार ?

१ : आयलां त्या दिसा रातीकडेन तो गांवांत नाशिल्लोच.

र : आनी आतांय केन्नाच नासचोना,

२ : तूं किदें अुलयता ?

र : खरें दिसता आनी खरें घडटा तेंच अुलयतां. जेन्ना जेन्ना आमचें वायट घडटलें तेन्ना तेन्ना तो गांवांत नासचोच ना. तो गांवांत परतो येयत सावन आमचेर कसले ना कसले तरेन चार-पांच फावट घुरी पडल्यो.

१+२ : आतां किदें ?

र : आतां आमचेर घुरी पडटल्यो तरीय कोणाक ताजो वास लेगीत लागचो ना.

२ : कित्याक ?

र : तो पडटें पावल शावूतकायेन अुडयता. दुखावटलो सोरोप तो. खंयच्यान घुंवोन कसो फुंकीत हाजो नेम ना.

१ : मागीर हाजेर अपाय ना ?

र : आसा.

२ : ताका बडोवपाचो.

र : मारतल्याचे हात आडोवंक येतात. तोंड न्हय.

१ : तुका किदें म्हणपाचें आसा ?

र : ताजें तोंड बंद करपाचें सासणाचें आनी तेंवूय बीन जाता तितले बेगीन. (मंद) ताका जाग्याक लावपाचो.

१+२ : किदें ?

र : हय. कळटां नकळटां तो त्या अडाण्यांक घेवन केन्ना आमचेर तुटोन पडत सांगों नज. तो मुखार येवचे पयलूंच आमी मुखार सरूंक जाय.

२ : मागीर हें घडटलें कशें ?

र : कित्याक तुमी मुखार येवचे नात ?

१+२ : तशें न्हय.

र : मागीर कशें ?

२ : कितें करता तें चितून करपाचें न्हय ?

र : तशें जाल्यार तुमी फकत पळयत रावात. ताणे सगळ्यांक अुठोवन घातल्यात. आनी अुठिल्ले ते लोक सुशेगाद बसतशे दिसता तुमकां ? (शांत जावन) आमकां आमचें सूख जाय.

१+२ : हय, आमकां आमचें सूख जाय.

र : सूख जाय !

: ५ :

अ) अेक मोर्चो घोशणा दियत पासार जाता ताजो अेक झलक.

ब) अेका भयांकृत संगीताची झलक.

(काळखांतलें फुतफुतप.)

- चल, आयज आमचे वाटेंतलो अेक कांटो पयस जालो.
- हांका असलेंच मरण फाव आशिल्लें.
- अुडटा ताजीं ह्या संवसारांत मात्तीच जाता. पैशाचें सूख दाखोवन लेगीत तूं अुडचेलो थांबलो ना.
- आरे चल, ताका आनी किदें पळयता मडें ?

० ० ०

: ६ :

तो : तुका कसले तळमळे लागल्यात ?

हो : जल्माचे. आनी पाडंग जाल्ल्या जिविताचे !

तो : पाडंग जिवितांतलो नेट सोंपलो काय आसा ?

हो : ताजो फकत ध्यास आसा.

तो : तोवूय सोंपतकीर सांग. बरें तर.

हो : राब. तो ध्यास केन्नाच सोंपचो ना. जेन्ना जेन्ना ते मनीसपणाक खूरसार लांबयतले तेन्ना तेन्ना म्हाका जल्माक येवन तांच्या सुखाचेर ह्या समाजाक अुठोवन घालून तांचेर चडयले बगर म्हजीं शिरंतरा फोंडांत लेगीत थीर नासचीं नात.

तो : जितेपणांत कितल्या जाणांक अुठोवन घातले ?

हो : ताजी जाप तुका मेळटली.

तो : वाट खूप पयस आसाशी दिसता ?

हो : ना, हे आतां खूप लागीं पावतात. ह्याच जल्मांत तांचो पुनजल्म जातलो. तांकां अुजवाडांतलें तत्व कळटलें. तांकां तांच्यातली खरी दीक दिसतली.

तो : केन्नाच ना. जितले हे लागीं पावतात तितले अन्याय बळिश्ट जातात आनी ताज्या धगान हांच्यांतलें न्याय आनी सत्य हांचें अस्तित्व हुलपत वयता .. विनाशाकडेन ! हांवें तुका अेकदां सांगलेलें याद आसा ?

हो : तें किदें ?

तो : तूं सन्याभशेन खळखळचो. न्हंयचे भशेन, शांत शीतळ मोगाळ जावंचो आनी अेक नवें ल्हार जावन म्हासमंदीराक मेळचो. जिवितांतलें हें तत्व तुवें केन्नाच समजोवन घेतलें ना. (थांबोवन) म्हाका फकत अेकूच दिसतालें की संवसार जुंव्यांतल्या लोकांच्याकूय अेक आगळें-वेगळें खोशेचें जिणे तुकां जियोवंक मेळचें.

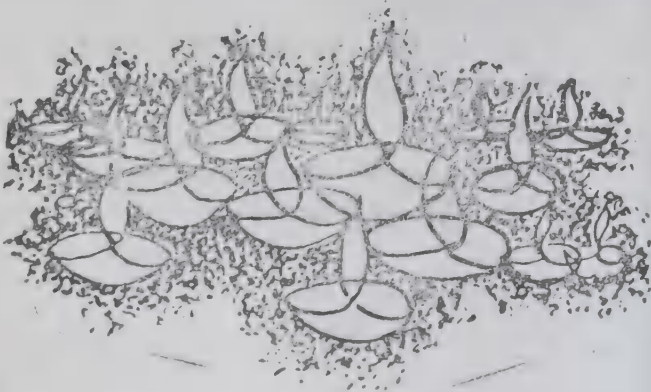
हो : हांवें ओघ आनी दीक सोडून व्हड्यांतल्या सगळ्या लोकांक कांठाकडेन व्हरपाचो यत्न केलो. ओघाचीं ल्हारां फळफळीत रडलीं, खळखळून.

तो : तरीय तुवें नेट सोडलो ना.

हो : हय, म्हज्या हातांत वल्लेंच अुरलें ना.

तो : तूंच वल्ल्यांच्या हातीं जालो ?

हो : म्हाका ह्या ओघाची पलतड गांठूंकूच जाय. ना जाल्यार हे भुंयेर अशीच शिरां तुटून पडटलीं. फुलां सारकीं केन्नाच

With Best Compliments from :

VILMAN PACKAGINGS PVT. LTD.

KENI BUILDING,

Dr. Dada Vaidya Road,

PANAJI - GOA 403 001.

फुलचीं नात, फळचीं नात, भोळ्या-बाबड्यांच्यो दुख यातना
कोणाचेच जिणेवयल्यान वचच्यो नात. मागीर-

तो : मागीर किदें ?

तो : (अकदम अमुळशिकेन) मागीर म्हाका जल्म घेवचोच
पडटलो.

तो : तुज्या जिवित-रथाच्यो दोरयो म्हज्या हातांत आसात.

तो : म्हजें काम अदें अुरलां, ते खातीर तुवें म्हाका जल्म दिवंचोच
पडटलो.

तो : आनी दिलो ना जाल्यार ?

तो : तशें तूं केन्नाच करचो ना.

तो : म्हजेर सक्ती ?

तो : हांव तुमचे पांय धरतां, तुमचे पांय खंय आसात ?

तो : असले कलवंत-लाग तूं आशिल्ल्या त्याच समाजांत चलतात.

तो : कितलो निश्ठूर तूं ?

तो : तूं आतां मोव पडलो ?

तो : तो समाज पळेय.

तो : दोळभर पळोवन घेतला आनी आतां पळेयतां.

तो : तो समाज पळेय, रगतान भरिल्लो समाज पळेय, निस्पाप,
अजाण समाज रात-दीस रगतान न्हावपी म्हजो गांव पळेय,
अधळून पडिल्ले संवसार पळेय, तांच्या खोल दोळ्यांतल्या
भेगांनी सुकून गेल्लीं दुकां पळेय, तांचे आक्रोश पळेय,
घायदिको ते धर्तरेर पळेय, फकत रगत... रगत शिंपडलां,
निस्पाप समाजाचें ! युगान युगां ह्या समाजाचेर उबें आशिल्ले
मळब पळेय, मळबांत पळेय जमिल्लीं रगताचीं कुपां, रगताचो
पावस कोसळटा, रगताच्यो न्हंयो व्हांवतात, फुलांतल्यान
रगत, कळ्यांतल्यान रगत, पांवला पावलांतल्यान रगत
व्हांवता आनी... रगत पियोवन तांबडे भडंग जाल्ले
रातीचे दोळे पळेय, तरीय... जिवितांत कोणाकडेन भिके
खातीर हात फांफुडलेच ना. पूण आतां...

तो : आतां आनीक रस्तो ना.

तो : घरा-घरांत हड्डें बडोवन काळीज पिजून दुकां सांडोवपी
मनशांक पळेय. हे दाग आतां रगतानूच पुसूंक जाय. ह्याच
रगतांतल्यान तांच्या सात पिळग्यांक शाप मेळपाक जाय.
म्हाका आतां रगत जाय. ह्या आत्म्याक स्वस्तताय जाय.
पळेय, आयकय, खंय तरी काळजाचे ठोके पडटात ते स्पस्ट
आयकूंक येतात... म्हाका रगत दी... ह्या आत्म्याक संचार
दी... ह्या कळवळ्यांक सळसळे दी, आनी ह्या रगताखातीर
ह्या समाजाक मनीस दी...

तो : आनीक अेका जल्मांत जायत ?

तो : सगळीं तांक देह थारायतलो !

तो : केन्नाच ना. जेन्ना जेन्ना ह्या समाजांत तुका जल्म मेळटलो
तेन्ना तेन्ना तुजो अखेर वायटूच आसतलो. जरीय तुजें काम
बऱ्याचें आसलें तरीय तूं केन्नाच बऱ्याक पावचो ना. तुज्या
जिविताच्यो फाळयो-फाळयो जातल्यो.

तो : पूण आतां तुवें म्हाका जल्म दिवंचोच पडटलो.

तो : जबरदस्ती !

तो : तुका काकुळट येना ?

तो : ' म्हाका काकुळट दाखोवपी मनीस आवडनात ' अशें अेक
दीस तूंच म्हणटालो. खंय गेलीं तीं अुतरां ?

तो : जशें तुका अस्तित्व ना तशें म्हाकाय बी, म्हजो आत्मो
तळमळटा.

तो : समाजाखातीर ... तुज्या मरणान समाज खंती जालो खरो.
पूण तितले पुरतो. तुका खबर आसा, कांय जाणांनी शिग-
म्याच्या पेडार मुडाचे सोपून लेगीत घेतले. कातयो आनी
सुरयो घेवन नाचले. तुका जिवेशीं मारतल्याक ह्या संवसारां-
तल्यान उंवाळून अुडोवपा खातीर देवचाराच्या देट्टचार
कोंब्याचो मान लेगीत दिलो. (हांसता दीर्घ)

तो : हांसता ?

तो : अडाणो कर्तुपांचेर !

तो : (तळमळटा)

तो : म्हजो सावध जावपाचो आदेश तुका मेळिल्लो तेन्नाच जर
तुवें आयकलें तर इतले तळमळें तुका मरून लेगीत भोगचे
पडचे नाशिल्ले.

तो : तुवें तेन्ना केल्लो तो तांबड्या रगताचो अपमान, न्यायाचो
अपमान, मनीस जातीचो अपमान.

तो : अशें दिसता, की ही मनीसजात तुवें अेकल्यानूच सांबाळून
दवरल्या.

तो : मागीर मनीसजात अुरची, फुलची, फळची अशें तुका
दिसना ?

तो : म्हाका खूप दिसता, दिसल्यार फायदो किदें ?

तो : कित्याक ?

तो : मनशान काळखाकडेन व्हरपी दिकेच्यो सगळ्यो शिमो
हुंपल्यात. आतां ताज्या फुडाराचे तेंगशेर अेकूच कोमरी
फुल्ल्या.

तो : कसली ?

तो : सर्वनाशाची !

तो : तो वेळ येवचे पयलूं तरी म्हाका अेकदांच जल्म दी.

तो : तो वेळ पयस ना.

तो : तरीय... उंवाळून अुडयल्ल्या, दिगंतरी शिंपडिल्ल्या म्हज्या
दुखावल्या मनाचेर कित्याक मीठ चोळटा ? तीं पळेय म्हजीं
मनां. तिस्त्यान तिस्त्यो जाल्ल्या कुपांचे चेंकणेंत आनी तांचे
फाटल्यान जळून गोबोर जाल्लें मळब, पळेय, म्हज्या समाजाचें
कशें फळफळीत व्हांवता. पाताळाचे दिकेन आनी वेदनांच्या
घायांनी भरभरटलेलें म्हजें आंग सुकत वयता त्या कळमेळ्या
खुरसार !

तो : खुरसार !

तो : हय, खुरीस ही क्रांतीची खूण !

तो : आनी कळम ?

तो : ह्या समाजांतलीं अन्नाडीपणां !

तो : तें आंग, आनी त्या आंगक जावपी वेदना आतां तुज्यो अुरूंक
ना.

हो : वेदनांनी आत्मो घाल जाला ताजें किदें ?

तो : ना, आत्मो केन्नाच घाल जायना. घाल जाता तें मन.

हो : पूण ह्या आत्म्याक तर नितळ भोगतात त्यो वेदना.

तो : अमाप मोग केल्या आंगाची ती जायत भोगावळ !

हो : मोगाची अदरगत मनातल्यानूच जाता.

तो : मागीर त्या 'खुरमार' लोंबकळपी आंगाक तरी मन खंय आसा ?

हो : (आत्म्याचें कळवळप.)

तो : हीं हाडलीं तुजीं मनां. चल, ह्या संवसारांत तुका हांव परतो धाडटां. तुज्या जिविताचीं फुलां जावं आनी हे घनंर शिंपडोवं. मात अेक लक्षांत धर, फाटल्या जल्मांत हांव अेक सावध करपाची तुका चत्राय दिवन गेल्लों. तसली फेंशन परती जांवची न्हय. तुज्या बऱ्या- वायटाचो फुडार सावध- कायेच्यो नदरो सांबाळीत तुकाच सांबाळचो पडटलो. जाची खऱ्यांनीच गरज ना ताजेखातीर आंवडे धाळूं ताका आनी आंवड्यांच्या पांयार घालून घेवन जिवितांतले दशेचें दर्शन घडोवं ताका. आपलो हक्क आनी आपले कष्ट ह्या अुतरांनी घुस्पून अुळूं ताका. ह्या दोनीय अुतरांमदल्यान तूं तुजी जिवित क्रमणां करपाची दीक धर. तेच दिकेंत मळबाचे निळायेखातीर वाच्यान ओतिल्ले प्राण आसात. जलाशयांतल्या जिविताखातीर कुपांनी झडयल्लीं दुकां आसात आनी झाडांखातीर आपल्या पोटाची मिस्री धील करपी मानयेच्या पुतांचें तांबडें गुंज

रगत आसा. आनी अऱ्यांच्या खळखळाटांत समाजाक शिकोवन घेवपासारकें तत्व आसा. हाच्यातुनूच न्यायाची प्रचिती मेळटा, मत्व अुमजता आनी पावित्र्य अऱ्याभशेन खळखळटा. तर केन्ना केन्ना हातूंत अेक दुकांची अळकूय दिश्टी पडटा. मरणाचे अनंत खीण व्यर्थ जावन गेल्ल्याचेंच दुख व्यक्त जाता. जसो तूं आयज आसा, वेदनांकित, अनंतांत लेगीत.

हो : (मदींच, अुमळशिकेन) हय, हय, म्हाका सगळें कळ्ळां. हांव तशेंच करतलों. म्हाका संवसारांत धाड.

(संगीताची अेक अळक.)

० ० ०

निवेदक : आयज अेक तवो अंक नव्यान सुरू जालो. पोन्नेच वेदीर आतां ते लोक गायत रावतले अमरवेदीबयली अमर काणी. ते वेदीर...

मळबाखालच्या अेके कपारीर अेक वेदनांकित मनीस काळजांत किटाळचो घेवन फुरफुरलो. फुरफुरत किटाळ्यांची अुजो जालो, अुज्यांच्यो ज्वाळ्यो जाल्यो. ज्वालो मळबाक भेटल्यो आनी मळवान पेट घेतलो. पेटेल्ल्या मळबापांदा ताका सामणाच्यो वेदना भोगच्यो पडल्यो आनी पेटिल्ले मळव खीणाचेंच अस्तित्व दवरून अध्वस्त जावन गेलें, जिवितांतले खंयचेच सुवाद चोखी नामतना.

-□-

With best compliments from :

FUNSKOOL [INDIA] LIMITED.

MANUFACTURES OF INTERNATIONAL
QUALITY TOYS

CORLIM, TISWADI - GOA.

कथा मुक्तक

तीन दिश्टावे... तिगांचे

श्यांचो कुडकुडो
फांत्यापारचो
चेप्य दंवान भिजिल्लो...
बानी तो कोण तरी
मगळोच अजापांचो
बनेलाभावर-
मेळमिळ्यांत
ह्य न्हयसो झळकलो...
अकस्मात आपशींच
गतर फुटले म्हाका...
विचारले हावें ताका :
- धंय ह्या वेळार
करना कितें ना ?
कोयरा म्हा
मातयेराशीत सोदता
कितें ना ?
उक्तो उक्तो,
आसार ना आपणेचो
कुडको ?
कोण ना, कोण ना नू ?
असो कसो-
तदरेक पडूंक नासलोसो...
आनपणान
दिलीं ताणें जाण :
-तुंवेंय म्हाका पळयलोच ?
आरे हांव सोदता
तुमचेखातीर दिवन उडयिल्ली
म्हजोच हाडां-
म्हजें म्हजें वसतें घुसां आदीं !

हांव :
- कितें हाडां ?

तीय आपलीच ?
कितें उलयता गा ?
हाडां दिवन उडयली
आनी तरी नूं जितोच ?
नाका जाल्लेच
कितें उलयता गा ?
तकलेन सारको आसा मुगा ?

तो :
- तकली ? हा : हा : हा :
ही : ही : ही : ...
तकली-
ती अजूनय बाबूत
म्हणूनच तर सोदतां
हांवच म्हजीं हाडां... !
दोंगर घळी घेतां
रानावनां पात्रां
गांवां वाडे शारां
कुडक्यान कुडको
उस्तू उस्तून
आज पावलां हांगा
सोदीत म्हजीं,
हे भुयेंत खंयच
मुंगहन पडिल्ली
आसत तर म्हजीं हाडां ...

हाडां ! ?-
अजापाचो
मनांतल्या मनांत
फुटलो उदगार
- म्हळ्यार,
असो तूं कोण ?-
विचारले हावें.
- हांव ? ...
कासलो तो मांगूक,
- हांव ? विमरलो ? तूंय विमरलो ?
म्हय, न्हय
चूक तुजी म्हय,
जाचे खातीर...
जाचे धारणेखातीर

हावे म्हजीं दिलीं हाडां...
ते मगळे,
सगळे लोकच...
हय...
दिल्लें दान सांगपाचें नासता !
भोगूं !

अजापून, हांव :
-भोगूं ?
नांव तरी सांगची

मात्सो उचांवळीत, तो:
-नांव ?
आरे हेच खातीर
तुमी सगळ्यांनी
वेळ आपोवन हाडला...
इतल्या मुगांउप्रांतय
हांवच म्हजीं
हाडां सोदपाचो !
हांव... हांव... हांव
दधीचि !

-दधीचि ? आवयगे म्हजे !
इतल्या काळा उप्रांत... ?-
नकळटणाच हांवें मारली
किळाच आनी म्हजें :
-रावात, मुनीवर रावात...
क्षमा करात,
हांव वळखलोच ना...
अमा करात,
झियान कुडकुडल्यात,
येयात, भितर येयात
हुतहुतीत च्या तरी
पेवन वचात...

-पुरो, पुरो...
तुमच्या हातचें
उदक लेगीत नाका... मुवायचि...
म्हाका म्हजीं हाडांच
परती मेळ्ळ्यार पुरो !-
अशें म्हणोत तो
एक जगजगीत उज्याचें
केण कसो
मुटलो धावत-
मेळ्ळ्याच हातांनी !

कितें घडटा, कितें घडलें
हें कळचे पयलींच
सगळें कितें घडून गेलें !
मनीसकुळयेखातीर
हाडांसयत सगळेंच कितें
समर्पण करपी,
आज कितें कांय म्हळचार
हेच भुंयेंत
परत आपणालीं
हाडां सोदता हाडां... !

दधीचि ! ...
अपण्यांतल्यान त्या
उठून सावचीत
जातां थंयच आसां म्हळचार
भायर कोणाचो तरी
गाजलो माद-
श्रीराम जयराम जयजयराम !

दिसलें,
कोण तरी सकाळींफुडेंच
आयला मागूंक ...
भितर धुवेक मारून उलो
म्हळें:
-भायर आयला कोण तरी
घाल व्हरून ताका कितेंय तरी !

भायल्याच्या कानार पूण
गेलीं म्हजीं उतरां
थंयच्यानच ताणें
म्हळें व्हडान:
-हांव येवंक ना मागूंक
उगड्यात दार मात्शें
श्रीराम जयराम जयजयराम !

उक्ते केलें दार
पळय तर
खांद्याक हुमकळावन एक धोणू
कोण तरी एक
-दिग्ग उबो दारांत !

-हें कितें ?
-भितल्ले भितर हांव अजापीत !
- सकाळीं फुडें एक एकच !
- विचारलें ताका हांवें:

- कोण सायबा तूं ?
म्हळें ताणे फकत :
- श्रीराम जयराम जयजयराम !

दिसलें म्हाका-
अयोध्येक जल्मभुंयेर रामाचें
बांदतात मंदिर,
ताचेखातीर कोणतरी
आयला जावंये मागूंक पटी !

म्हळें हांवें :
- ते खातीर कितें दिवपाचें तें
कालच दिलां,
रामशीला पूजनांचो
महायाग करण्यांमदलो
कोण तरी एक
दिवपाचें तें घेवन गेला.
तो आखांतलोच
उतरांनी म्हज्या.
लागलो म्हणूंक :

- देखूनच तर असो
भोंवतां सगळ्यांक चुकोवन ...
सीता केन्नाच गेली सोडून ...
लक्ष्मण म्हण्टा आतां
फुकट तुजे भरीक पडून !
आनी म्हाका मात
कशीच ना सुटका वाट ...
कारण,
सगळें चवलां म्हज्या
एकाल्याच्याच नांवार ...
खुद्द म्हजी मातूय
करिनासतना पर्वा
वड्डून सांगलें कितलेंय जरी
कोणूच ना अवस्थेत तरी
आयकून घेवपाचे.
करश्यात एक उपकार ?
दिवश्यात म्हाका आसरो
फकत दीस चार ...
थंड मनान विसव घेवच्याक ?

अभावीतपणान
गेलों म्हणून हांव :
-आसलों दीन- बरे भाशेन.
पूण नाका जावं रागार

तूर्त हो आसा तो जागो
आमकांच पावना सारको.
सुवात दुसरी म्हळचार-
जोडी-मोडीक बसना मेळ ! ...

तो निशेलो-
लागलो म्हणूंक :
- इतले दीस आसलें बरें.
आतां खंय बांदतात
नवें मंदिर
लायतले थंय खंय पुजेक ...
तेन्ना मेरेन-
गांवागांवांतल्यान येवपी
शिळांच्या भारा मुळा
म्हजीच एक शिळा
जावपाचो उप्रासला भंय ...
एका काळार शिळेंतल्यान
हांवेंच उद्धरिल्ली मू अहिल्या ?
तें कोणूच पूण घेना लक्षांत.
बरे वायट, कशेय जावं
गेले ते दीस,
तशे ते गेले सुखाचे
आतां आयला तो मर्णकाळ ...
...तकल्यो फोडपाचो !
पोरणे इश्टागतीक याद करून
लंकेक विभीषणाचे वंशावळीकडेन
वचून
मागतलों आसरो म्हळचार
थंय तेच मारतात
एकमेकांच्यो गोमटचो ..
आनी,
शेवटून मारतात
आमगेल्यांच्योय सांटल्यो पोटल्यो ...
खंयच ना जागो म्हाका ... !
येवंचो न्हय,
असलो प्रसंग कोणाचेर
करचें कितें ? भोंवत आसां
करीत म्हज्याच नांवांचो
हांवच जप-
श्रीराम जयराम जयजयराम
... आनी तो गेलो !
हांव मोन्यानी
पळयत रावलों !!

गीर,
न आयली सांज
जालो तीनकात्रिचो ...
नी सरपळेक खोंचिल्लो
वयांचो घोंस-
रीगिरी घुंवडायत
चो तसो तो
यलो बोटार
रगिरायत चक्र
नी फाटकुळेर
रण्या पितांबरांत
उली केल्ली घेवन पोटली.
णे सरळच दिली वळख :
हांव मूळ मथुरेचो,
नी मागीर वचून
विल्लों द्वारकेक
नी तुमचेच थळावे
तीन सांगचें तर
जें नांव-
ण वासुदेव यादव !

खूब जाण रावतात
शे वचून
केकडेचे दुसरेकडेन
मध्याक लागून,
म्हळें हांवें आनी
लो प्रस्न : किते आशिल्लें काम ?

हांव आयलां हे खातीर !
म्हणून ताणे फाटीं वयली
पेटलेची गुठली
पटिली सकला-
पेटली, पत्रां पट्यांसारके
हीन भरिल्ली.

जापून म्हळें हांवें :
रहीं असली पितांबरांत कशी ?
जवा जाळांचोच दिसता वेपार !
निमणीं उतरां मनांतल्या मनांत)
नी सांगलें फुडें :
आसली जरी दिवपाची
वेळ न्हय
ही विकपाची !
तूं यो फाल्यां ...

तो :
- दिसलें कितें पितांबरांतली
ही रही ?

हांव :
- मागीर
सभाग्या कितें तर ?

तो :
- सारकेंच पळ्ये
उक्ते करून दोळे ..
हो 'गीता !'
तुमचेलागीं आसतीत
ज्यो ज्यो गीता
आसूं उतरांयिल्ल्यो
खंयचेय भाशेंत
त्यो सगळ्योच
आज जाय म्हाका ...
हांव त्यो घेतां !
आनी गिळून मात्सो
आयंडो
सांगलें मुखार ताणें :
- सगळीं पुस्तकां गीतेचीं,
तुमचे आयचे
भाशेंत सांगचें तर
सक्युलेशनांतलीं
विड्वां करपाक
सरलां हांव भायर...

- सक्युलेशनांतलीं विड्वां ?
म्हळ्यार घोळटिकेंतलीं
काडून घेवपाक ?-
प्रस्न म्हजो.

तो :
- हय, तोच एक
उरला उपाय !

हांव :
- पूण कित्याक ?

तो :
- गीतेसयत म्हजीय अब्रू
वाटाबपाचो
आतां तोच एक मार्ग
म्हजेमुखार...

हांव :
- पूण इतलें
निकराचेर येवपासारकें
घडूंक ना कांय एक ...

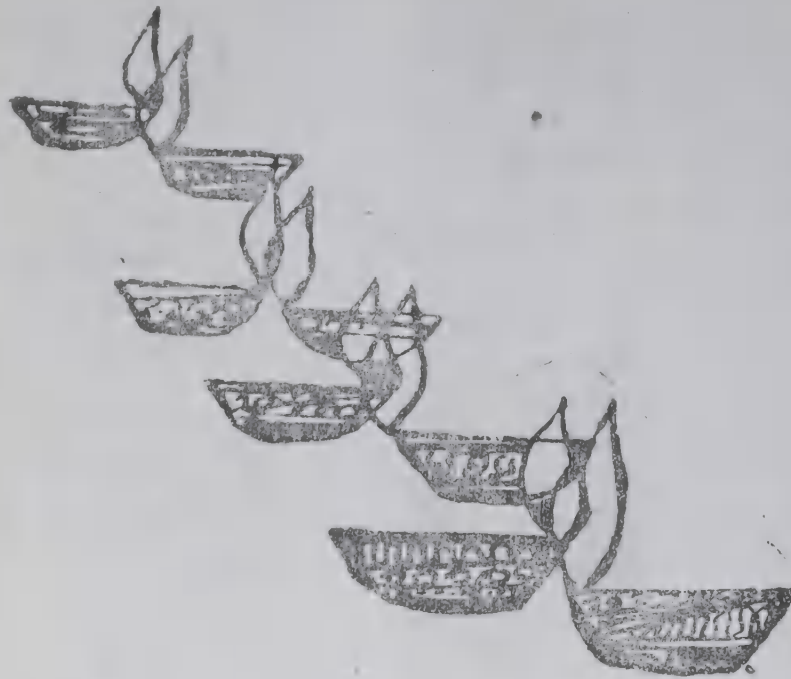
- घडूंक ना ?
घडटा तें न्हिदेचें
संवंग घेतिल्ल्यांक
दिसचें कशें ?
तो उलयतालो :
- आरे जें कितें घडटा
तातूंतच सामके लेपडून
पडिल्ल्यांक
तिरायतपणान
भायलें आनी दिसचें कशें ?

- म्हाकाय त्या
लेपडून पडिल्ल्यांतच
धरता तूं ?-
प्रस्न म्हजो काचाबूल.

- सगळे एकच तुमी !-
आवाज ताचो पयलीं
परसूय जालो खर ! ...
- म्हाका म्हजे गीतेची
हे भुंयेंत
नाका आनीक आनी
विटंबणा !

तुमच्यो कितल्योच आतां
जाल्यात नव्यो नव्यो गीता ...
तुमीच माथ्यार दवरल्यात
ते बसोवन,
दर दिसा
घालून एक एक बांदावणी
करतात गीतेचो
आपलोच म्हण
एक नवो नवोत्र
अध्याय तयार !
म्हाका भिरांत-
उठून कोणूय अकस्मात
म्हजे गीतेचेरच एकदीस
हाडीत म्हण बॅन ...

With
best wishes
for a
happy Diwali
and
prosperous
New Year !

M/s
National
Scrap Traders

Near Railway Gate
Margao, Goa 403 601

- म्हळ्यार बंद ? - हांव.

- हय तेंच तें, तेंच तें ! -तो
आनी म्हळें ताणे फुडें :

धर्मसंस्थापनार्थाय
भवामि युगे युगे '
हेंच कांय जाणांक
गिलां उस्तुऱ्यां...
तांचेर कुलकुलो...
खऱ्यांनीच धर्मप्रस्थापनेक

हांवें जल्म हांगा

घेतलो तर-

तर हांगा

करून भोवस्ताळे

पदवी-पाट भोगतात

तांचें कशें ?

देखून मागतां-

काडात, काडात भायर

आसा तितलींय

गीतेचीं पुस्तकां

काडात भायर... !

आनी खीण एक

थारूय केलो ताणे

प्रस्न :

- वळखूंक ना अजूनय सारको

कोण तो म्हाका ?

- रद्दीचो धंदो करूंक

सरला फुडें तरी

सुटना हागेलें

तत्त्वगिन्यान... !

अशीं उतरां आयिल्लीं

सामकीं तोंडार.

तरी पूण उतराक जाप

म्हणून

इतलेंच गेलों

उलोवन :

- वळखूंक ना

कसो तर ?

ती तर.

दिल्याच न्हय करून

येवचें येवन -

कृष्ण वासुदेव यादव.

रावलो द्वारकेक

वचून मथुरेक सावन...

- खूबच वायट

आवतीकाय ही ! -

केन्ना न्हय तें

करीत तोंड वांकडें

उलयलो तो.

- खरेंच वायट

आवतीकाय ? -

प्रस्न म्हजो.

- विचारता ? -

प्रतिप्रस्न ताचो

आनी ताचेच

उद्गार फुडले :

- कृष्णान नरकासुराक

केन्ना मारलो...

तरी तुमी

बडयत आनी धाडायत

आसात अजूनय

बावल्यांतल्याच

नरकासुराक...

कृष्णाचें पडूंकच

ना कोणाक...

नीज कृष्ण येवन

साक्षात् जरी रावलो

उबो दारांत,

मागीत

आपणालेच गीतेचें दान

एकट्याकूय ना पूण

ताका वळखून घेवपाची जाण.... !

गेल्लोंच बरो

असोच हात हालयत परत...

आनी आयिल्लो तसोच

तो लागलो चलूंक

आसलो तसो-

पितांबरांतले गोटलेंबली

गुठली मारून

तशीच परतून

फाटकुळेर...

काळखांतच गेलीं

पावलां ताचीं

पयस पयस...

आनी तेन्नाच अकस्मात

उसळून आयलें मनांत :

- सकाळसून सगळ्या सगळेंच

हांव होगडावन

बसला म्हणपाचें !

- नागेश करमली

सगळेंच झूज नाका म्हणटात.

हे खेपे झूज जायत जाल्यार खंय
पुराय मनीसजात ना जावन वतली.

हय मू ? मागीर शहरी संस्कृताय
दिशीं दिशीं वाडयत कित्याक वतात ?

झुजाचें मूळ ही शहरी संस्कृताय.

झूज तुमकां नाका आसत जाल्यार
तुमकां गांधी कडेन येवचें पडटलें.
शहरी संस्कृताये बदला अेक आदर्श
ग्रामीण संस्कृताय अुबी करची पडटली.
नाजाल्यार

झूज तुमकां चुकोवंक येवपाचेंच ना.

With best compliments from :

**The force that turns
green... to gold.**

There was a time when the land was unyielding, the granaries far from full. Today the country is progressing from a green to a golden future- thanks to modern farming technology and the untiring efforts of the 'kisaan.'

Zuari has been in the forefront, lending a helping hand to the agricultural revolution, with Jai Kisaan high analysis fertilisers of the finest quality.

'Jai Kisaan Jai Kisaan'

--Rendering advisory service to the farmers to get the best out of their lands.
--Making farming not only profitable but enjoyable too.
For Zuari, it is more than a commitment-it is a way of life.

Zuari Agro Chemicals Ltd.

Jai Kisaan Bhawan, Zuarinagar, Goa 403 726

Promoters of

Aravali Fertilisers Ltd.,

Sawai Madhopur, Rajasthan.

सुरवेकच... थोडें सांगपाचें

गोंय मेकळें जातकूच ताचें कितें करचें-तें वेगळें दवरचें, महाराष्ट्रांत घालचें-हो वाद गोंय मेकळें जावचे पयलींच पंचे मजगतीं चलतालो.

खरेपणानशीं, हो वाद चलतालो ते मुस्तींत महाराष्ट्र नांवाचो चूच ह्या देशांत नाशिल्लो. अक सांस्कृतिक महाराष्ट्र खातरीन शिल्लो. पुणून तो लोकांच्या फकत काळजांत आशिल्लो. राजकीय रेन हो सांस्कृतिक महाराष्ट्र वेगळ्या राज्यांनी आनी प्रांतांनी व्हांवून गेल्लो. हो सगळो-वेगळ्या वेगळ्या राज्यांनी वांटून लो मराठी भाशीक समाज आनी राज्यांत हाडचो आनी मराठी रोवपी लोकांचो अक संयुक्त महाराष्ट्र घडोवन हाडचो हो विचार सगळ्यांत पयलीं अकतेपणान मांडलो तो ग. ग्रं. माडखोलकर हांणी. ज्याच तोंडांतल्यान तो अका मराठी साहित्य संमेलनाच्या सप्रीठा वयल्यान पयलेच फावट अकताडा आयला.

विचार अकतावन दाखयलो म्हूण तो चलणुकेंत येताच अशें ना. अक महाराष्ट्रांत ज्या ज्या वाटारांचो आसपाव जातालो तांतल्याय वाटारांचे खाशेले अशे कांय हितसंबंद-व्हेस्टेड अन्टरेन्ट्स-अति-सान निर्माण केल्लें. अकूच दाखलो दिवचो जाल्यार विदर्भाचो वं येता. विदर्भ संस्कृतायेचे नदरेन लेगीत पुराण काळा सावन सदां वेगळेच अुला. तो आपलें वेगळेपण कित्याक विगारळावन अुडयत शिल्लो? विदर्भ वेगळेच अुरूक जाय अशें म्हणपी विदर्भांत येत जाण आशिल्ले- लोकनायक अणे हांचे सारकेलें अक ज्येष्ठ ठ फुडारी तर स्वतंत्र विदर्भाच्याच विचाराचे आशिल्ले. असल्यांक सगळ्यांक संयुक्त महाराष्ट्राच्या हावेमा कडेन अकूळ करून घेवप पें काम नाशिल्लें. पुणून माडखोलकरांनी तेंय काम बेस बरें केल्लें. लोकनायक अणे सारकेल्यांक अल्पमतांत अुडोवन तांणी विदर्भांतल्या संख्य लोकांक संयुक्त महाराष्ट्राच्या अर्दान करून घेतिल्लें.

माडखोलकरांची नदर गोंयचेरूय गेल्ली. गोयां कडेन तांचो पुरातन कालासावन कसलो तरी संबंदूय आशिल्लो. ते भायर मराठीवादी गोंयकारां मजगतच्या कितल्याश्या जाणांक ते लागि-पण वळखताले. हे मराठीवादी गोंयकार गोंय महाराष्ट्रांत घाल-क जरूय अकूळ आसले तरूय फकत तांचेर पातयेवन अुपकाराडपाचें ना, गोंय महाराष्ट्रांत घालपाक जांचे कडल्यान सगळ्यांत

चड आडखळ येवं येता त्या गोंयच्या किरिस्तांवांक आनी हिन्दू मदल्या कोंकणी भक्तांक अकूळ करून घेवंक जाय ह्या निर्णयार ते पाविल्ले. तांकां अकूळ करून घेवचे जाले. जाल्यार तांकां कांय आश्वासना दिवंक जाय-

गोंयच्या राजकारभारांत गोंयां भायले लोक आसचे नात, गोंयांक जें भूगोलान आनी अतिहासान अक वेगळेपण जोडून दिलां तें ना करपाचो वावर कोण करचो ना. गोंयची भूंय गोंयां भायल्या लोकांक विकती घेवंक मेळची ना. आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें म्हळ्यार, गोंयांत वेगळेपण जिका लागून मेळ्ळां ते कोंकणी भाशेक आपणालो विकास करून घेवपाक सगळे तरेचो आधार मेळटलो.

हे तरेचीं आश्वासनां गोंयकारांक मेळ्ळीं जाल्यार गोंय महाराष्ट्रांत घालपाक व्हडलिशी आडखळ कोण हाडचो ना अशें तांकां दिसतालें.

ते ह्यावूय मत्ताचे आशिल्ले की-

कोंकणीक अक स्वतंत्र भास म्हूण त्रिनशर्त मान्यताय महाराष्ट्रान दिवंक जाय. ते बगर गोंय महाराष्ट्रांत येवपाचें ना.

१९४६-४७ च्या अदमासाक जेन्ना काकासाहेब कालेलकरांक महात्मा गांधींचे सांगणेन गोंयच्या प्रस्नांत लक्ष घालपाक लागिल्ले माडखोलकरांनी पळेलें तेन्ना तांणी काकासाहेबांकडेन ह्या संबंदान अुलोचणीय केलीं आनी महाराष्ट्राचे वतीन गोंयकारांक जीं आश्वासनां दिवपाचीं तीं तांणी बरोवनूय दिल्लीं.

बाकीबाब बोरकार ते मुस्तींत 'आमचा गोमंतक' नांवाचें अक नेमाळें मराठींत चलयताले, ताच्या एका आंकांत तीं छापुनूय आयिल्लीं.

म्हाका अुगडास आसा-शणै गोंयबाबांच्या विचारांच्या संस्कारांत वाडिल्ल्या म्हाका लेगीत 'अितलीं स्पष्ट आश्वासनां मेळटात जाल्यार महाराष्ट्रांत गोंय घालपाक कसली आडखळ आसा?' अशेंय दिशिल्लें.

पुणून हें प्रकरण ते मुस्तींत आित्यालूव थांबलें. तेन्ना मुखार चलोवपाक गोंय स्वतंत्र जावंक जाय आशिल्लें आनी गोंय स्वतंत्र जावंक नाशिल्लें.

तें स्वतंत्र जालां त्या वेळार पर्थून हो प्रस्न-तें वेगळें दवरचें कांय महाराष्ट्रांत घालचें- मुखार आयलो. ते मेरेन मराठी लोकांक

तांगेलो 'महाराष्ट्र' य मेळिल्लो आनी महाराष्ट्राची नदर गोंयचेर पडिल्ली.

परतेय माडखोलकर मुखार सरले. तांणी काकासाहेबांची भेट घेतली आनी 'गोंय महाराष्ट्रांत हाडपाचो आतां यत्न करूंया' म्हूण ते तांचे फाटल्यान लागले. काकासाहेबांनी गोंयच्याच न्हय, तर देशाच्या राजकर्णांतल्यानय आंग काडून घेतिल्ले. ते राष्ट्र निर्मणेच्या दुसऱ्या वावरांनी घस्पल्ले. तदस्थ मत दिवपा पेल्यान ते राजकर्णांत कांयच करी नाशिल्ले. तांणी माडखोलकरांक सांगलें, 'हांव कांय गोंयचो फुडारी न्हय. म्हजें कडेन अलोवणीं करपांत कांय अर्थ ना. म्हजें अउतर झेलून घेवपी कांय गोंयकार गोंयांत आसात. महाराष्ट्रान गोंयां संबंदान सारकी पावलां अखल्लीं जाल्यार हांव. तांकां समजावन सांगीन. पुणून महाराष्ट्रान फाटल्या कांय वर्सां सावन कोंकणी भक्तांक अितले दुखयल्यात की म्हजें अउतर झेलून घेवपी म्हगेले अश्ट लेगीत 'महाराष्ट्र आश्वासनां दिता जाल्यार विलीनीकरणाचो तुमी विरोध करचो न्हय' हें म्हजें म्हणणें आयकून घेतीत हाचें म्हाका खरेपण ना. हांव तांकां समजावन सांगपाचो यत्न करीन. पुणून तांणी मानलें ना जाल्यार हांव तांचेच फाटल्यान अुबो आसतलों, तुमचे न्हय, हें पयलींच स्पष्ट सांगतां.'

माडखोलकर म्हणपाक लागले, 'तितलेंच खूब जालें. तुम मुम्बय येयात. तुमची आनी महाराष्ट्राचे मुखेल मंत्री यशवंतराव चव्हाण हांची गांई घालून दितां.'

माडखोलकर तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी हांकां मेळ्ळे १९४६ त आपणे महाराष्ट्राचे वतीन गोंयकारांक कसलीं आश्वासनां दिल्लीं तें तांकां सांगलें आनी तर्कतीर्थाक घेवन ते काकासाहेबांसरी गेले. काकासाहेबांनी तर्कतीर्था कडेन मेळ्ळेपणान अलोवणी केली आनी गोंय महाराष्ट्रांत येवं वा ना येवं, महाराष्ट्रान कोंकणी संबंदान खंयचें धोरण आपणावचें तें समजावन सांगलें. विलीनीकरणाचो प्रस्न मुखार काडी नासतना महाराष्ट्रान गोंयचे आनी आपणाले अिबाडलेले संबंद कशे सुदरचे तें सांगलें. माडखोलकरांनी काकासाहेबांक म्हळें, 'तुमचें म्हणणें तुमी विस्तारान आमकां डिकटे करात. आमी बरोवन घेतात. काकासाहेबांनी डिकटे केलें. आनी तर्कतीर्थांनी तें बरोवन घेतलें. तेंच तर्कतीर्थांनी घरा व्हरून 'निवळायलें.' आनी अेक दीस यशवंतराव चव्हाण आनी काकासाहेब हांची भेट घडोवन हाडली. आनी तर्कतीर्थांनी काकासाहेबांचें जें म्हणणें निवळावन हाडिल्लें तें 'करारा' भाशेन यशवंतरावां मुखार दवरलें. यशवंतरावांनी तें वाचून म्हळें-

The Goa State Co-operative Housing Finance & Federation Ltd.

3rd Floor, Gomes Bldg., Opp. Hotel Delmon

PANAJI-GOA

Phone : 5432

The only Apex Co-operative Housing Finance Institution in the State of Goa.

OUR OBJECTIVES

- 1) To provide long-term loan for construction of house/flat upto Rs 1,00,000/- at the rate of 13% interest p.a., refundable over a period of 20 Years by 80 Easy Equated Quarterly Instalments.
- 2) 1/2% Rebate for punctual payment.
- 3) Loanee member will be covered under Group Insurance Scheme for the loan amount outstanding till he attains the age of 60 Years.
- 4) Quick sanction and disbursement.
- 5) Wide range of benefits, concession and exemption.
- 6) We offer better terms than all other financial Agencies.

FEDERAL SERVICES :

- (A) Providing all types of guidance for smooth functioning of Co-operative Housing Societies.
- (B) Acting as the Media and Mouth piece of the primary Co-operative Housing Societies for solving their problems.
- (C) A middle Agency on behalf of Federated units to put forth the problems before Govt. encountered by Co-op. Housing Societies.

(D. S. Kamat)
Vice-Chairman

(R. K. Pikale)
Chairman

‘ आज पासून हें सारें अमलांत येतील असें समजा. ’

ही खबर खंयच्यान म्हूण कोण जाणा, ‘महाराष्ट्र टाइम्स’क
ळळी आनी दुसऱ्याच दिसा ‘महाराष्ट्र टाइम्स’क काकासाहेब
आनी यशवंतराव हांचे मजगतीं हे तरेचो अंक करार जाला म्हूण-
ची खबर छापुनूय आयली.

ती आमच्या भाऊसाहेब बांदोडकारांनी वाचली. ते ताक-
ाकेन मुम्बय गेले. तर्कतीर्थाक घेवन यशवंतरावांक मेळ्ळे आनी
ंगलें, ‘तुमी मोटी चूक केली. काका कालेलकरांक मानपी गोंयांत
कत तीन बोडकां आसात. पिरवळा अंक, मडगांवां अंक, आनी
णजे अंक. तांकां गोंयांत कोण खायना. महाराष्ट्रांत गोंय हांव
वन येतां. हें काम म्हजेर सोडात. तुमी वोगीच कोणाकडेनूय
सलेय करार करून आमच्या कामांत आडखळी हाडूं नाकात ... ’

यशवंतराव आनी तर्कतीर्थ दोगांकूय आपणाले करणेचो
अर्शात्ताप जालो. त्याच खिणाक हो करार तांणी ‘सोतपेटी’त
मुडयलो.

हो पुराय अतिहास मुखार दिल्या पत्रवेव्हारांत वाचप्यांक
साधूंक मेळटलो. हातूंत काकासाहेबांनी डिक्टेट केल्ल्या मुदल
कराराचीय कॉपी आसा, तर्कतीर्थांनी ‘निवळायल्ल्या’ कराराचीय
आसा. आनी १९४६ त माडखोलकरांनी जीं महाराष्ट्राचे वतीन
‘आश्वासनां’ दिल्ली तिबूय ताणीच याद करून बरोवन काडिल्लीय
आसात.

हांगा अंक गजाळ मुजरत सांगूंक जाय-

गोंय स्वतंत्र जाले उपरांत जें पयलेंच गोमंतक मराठी साहित्य
संमेलन पणजेंत भरिल्लें ते मेरेन गोंय महाराष्ट्रांत वचचें काय वेगळें
अुरचें हे विशीं सगळे कोंकणी भक्त भेका मत्ताचे जावंक नाशिल्ले.
महाराष्ट्र कोंकणीक स्वतंत्र भास म्हूण बिनशर्त मान्यताय दीत
जाल्यार राजकी नदरेन गोंय महाराष्ट्रांत गेलें म्हूण कांय अिबाडना
अशें मानपी आमच्यांत काय जाण आशिल्ले. ह्या मराठी संमेलनांत
आमी कोंकणी भक्तांनी वांटो घेतिल्लो. मराठी आड आमी कोण
नाशिल्ले. कोंकणीक स्वतंत्र भास म्हूण मान्यताय महाराष्ट्रान दिली
जाल्यार मराठीक सांगाती भास म्हूण मानून घेवपाक- कोंकणीची
वाड सारकी जायसर तिका मानाची सुवात दिवपाक आमच्यांतले
कांय जाण मनापसून तयारूय आशिल्ले. पुणून-

त्या संमेलनांतूच आमची खातरी पटली-

१) महाराष्ट्र प्राण गेलो जाल्यार लेगीत कोंकणीक स्वतंत्र
भास म्हूण मान्यताय दिवंचो ना. २) महाराष्ट्र गोंय िळपा
खातीरच वावुरतलो आनी ३) महाराष्ट्रांतल्या अकाय फुडाऱ्यांच्या
अुतराचेर पातयेवन अपकारचें ना.

फुडलो अतिहास सगळ्यांक खबर आसा.

दुसरी अंक म्हत्वाची गजाल-

१९६२ पासून ६७ मेरेनच्या काळांत कोंकणी भक्तांनी रगत
आटोवन, रातिचो दीस करून ‘ओपीनियन पोल’ हाडलो. आनी तो
आतां जिल्हा कठीण अशें जेन्ना महाराष्ट्राक दिसून आयलें तेन्ना

ताका ह्या ‘करारा’ची याद जाली. गोंय महाराष्ट्रांत आयलें
जाल्यार महाराष्ट्र कितें कितें करतलो’ हीं आश्वासनां महाराष्ट्रान
त्या वेळार गोंयकारांक नव्यान दिल्लीं. व्हडलीं व्हडलीं पोस्टरां
छापून तीं आश्वासनां लोकांमुखार दवरलेलीं.

तांतलें ‘तुमकां सोरो गाळपाक आनी पियेवपाक महाराष्ट्र
आडखळ हाडचोना’ हें आश्वासन सोडीत जाल्यार बाकिचीं चडशीं
सगळीं काकासाहेब आनी माडखोलकर हांणी तयार केल्लीं आनी
तर्कतीर्थांक ‘डिक्टेट’ केल्लीं आश्वासनां आशिल्लीं.

- संपादपी

तरुण भारत, नागपूर. बुधवार ता. ११ जून १९४७.

‘गोव्याच्या आकांक्षा’ आणि ‘संयुक्त महाराष्ट्र’ श्री.
ग. त्रं. माडखोलकर यांचें श्री. कालेलकर यांना उत्तर.

श्री. काकासाहेब कालेलकर यांच्या ‘गोव्याच्या आकांक्षा’
या निवेदनाला संयुक्त महाराष्ट्र परिषदेचे मुख्य कार्यवाह श्री.
गजानन त्रं. माडखोलकर यांनी दिलेलें उत्तर पुढें दिलें आहे.

मार्ग सुगम झाला

‘आमचा गोमंतक’ या पक्षिकाच्या ता. १ जून १९४७ च्या
अंकांत श्री. काकासाहेब कालेलकर यांनी ‘गोव्याच्या आकांक्षा’-
संबधीं केलेलें निवेदन पाहून मला समाधान झालें. कारण त्या
निवेदनामुळें गोमंतकाच्या संयुक्त महाराष्ट्रांतलें समावेशाचें मार्ग
स्पष्ट आणि सुगम झाला आहे.

काकासाहेबांप्रमाणे मी जरी जन्माने गोमंतकीय नमलों तरी
कुलाने आणि देवधर्माच्या परंपरेने गोमंतकीय आहे. माझ्या घराण्याचीं
पाळेंमुळें गोमंतकाच्या देवभूमीत खोलवर पसरलेलीं आहेत याची
मला जाणीव आहे; व गोमंतकाचे सौंदर्य आणि संस्कृति यांच्या
प्रमाणेच कोंकणीचें साधुर्य आणि कोमलता यांचाही मला अभिमान
आहे.

म्हणूनच मला मनःपूर्वक वाटते की गोमंतकाने संयुक्त महा-
राष्ट्रांत समाविष्ट होऊन आपल्या सांस्कृतिक आणि भाषिक
वैशिष्ट्याने अखिल महाराष्ट्राची संस्कृति आणि साहित्य समृद्ध
केलें पाहिजे गोमंतकाची अस्मिता कायम राहून तो महाराष्ट्रांत
अंतर्भूत होण्यांतच त्याचें आणि महाराष्ट्राचें कल्याण आहे.

वैशिष्ट्याला संरक्षण दिलें जाईल

गोमंतकाविषयींचा माझा दृष्टिकोन अशा प्रकारच अमल्या-
मुठेंच बेळगावच्या साहित्य संमेलनानंतर १९४६ च्या मे मधील
गोमंतकांतील माझ्या दौऱ्यांत ता. १८ मे रोजीं मडगांव येथे प्रां.
फ्रान्सीसकु पॉवेल रिबेयरू यांच्या निवामस्थानी ‘लीग दु इस्तादु द
इंडिय’ या संस्थेतर्फे झालेल्या माझ्या स्तकार समारंभाच्यावेळीं मी
असे सांगितलें होतें की, ‘महाराष्ट्र आणि गोमंतक यांचे पूर्वापार
ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक संबंध लक्षात घेऊनच संयुक्त महा-
राष्ट्रांत गोमंतक समाविष्ट व्हावा, अशें साहित्य संमेलनाने ठरविलें
आहे. गोमंतकाच्या सांस्कृतिक आणि वाङ्मयेन वैशिष्ट्याला कोण-

With best compliments from :

**M/s GOA SCRAP DEALERS
ASSOCIATION**

**Station Road,
MARGAO, GOA-403 601**

याही प्रकारे बाधा न येता संयुक्त महाराष्ट्रांत त्याचा समावेश होणे म्हणू शक्य आहे. गोमंतकाची भाषा, संस्कृति आणि इतर वैशिष्ट्ये किंवा तेथील ख्रिस्ती बांधवांचे धार्मिक हक्क यांना योग्य तें संरक्षण द्यावयाला महाराष्ट्र साहित्य परिषद आणि महाराष्ट्राचे राजकीय नेते खात्रीने तयार होतील.

गोमंतकाचें संचित धन

अर्थात श्री. काकासाहेब कालेलकर यांनी ज्या 'गोव्याच्या आकांक्षा' निवेदन केल्या आहेत, त्यांना मान्यता द्यावयाला मला कांही शंका वाटत नाही. गोमंतकाचें सांस्कृतिक आणि भाषिक वैशिष्ट्य हें त्याचें परिस्थिति प्राप्त संचित धन आहे. संयुक्त महाराष्ट्रांत जी नव-संस्कृति आपल्याला बदलत्या कालानुसार निर्माण करावयाची आहे, तिच्या विकासाला गोमंतकाच्या या संचिताचा लाभ पोषकच होईल. गोमंतकाच्या जीवनांत, शिक्षणांत आणि लोकव्यवहारांत कोंकणीला आज असलेलें स्थान कायम ठेवण्यांत संयुक्त महाराष्ट्राची कोणतीच हानी नाही. उलट कोंकणीच्या रसमधुर विशेषांची जोड मराठीला मिळून तिचें सौष्टव आणि शब्दसंपत्ति परिपूर्ण होईल.

सारे प्रश्न समाधानाने सुटतील

गोमंतकाच्या अर्थकारणासंबंधी आणि विशेषतः मुरगांव बंदराचें आजचें महत्त्व कायम ठेवण्यासंबंधी काकासाहेबांनी केलेल्या सूचनांचा विचार वे. ना. डॉ. बाबासाहेब जयकर यांच्या अध्यक्षते-खाली नेमण्यांत आलेली संयुक्त महाराष्ट्राची घटना-समिती सहानुभूतीने करील, अशी ग्वाही द्यायलाहि मला हरकत वाटत नाही. किंबहुना मला तर अशी खात्री वाटते की, संयुक्त महाराष्ट्र परिषदेचे अध्यक्ष श्री शंकरराव देव आणि गोमंतकाचे सांस्कृतिक नेते श्री. काकासाहेब कालेलकर हे जर संयुक्त महाराष्ट्र आणि गोमंतक यांच्या परस्पर संबंधांची अट्टाघाट करायला एकत्र बसले तर गोमंतकाचे सारे प्रश्न उभयपक्षी समाधानकारक रीतीने सुटतील.

गोव्याच्या प्रश्नासंबंधी आचार्य काकासाहेब कालेलकर आणि श्री. शंकरराव देव यांच्यात झालेल्या तडजोडीचा मसुदा. यथा स्मृति आज लिहून काढलेला :

१९४७ च्या मे मध्ये संयुक्त महाराष्ट्र परिषदेचे अध्यक्ष श्री. शंकरराव देव यांच्या सूचनेनुसार परिषदेचे सरचिटणीस श्री. माडखोलकर हे मुंबई येथे न्यायमूर्ति नानावटी यांच्या निवासस्थानी आचार्य काकासाहेब कालेलकर यांना भेटले. त्या भेटीत गोव्याच्या भवितव्याचा आणि त्याचा अंतर्भाव संयुक्त महाराष्ट्रांत करून घेण्याचा प्रश्न कशा रीतीने सोडवावा यासंबंधी बोलणे झाले. दोन वेळां बोलणें झाल्यानंतर आचार्य काकासाहेब कालेलकर यांनी गोव्याचा प्रश्न सोडविण्याच्या दृष्टीने तडजोडीचा मसुदा श्री. माडखोलकर यांस दिला. तो मसुदा पुढील स्वरूपाचा होता :-

१) गोवा संयुक्त महाराष्ट्रांत समाविष्ट करण्याच्या प्रश्नाचा विचार करतांना तीन मूलभूत गोष्टी प्रथम लक्षात घेतल्या पाहिजेत.

त्याशिवाय हा प्रश्न नीट समजणार नाही. व त्याचा अुगडाहि समाधानकारक रीतीने सोडविता येणार नाही.

२) या तीन गोष्टी पैकीं पहिली गोष्ट ही कीं सुमारे चारशे वर्षे गोवा हा पोर्तुगीज अमलाखाली राहिलेला असल्यामुळे व महाराष्ट्राच्या अंतर भागांशीं त्याचे सांस्कृतिक संबंध दुरावल्या मुळे, त्याची संस्कृति आणि रहाणी या दोहोंना अगदीं निराळे स्वरूप प्राप्त झालेले आहे. दुसरी गोष्ट ही की, गोव्यांत सुमारे चाळीस टक्क्यांहून अधिक लोक हे ख्रिस्ती असून ते मुख्यतः कॅथलिक पंथी आहेत; व त्यांच्यावर रोमच्या पोपचें नियंत्रण आहे. तिसरी गोष्ट ही की, गोव्यांतील हिंदू आणि ख्रिस्ती या दोन मुख्य समाजांत ऐकता आणि जिव्हाळा उत्पन्न करणारी कोंकणी ही भाषा गोव्याची मान्य, प्रादेशिक भाषा आहे.

३) कोंकणी ही मराठीची पोटभाषा किंवा बोली आहे की नाही, हा प्रश्न वादाचा आहे. त्या वादांत न शिरतां गोव्यांतील सर्व जनतेने ऐकतेची आणि जिव्हाळाचा भावना अुत्पन्न करण्याचें ऐकमेव साधन म्हणूनच आपण कोंकणीकडे पाहिले पाहिजे. गोव्यांतील बहुसंख्य ख्रिस्ती समाज आणि हिंदू समाजातील हि कांहीं विद्वान मंडळी कोंकणी ही स्वतंत्र भाषा आहे, असें समजतात. या त्यांच्या समजुतीची कदर आपण केली पाहिजे; व गोव्याची प्रादेशिक भाषा म्हणून महाराष्ट्रांतील लोकांनी कोंकणीला योग्य स्थान आणि मान दिला पाहिजे.

४) आज गोव्यांत कोंकणी ही नागरी आणि रोमन अशा दोन लिपींत लिहिली जाते. याबाबतींत, नागरीचा प्रचार गोव्यांत सर्वत्र होओपर्यंत, रोमन लिपीतून कोंकणी लिहिण्याच्या प्रथेला वैकल्पिक म्हणून मान्यता दिली पाहिजे; व ख्रिस्ती समाजावर नागरी लिपी लादण्याचा प्रयत्न न करितां, नागरीच्या स्वीकारा-विषयीं त्यांची मते अनुनयाच्या मार्गानें अनुकूल करून घेतलीं पाहिजेत. हिन्दीच्या प्रचारामुळे हें काम सुरू झाले आहेच. ख्रिस्ती लोकांचें धार्मिक साहित्य कोंकणीत आहे. तें जर नागरी लिपीमध्ये छापून दिले, तरीहि पुष्कळ फायदा होओल.

५) गोव्यांतील सर्व सरकारी कामकाज आणि सेकंडरी स्टेजपर्यंतचें शिक्षण हें कोंकणीतूनच होओल, असें स्पष्ट अभिवचन महाराष्ट्रानें गोव्याला दिलें पाहिजे. आंतर प्रांतीय राजकीय व्यवहार आणि अुच्च शिक्षण यांच्यासाठीं अंग्रजी, मराठी आणि हिंदी या भाषा अिच्छेनुसार वापरण्याची मोकळीक गोव्यांतील लोकांना देण्यांत यावी. मात्र पोर्तुगीज भाषा ही सर्व व्यवहारांतून, लोकांची गैरसोय न होओल अशा रीतीने, हळूहळू कमी करण्याचें धोरण स्वीकारण्यांत यावें.

६) गोव्यांतील शिक्षण पद्धतींत कोंकणी, अंग्रजी, मराठी आणि हिंदी अशा चार भाषांना क्रमानें प्रामुख्य देण्यांत यावें; व त्या दृष्टीने शिक्षणाच्या सर्व सोयी करण्यांत याव्या. पोर्तुगीज भाषेला आज असलेलें राजकीय स्थान अंग्रजीला मिळेल अशी योजना व्हावी. कोंकणीच्या स्वातंत्र्या आणि वुत्क्रांतीच्या बाबती न येथें

देतां मराठीला अत्तेजन आणि वाव देण्यांत यावा. नागरी लिपीच्या प्रसाराचा प्रयत्न गुण्यागोविंदाने व्हावा.

७) गोव्यांतील ख्रिस्ती समाजाला त्याचा धर्म, संस्कृति, रीतीरिवाज, शिक्षणाचे माध्यम आणि प्रतिनिधित्व यांच्या बाबतींत जरूर ती आश्वासने देण्यांत यावीत. मात्र तीं देताना अक राष्ट्रियत्वाच्या भावनेच्या विकासाला बाधक होऊन अशी कोणतीही गोष्ट घडणार नाही अशी दक्षता घेण्यांत यावी. ख्रिस्ती लोकांची अुपासनेची स्थाने, सांस्कृतिक आणि अैतिहासिक अवशेष वगैरेचे जतन करण्याची हमी द्यावी.

८) आज गोव्यांतील लोक जे विशिष्ट धंदे करीत आहेत आणि त्यांचे स्वतःचे असे जे खास कलाकौशल्य आहे त्यांना अत्तेजन देण्यांत यावे. बाहेरची स्पर्धा त्यांना भोंवणार नाही, अशी काळजी घेण्यांत यावी. त्याचप्रमाणे गोव्यांत आज जी आर्थिक पद्धति प्रचलित आहे, तिच्यांत कोणताही बदल जबरदस्तीने करण्यांत येऊ नये. जे बदल करावयाचे ते लोकमत विश्वासांत घेऊन करण्यांत यावे.

९) गोव्याच्या जनतेच्या आर्थिक आणि औद्योगिक विकासाची सर्व जबाबदारी महाराष्ट्राने अुचलावी.

१०) संक्रमणकालांत गोव्याचा अंतर्गत कारभार तेथील जनतेच्या मतानुसार चालविण्यांत येईल, अशा प्रकारची स्वायत्त शासनाची व्यवस्था करण्यांत यावी.

११) गोव्याचे आणि महाराष्ट्राचे पुरातन अैतिहासिक आणि सांस्कृतिक संबंध आहेत, व मुंबई शहराशी गोव्याचे हितसंबंध विशेष रीतीने निगडीत झालेले आहेत. नव्या परिस्थितीत हे संबंध वाढत जातील अशी काळजी गोवा, मुंबई शहर आणि महाराष्ट्र येथील लोकांनी सहकारितेच्या भावनेने घ्यावी.

वर जो मसुदा दिलेला आहे तो आठवणीने लिहिला आहे. श्री. शंकरराव देव यांनी या मसुद्याला संपूर्णतया मान्यता दिलेली होती. व नंतर पुणे येथे झालेल्या गोमन्तक साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष या नात्याने या मसुद्याला धरून गोवा महाराष्ट्रात समाविष्ट करून घेण्याच्या प्रश्नाचा विचार व्हावा अशी भूमिका त्यांनी घेतलेली होती.

(सही) ग. व्ं. माडखोलकर

दादर, मुंबई

२ जुलै १९६२

गोवा महाराष्ट्रांत विलीन व्हावा अशी इच्छा असेल तर—

१) तशा प्रकारचे आंदोलन सुरू न करतां आवश्यक पूर्व तयारी करावयास लागावे.

२) पूर्वतयारीमध्ये दोन गोष्टी येतात.

(अ) गोव्यांतील हिंदू आणि ख्रिस्ती— विशेषतः ख्रिस्ती समाजाची सेवा करून त्यांचेही आपुलकी वर्तविणे.

(आ) रस्ते, वाहने वगैरे सोई वाढवून गोव्याशी दळण-वळण सोपे करावे; आणि महाराष्ट्राच्या आर्थिक, सामाजिक व सांस्कृतिक जीवनांत गोव्याचे लोक ओतप्रोत होतील असे प्रयत्न करण्यांत यावे. तिकडील ख्रिस्ती लोकांना न वगळतां त्यांना प्रयत्नपूर्वक सामील करून घेणे.

३) कोंकणी ही मराठी-बोली आहे अथवा स्वतंत्र भाषा आहे याची चर्चा अकदम बंद करून गोव्यांत कोंकणी भाषा सर्वांना समजते आणि वोलण्या चालण्याच्या व्यवहारांत कोंकणीच सर्वांस वापरली जाते या वस्तुस्थितीच्या आधारावर आणि कोंकणीमार्फत जनतेमध्ये ज्ञान पसरणे अधिक सोपे आणि अधिक त्वरीत होईल या जाणीवेने कोंकणी साहित्याच्या निमित्तीला आणि प्रकाशनाला मुबलक मदत करावी. आणि असे करताना कोंकणी मराठीपासून दूर जाणार नाही; अलुट जवळ-जवळच येईल असा बुद्धिपुरःसर प्रयत्न झाला पाहिजे.

आणि कोंकणीला अशी मदत करीत अमताना हिंदू आणि ख्रिस्ती अशा दोन्ही समाजाच्या गरजांचा आणि संतोषाचा विचार सारखाच झाला पाहिजे.

४) गोव्यांतील ख्रिती आणि हिंदू समाजांतील सामर्थ्यवान लोकांना स्वतःची महत्वाकांक्षा तृप्त करण्यासाठी गोवा स्वतंत्र राहून जेवढा अवकाश मिळेल त्यापेक्षा महाराष्ट्रांत विलीन झाला असतां अवकाश अधिक आहे हे वादविवाद न घालतां प्रत्यक्ष कृतीने सिद्ध करून द्यावे.

गोव्यांतील हिंदूना आणि ख्रिस्तीयांना महाराष्ट्रांत योग्यते-प्रमाणे नोकऱ्या सहज मिळतात, व्यापार अुद्योगांत त्यांचे सर्वत्र स्वागत होत आहे असे त्यांच्या अनुभवाला आले पाहिजे.

५) आणि गोवा विलीन झाल्यावर महाराष्ट्रीय लोक गोव्यांत बेसुमार घुसून तिकडील लोकांचा जीवन कलह कठीण करणार नाहीत. अलुट गोव्याच्या लोकांनाच गोव्यांत अुद्योग-हस्तारंचा विकास करण्यास महाराष्ट्राकडून मदत होईल असे गोव्याच्या लोकांना दिसून यावे.

६) गोव्यांतील हिंदू आणि ख्रिस्ती समाजांतील संगीत, नृत्य, नाट्य, चित्रकला आदि सांस्कृतिक गोष्टींची महाराष्ट्रांत ठिकठिकाणी प्रदर्शने भरवून प्रादेशिक कला कौशल्याला प्रोत्साहन द्यावे आणि ख्रिस्तीयांच्या आणि हिंदूच्या धार्मिक, सामाजिक अुत्सवांत आपुलकीने भाग घ्यावा.

एवढा कार्यक्रम जर विश्वासाने आणि आस्थेवाईकपणाने पांच दहा वर्षे चालविला तर गोव्यांतील ख्रिस्ती लोक देखील महाराष्ट्रांत विलीन होण्यास मोठ्या अुत्साहाने तयार होतील याविषयी शंका बाळगण्याचे कारण नाही. कोंकणीचा विरोध करून ख्रिस्ती समाजाला इंग्रजीकडे डकलण्यापेक्षा कोंकणी भाषा आणि साहित्य यांना प्रोत्साहन दिले असतां गोव्यांतील ख्रिस्ती समाज देखील मराठीकडे खेचला जाईल. आणि महाराष्ट्राचे भावनात्मक ऐक्य साधून ते सुद्धा होईल या विषयी शंका नसावी.

आणि सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे काँग्रेसने आणि काँग्रेस-सरकारने वेळोवेळी जी वचने दिली आहेत की गोवा स्वराज्यांत सामील झाल्यानंतर त्याचे व्यक्तित्व अबाधित ठेवण्यांत येईल, आणि ऐतिहासिक कारणांमुळे गोव्यात ज्या संस्कृतीचा विकास झाला आहे तिची जोपासना करण्यांत येईल, ती वचने तोडून केन्द्रीय सरकारने आपली सत्ता वापरून गोवा महाराष्ट्रांत विलीन करावा अशा प्रकारची मागणी होणार नाही याची काळजी घ्यावी, गोव्यांतील अभयविध समाजाच्या संतोषाने व मागणीने गोवा महाराष्ट्रांत विलीन करणे शक्य आहे आणि योग्य आहे या विषयी शंका बाळगू नये. जबरदस्तीने फळ पिकविण्याचा घातक प्रयत्न होऊ नये.

(सही) काका कालेलकर

३/७/६२

१९४६ साली भारताची राज्यपद्धती Federation च्या रुपाची होईल असे स्पष्ट झाले नव्हते. स्वराज्यांत भाषावार प्रांत होतील अशीच कल्पना होती. प्रांतांच्या ऐवजी राज्ये (STATES) करण्याची कल्पना नंतर आली.

गोव्याला स्वराज्य सरकारांत सामील करून घेताना त्याचा ऐकम निराळा ठेवला जाईल अशी अभिवचने काँग्रेसने, काँग्रेस सरकारने व नेहरूंनी व्यक्तिशः दिली ती १९४६ च्या नंतरची असावीत असे वाटते. जयपूरच्या काँग्रेसने या बाबतीत स्पष्टता केली असे आठवते.

१९४६ चा मसुदा मला नीट आठवत नाही. पण हा मसुदा मला त्यावेळी मान्य असावा असाच आहे यांत शंका नाही.

विलीनीकरण मला नेहमीच मान्य आहे. पण ते वरील अभिवचनाना धरून व्हावे असे माझे दृढ मत आहे. ख्रिस्ती समाजाचे बहुमत मिळवावे ही मुख्य अट आहे व ती कठीण नाही.

(सही) काका कालेलकर

३/७/६२

प्रिय यशवंतराव,

गोव्याच्या प्रश्नासंबंधाने आपलेशी मोकळ्या मनाने सविस्तर चर्चा करण्याची अिच्छा होती. पण श्री. माडखोलकरनी श्री. शंकरराव देवशी आणि त्यांचेही झालेला जुना विचारविनिमय ताजा केला नमता तर, अिच्छा असूनहि, हे पत्र लिहिले गेले नमते. प्रथम दोनचार गोष्टी स्पष्ट करणे अिष्ट वाटते.

गोवा, योग्य पद्धतीने, महाराष्ट्रांत विलीन व्हावा हे मला प्रथमपसून मान्य होते.

गोव्याचा अंतर्भाव कर्णाटक-मैसूरमध्ये व्हावा या कल्पनेला मी कधीहि प्रोत्साहन दिले नाही. अलट माझ्या स्नेह्यांना खासगी संभाषणांत मी स्पष्ट सांगितले आहे की 'त्या वाटेने जाऊ नका, तिकडील प्रलोभनाला बळी पडू नका.'

गोव्यामध्ये जवळजवळ पन्नास टक्के लोक धर्माने रोमन कॅथलिक ख्रिस्ती आहेत या गोष्टीचे राजकीय महत्त्व आपल्या लोकांच्या घ्यानी येत नाही आणि सांगितले तर पटत नाही याचे मला नेहमी दुःख वाटले आहे.

अग्रजांनी ज्याप्रमाणे हिन्दू मुनलमानांतील दुही वाढविली, त्याप्रमाणे आणि त्याहून अधिक, पोर्तुगीज सरकारने आणि पांचव्या धर्मासंस्थेने ख्रिस्ती लोकांना हिन्दूविषयी तुच्छ भावना बाळगण्यास शिकविले होते. शाळेत असेहि शिकवीत असत की पोर्तुगाल ही आपली मायभूमी आहे. आपले लोकदेखील मानत की ख्रिस्ती लोकांना आपलेसे करणे अशक्य आहे. ते सरकार धार्जिणेच रहाणार. त्यामुळे गोव्यांतील राष्ट्रीयतेने हिन्दू राष्ट्रीयतेचे रूप धारण केले होते. आणि सांस्कृतिक दृष्ट्या हिन्दू धर्माचे रक्षण हेच स्वराज्याचे राजकारण असे पुष्कळांना वाटत होते. परकी सत्ता, ख्रिस्ती धर्म आणि स्वदेशांतील ख्रिस्ती लोक यांच्यांत ते भेद करीत नसत. या तिहीशी आपल्याला झगडावयाचे आहे अशी त्यांची भूमिका होती. स्वराज्याविषयी सार्वमत घेतले तर गोव्यांतील ख्रिस्ती लोक हे अकजान आपल्या विरुद्ध जातील याविषयी सगळ्या देशांत कोणालाच शंका नव्हती.

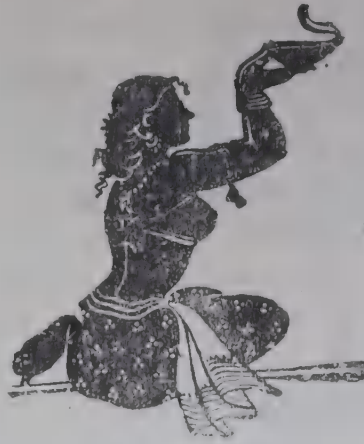
अशा परिस्थितीत ज्याप्रमाणे हिन्दू-मुस्लिम अक्याविषयी काँग्रेसने प्रयत्न केला, तसा प्रयत्न गोव्यांत हिन्दू-ख्रिस्ती संबंधाने झाला पाहिजे आणि ते जास्त शक्य आहे, असे ज्या लोकांना वाटू लागले, त्यांच्यापैकी मी अक आहे.

गोव्यांतील लोकांच्या वतीने बोलण्याचा तसा मला कांहीच अधिकार नाही. माझे पूर्वज सावंतवाडी गोव्याच्या बाजूचे खरे. पण माझा जन्म साताऱ्याचा. माझी मातृभाषा मराठी. आम्ही राहणारे बेळगांवकडचे. आमचा गोव्याशी संबंध घनिष्ट. आमची सगळी देवस्थाने गोव्यांत आहेत. लग्न संबंधाने देखील आम्ही गोव्याशी बांधलेले. त्यामुळे लहानपणापासून गोव्याच्या लोकांशी माझा संबंध जिव्हाळ्याचा आहे. महाराष्ट्रातील संतांविषयीची भक्ति आणि सतसाहित्यविषयी प्रेम हे हि अक आकर्षण अभयपक्षी होते.

लहानपणी मी कारवारच्या बाजूला राहिलो आहे. मंगजूरच्या लोकांशी देखील माझा संबंध आहे. आणि रानडे, टिळक, अरविंद घोष, रवीन्द्रनाथ आणि गांधी यांच्या विचारांशी समरस झालेलो.

मराठी भाषेविषयी प्रेम आणि निष्ठा यांत कधीहि अणुव आलेली नाही. मला कोंकणी समजते, बोलतां येत नाही. पण त्या भाषेच्या माधुर्यामुळे, संस्कारितेमुळे आणि तेजस्वितेमुळे मला तिच्या संबंधाने प्रेम वाटते. ती टिकावी, वाढावी आणि तिचे द्वारा जनतेची उत्तम सेवा व्हावी, असेहि मला वाटते. मराठी आणि कोंकणी या दोन्ही भाषा अकमेकीला अगदी जवळच्या आहेत, परस्पर पोषक आहेत याची मला खात्री आहे.

कोंकणी ही मराठीची बोली आहे. असे महाराष्ट्रांत मानले जाते त्याचे कारण मला समजते. रत्नागिरी, अलीबाग वगैरे कोंकण प्रदेशांत जी कोंकणी बोलली जाते तिचे वर मराठीचा अतिका प्रभाव आहे की तिला कोंकणी मिश्रित मराठी असेहि वाटल्यास

With best wishes for a
happy Diwali and prosperous New Year !

Alcon Group of Companies

- **Alcon Constructions**
- **Alcon Real Estate Pvt. Ltd.**
- **Alcon Hotels (Goa) Pvt. Ltd.**
- **Gulf Engineering and
Technical Services Pvt. Ltd.**
- **Alcon International**
- **Alcon Resort Holdings Ltd.**

A L C O N

Velho Bldg.

PANJIM-GOA 403 001 (India)

☼ Phones : 4451, 4452, 4076

☼ Telex : 0194 - 252. ALCO

☼ Grams : ALCON

मानावे. रत्नागिरीकडील कोंकणी हिला मराठीची बोली असें खुशाल मानावे.

पण गोवा, कारवार, मंगलूर, कालिकट, कोचीन या बाजूंची कोंकणी ही मराठीची बोली नसून स्वतंत्र भाषा आहे. पण ती मराठीला बरीच जवळ आहे. आणि खुद्द गोव्यांत वरच्या थराच्या हिन्दूंनी मराठीची प्रेमादराने उपासना केली आहे त्यामुळे कोंकणी-मराठीचें सख्य वाढलें आहे हे सख्य वाढावें अशी मला मनापासूनची तळमळ आहे.

कोंकणी विषयीचा माझा पुरस्कार माझ्या नॅशनल अिस्ट्रे-शनच्या आस्थेमधून अुत्पन्न झाला आहे. गोव्यांतील वरच्या थराच्या हिन्दूंची मराठीची उपासना बालच्या थरापर्यंत पोहोचलेली नाही, हें अंक भरीव सत्य आहे.

गोव्यांतील हिन्दू आणि ख्रिस्ती यांच्यामध्ये जो कांही अेकजीनसीपणा आहे तो कोंकणीमुळे आहे, याविषयी कोठेहि दूमत नाही. सुशिक्षित ख्रिस्ती आणि हिन्दूंना पोर्तुगीज भाषा येते या जोरावर या दोन समाजांत अेक्य घडवून आणणें शक्यहि नाही आणि अिष्टहि नाही.

ख्रिस्ती लोक सरकार धार्जिणे आहेत तेव्हां त्यांचा विचार न करतां हिन्दूंनी मराठी वाढवावी आणि महाराष्ट्राच्या जीवनाशी अेकरूप व्हावें अशी पुष्कळशा हिन्दूंची महत्वाकांक्षा आहे हें मला माहित आहे. पण या मनोवृत्तीने गोव्याच्या स्वातंत्र्याचा प्रश्न कधीच सुटला नसता. आणि गोव्याच्या राष्ट्रीयतेने हिन्दू राष्ट्रीयतेचें रूप धारण करावें हे अखिल भारतीय भावनात्मक अेक्याच्या दृष्टीने अिष्ट नव्हतें. यामुळे आज बीस-तीस वर्षे झालीं, गोव्यांतील लोकांनी मराठी आणि कोंकणी दोहीची अेकसारखी उपासना करावी असा प्रचार मी करित आलों आहे.

सन १९४५ सालीं गोव्यांतील लोकांचे मराठी संमेलन याच मुंबाीत भरलें तेव्हां त्यांनीं मला अध्यक्षपद स्वीकारावें अशी विनंती केली. तेव्हां मी त्यांना स्वराज्य, राष्ट्रीय अेक्य, सर्वधर्म-समभाव या विषयीची माझी भूमिका समजावून, मराठी आणि कोंकणी या दोन्ही भाषांचा मी पुरस्कार करणार हें तुम्हाला मान्य असेल तरच मला तुमचा अध्यक्ष बनवा. नाहीतर मला आग्रह न करतां दुसरा कुणी अध्यक्ष पहा असे मी त्यांना स्पष्ट सांगितलें. त्यांनी माझी भूमिका पूर्णपणे मान्य असल्याचे मला आश्वासन दिलें.

त्या संमेलनांत कोंकणी-मराठीची जी चर्चा झाली त्यांत व्यक्तिशः माझें वळण तडजोडीचेंच होतें. माझें चालतें, तर त्यावेळचे कित्येक ठराव मी सौम्य केले असते.

हिंदू आणि ख्रिस्ती यांच्यांतील द्वैत दूर करण्याचा आटोकाट प्रयत्न करणारा मी 'कोंकणीवादी आणि मराठीवादी' असे दोन तट पडणे पसंत कसे करीन ?

गोव्यामधील श्री वालावलीकर कोंकणीचे अेक अनन्य भक्त. त्यांनी कोंकणीची उत्तम सेवा केली आहे. त्यांच्या सर्वांगिन प्रतिभे-विषयी कोणालाही आदरच वाटावा. पण महाराष्ट्रांतील लोक

कोंकणी भाषेची 'हेंगाडी भाषा' म्हणून हेटाळणी करतात, या गोष्टीने चिडून जाऊन त्यांनी मराठी भाषेचा विरोध सुरू केला होता. त्यांच्यांत मराठीविरुद्ध कडवेपणा आला होता. माझी कोंकणी भक्ती पाहून ते मला भेटले. मी त्यांना सांगितलें कीं कोंकणी भाषेची हेटाळणी मलाही आवडत नाही.' अशी हेटाळणी करणारे खुद्द गोव्यांतही मी पाहिले आहेत.

स्वतःच्या जन्मभाषेची हेटाळणी करूं नका असें मी त्यांना नेहमी सांगत आलों आहे. काही मराठी भाषी लोक कोंकणीची हेटाळणी करतात हा काही मराठी भाषेचा किंवा साहित्याचा गुन्हा नव्हे. मराठी आपल्याला संस्कृत अितकीच पूज्य आणि प्रिय असली पाहिजे. तेव्हा तुम्ही मराठीचा विरोध सोडून द्या. तुम्हाला मराठीही अुत्तम येते. कोंकणीवरील तुमचें प्रभुत्व अद्वितीय आहे. तुम्ही दोन्ही भाषांची आदराने सेवा करा.

त्यांना माझें म्हणणे जरी पटलें नाहीं तरी त्यांनी माझी बाजू माझेकडून लिहून घेतली आणि आपल्या अेका मासिकांत छापून प्रसिद्धी केली. त्यांच्या ह्या उदारतेमुळे मला त्यांचे विषयी आदर वाटूं लागला. पुढें त्यांनी आपल्या अेका मराठी पुस्तकासाठीं माझेकडून प्रस्तावना मागितली. पण त्यांत नाहक मराठीविरुद्ध मजकूर आला आहे असे म्हणून मी प्रस्तावना देण्याचें नाकारलें.

असल्या बारीक सारीक गोष्टी देखील लिहिण्याचे दिवस आले आहेत ही दुर्दैवाची गोष्ट आहे. त्या काठी श्री. प्रियोळकर यांचेशी देखील बराच विचार विनिमय झाला होता. पण त्या संबंधाने आज कांहींच लिहिण्याची अिच्छा होत नाही.

आता गोव्याच्या संबंधाने काय करणे शक्य आहे हें थोडक्यात लिहिणे अिष्ट होईल.

गोवा स्वतंत्र झाल्यानंतर कोणाच्याही प्रांतांत त्याला विलीन न करतां त्याचा अेकम निराळा ठेवला जावा ही कल्पना माझी नव्हे. मी तसें कधीही सुचवलें नव्हतें. पण जवाहरलालजींनीं आणि काँग्रेसने वेळोवेळीं तशीं अश्वासनें दिलीं. हें योग्य केलें असेंच मला नेहमी वाटत आलें आहे.

भारता विरुद्ध पोर्तुगीज सरकारने आणि ख्रिस्ती धर्म संस्थेने जो प्रचार चालविला होता त्यामुळे गोव्यांतील ख्रिस्ती लोकांच्या मनांची चळविल झाली होती. कित्येक महत्वाकांक्षी लोकांना 'आपलें कसे होईल' असें वाटत असे आणि साडे चारशें वर्षांच्या पोर्तुगीज राज्यामुळे गोव्याची विशिष्ट अशी अेक संस्कृति निर्माण झाली आहे, ती संकटांत येअु नये असेही म्हणणारे लोक होते. या सर्वांना निश्चित करण्यासाठी त्यांनी मागितलेलें अभिवचन जय-पूरच्या काँग्रेसने दिलें हें योग्यच केलें.

सैन्यशक्ति दाखवून काँग्रेस सरकारने गोवा स्वतंत्र केला आहे तेव्हां हीं जुनी वचने पाळण्याची आवश्यकता नाही असे म्हणून काँग्रेस सरकारने गोव्याला महाराष्ट्रांत विलीन करावे असे जर कोणी म्हटलें, तर तें योग्य होणार नाहीं. काँग्रेसने दिलेली वचने काँग्रेस काटेकोरपणाने पाळते हा तिचा लौकिक म्हणजे तिचें अेक

मोठे नैतिक भांडवल आहे. तें कधीही अधुळून लावतां कामा नये.

तेव्हा गोव्याला महाराष्ट्रांत विलीन करायलाचे तर त्यासाठी गोव्याच्या लोकांची विशेषतः गोव्यातील ख्रिस्ती लोकांची बहुमती मिळाली पाहिजे. यासाठी आंदोलन करणे किंवा वाटाघाटी चालविणे हा मार्ग नव्हे; कारण त्यांतून अनेक संकल्प-विकल्पांचे फाटे फुटण्याचा संभव आहे.

अुत्तम अपाय म्हणजे गोवा आणि महाराष्ट्र यांमधील व्यावहारिक, औद्योगिक आणि सांस्कृतिक दळणवळण वाढवून गोवेकरांची खात्री करून द्यावी की महाराष्ट्राशी अकरूप होण्यांतच त्यांचा फायदा आहे.

कोंकणी भाषेच्या विकासाला मदत करून कोंकणी भाषेतील ख्रिस्ती आणि हिंदू साहित्याला प्रोत्साहन द्यावे. गोव्यातील मराठी भक्ताना आणि मराठीला वाहिलेल्या संस्थाना देखील मुबलक सहाय्य देन जावे. कोंकणीला मराठीची बोली मानणाऱ्या लोकांनी घरच्या मुलीची गळचेपी किंवा हेळसांड न करतां तिचा मंसार थाटवून देण्यांत संतोष मानावा.

अेवढ्या अेका गोष्टीने सर्व प्रकारची नेढ मावळून जातील. जर आपण आश्वासन दिलें की 'गोव्याचा राज्यकारभार वरच्या टोंकाला अिग्रजीतून चालणार असला तरी जेथें जेथें हिंदू, ख्रिस्ती, मुसलमान समाजाशी सरकारचा संबंध येतो तेथें तेथें सरकारी कामकाज, सरकारी हुकूम पत्रकें वगैरे सर्वासाठी कोंकणी भाषाच वापरली जातील'. असे केल्याने धर्मभेद असून देखील गोव्याच्या समाजाला अकरूप करण्यात मोठी मदत होईल. कोर्टातील माक्षी घेण्याचें आणि चुकादा देण्याचें काम कोंकणीतूनच चालावें.

प्राथमिक शिक्षणाच्या सरकारी शाळांतून कोंकणीच वापरली जावी. तीन अियत्तांतंर मराठी अंच्छिक म्हणून विषय ठेवावा. माध्यमिक शाळांमध्ये विद्यार्थी, शिक्षक आणि संस्था यांच्या सोयी-प्रमाणे कोंकणी, हिंदी, मराठी आणि अिग्रजी या चार भाषांपैकी कोण-याही भाषेला प्राधान्य दिलें तरी चालेल. चारही भाषा मात्र शिकल्याच पाहिजे असा नियम केल्यास ता गोव्याच्या लोकांना जड जाणार नाही. यापैकी अेखाद्या भाषेचें शिक्षण खालांत जिकून व्हावें आणि बाकीच्या तीन भाषांचें शिक्षण थोडें कपी अधिक झाले तरी हरकत नसावी.

गोव्यातील कोंकणीची स्वाभाविक लिपी नागरी म्हणजे बालबोधच असणार. पण सुशिक्षीत ख्रिस्ती लोकांना देखील नागरीचा परिचय नसतो यामाठी पहिली तीन वर्षे कोंकणीसाठी बालबोध आणि रोमन दोन्ही लिपीचा स्वीकार व्हावा. पाठ्य पुस्तकें दोन्ही लिपींची असावी. याचा नमुना यासोबत पाठवीत आहें. (हिंदुस्थानातील मुसलमान ज्याप्रमाणे अर्दू लिपीचा कायमचा आग्रह बाळगतान तसा आग्रह कोंकणीसाठी गोव्याचे ख्रिस्ती घरणार नाहीत) संबंध भारतात मिळून कोंकणी बोलणाऱ्यांची संख्या पंधरा-वीस लाखांहून अधिक नाही. या समाजाला प्रकाशनाच्या धंद्याच्या दृष्टीने अेकच लिपी स्वीकारणें अपरिहार्य आहे. साक्षरताप्रधान लोकशाहीच्या काळांत लोकोपयोगी आणि

लोकप्रिय पुस्तकांची अेक अेक आवृत्ती निदान दहा-पंधरा हजारांची असली पाहिजे. तरच साहित्य स्वस्तांत देता येतील.

आज कोंकणीसाठी बालबोध, रोमन, अिग्रजी आणि कन्नड अशा तीन लिप्या वापरल्या जातात कारवार मंगळूरकडे कोंकणीसाठी हिंदू आणि ख्रिस्ती कन्नड लिपीच वापरतात. कोंकणीतल अधिकांश साहित्य कन्नड लिपीचेंच आहे असे समजतें. मंगळूरच्या बाजूला-देखील कोंकणीवाल्यांनी बालबोध लिपीच वापरावी असा माझा खाजगी प्रचार चालूच आहे. आणि त्याला अनुकूलता दिसत आहे. (हा विस्तार मी अशासाठी केला आहे की जर कोणी कोंकणी साहित्य वाचण्यासाठी कन्नड लिपी शिकून घेण्याचा विचार दाखवला तर तेवढ्यावरून हा गोव्याला म्हैसूर राज्यांत नेअूं पाहतो असा आळ त्याच्यावर येअूं नये.)

माझ्या प्रेरणेने अेक कोंकणी लिपीबोध तयार झाला आहे. त्यांत बालबोध, कन्नड आणि रोमन या तिन्ही लिप्या शेजारी शेजारी दिल्या आहेत. हिन्दीसाठी ख्रिस्तीयांना देखील नागरी लिपी शिकावी लागतेच. मराठी आणि संस्कृत यासाठी देखील नागरी म्हणजे बालबोध लिपीच वापरली जाते. कोंकणीसाठी देखील तीच लिपी चालविण्यास ख्रिस्ती लोक विरोध करतील असे मानण्याचें कारण नाही आज त्यांना नागरी लिपी येत नाही. त्यांचें साहित्य रोमन लिपींत आहे. यासाठी काहीं काळ दोन्ही लिपींचा स्वीकार करणे आवश्यक आहे

ख्रिस्ती लोकांचें अुत्तम साहित्य नागरी लिपींत छापण्याला मदत केल्याने लिपीचा प्रश्न सहज सुटेल.

ख्रिस्ती आणि हिंदू दोन्ही समाजांतील सुशिक्षितांनी गोव्यांतील सामान्य जनतेसाठी कोंकणी भाषेंत पुष्कळसें सोपें आणि सुंदर साहित्य तयार केलें पाहिजे. सामान्य जनता अनेक पिढ्या जी भाषा बोलत आली आहे तिला तिच्या भाषेतूनच साहित्य पुरविणें हीच लोकशाहीची व लोकसेवेची अुत्तम नीति आहे. रूसने हीच ग्रहण केली आहे ख्रिस्ती मिशनरी देखील याच नीतीचा अवलंब करतात.

कोंकणीची भूक तृप्त केल्यानेच गोव्यांत मराठी साहित्याचा प्रचार वाढणार आहे. ही गोष्ट सहज समजण्यामारखी आहे.

आपला सर्व प्रयत्न असाच असणार की कोंकणी ही मराठी-पासून फार फार दूर जाअूं नये आणि मराठीने कोंकणीचें विपुल अर्थवाडी-अर्थघन-सुटसुटीत शब्द आनंदाने स्वीकारावे. कोंकणीचें कांहा प्रत्यय आणि बऱ्याच म्हणी मराठींत सहज शिरत आल्या आहेत. दोन नद्यांचे प्रवाह यथाकाळीं एक झाले, तर कोणालाहि वाडीत वाटावयाचे नाही.

ही झाली भाषा आणि साहित्याची गोष्ट. गोव्यांतील संगीत, नृत्य, नाट्य आणि चित्रकला अि सांस्कृतिक क्षेत्रांत महाराष्ट्रांने गोव्याला आतांपासून जवळ केलें पाहिजे.

औद्योगिक क्षेत्रांत चडाओढ वाढवून गोव्याच्या लोकांचे हाल होणार नाहीत अशी काळजी प्रथमपासून घेतली पाहिजे.

गोव्यांत स्थायी राहणाऱ्या लोकांना विशेष सवलती असल्या

म्हणजे त्यांना आपण असुरक्षित आहोत असे वाटणार नाही. महाराष्ट्राची सहानुभूती अनुभवामा आल्यानंतर गोव्यातील लोकांना साहजिकपणे वाटेला की 'लहानशा घरकुलांत राहण्यापेक्षा महाराष्ट्रासारख्या विशाल आणि संपन्न क्षेत्रांत आपल्या पुरुषार्थाला आणि महत्वाकांक्षेला वाव अधिक आहे. आणि मग गोव्यातील ख्रिस्ती आणि हिंदू दोघेही केंद्रीय सरकारकडे आपणहून मागणी करताल की आम्हाला महाराष्ट्रांत घाला.

पंधरा वर्षांपूर्वीच्या माझ्या निवेदनांत मी मुरगांवच्या बंदराचा अतुल्य केला होता. आता त्याची आवश्यकता नाही— देशरक्षणाच्या दृष्टीने देखील मुरगांव अथवा मार्मगोवा या बंदराचा ताबा बहुतांशी केंद्रीय सरकारकडेच असणार. लष्करी दृष्ट्या त्या बंदराचे आणि विमानतळाचे महत्त्व असाधारण आहे आणि वाहतुकीच्या दृष्टीने मुरगांवची पहोच जशी मुंबईपासून मंगलूरपर्यंत आहे, त्याचप्रमाणे एडन आणि मॉंबासापर्यंत देखील आहे. मुंबई, दाभोळ मुरगांव ही तीन्ही बंदरे सर्वांच्याच उपयोगाची आहेत. आणि राष्ट्ररक्षणाच्या दृष्टीने आपल्याला नाविक शक्ति वाढवून लोकांनी दर्यावर्दीपणाची गोडीही वाढवली पाहिजे.

सर्वांचा संतोष, परस्पर आदर आणि परस्पर विश्वास हेच भारताचे खरे भांडवल आहे. ते आपण क्षीण होऊ देत आहोत की काय याचा तपास दरेकाने आपल्या हृदयाशी करावा.

माझी भूमिका मी स्पष्ट केली आहे. या बाबतीत आपल्याला जर माझ्याशी विचारविनिमय करावासा वाटला तर केव्हाही मी सेवेला हजर आहे. आणि ज्या मानाने ज्या गोष्टीत आपले ऐकमत होतील त्या गोष्टी गोव्यातील लोकांना पटवण्याचा मी आटोकाट प्रयत्न करीन याविषयी आपल्याला खात्री असेलच.

आ.

मुंबई दि. ७-८-६२ , (मही) काका कालेलकर

ता. क. 'पुण्यभूमी गोमंतक' हे माझे पुस्तक आपल्या पहाण्यांत कदाचित आले असेल. नसल्यास मला कळवावे. मी ते आपल्याला मिळण्याची व्यवस्था करीन.

गोव्याच्या प्रश्नासंबंधी मुंबईत झालेली बोलणी

महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री श्री. यशवंतराव चव्हाण यांच्या निमंत्रणानुसार बुक्रवार ता. १४ आणि शनिवार ता. १५ सप्टेंबर १९६२ रोजी मुंबई येथे त्यांच्या 'सह्याद्रि' या निवासस्थानी गोव्याच्या प्रश्नासंबंधी बोलणी झाली. या बैठकीस स्वतः मुख्यमंत्री, आचार्य काकासाहेब कालेलकर, तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी आणि श्री. माडखोलकर हे अनुपस्थित होते.

ता. १४ रोजी सकाळी ११ पासून तो १-४५ पर्यंत बोलणी झाली; व शेवटी एक मसुदा काकासाहेबांनी तयार केला. त्यानंतर मुख्यमंत्री कामाला निघून गेले. पण तर्कतीर्थ आणि श्री. माडखोलकर हे काकासाहेबांबरोबर त्यांच्या निवासस्थानी, म्हणजे रिज् रोडवरील

न्या. मू. नानावटी यांच्या बंगल्यावर गेले. तेथे सायंकाळी ४.१५ पर्यंत पुन्हा बोलणी झाली व आचार्य काकासाहेब कालेलकर यांनी मराठी महामंडळ आणि साहित्य संस्था यांच्यापुढे विचारार्थ ठेवण्याच्या दृष्टीने दुसरा मसुदा तयार केला.

ता. १५ रोजी सकाळी ८-१५ ते १-४५ पर्यंत मुख्यमंत्र्यांच्या निवासस्थानी तिसरी बैठक होऊन या दोन्ही मसुदांची चर्चा झाली व ते पक्के करण्यात आले.

दोन्ही दिवशी बोलणी अगदी पूर्ण मोकळेपणाने आणि विश्वासाने झाली.

० ० ०

ज्याप्रमाणे कोणताही राजकीय हेतु पुढे करण्याच्या दृष्टीने नव्हे पण आत्मीयतेच्या भावनेने अमेरिका जगातील निरनिराळ्या राष्ट्रांना सढळ हाताने मदत करते अथवा ज्याप्रमाणे कलकत्ता युनिव्हर्सिटी भारतातील अगर बाहेरच्या अध्ययनाला प्रोत्साहन देत आली आहे त्याप्रमाणे महाराष्ट्राने विशेषतः महाराष्ट्र सरकारने सांस्कृतिक दृष्ट्या अनेक भाषांना व त्यांच्या साहित्याला प्रोत्साहन द्यायचे ठरवावे व या नीतीचा भाग म्हणून सांस्कृतिक दृष्ट्या अगदी जवळच्या गोव्याला मदत देण्याचे ठरवावे. कोंकणी व मराठी दोन्ही भाषा संबंधाने गोव्यातील लोकांत आत्मीयता वाढावी आणि त्यात धर्मभेद आड येऊ नये म्हणून हिन्दूंचे व रोमन कॅथॉलिक ख्रिस्ती लोकांचे साहित्य कोंकणीतून प्रकाशित करायला सढळ हाताने मदत करावी. कोंकणीचे कोश, व्याकरण, कवितासंग्रह व म्हणी एवढ्या गोष्टींच्या प्रकाशनापासून प्रारंभ करावा.

१) कोंकणीमध्ये अंग्रजी किंवा पोर्तुगीज शब्द आले तर त्याचे वावडे न मानता वाक्यरचना पोर्तुगीज किंवा अंग्रजी वळणाची न व्हावी. कोंकणीचे स्वरूप कायम रहावे हा आग्रह कसोशीने पाळावा.

२) गोव्यामधील सांस्कृतिक संस्थामध्ये केवळ मराठी किंवा केवळ कोंकणी संस्थांना प्रोत्साहन देण्याचे ऐवजी दोन्ही भाषांना कमी अधिक प्रमाणात स्थान देणाऱ्या संस्थानाच प्रतिष्ठा व मदत पोचेल अशी नीति बाळगावी.

दोन्ही भाषांचा एकत्र आग्रह ख्रिस्ती संस्थांना आज लागू करू नये. एकडेच नव्हे तर कोंकणी ही नागरी लिपीतच वाढू शकेल अशी वस्तुस्थिती असली तरी दोन-तीन वर्षे कोंकणीसाठी रमन लिपीचा व्यवहार जर ख्रिस्ती मंडळींनी चालविला तर त्याचा विरोध होऊ नये. पण त्यांना हे पटविलेच पाहिजे की कोंकणी बोलणाऱ्यांची संख्या गोव्यात व अन्यत्र मिळून १५-२० लाखापेक्षा जास्त नाही. साहित्य प्रकाशने दोन लिपीत विभागली जाणे आत्मघातकी. पणाचे आहे आणि गोव्याच्या ख्रिस्ती समाजाने ऑलोअिडियन लोकांप्रमाणे अलिप्त समाजासारखे राहणे योग्य नाही. त्यांनी कोंकणीच्या मार्फत हिन्दू व ख्रिस्ती या दोहोंची सेवा करावयाची आहे. यासाठी बाळबोधीचाच स्वीकार करावयाचा आहे हे त्यांना पटवावयाचे आहे.

Knowledge is Power

EDUCATIONAL FACILITIES PROVIDED IN THE STATE.

1. More than 1200 Primary Schools and 300 Secondary Schools functioning in the State covering even the backward and remote areas
2. Higher Secondary Schools, Colleges and Technical Institutions catering to the needs of Higher / Technical education.
3. Scholarships, freeships, book grants & other incentives awarded to a large number of economically backward students, girl students, SC / ST students, children of teachers, freedom fighters and ex-servicemen.
4. Library movement started-village libraries and taluka libraries opened to encourage reading habit among the students youth and adults.
5. Cheap note-books sold at concessional rates to students through Schools, Co-operative Societies & Sahakar Bhandars.
6. Mid-day meals supplied to 20,000 children in primary schools.
7. Eradication of Illiteracy-education imparted to illiterate adults through Adult Education Centres functioning all over the State. 'Education for all leading to all round development' is our motto. Help us to educate your child.

Issued by -

Directorate of Education

Government of Goa

PANAJI - GOA.

३) गोव्याबाहेर महाराष्ट्रांत कोंकणी बोलणाऱ्यांची संख्या थोडी थोडकी नाही. त्यांच्या कोंकणीला देखील मदत करणे महाराष्ट्र सरकारचे कर्तव्य आहे. या दृष्टीने देखील महाराष्ट्र सरकारने कोंकणी संस्थांना मदत करावी व त्यांत गोव्याच्या लोकांना देखील घ्यावे.

४) महाराष्ट्रातील सर्व सांस्कृतिक व समाजसेवेच्या संस्थेत गोव्यातील चांगल्या चांगल्या लोकांना घेण्याची नीति आग्रहाने चालवावी. मात्र या लोकांत भाषेचे झगडे करणारे लोक नसावे. संगीत, नृत्य, नाट्य, चित्रकला इ. कलांमध्ये गोव्यांतील हिन्दु व ख्रिश्चन लोकांनी जे प्राविण्य मिळविले आहे त्याला मदत केल्याने लोकमतामधील समन्वयी वृत्ति वाढेल आणि परस्पर आपुलकी वाढल्याने एकजिनसी समाज तयार करण्यास मदत होईल.

५) आर्थिक दृष्ट्या गोव्यातील व बाहेरील औद्योगिक कारखान्यातून व औद्योगिक शिक्षण संस्थामधून गोव्यांतील लायक लोकांना, चांगल्या लोकांना अवकाश मिळेल याची काळजी घ्यावी. व गोव्याच्या लोकांना अशा प्रकारच्या कारखान्यांत आपले भांडवल गुंतविण्याच्या विशेष सवलती द्याव्यात.

एवढ्या एका गोष्टीनेच गोव्यांतील लोकांना महाराष्ट्राविषयी अतृप्त आपुलकी वाटू लागेल. मात्र असे करताना गोव्यांतील ख्रिश्चन लोकांची अपेक्षा होणार नाही याची विशेष काळजी घ्यावी लागेल.

६) महाराष्ट्रातील सरकारी किंवा सार्वजनिक नोकरीसाठी ज्या परीक्षा घेतल्या जातात त्यात अमेदवार म्हणून दाखल होण्यासाठी गोव्यातील लोकांना पूर्ण मुभा असावी. प्रांभी या बाबतीत भाषिक बंधन असू नये. नोकऱ्या देण्यांत देखील गोव्यांतील लोकांना आपलेच आहेत असे समजून वागवण्यांत यावे.

७) गोव्यातील कितीतरी हिन्दु व ख्रिस्ती कुटुंबे आजच्या महाराष्ट्रांत स्थायी झाली आहेत. अर्थात असे लोक विधानसभेत येऊ शकतात. त्यांना महाराष्ट्राच्या सार्वजनिक जीवनांत विशेष खेचल्याने व निरनिराळ्या समित्यांत त्यांना आदराचे स्थान दिल्याने गोव्यांत महाराष्ट्रासंबंधी आपुलकी वाढणार आहे. मग गोवा महाराष्ट्रांत विलीन करा अशी तऱ्हेची मागणी गोव्याचे हिन्दु व ख्रिश्चन आपोआप करतील. कारण हे लोक संस्कारी, बुद्धिमान व कर्तबगार असल्याने लहानशा घरकुलांत राहण्यापेक्षा व्यापक क्षेत्रांत आपल्या कर्तबगारीला वाव मिळविण्यात त्यांना विशेष आनन्द वाटेल.

८) गोव्याला महाराष्ट्रांत विलीन करा अशा तऱ्हेने केंद्रीय सरकारवर दबाव आणण्याचे प्रयत्न महाराष्ट्र जनतेकडून वा महाराष्ट्र सरकारकडून न व्हावा. केंद्रीय सरकारने व विशेषतः नेहरूंनी जी वचने दिली आहेत त्या विषयी आम्हाला आदर आहे. म्हणून या पुढे विलीनीकरणाची सूचना गोव्यांतील हिन्दू-ख्रिश्चनांच्या संमिलित मागणीच्या रूपाने येणे हे सर्वतोपरी अिष्ट आहे व हे अशक्य नाही. वरील नीतीचा जर अुत्साहपूर्वक अंमल झाला तर हे काम बरेच सोपे आहे. या नीतीचा परिणाम पांडिचरी आदि अितर

स्थानावर देखील आपोआप व अिष्ट प्रकारे होईल.

९) महाराष्ट्रांतील जे कायदे बहुजन समाजाच्या हिताचे असतील ते गोव्यांतील विधानसभेकडून पास करून घेण्यांत महाराष्ट्राच्या सामाजिक नेत्यांनी पुढाकार घ्यावा. असे केल्याने गोव्यांतील जनतेला आपोआप वाटू लागेल की महाराष्ट्रांतील नेते आपलेहि हितकर्ते आहेत. राज्यतंत्र निराळें असलें तरी राजकीय जीवन निराळें नाही, असे वातावरण उत्पन्न करणे अिष्ट आहे आणि परिणामी हेच हितकर ठरेल.

१०. हिन्दु व ख्रिश्चन असे किंवा मराठी व कोंकणी असे द्वैत जे लोक वाढवू पाहतात त्यांना यापुढे वचक वाटला पाहिजे की महाराष्ट्र सरकार व महाराष्ट्रातील जबाबदार नेते यांच्याकडे त्यांची प्रतिष्ठा अुरणार नाही. व त्यांना सार्वजनिक सेवा करण्याच्या बाबतींत मदत मिळणेहि कठीण होईल.

व्यक्ति-स्वातंत्र्याचा लोकांनी दुरुपयोग केला तरी व्यक्ति स्वातंत्र्याचा आदर राखला जाईल हें लोकशाहीचें प्रधान तत्व आहे. म्हणून दुरुपयोग करणाऱ्यावर कायदेशीर अिलाज शक्य असला तरी तो न करणेच पुष्कळदां अिष्ट असतें. परन्तु असामाजिक वृत्ति वाढविण्याच्या सरकारी मदत व प्रतिष्ठा मिळणार नाही अेवढे त्यांना पटवून दिले पाहिजे.

तारीख. १४-९-६२

मलवारहिल, सह्याद्रि, मुंबई.

(सही)

काका कालेलकर

पहिला मसुदा

गोव्याचा प्रदेश व गोव्याची जनता आजवर पारतंत्र्यात असली तरी गोव्यांतील हिंदू व किरिस्तांव यांनी बनलेल्या समाजाचा सामाजिक, सांस्कृतिक व औद्योगिक संबंध मुंबईशी व महाराष्ट्रातील अनेक भागांशी अबाधित चालत आला आहे. गोव्यांतील कितीतरी ख्रिस्ती व हिंदू कुटुंबे या बाजूला स्थायिक झाली आहेत. एकट्या मुंबई शहरात जवळजवळ २ लाख लोक गोव्यांतील आहेत. गोव्यांतील हिंदूंनी महाराष्ट्रातील संत वाङ्मयाचे अध्ययन अत्यंत आस्थेने केले आहे. त्यामुळे व राजकीय शिक्षणाच्या दृष्टीने देखील गोव्याच्या समाजातील वरच्या थरांतील सांस्कृतिक भाषा मराठी आहे असेहि म्हणता येईल.

त्याच बरोबर ही हि गोष्ट जवळ जवळ निर्विवाद आहे की सर्व प्रकारचे हिंदू, किरिस्तांव, मुसलमान आपला नेहमीचा व्यवहार कोंकणीतूनच आग्रहाने करतात. एवढेच नव्हे तर हिंदू बाहेर गेले तरी हे लोक आपले सामाजिक जीवन कोंकणीतूनच आग्रहाने व्यक्त करीत आलेले आहेत. दक्षिण हिंदूस्थानात जेथे मराठी पोचली नाही अशा ठिकाणी गोव्याचे लोक तिकडची भाषा आत्मसात करून देखील आपला व्यवहार कोंकणीच्या द्वाराच अव्याहत चालवत आले आहेत.

कोंकणी भाषेत साहित्य मुळीच नाही असे नाही. नागरी म्हणजे बालबोध, रोमन व कानडी मधून छापलेले साहित्य सहज दोनतीन हजार ग्रंथांचे उपलब्ध आहे. मुख्य प्रश्न भाषेत साहित्य

किती आहे हा नसून त्या भाषेची साहित्यिक व सांस्कृतिक क्षमता कितपत आहे हाच महत्वाचा प्रश्न असतो. भारतीय भाषांत कमीत कमी साहित्य कश्मिरी भाषेत आहे. त्याहि भाषेला भारतीय संविधानांत स्थान मिळाले आहे.

अशा परिस्थितीत कोंकणी ही मराठीची उपभाषा मानावी की स्वतंत्र मानावी या प्रश्नांत न पडणे चांगले. अम्हाला ठाऊक आहे की या संबंधात दोन प्रामाणिक पक्ष आहेत. त्या वादात न पडता दोन्ही बाजूच्या समाज सेवकांची व साहित्य सेवकांची सेवा घेऊन व साहित्यद्वारा राष्ट्र सेवा करायची आहे. भाषांची संख्या वाढवू नये, कमी व्हावी, असे म्हणणारे राजकीय पुरुष आहेत. परंतु लोक सेवकाचे म्हणणे आहे की जनतेमध्ये ज्ञानप्रसार व सार्वजनिक जागृति तावडतोब साधायची असेल तर लोकांना जी भाषा येते व आपलीशी वाटते त्या भाषेमार्फतच लोकसेवेचा प्रारंभ झाला पाहिजे. कारण त्याच मार्गाने लोकजागृति लवकर व भरीव होत असते. (ही गोष्ट ओळखूनच ख्रिस्ती मिशनऱ्यांनी धर्मप्रसारासाठी भाषेचा कोणताहि आग्रह न धरता लहान मोठ्या सर्व भाषांमार्फत आपले धार्मिक व सांस्कृतिक काम केले आहे, व आजही करत आले आहेत.)

तेव्हा पोटभाषा की स्वतंत्र भाषा या वादाकडे पाठ करून आपण म्हणू, कोंकणी व मराठी एकमेकीला अत्यंत जवळच्या आहेत. त्यांचा संबंध विशिष्ट अद्वैताचा आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही. शब्दाचा आग्रह सोडून देऊन असेच ठरवलेले बरे की कोंकणी व मराठी उभयतांनी एकमेकांपासून दूर न जाता व उभयतांमध्ये वैषम्य न मानता दोन्हीच्या मार्फत अशा प्रकारची सेवा करावयाची आहे की या भाषा बोलणाऱ्या लोकांचा समाज लोकजागृतीच्या द्वारा व परस्पर सहकार द्वारा एकजिनसी व्हावा. स्वतंत्र गोव्याचे आजचे राज्यतंत्र निराळे असले तरी तेवढ्यामुळे सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृतिक जीवन भिन्न होते वा झाले पाहिजे असे मानण्याचे कारण नाही. महाराष्ट्रांत १८ पंगड हिंदू आहेत व मुसलमान, ख्रिस्ती, यहूदी, पारशी आदी भिन्न धर्मी लोकहि आहेत. स्वराज्यानंतर यांचे भावनात्मक ऐक्य वाढीस लागले आहे मुंबई मुळे तर हिंदुस्थानातील सर्व भागातील लोक महाराष्ट्रांत मिमळू लागले आहेत. पादेशी लोकांचा देखील संपर्क आपणास मिळत आहे. हे सर्व कोगत्याही दृष्टीने इष्टच आहे. म्हणून गोव्यातील ख्रिस्ती व हिंदू या दोन्ही विभागांशी अत्यंत आत्मीयतेने वागणे महाराष्ट्रास इष्ट व शक्य आहे. सर्वच धर्मांना आदराने वागविण्याचे भारतीय धोरण महाराष्ट्राने स्वीकारले आहे.

या सर्व गोष्टी ध्यानांत घेऊन महाराष्ट्रातील साहित्यिक संस्थांनी व त्यांच्या महामंडळाने आपले धोरण ठरवावयाचे आहे. अशा स्थितीत प्रधान भाषा व बोली वा उपभाषा यांचा प्रश्न भारतातील सर्वच राज्यांपुढे आहे. बोली वा उपभाषा प्रधान भाषेच्या मुली आहेत असे म्हटले जाते. म्हणून प्रश्न विचारला जातो की मुली घरच्या आहेत म्हणून त्यांचा गळा दाबायचा की त्या लहानाच्या मोठ्या व्हाव्या, त्या उत्तम प्रकारे नांदाव्या असा प्रयत्न करावयाचा? भाषा वा बोलो जनतेच्या हृदयापर्यंत त्वरीत पोचण्याचे साधन

आहे. लोकशाहीने या साधनाचा उत्साहाने उपयोग केला पाहिजे असे मानणाऱ्या लोकांनी वरील प्रश्नाचे उत्तर केव्हाच दिले आहे. आमची सूचना आहे की मराठी भाषा व साहित्य यांच्या सेवेला वाहून घेतलेल्या संस्थांनी गोव्याशी आपला व्यापार संबंध वाढीस लागावा यासाठी हिंदू व ख्रिश्चन या लोकात वापरल्या जाणाऱ्या कोंकणीच्या विकासास आपुलकीने मदत केली पाहिजे. गोव्यातील वरच्यावर्गाच्या हिंदूंनी मराठी भाषेची व मराठी साहित्याची आजवर जी उपासना केली आहे, तिचीही कदर करावी.

महाराष्ट्रीय संस्थांनी कोंकणीला परकी न मानता तिच्या प्रचाराला आणि साहित्य निर्मितीला हातभार लावण्याचे धोरण यापुढे ठेवावे. याचा प्रारंभ म्हणून कोंकणीचा कोश, म्हणी, गीते, व्याकरण इत्यादि ग्रंथांच्या प्रकाशनाच्या द्वारे कोंकणीला प्रोत्साहन द्यावे. कोंकणीचे कित्येक शब्द, प्रत्यय, व म्हणी यांना मराठीत प्रवेश मिळाला आहे. या प्रवृत्तीला अधिक पोषण देणे शक्य आहे. मराठीने हे काम केले तर आपोआप घरोबा वाढेल.

कोंकणीमध्ये हिंदू व किरिस्तांव यांनी लिहिलेली कांही गीते, साहित्यिक व काव्य दृष्टीने अप्रतिम आहेत त्याचा सटीप संग्रह प्रकाशित करणे इष्ट आहे. साहित्याशी अगदी जवळचा सांस्कृतिक संबंध असतो. संगीत, नाट्य व नृत्याचा याहि बाबतीत. जेव्हा जेव्हा प्रदर्शने भरवली जातात, चढाओढी जाहिर करून पारितोषिके दिली जातात, त्यावेळी गोव्याच्या समाजाला समाविष्ट करावे. तेथील ख्रिस्ती समाजाची उपेक्षा होऊनये याची काळजी घेतली पाहिजे.

मराठी संत साहित्याचा व इतर विदग्ध साहित्याचा प्रचार गोव्यांतील सामान्य जनते पर्यंत पोचावा यासाठी कठीण शब्दांचा अर्थ टिपणीत कोंकणीतून दिला तर मराठीचा प्रचारही वाढेल व कोंकणी समाजाची सेवाहि होईल.

कोंकणी, मराठी व हिंदी या तिन्ही भाषांचे अध्ययन गोव्यांत आतां वाढलेच पाहिजे. यासाठी या तिन्ही भाषांची अभेदपणे सेवा करणाऱ्या संस्थांची महामंडळाने कदर केली पाहिजे.

वादविवादाने वैषम्य किंवा वितुष्ट वाढते. ते टाकून जर परस्पर प्रेमादराने एकमेकांची सेवा केली व भाषेच्या द्वारा जीवन समृद्ध करण्याचा सिद्धान्त स्वीकारला तर सान्विकता वाढून समाज-कल्याण वाढेल. ज्या राजकीय जीवनाला आपण महत्त्व देतो ते जीवन देखील शुद्ध व समृद्ध होईल. समाज जन्म जीवनव्यापी सहयोगाने समन्वित झाला, एकजीव झाला तर राज्यतंत्र भिन्न राहिले तरी ते बाधाग्रह नही. यथा काळी भिन्नताच अर्थविहीन ठरून एकता उत्पन्न करणे सोपे होईल.

सह्याद्री,
मलबार हिल, मुंबई

(सही) काका कालेलकर
(सही) लक्ष्मणशास्त्री जोशी
(सही) ग. वं. माडखोलकर
१० सप्टेंबर १९६२

दुसरा मसुदा

गोव्याचा प्रदेश व गोव्याची जनता आजवर पारतंत्र्यांत असली तरी गोव्यातील हिंदू व किरिस्तांव यांनी बनलेल्या समाजाचा सामाजिक, सांस्कृतिक व औद्योगिक संबंध मुंबईशी व महाराष्ट्रातील अनेक भागांशी अवधित चालत आला आहे. गोव्यातील किती तरी ख्रिस्ती व हिंदू कुटुंबे या बाजूला स्थायिक आहेत. एकट्या मुंबई शहरांत जवळ जवळ २ लाख लोक गोव्यांतील आहेत. गोव्यातील हिंदूंनी महाराष्ट्रांतील संत वाङ्मयाचें अध्ययन अत्यंत आस्थेने केले आहे. त्यामुळे व राजकीय शिक्षणाच्या दृष्टीने देखील गोव्याच्या हिंदू समाजातील वरच्या थरांतील लोकांची सांस्कृतिक भाषा मराठी आहे असेहि म्हणतां येईल.

त्याचबरोबर ही हि गोष्ट जवळजवळ निर्विवाद आहे की, सर्व प्रकारचे हिंदू, किरिस्तांव, मुसलमान आपला नेहमीचा व्यवहार कोंकणीतूनच करतात. एवढेंच नव्हे तर हिंदुस्थाना बाहेर गेले तरी हे लोक आपलें सामाजिक जीवन कोंकणीतूनच आग्रहाने व्यक्त करीत आले आहेत. दक्षिण हिंदुस्थानांत जेथे मराठी पोचली नाही अशा ठिकाणी गोव्याचे लोक तिकडची भाषा आत्मसात करून देखील आपला व्यवहार कोंकणीच्या द्वाराच अव्याहत चालवत आले आहेत.

अशा परिस्थितीत कोंकणी ही मराठीची उपभाषा मानावी की स्वतंत्र मानावी या प्रश्नांत न पडणे चांगलें. आम्हांला ठाऊक आहे की यासंबंधात दोन प्रामाणिक पक्ष आहेत. त्या वादांत न पडता दोन्ही बाजूच्या समाज सेवकांची व साहित्य सेवकांची सेवा घेऊनच साहित्यद्वारा राष्ट्र सेवा करायची आहे.

तेव्हा पोर्तुगाला की स्वतंत्र भाषा या वादाकडे पाठ करून आपण म्हणू कोंकणी व मराठी एकमेकीला अत्यंत जवळच्या आहेत. त्यांचा संबंध विशिष्ट अद्वैताचा आहे, असे म्हणण्यास हरकत नाही. शब्दांचा आग्रह सोडून देऊन असेच ठरवलेले बरे की कोंकणी व मराठी उभयतांनी एकमेकां पासून दूर न जाता व उभयनांमध्ये वैषम्य न मानता दोन्हीच्या मार्फत अशा प्रकारची सेवा करावयाची आहे की या भाषा बोलणाऱ्या लोकांचा समाज लोकजागृतीच्या द्वारा व परस्पर सहकार द्वारा एकजिनसी व्हावा. स्वतंत्र गोव्याचें आजचे राज्यतंत्र निराळें असलें तरी तेवढ्यामुळे सामाजिक, आर्थिक वा सांस्कृतिक जीवन भिन्न होतें वा झाले पाहिजे असे मानण्याचे कारण नाही. महाराष्ट्रांत १८ पगड हिंदू हि आहेत व मुसलमान, ख्रिस्ती, यहूदी, पारसी आदि भिन्न धर्मी लोकहि आहेत. स्वराज्यानंतर यांचे भावनात्मक ऐक्य वाढीस लागलें आहे. मुंबईमुळे तर हिंदू-स्थानांतील सर्व भागांतील लोक महाराष्ट्रांत मिळू लागले आहेत. परदेशी लोकांचा देखील संपर्क आपणास मिळत आहे. हे सर्व कोणत्याहि दृष्टीने इष्टच आहे. म्हणून गोव्यातील ख्रिस्ती व हिंदू या दोन्ही विभागांशी अत्यंत आत्मीयतेने वागणे महाराष्ट्रास इष्ट व शक्य आहे. सर्वच धर्मांना आदराने वागवण्याचें भारतीय धोरण महाराष्ट्राने स्वीकारलें आहे.

या सर्व गोष्टी ध्यानांत घेऊन महाराष्ट्रांतील साहित्यिक

संस्थांनी व त्यांच्या महामंडळाने आपलें धोरण ठरवावयाचें आहे.

आमची सूचना आहे की मराठी भाषा व साहित्य यांच्या सेवेला वाहून घेतलेल्या संस्थांनी गोव्याशी आपला व्यापक संबंध वाढीस लागावा यासाठी हिंदू व ख्रिश्चन या लोकांत वापरल्या जाणाऱ्या कोंकणीच्या विकासास आपुलकीने मदत केली पाहिजे. गोव्यातील वरच्या वर्गाच्या हिंदूंनी मराठी भाषेची व मराठी साहित्याची आजवर जी उपासना केली आहे तिचीही कदर करावी. महाराष्ट्रीय संस्थांनी कोंकणीला परकी न मानता, तिच्या प्रचाराला आणि साहित्य निमित्तीला हातभार लावण्याचे धोरण यापुढे ठेवावे. याचा प्रारंभ म्हणून कोंकणीचा कोश, म्हणी, गीते, व्याकरण, इत्यादि ग्रंथांच्या प्रकाशनाच्याद्वारे कोंकणीला प्रोत्साहन द्यावे कोंकणीचे कित्येक शब्द, प्रत्यय व म्हणी यांना मराठीत प्रवेश मिळाला आहे. या प्रवृत्तीला अधिक पोषण देणे शक्य आहे. मराठीने हें काम केले तर आपोआप घरोबा वाढेल.

कोंकणीमध्ये हिंदू व किरिस्तांव यांनी लिहिलेली काही गीतें, साहित्यिक व काव्य दृष्टीने अप्रतिम आहेत. त्यांचा सटीप संग्रह प्रकाशित करणे इष्ट आहे. साहित्याशी अगदी जवळचा सांस्कृतिक संबंध असतो. संगीत, नाट्य व नृत्याचा. याही बाबतीत जेव्हा प्रदर्शने भरवलीं जातात. चढाओढी जाहीर करून पारितोषिके दिली जातात त्यावेळी गोव्याच्या समाजाला समाविष्ट करावे. तेथील ख्रिस्ती समाजाची उपेक्षा होऊ नये त्याची काळजी घेतली पाहिजे.

मराठी संत साहित्याचा व इतर विदग्ध साहित्याचा प्रचार गोव्यातील सामान्य जनतेपर्यंत पोचावा यासाठी कठीण शब्दांचा अर्थ टिपणीत कोंकणीतून दिला तर मराठीचा प्रचारहि वाढेल व समाजाची सेवाहि होईल.

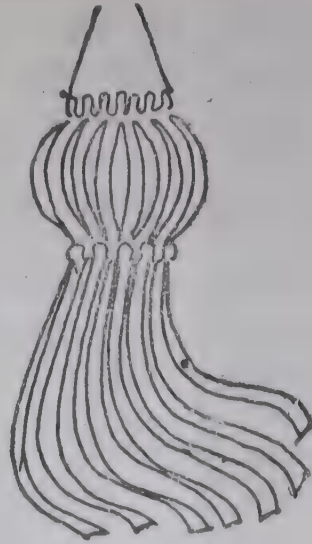
कोंकणी, मराठी व हिंदी या भाषांचें अध्ययन गोव्यांत वाढवलेच पाहिजे. यासाठी या तिन्ही भाषांची अभेदपणे सेवा करणाऱ्या संस्थांची महामंडळाने कदर केली पाहिजे. वादविवादाने वैषम्य किंवा वितुष्ट वाढते. तें टाळून जर परस्पर प्रेमादराने एकमेकांची सेवा केली व भाषेच्या द्वारा जीवन समृद्ध करण्याचा सिद्धान्त स्वीकारला तर मात्त्विकता वाढून समाजकल्याण वाढेल. ज्या राजकीय जीवनाला आपण महत्त्व देतो तें जीवन देखील शब्द व समृद्ध होईल. समाज तर जीवनव्यापी सहयोगाने समन्वित झाला तर यथा काळी भिन्नांचे अर्थविहीन ठळक एकता उत्पन्न करणे सोपे होईल.

सह्याद्री,
मलबार हिल, मुंबई.

(सही) काका कालेलकर
(सही) लक्ष्मणशास्त्री जोशी
(सही) ग. हयं. माडखोलकर
१५ सप्टेंबर १९६२

ता. १९-९-६२

श्री काकासाहेब कालेलकर यांचे सेवेसी,
कृ. मा. न. वि. वि.

Wishing a happy Diwali and prosperous New Year !

**WELL
WISHER**

अेक बरें मागपी

Panaji-Goa 403 001

तर गोवा महाराष्ट्रांत येण्याचा मार्ग सुकर होईल व गोवा आणि महाराष्ट्र यांच्या एकीकरणाचा सुदिन जवळ येईल, असा मला विश्वास वाटतो.' एवढे वाक्य जरी आपण शेवटी लिहिले असते, तरी मुख्यमंत्र्यांनी मागितलेला आशीर्वाद आपण त्यांना आणि महाराष्ट्राला दिला असे झाले असते.

अुत्तराची वाट पहात आहे.

कृपाशीर्वाद असावा—

आपला

ग. त्रं. माडखोलकर

नवी दिल्ली-१

१५-१०-६२

प्रिय भाऊसाहेब.

ता. ११-१०-६२ चे तुमचे पत्र पोहोचले. त्यामुळे माझे समाधान झाले. याचा आनंद व्यक्त करूनच हे पत्र पुढे चालवतो.

तुमच्या ज्या अेका वाक्याविषयी मी असंतोष व्यक्त केला होता त्याविषयीचे तुमचे स्पष्टीकरण वाचल्यानंतर माझ्या मनांत या बाबतीत कांहीच किन्तु राहिला नाही. अुलट तुमच्या वाक्याचा मी अन्यथा अर्थ केला याचेच वाओट वाटले.

संयुक्त महाराष्ट्राचा प्रश्न म्हणजे मुंबयी महाराष्ट्राला मिळवून गुजरातपसून विमुक्त होण्याची चळवळ असेच माझ्या मनांत वसत असल्यामुळे विमुक्त होण्यासाठी जे मनशक्तीचे प्रदर्शन केले गेले त्या पद्धतीचा तुमचा अुल्लेख आहे असे समजून मी माझा अभिप्राय लिहिला होता. आणि तुमचा अभिप्राय स्वाभाविकपणे विदर्भाविषयी होता याकडे माझे लक्ष गेले नाही ही खरोखर अक्षम्य चूक झाली.

मुंबयीची भूमी महाराष्ट्र भूमी आहे. मुंबयीचा समाज बहु-जिनसी असला तरी मुंबयी अितर कोणत्याही प्रान्तांत जाऊ शकत नाही हे मी सर्वांना स्पष्टपणे सांगत असे आणि गुजरातने मुंबयी आपल्याला मिळावी असे मागणे कधीच केले नव्हते.

'फक्त मुंबयी' चे निराळे राज्य झाले असते तरी ते मराठी राज्यच झाले असते या विषयीहि कोणाला शंका नव्हती.

श्री जवाहरलालजीप्रमाणे माझीहि अिच्छा होती की. गुजरात आणि महाराष्ट्राचे संयुक्त राज्य व्हावे. पार्लमेंटने तसे ठरवले तेव्हा मला अत्यंत सन्तोष झाला. जवाहरलालजींनी अेक दोन वेळां स्पष्ट म्हटले होते की महाराष्ट्राच्या अिच्छेविरुद्ध अशी सांगड चालवता येणार नाही. आणि महाराष्ट्राचे मत असंदिग्धपणे व्यक्त होतांच त्यांनी कसलेच आढेवेढे न घेतां महाराष्ट्राचे स्वतंत्र राज्य होऊ दिले. याबाबतीत त्यांची नीति महाराष्ट्राच्या नीतीहून निराळी असूनदेखील त्यांनी महाराष्ट्राशी सलोख्याचाच संग्रंथ ठेवला आहे असे माझे मत आहे. या बाबतीत पुष्कळांचा मतभेद आहे हे मला ठाऊक आहे. आणि कितीतरी महाराष्ट्रीयींच्या मनांत जवाहरलालजींविषयी अडी आहे हेहि मला ठाऊक आहे. असे असून ये पण त्याला अिलाज नाही. अेखादयाशी मतभेद झाला की ताबडतोब त्याच्या हेतूविषयी शंका घेतली जाते हे दुर्दैव आहे.

पार्लमेंटने महाराष्ट्र-गुजरातची सांगड बांधल्यानंतर दिसून आले की ही सांगड टिकणारी नाही. तेव्हा मलाही वाटू लागले की दोन्ही राज्ये निराळी आणि मोठ्ठी झालेली बरी ती तशी झाली हे चांगले झाले. मी याप्रमाणे अेकदा जाहीरपणे बोललोहि.

संपूर्ण महाराष्ट्राचे अेक राज्य झाल्यानंतर मुंबयी हेच तिचे मुख्य स्थान व्हावे असा माझा नेहमीचा अभिप्राय गेल्या पिढीतील कित्येकांना आवडला नव्हता. त्यांना पुणे हीच राजधानी हवी होती त्यावेळीं माझे म्हणणे होते की पुण्याच्या पेठ्याशी वातावरणातून मुक्त झालेले बरे. (अर्थात या म्हणण्यांत थोडासा महाराष्ट्री खंयचटपणा होता) पण माझी मुख्य दलील होती की महाराष्ट्राला लहानच कां असेना, पण बराचसा समुद्र किनारा आहे. भूमि, समुद्र आणि हवा या तीन पंचमहाभूतांपैकी विमानामुळे हवेचे महत्व वाढले असते. तरी व्यापाराच्या दृष्टीने आणि राजकारणाच्या दृष्टीने समुद्राचे महत्व कमी नाही आणि कमी होणार नाही. यासाठी हिन्दुस्थानची आणि महाराष्ट्राची दर्याची शक्ति वाढली पाहिजे. समुद्राशी संबंध असलेल्या खलाशी लोकांना पुढे आणले पाहिजे. पांढरपेशा लोकांनी देखील (आमच्या वेळगांवच्या बाबासाहेब सोमणांच्या मुलाप्रमाणे) खलाशी झाले पाहिजे. हिन्दी महा-सागराच्या किनाऱ्याच्या सर्व देशांशी महाराष्ट्राचे दळणवळण वाढले पाहिजे.

मी मुंबयीला एकदां म्हणालो की 'मुंबयी ही महाराष्ट्राची राजधानी नसून प्रजाधानी आहे. जिथे राजेच गेले तिथे राजधानी हा शब्द काय म्हणून चालवावा. राज्यधानी म्हणतां येतील, पण प्रजाधानी म्हटल्याने क्रांति चटकन ध्यानांत येते.'

माझ्या या भाषणावर देखील आग पाखडली गेली की, 'मी मुंबयीला महाराष्ट्राची राजधानी समजत नाही!' दुर्दैव माझे आणि त्याचे! (गैरसमज करून घेण्याची आपणा महाराष्ट्रीयींची जबरदस्त शक्ति नसती तर तुमच्या वाक्याचा मी चुकीचा अर्थ केला नसता, हे ताजें उदाहरण आहे.)

गोव्याला निराळे ठेवण्यांत नेहरूचा उद्देश महाराष्ट्राला दुखवण्याचा आहे ही कल्पना चुकीची आहे. त्यांनी पॉण्डीचरीच्या बाबतीत जीं आश्वासने दिली आणि नीति स्वीकारली तीच वर्तमान काळी योग्य होती. आणि गोव्याच्या बाबतीत तीच नीति-स्वीकारणे अपरिहार्य होते.

आपण विसरतां कामा नये की एशिया आणि आफ्रिका या दोन्ही खंडांत कितीहि जागृति आली असली तरी या खंडांतील देशांना मशकत होण्याला बराच वेळ लागणार आणि त्यांच्यामधे एकजूट हाओल किंवा नाही हे अितिहासविधात्यालाच ठाऊक. नाहीतर चीनला भारताशी वैर करण्याचे सुचले नसते. (अर्ध्या हळकंडाने पिवले होणारे ते राष्ट्र आहे; नाहीतर ते पिवले राष्ट्र होतेंच.)

अशा स्थितीत युगोप-अमेरिकेशी वाकडे वाळवून आपले चालावयाचे नाही. युरोप-अमेरिकेंतील गोरी राष्ट्र विज्ञान, यंत्र-कौशल्य, संगठन, आणि अर्थकारण यांत पुढे गेलेली आहेतच.

जागतिक राजकरणाचे डाव खेळण्यांतहि हे लोक पटाओत आहेत. अशा स्थितींत धोंड्याखालीं सांपडलेला हात जोराने खेचून रक्तबंबाळ होऊं नये, संभाळून हात बाहेर काढावा अितकी दूर दृष्टि जवाहरलालजींमधें आहे. भारताचा राष्ट्रीय स्वाभिमान संभाळून ते गोऱ्या लोकांना यावच्छक्य संभाळून घेत आहेत. पण यथाकाळीं त्यांना (ज. ना) अग्र रूप दाखवितांहि येतें.

सुएझ कनालच्या बाबतींत जसें अमेरिकेने अँग्लंड फ्रान्सवर दडपण आणलें, तसेंच गोवा पोर्तुगालला परत द्यावा असें दडपण आणण्याचा अमेरिकेने प्रयत्न करून पाहिजा. पण नेहरूं पुढें या बाबतींत केनडीची डाळ शिजली नाही.

अशा या साऱ्या परिस्थितींत तूर्त गोवा स्वतंत्र राज्य म्हणून राहू देणें सर्वतोपरि अिष्ट आहे. अमेरिका, अँग्लंड, फ्रान्स आणि पोप यांना विशेष वाओट वाटूं नये, गोव्यातील 'पोर्तुगीज संस्कृतीचा' कांहीं अर्थ होवो न होवो, तिलाहि पाँडीचरीतील फ्रेंच संस्कृतीप्रमाणे आश्वासन देणे अिष्ट आहे.

गेल्या शंभर दीडशें वर्षांत आपल्या भारतीय संस्कृतीने पश्चिमेचे आचार-विचार स्वीकारून थोडा थोडका कायापालट केलेला नाही. आणि जगांत मानाचें स्थान मिळवून जागतिक राजकारणावर प्रभाव पाडण्यापूर्वी आपल्याला आपल्या भारतीय संस्कृतीला अजूनहि पुष्कळ कायापालट करावा लागणार हें तुम्हां-आम्हांला स्पष्ट दिसलें पाहिजे.

महाराष्ट्राचें औद्योगीकरण झपाट्याने होत आहे. परदेशांतून िकून आलेले महाराष्ट्रीय तरुण (आणि तरुणीहि) जुने महाराष्ट्रीय राहिले नाहीत.

अशा स्थितींत हिन्दू संस्कृतीला सर्व समन्वयकारी भारतीय संस्कृतीचें रूप धारण करावें लागणार. पाँडीचरीने स्वतंत्र राहून आपल्या रहाणीकरणीचा दक्षिण भारतावर प्रभाव पाडला तर आपलें कांहीं बिघडणार नाही. गोवा कांही काळ स्वतंत्र राहून त्याच्या संस्कृतीचा पश्चिम भारतावर प्रभाव पडणार असेल तर आपण हसून त्याचें कौतुक करूं.

जर भारताचें अैक्य टिकलें तर भाषिक भेद राहूनदेखील 'भाषिक अस्मिता' विलीन होणार आहे याविषयी शंकेला स्थान नाही. अँग्लंड आणि स्कॉटलंड यांची स्वतंत्र अस्मिता नाही असें नाही. पण ब्रिटन आतां अेकजीव झाला आहे. तसेंच सर्व भारताचें होणार आहे. आंतरप्रान्तीय, आंतरभाषिक आणि आंतरधर्मी विवाह आतां झपाट्याने होणार आहेत आणि फक्त भारतीय संस्कृतीच समृद्ध-पणें नांदणार आहे.

हें सर्व अशासाठी लिहिलें आहे की नेहरूनीतीविषयी असंतोष नसावा. (नेहरूनीतीविषयी असंतोष असावा आम्हां गांधी-वाद्यांना) मी स्वतः नेहरूंचा भक्त नाही. पण आजच्या नेहरूनीतीचा समर्थक बनलो आहे. आणि आश्चर्य हें की नेहरूंना हें ठाऊकहि नाही. मी त्यांना क्वचितच भेटतों आणि त्यांच्याशीं कामापुरतेंच बोलतों. ते मला ओळखत नाहीत हें त्यांचें दुर्वै. पण दुर्वै

तरी कां म्हणावें ? ते आपल्यापरी काम करतात, मी माझ्या प्रकारें काम करतों.

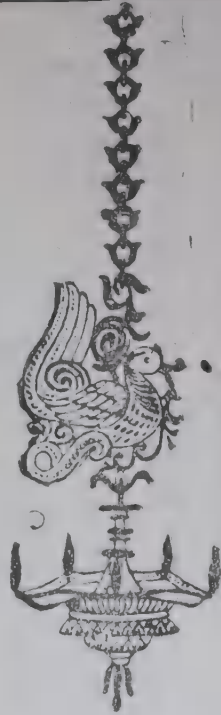
गोव्यांतील लोकांचें मत मराठीविरुद्ध कधींच नव्हतें. महा-राष्ट्राविषयी कांही अंशीं साशंक आहे. महाराष्ट्रियांविषयी अत्यंत चीड होती ती पं. वालावलीकरांच्या मनांत. ती दूर करण्याचा प्रयत्न मी मनापामून केला होता. पण या सर्व जुन्या गोष्टी आहेत. वालावलीकरांच्या शिष्यांच्या मनांतून मराठीचा आणि महाराष्ट्रा-विषयीचा दुरावा मी दूर करूं शकलों आहे हीच माझी महाराष्ट्र-सेवा. तीच आजच्या महाराष्ट्रियांना न पट गी तर नशीब त्यांचें.

रवीन्द्र केळेकरची दृष्टि व्यापक आहे. गांधी-विचाराचा त्याने चांगला अभ्यास केला आहे. तरुणांवर छाप पाडण्याची त्याची शक्ति चांगली आहे. आणि तीहि शुद्ध बुद्धि आणि चारित्र्याच्या जोरावर. केळेकरांच्या स्वभावांत मोठेपणा आहे हें पाहूनच त्याला मी जवळ केला आहे. तो पोर्तुगीजधात्रिणा असल्याबद्दलच्या तक्रारी माझ्याकडे आल्या होत्या. पण त्यांना मी दाद दिली नाही.

मला वाटतें महाराष्ट्राने सध्यातरी जरा दमाने घ्यावें. गोवा महाराष्ट्रांत विलीन झाला पाहिजे ही आपली भूमिका न सोडता त्या बाबतींतील स्वतःचें धोरण केवळ रचनात्मक ठेवावें. नेहरूंवर आणि भारत सरकारवर टीका करून गोवा मिळवण्याचा प्रयत्न सोडून द्यावा. कारण खरी अडचण त्या दिशेने नाही. आणि आजच्या परिस्थितींत भारत सरकारला कमजोर करून आपण राष्ट्रघातच करूं. गोवा स्वतंत्र राहिल्याने तो महाराष्ट्राबाहेर जात नाही. या विश्वासानें गोव्यांतील हिन्दू-ख्रिश्चन आणि कोंकणी-मराठी हे भेद मिटवून गोव्याला अेकजिनसी करण्याचा प्रयत्न महाराष्ट्रानें करावा आणि मोठी राष्ट्रसेवा केल्याने पुण्य मिळवावें. पुढें गोवा आपण होऊनच महाराष्ट्रांत विलीन होओल. आणि तो अितक्या सुरळीत-पणें की लोक म्हणतील की आम्हांला कळलेंहि नाही की केव्हां आणि कसा विलीन झाला.

मतभेद टिकल्यास ते स्वीकारलेच पाहिजेत. मतभेदाविषयी केवळ सहनशीलता नव्हे तर आदरहि असला पाहिजे हें मी महात्माजींकडून शिकलों आहे. तेव्हा मतभेदांमुळें आपलें सहकार्य बिघडण्याची भीती नाही. तरीहि टाळण्याजोगे मतभेद टाळावेत या अुद्देशाने मी हें लाबलचक पत्र लिहिलें आहे. हें अत्यंत खाजगी स्वरूपाचें आहे. तरीहि महाराष्ट्रांतील कोणत्याहि जबाबदार व्यक्तींना दाखविण्याची तुम्हांला पूर्ण मोकळीक आहे. आतां अेकच गोष्ट राहिली. तर्कतीर्थानो आणि आम्हीं सलोख्याला पापक असें अेक स्पष्ट निवेदन काढून वर्तमानपत्री वैमनस्य दूर करण्याचा प्रयत्न करावा. ही माझी सूचना बाकी राहते. तुम्ही मजकडून त्याचा मसुदा मागतां. मला वाटतें तुम्हां अभ्यांच्या हृदयांतून जी भाषा निघेल तीच त्या मसुद्यांत असावी. 'सह्याद्रि' मध्ये रुजू केलेल्या दोन मसुद्यांप्रमाणें हा तिसरा माझा नसावा. या मसुद्यांत तुमच्याप्रमाणें विचार करणाऱ्या सज्जनांचें हृदय ओतलें जावें हेंच योग्य होओल. मी बोलून चालून तोश्मनदार. माझ्या

(पान १७ चेर)

Wishing a happy Diwali
and
prosperous New Year !

Damodar Mangalji and Company Pvt. Limited

**Damodar Niwas,
Panaji-Goa-403 001**

(Producers of Iron ore & Exporters)

- Gram : ' RAJANI '
- Tel. Nos. : 3381 to 3385 (5 Lines)
- Telex : 0194-201 DMC IN

साहित्य-निर्याळ

रमेश वेळुस्कार हांची सावुलगोरी

— नाजेश करमली

जां'ची साहित्यप्रवास आनी साहित्यसाधना खूब लागींच्यान पळोवपाचें आनी जाणा जावन घेवपाचें भाग्य म्हाका फावो जालां तातूंतले एक म्हळचार रमेशबाब वेळुस्कार. सुमार विसक वर्सांआदीं, एका कवी संमेलनांत रमेशबाबांची पयली वयली वळख जाली. मनांत घर करून उरसारकी ताची पयली कविता वाचली आनी वाचिल्ली आयकूंक मेळ्ळी ती 'श्रावण.' ल्हानशीच ही कविता— बारा वळिची. त्या काळार, तेन्नाच्या नवे पिळगेच्या कवीच्यो ज्यो कविता वाचूंक मेळटाल्यो, तातूंत आपणालें एक भागलेंच वेगळेपण दाखोवपी, सैम आनी सुंदरकाय हांचो एक ल्हवपीक अविष्कार घडोवपी अशे रमेशबाबांचे कवितेन लक्ष ओडून घेवंक नासलें तर अजापच म्हणपाचें.

श्रावणांत हांसलें वोट
वारयत पांचवो रंग
पावसाचें नाचप उडप
वतांत जालें दंग

अशा उतरांनी सुरू जावपी 'श्रावण' ही कविता नुलयत, कवीच्या सैमाच्या सौंदर्यवेधी भावविश्वाची सुलूस दिवन गेल्ली. ते उप्रांत, रमेशबाबांची कविता, वेगवेगळ्या सयांनी, वेगवेगळ्या तासांनी आनी रंगांनी, वेगवेगळ्या अनुभूतीचो थाव घेत आपणालो भावगंध कशी शिवरायत गेल्या ती हांवें पळयल्या.

रमेशबाबांच्या पयल्या कवितासंग्रहाच्या नांवांभशेनच 'मोरपाखां'चो ओडलायणो सुरंगार करीत अवतरिल्ली ही कविता एक दीस—

माती
ही माती न्हय
ती गंधवती
चिखल
हो चिखल न्हय
ती मोगाची ओल

अशें सांगीतच आमचे भेटेक आयली. मदें मदें रमेशबाब माणकुल्यांखातीरय गायत रावलो. तातूंतल्यान 'भुंक भुंक भिशू'

'चानीमामा' 'फुलपाकुलें' हे भुरग्यांकवनां झेल्लेय आयले.

'मोरपाखां' आनी 'माती' ह्या कवितां झेल्यांतल्यान सैम, सुंदरकाय, जीवनसंगीत आनी खासा जिवीतय आंतरीक नदरेन निर्याळपी आनी शब्दरूप करपी रमेशबाब मागीर घेवन आयलो 'आंगणी नाचता मोर मोरया.' ही एक कवीतकथा— ल्हानव्हड रचनांतल्यान साकार जावपी एक दीर्घ कविता.

सूर संगायो घालून आलेटी
फुलोवन नक्षत्रांचो कुवो फुलांटी
तशी नदर तिची...

अशे तरेची भावरम्य रूपावळ हो हे कवितेचो विशेष.

अशा ह्या कवीचो 'सावुलगोरी' हो कवितां झेलो, ताच्या काव्यसाधनेचो एक लक्षणीय असो फुडलो प्रवास. 'मोरपाखां' सून सुरू जाल्ली रमेशबाबांचे कवितेची वाटचाल अदीक रुंदावत, 'सावुलगोरी' मदें एके वेगळेच, अुंचायेर पाविल्ली दिसता. कवीच्या सौंदर्यवेधी नदरेक अदीक खराय आनी खोलाय आयिल्ली दिसता. ती अदीक मनस्वी जाल्ली दिसता. शब्द, शब्दांभितल्ले नाद, सूर, लय, ताल हे अदीक जिवळ जाल्ले दिसतात. इतलेंच न्हय तर 'सावुलगोरी'त कवी, सैम, सुंदरकाय, हांचेय फुडें वचून तांच्या प्रतिमारांता मनशाच्या जिवितांतल्या मुल्यांचोय थाव काडपाचो प्रयत्न करतना दिसता. भायल्यान दिसपी वयल्या रुपाचे फाटल्यान धांपून पडिल्लें जिवीत कवीक अस्वस्थ करतना दिसता पूण हें सगळें घडटा तें मात खासा वेळुस्कारी शैलींतच हें विमलक फावना. कितल्याय कडव्या सत्याची जायणी करपाची आमूं, रमेशबाबांच्या उतरांचो तोल सुटना. तीं सुकीं सडसडीत जायनात. तांतलें संगीत खंयच बेसूर पडता. सुंदरकायेक खंयच बादा येना. रमेशबाबांनी उतरां जशीं तांच्या काळजाकडेन गुफतगू करीत आयल्यांत तशींच तीं, तीं वाचतल्याकडेनय सहजतायेन आपूण जावन उलोवंक लागतात, इतलीं तीं प्राणवान जावन येतात. हीं उतरां कांय नव्याय उतरांकय जल्म दितात.

'सावुलगोरी' झेल्यांतली कविता चार भागांत वांटिल्ली आसा. पयल्या भागांत 'झाड,' दुसऱ्या भागांत झेल्याक नांव दिलां ती 'सावुलगोरी,' उप्रांतचो भाग 'जोगी' आनी निमाणे कडेन

सरमिसळ कविता आयल्यात. कवितांचो रचनाकाल दिला ते प्रमाण 'झाडा' च्या कवितांप्रमाण 'सावुलगोरी' ची रचना जाल्या. आनी ताचे मागीर 'जोगी' च्यो कविता बरयल्यात. सरमिसळ कवितांनी १९७५ ते १९८७ ह्या काळांत मदें मदें बरोवन जाल्ल्यो वेळुस्कारांच्यो कांय वेंचीक कविता आसात.

वयले वयर पळेल्यार 'झाडा' च्यो कविता ही कवीन हार्दिकतायेन केल्ली सैमाची सौंदर्ययात्रा कशी दिसता. पूण खोलायेंत देंवन हे यात्रेफाटलो हेत सोदूंक लागतकीच मात कितल्योच व्यथा-कथा जाणवूंक लागतात. कवी सांगतां :

ह्या झाडाचेर
आयलीं शेवणीं
आयल्लीं शेवणीं
उडोन गेलीं
ह्या उडपाचीं
झाडाक जाल्यां
कूड पोखरपी दुखणी

रमेशबाबाच्या ह्या झाडाची काणी ही केन्ना केन्नाय स्वताकच होगडावन बशिल्ल्या आनी उगडासाची खिणां सांसपीत, स्वताकच सोदीत रावपी एका मनशाचीच काणी कशो दिसूंक लागता. ही काणीय कशी? तर अळंग भावनांच्या ल्हारांचेर तरंगत वचपी. जिवितांत उपेक्षा, असहायपण, साणप, शेणप, पैसावो आसलो तरी भरिल्ल्या काळजान जिविताचेर मोग करप, लक्ष्मणबायेन जिविताक वेंगोवन निर्मळ आनंदाचो आनंद आपणे घेवप आनी तो दुसऱ्यांकय दिवप हो वेळुस्कारांचे कवितेचो स्थायीभाव 'झाड' म्होवाळपणान प्रगट करता. 'झाड' म्हण्टा :

वाऱ्या वाऱ्या
म्हजें पानां सळपळाय
म्हज्या तेंगशांचेर
इल्ल्याइल्ल्या कोमऱ्यांक
कुरू कुरू काना शिश्य.

जाल्लें गेल्लें सगळें फाटी घालून रमेशबाबालें झाड परतय, भुरग्याचे उमेदीन कुरू काना शिकपाक तयार जाता. हो काव्यानुभव वयलो वयलो उखलापो न्हय. ते खातीर जिविताचे विंगड विंगड पांवडे एकाच वेळार जाणा जावन घेवपाची आनी तशें जियेवपाची तांक आशिल्लें तिजिल्लें मन लागता.

'झाडा' उप्रांतचो 'सावुलगोरी'चो अणभव घेवप ही तर एक वेगळीच गजाल-आनंदानुभव.

सावुलगोरीच्या
दोळ्यांक झालर
झालरीर जर
मोग किनारी
सावुलगोरी

चुरवळ वंठ
हून-सोनारी
सावुलगोरी

अशा उतरांनी मनाच्या पटाचेर 'सावुलगोरी'चें चित्र जेन्ना उबें जाता तेन्ना रमेशबाबांच्या सौंदर्यनुभवाच्यो सया सप्तरंगी इंद्र-धोणवामारक्यो चौथशी शिवरूंक लागतात. शब्दांतल्यान भायल्यान दिमपी अर्था परसूय आनीक वेगळ्यो, मनांक खातकुल्यो करपी संवेदना निर्माण जायत रावतात. कवी म्हण्टा :

सावुल गोरी
सदांच गाळीत
सर्वय सुडार माळी
कोणा कोणाचे
वसंत सगळे
एकठांय हाडून जाळी
सावुलगोरी

'सावुलगोरी'त दिसता ते भशेन सावळी उजवाडाचोच नकसूद खेळ ना तर,

सावुलगोरीन केल्यां
सगळीं झंजर रानां

हाचोय अणभव काळजाक स्पर्श करून वेता- एकदम नकळटनाच. 'सावुलगोरी' हें कोंकणी कवितेंतलें एक अप्रूप अशें भावचित्र अशें म्हळें तर तो अतिताय जावंची न्हय. सैमाच्या आस्कारांत उबी केल्ली 'सावुलगोरी' कवी म्हण्टा तशी-

सावुलगोरी न्हिदांत येता
आंगाक तेंवकोन सामकी
आनी शिरंतरांनी
झडूंक लागता

नशत्रांची चमकी

असोच अणभव हाडून मनांत घोळत रावता आनी खंयच्याय खिणा आपणाले सावुलगाळींत येवपाक साद घालतली कशो दिसूंक लागता.

'सावुलगोरी'च्या मानान 'जोगी'चो काव्यानुभव खुबूच वेगळो. तरी पूण सैमाच्या विविध रुपांचे खिरोवन आनी घोळोवन उभारिल्लो.

घन दनपार
घेवन माथ्यार
हो घोडूक
मिसो कसो बसता
कोण एकटो
हुंवार मनसो
पाळार घोडकाच्या
सांवळी तोखेत बसता.

‘योगी’ तय परत रमेशबाबांचें चित्त वेधून घेवपी, ओडलायणें झाड आसाच- घोटकाच्या रुपान. रमेशबाबाक घोडकाच्या रुपांत ‘जोगी’ भेट्टा. हो ‘जोगी’ कवीच्या मुखांतल्यान परतय आपणाल्यो व्यथा-कथा, खंती, हुस्के प्रगटायता. मदेच खंय तरी ह्या ‘जोगी’क बुद्धाकडचेंय नातें येवजून येता. आनी शेकी कवीन विचारिल्लो प्रस्न :

जोग्या जोग्या
घर केन्ना बांदतलो ?

तो म्हण्टा :

सांगता सांगता
जेन्ना कावळे म्हातारे जातले.
आंगणांत मोर नाचतलो
भांगराचो पावस पडटलो
पणसाक आंबे लागतले
तेन्ना हांव घर बांदतलों.

रमेशबाबालो ‘जोगी’ हे भाशेन ल्हव ल्हव स्वताक विसरत जसो संवसाराचें चिंतूक लागता. ताका भांगर, आंबे-पणस, घर-दार मोह घालूंक लागतात.

‘जोगी’ वाचतकीच आनीक एक गजाल जाणवता. रमेशबाबाची कविता केन्ना केन्ना खुबच रुपकात्मक जाता आनी एदेशेन वलाचें कथाबीज घेवन केळत रावता. हाका लागून एक जाता-ती गुढार्थी उरना. ती आपणाकच उक्तावपी कविता जाता. ‘जोगी’त हें अदीक स्पष्टपणान जाणवता.

रमेशबाबाल्यो, ह्या संग्रहांत ज्यो सरमिसळ कविता ‘हेर कविता’ ह्या वांट्यांत दिल्यात, तातूंतल्यान हो कवी अनुभूतीचीं नवीं नवीं मळां धुंडाळटना दिसता. सैम, सुंदरकाय, लोकवेदांतल्यो मुळाव्यो सया नव्या आविष्कारांत आपणाल्या भावशब्दांत प्रगटावप हें सगळें चलतां चलतांच रमेशबाब केन्ना केन्ना बरोच अंतर्मुख जावन जीवनाची खोलाय सोदपी भाष्यकार कसोय उलोवंक लागता. देखीक, ‘हांगा देंवपाक पांवडे नाय,’ ‘मन आणयां जाता, पाणयां जाता,’ ‘म्हज्या मनशांनी,’ ‘पावली मारीत दिंडो वयता,’ ‘कविता एका जनअरण्याची,’ ‘संद न्हय ही आनंद सुंवारी’ ह्या उतरांनी सुरू जावपी कवितांचो हे नदरेन हांगा मुजरत उल्लेख करूंक जाय. ह्यो कविता कसलोच माथाळो घेवन येवना हें एक विशेप. माथाळ्यावयल्यान कवितेचो अदमास घेवन ती वाचचे परस संवाद कविता वाचूनच तिचो आस्वाद घेवप हे एकेवटेन अदिकच बरें. अदीक खोमदिणें.

रमेशबाबाची कविता ही तिच्या अंतरंगाभ्याचो विचार केल्यार एक विशिष्ट पृष्ठभूमी फावो जाल्ली कविता आसली तरी ती केन्नाच एकसुरी नासली. सैमरंग, मनरंग, लोकरंग, रूपरंग, सूररंग, तालरंग आनी लयरंग घेवन ती एकासारकी फुडें वचत आसा. एकदम घसघस जावन ती घोगेना. झुळझुळपी वझ्यावरी ती व्हांवत आनी परमळत वेता.

‘सावुलगोरी’ मदले निमणे कवितेंतलींच उतरां घेवन सांगचें तर कवी म्हण्टा,

हे व्हांवत्या न्हंयांनो
तुमी तुमचेच वरी
म्हज्या समेस्त पेल्याक
खळखळ नितळसाण दियात.

कवीन ज्या उतरांनी आपणाले उत्तरके-उमाळे प्रगटायल्यात, ताचे कवितेविशीं ताचे परस वेगळी, अदीक उतरां सांगपाची गरजच दिसना.

● सावुलगोरी / रमेश भगवंत वेळुस्कार

प्र : अपुरबाय प्रकाशन, वळवय-गोंय
मोळ : ३० रुपया.

(पान ११३ वेल्यान)

महाराष्ट्र-भक्तीवरच शंका घेतली जाते. अशा स्थितींत मी मसुदा सुचवणें योग्य होणार नाहीं. लोक मला बरो माणूस मानोत किंवा वाओट. शेवटीं मी विसरला जाण्याअतिकाच आहे. तेव्हा मला बाजूला ठेवून आणि सार्वजनिक जीवनाच्या निर्मळपणाच्या दृष्टीने तुम्हांला जें अिष्ट वाटल तेंच व्यक्त करणारें निवेदन असावें. पण तसे करणे सद्या अिष्ट नाहीं असें तुम्हांला वाटत असेल तर माझा कोणताच आग्रह नाही.

यंदाच मला वार्धक्याचा अनुभव होऊ लागला आहे. तेव्हां संस्थागत कामे योग्य व्यक्तींरुडे सोंपवून देअून मोकळे होण्याचा विचार करीत आहे. शरीर चालतें तोंवर माझे हिंडणें फिरणें चालू राहील. बुद्धीला थकवा नाहीं, तेव्हां मनन, चिंतन आणि लेखन चालू असणार. तरुणांना भेटण्यांत मला विशेष आनंद वाटतो. आणि आश्चर्य हें की तरुणांनाहि मला भेटण्याअतिका आकर्षण अजूनहि वाटतें. आणि म्हणून आपली जगण्याची ना नाहीं. मानवाला मनूनें मागून ठेवलें आहे-

नाभिनन्देत मरण नाभिनन्देत जीविनम् ।

कालमेव प्रतीक्षेत निर्देशः भूतको यथा ॥

निरनिराळ्या वेळीं लिहाव्याश्या वाटलेल्या सगळ्या गोष्टी आजच्या पत्रांत कोंबल्या आहेत. त्याचें तुम्हांला आश्चर्य वाटणार नाहीं असें समजतों.

काकाचा सप्रेम वंदे मातरम्

-□-

- घर बांदले उपरांत आनी भुरगें जल्मा आयले उपरांत पळोवचें; येवजिल्लें अंक, जालें दुसरेंच अशें दिसतलें.

Tourism cum Hotel Industry plays a vital role in the State's economy and contributes substantially towards revival of art, culture and handicrafts.

Tourism fosters national integration and international understanding leading to World peace.

Tourism is one single industry which provides the largest number of jobs.

Tourism is an activity which has the largest multiplier effect with respect to the circulation of money.

It is our endeavour to develop tourism in Goa on a sound, firm footing and well planned for the benefit of all peoples, prosperity of the local populace.

Issued by :

Directorate of Tourism,

Government of Goa,

Tourist Home, Patto,

Panaji - Goa, 403001.

Tel : 5583, 4757

Grams : GOAYATRA.

Wishing a
happy Diwali and
prosperous New Year !

Represented By -

Vito S. Ticlo

• H. P. Petrol Pump, Taxi Stand,
MAPUSA-GOA

● Tel. : 2824

TICLO REALTORS

**Promoters, Developers
and
Real Estate Agents**

188/13, 1st Floor, Feira Baixa,
Near Municipality,
MAPUSA, GOA-403 507.

सप्टेंबर १९८९ म्हयन्यांतली नवी पुस्तकां

क्र.	पुस्तकाचें नांव	बरोवपी	उजवाडावपी	भास	पानां	मोल
१)	सुरबूस काणयो (२)	म्हावळेदेवर सरदेसाय	राजहंस वितरण	कोंकणी	४०	रु. ८/-
२)	वेध	निलबा अ. खांडेकार	सुरू प्रकाशन	कोंकणी	११५	रु. २२/-
३)	Pandurang Mulgaonkar in search of Ideal	सत्कार समिती	बरोवपी	इंग्लीश	१४१	रु. ३०/-
४)	सोशेमाम-सोशेमाम	अभयकुमार वेलींगकार	शणै प्रकाशन	कोंकणी	२६	रु. ४/-
५)	My Collections...	सायोनारा तेलीश	बरोवपी	इंग्लीश	७३	रु. ३५/-

जाग प्रकाशनाचे

म हा भा र त

(दोन खंडांत)

अनुसर्जन : रवीन्द्र केळेकार

मोल : रु. २५०-००

Wishing
a happy Diwali and
prosperous New year !

M/s
Gomantak
Soap
Industries

BICHOLIM,
GOA - 403 504.

Grams : GOMANTAK

Ph. : 310

दीपावली अभिष्टचिंतन

गरिबी, अज्ञान, विषमता, अनारोग्य रुपी अंधःकार नष्ट करून तमाम गोमंतकीयांच्या जीवनात सुखसमृद्धीचा प्रकाश यावा म्हणून नियोजनबद्ध विकासाद्वारे गोवा सरकारने अविश्वात परिश्रम चालू ठेवले आहेत. त्याच्या परिणामी साध्य झालेली ही काही उद्दीष्टे:

- * २० वर्षात "समाज कल्याण" क्षेत्रात रु. २०० कोटींची गुंतवणूक करून राहणीमानात सुधारणा.
- * उद्योगांमध्ये २०० कोटींची गुंतवणूक : औद्योगिक प्रगतीवर वेर्णा इलेक्ट्रॉनिक्स नगराचा शिरपेच.
- * प्रत्येक खेड्याचे विद्युतीकरण - गरिबांना मोफत वीजपुरवठा.
- * ६४ टक्के साक्षरता - प्रौढ साक्षरतेचा महत्वाकांक्षी कार्यक्रम - उच्च माध्यमिक स्तरापर्यंत मोफत शिक्षण.
- * दरडोअी उत्पन्न रु. ५००० हून अधिक.
- * विकासाचा वेग ८ टक्के.
- * सर्वांना आरोग्य सेवा - ५००० लोकसंख्येला १ उपारोग्य केंद्र - जननप्रमाण दर हजारी १८.२४ तर मृत्यूचे प्रमाण ६.७२.
- * गोमंतकीयांसाठी खास औषधोपचारासाठी रु. ५०,००० ची आरोग्य विमा योजना.

साफल्य भावनेने दीपावली साजरी करीत असतानाच जनतेला एकसाथ घेऊन सुखाची, भरभराटीची नवी शिखरे जिंकण्यासाठी आपण पुन्हा कटिबद्ध होऊ या.

माहिती आणि प्रसिद्धी संचालनालय
गोवा सरकार - पणजी तर्फे प्रसृत